

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН
ХУУЛЬ ЗҮЙН БАЙНГЫН ХОРОО

ЕРӨНХИЙ ХЯНАЛТЫН СОНСГОЛЫН ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТЭМДЭГЛЭЛ

СЭДЭВ: “ГАДААД УЛСЫН ЗАРИМ ИРГЭНИЙ ХОЛБОГДСОН ГЭМТ
ХЭРЭГТ МОНГОЛ УЛСЫН ТАЛААР ДУРДАГДСАН АСУУДЛЫН ХҮРЭЭНД
ХҮНИЙ ЭРХ, ЭРХ ЧӨЛӨӨГ ХАНГАХ”

2026 ОНЫ 10 ДУГААР САРЫН 07-НЫ ӨДӨР, ЛХАГВА ГАРАГ

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТАМГЫН ГАЗРЫН
ХЯНАЛТ ШАЛГАЛТЫН ГАЗАР

Та сонсголын тэмдэглэлийн цахим хувьтай дараах
QR кодыг уншуулан танилцах боломжтой

**МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ХУУЛЬ ЗҮЙН БАЙНГЫН ХОРООНООС 2026 ОНЫ
10 ДУГААР САРЫН 07-НЫ ӨДӨР /ЛХАГВА ГАРАГ/ ЗОХИОН БАЙГУУЛСАН
“ГАДААД УЛСЫН ЗАРИМ ИРГЭНИЙ ХОЛБОГДСОН ГЭМТ ХЭРЭГТ МОНГОЛ
УЛСЫН ТАЛААР ДУРДАГДСАН АСУУДЛЫН ХҮРЭЭНД ХҮНИЙ ЭРХ, ЭРХ
ЧӨЛӨӨГ ХАНГАХ” СЭДЭВТ ЕРӨНХИЙ ХЯНАЛТЫН СОНСГОЛЫН
ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТЭМДЭГЛЭЛ**

Ерөнхий хяналтын сонсголыг 2026 оны 10 дугаар сарын 07-ны өдрийн 10:00 цагт Төрийн ордны “Их Эзэн Чингис хаан” танхимд зохион байгуулж, Улсын Их Хурлын гишүүн Б.Баярбаатар даргалав.

Ерөнхий хяналтын сонсгол явуулсан сэдэв:

“Гадаад улсын зарим иргэний холбогдсон гэмт хэрэгт Монгол Улсын талаар дурдагдсан асуудлын хүрээнд хүний эрх, эрх чөлөөг хангах”

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Та бүхэндээ өглөөний мэнд хүргэе. Гадаад улсын зарим иргэний холбогдсон гэмт хэрэгт Монгол Улсын талаар дурдагдсан асуудлын хүрээнд хүний эрх, эрх чөлөөг хангах сэдэвт ерөнхий хяналтын сонсгол эхлэхэд бэлэн боллоо.

Өнөөдрийн ирцэд орсон Улсын Их Хурлын Хууль зүйн байнгын хорооны гишүүдийг танилцуулъя. Улсын Их Хурлын гишүүн (цаашид УИХ-ын гишүүн гэх) Норовын Алтанхуяг, Хүрэлбаатарын Баасанжаргал, Энхбаярын Батшугар, Баярмагнайн Баярбаатар, Жудгийн Баярмаа, Гонгорын Дамдинням, Борхүүгийн Дэлгэрсайхан, Лхагвын Мөнхбаатар, Мөнхтөрийн Нарантуяа-Нара, Пүрэвжавын Сайнзориг, Лхагвасүрэнгийн Соронзонболд, Буяагийн Тулга, Хишигдэмбэрэлийн Тэмүүжин, Даваагийн Цогтбаатар, Сүхбаатарын Эрдэнэболд нарын гишүүд хүрэлцэн ирснээр ирц 53,6 хувьд хүрч, сонсгол нээснийг мэдэгдье.

Монгол Улсын Их Хурлын хяналт шалгалтын тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлийн 29.2.2-т заасны дагуу Монгол Улсын Их Хурлын Хууль зүйн байнгын хорооноос зохион байгуулж байгаа “Гадаад улсын зарим иргэний холбогдсон гэмт хэрэгт Монгол Улсын талаар дурдагдсан асуудлын хүрээнд хүний эрх, эрх чөлөөг хангах” сэдэвт ерөнхий хяналтын сонсгол 2026 оны 10 дугаар сарын 07-ны өдөр болж байна.

Өнөөдрийн сонсголд УИХ-ын гишүүд, ажиглагч, ТББ-ын төлөөлөл 8, иргэдийн төлөөлөл 25 буюу нийт 33 оролцогч бүртгүүлсэн. Төрийн байгууллагын төлөөлөл 37, ТББ, иргэдийн төлөөлөл 23 оролцож байна. Нийт сонсголд оролцохоор бүртгүүлсэн оролцогчдын 83 хувь нь энэ танхимд хүрэлцэн ирсэн байна.

Сонсгол нэг цаг орчим хугацаагаар хоцорч эхэлж байна. Одоо Монгол Улсын Засгийн газар хуралдаж байгаа, бусад хурлууд давхцаж хуралдаж байсан тул хүлээлгэсэндээ Та бүхнээс хүлцэл өчье.

Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 126 дугаар зүйлийн 126.4-т “Улсын Их Хурлын хяналтын сонсголыг нээлттэй, хаалттай хэлбэрээр зохион байгуулах бөгөөд хувь хүн, байгууллага, төрийн нууцад хамаарах болон үндэсний аюулгүй байдлыг хангахтай холбоотойгоос бусад асуудлаар сонсголыг хаалттай явуулахыг хориглоно.” гэж заасны дагуу МҮОНРТ болон парламентын шууд дамжуулах суваг, “ТВ-9” телевизээр шууд дамжуулж байна.

Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 124 дүгээр зүйлийн 124.4-т “Хэл яриа, сонсголын бэрхшээлтэй хүмүүст хүртээмжтэй байлгах зорилгоор сонсголыг дохионы хэлмэрчтэй явуулна.” гэж заасны дагуу хэл яриа, сонсголын бэрхшээлтэй хүмүүст хүртээмжтэй байлгах, сонсголд оролцох,

ажиглах боломжийг хангах зорилгоор өнөөдрийн сонсголыг МҮОНРТ-ээр дохионы хэлмэрчтэйгээр шууд дамжуулж хүргэж байна.

Улсын Их Хурлаас зохион байгуулж байгаа хяналтын сонсгол нь Монгол Улсын Их Хурлын хяналт шалгалтын тухай хууль, Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуульд заасан журмаар явагдахыг сонсгол эхлэхийн өмнө онцгойлон Та бүхэнд анхааруулъя. Өнөөдрийн сонсголд оролцож байгаа Та бүхэн зөвхөн хуульд заасан дэг журмыг сахин оролцохыг хүсье.

Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 126 дугаар зүйлийн 126.3-т “Хуульд өөрөөр заагаагүй бол оролцогч сонсголын үеэр сонсгол даргалагч, гишүүн, бусад оролцогчоос асуулт асуухгүй” гэж заасан бөгөөд 124 дүгээр зүйлд заасан сонсголд оролцогчийн эрх, үүргийг та бүхэнд одоо уншиж танилцуулъя. 124.1-д сонсголд оролцогч дараах эрхийг эдэлнэ: “энэ хуульд заасан үндэслэл, журмын дагуу асуултад хариулах, тайлбар, санал хэлэх;” “сонсголын тэмдэглэл, гарсан шийдвэртэй танилцах, өөрийн хэлсэн санал, тайлбарыг хянах;” “сонсгол зохион байгуулагч болон даргалагчаас тэнцвэртэй, хүндэтгэлтэй хандахыг шаардах.” Сонсголд оролцогч дараах үүргийг хүлээнэ: “сонсгол зохион байгуулагчийн дуудсанаар хүрэлцэн ирэх;” “сонсголын дэг сахих;” “сонсгол зохион байгуулагч болон сонсгол даргалагчийн хууль ёсны шаардлагыг биелүүлэх;” “сонсголд үнэн зөв мэдүүлэх, бодитой дүгнэлт өгөх;” “холбогдох хууль тогтоомжид заасан үүргийг хүлээх” гэж тус тус заасан.

Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 21.24-т “...Улсын Их Хурлын хяналтын сонсгол болон хяналт шалгалтын түр хорооны сонсголд оролцож байгаа этгээд үнэн зөв, бүрэн гүйцэд мэдээлэл өгөх үүрэг хүлээнэ.”, 21.26-д “энэ хуулийн 21.24-т заасан холбогдох албан тушаалтан худал мэдээлэл өгсөн, танилцуулсан гэж үзвэл гишүүн хуралдаан даргалагчид санал гаргаснаар Тамгын газар, Үндэсний аудитын газар, Хүний эрхийн Үндэсний Комисс, Үндэсний статистикийн хороо, Төрийн албаны зөвлөл, Төсвийн тогтвортой байдлын зөвлөл тухайн мэдээллийн үнэн зөв, бодит эсэхийг ажлын 5 өдрийн дотор хянаж дүгнэлт гаргана.”, 21.28-д “...Улсын Их Хурлын хяналтын сонсголд худал мэдээлэл ирүүлсэн, танилцуулсан, мэдээллийг нуун дарагдуулсан улс төрийн албан тушаалтанд хариуцлага хүлээлгэх асуудлыг нам, эвслийн бүлэг, эсхүл 20-оос доошгүй гишүүн гарын үсэг зурсан бол энэ хуулийн 30.1.11-д заасны дагуу холбогдох байнгын хороонд хүргүүлнэ.”, 21.30-д “...Улсын Их Хурлын хяналтын сонсголд худал мэдээлэл ирүүлсэн, танилцуулсан, мэдээллийг санаатайгаар нуун дарагдуулсан нийтийн албан тушаалтанд Төрийн албаны тухай хуулийн 32.8-д заасан хариуцлагыг хүлээлгэнэ.”, 21.31-д “...хүндэтгэн үзэх шалтгаангүй хүрэлцэн ирээгүй, тайлбар өгөхөөс татгалзсан, хуралдаанд оролцсон этгээд хуралдааны дэг зөрчсөн бол парламентыг үл хүндэтгэсэн үйлдэлд тооцож тухайн этгээдэд Төрийн албаны тухай болон холбогдох бусад хуульд заасан хариуцлагыг хүлээлгэнэ.” гэж тус тус заасан.

Монгол Улсын Их Хурлын хяналт шалгалтын тухай хуулийн 57 дугаар зүйлийн 57.1-д “Энэ хуулийн холбогдох зүйл, хэсэг, заалтаар албан тушаалтанд оногдуулсан үүргийг хугацаанд нь биелүүлээгүй, эсхүл зохих ёсоор биелүүлээгүй нь Улсын Их Хурлын хяналт шалгалтыг тасалдуулсан бол Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 21.25-д заасан парламентыг үл хүндэтгэх үйлдэл гэж үзэн Төрийн албаны тухай хууль, эсхүл Зөрчлийн тухай хуульд заасан хариуцлагыг хүлээлгэнэ.”, 57.6-д “Шинжээч зориуд худал дүгнэлт гаргасан бол Эрүүгийн хуульд заасан хариуцлага оногдуулна”, 57.7-д “шинжээч, сонсголд оролцогч, ажиглагч, бусад хүн сонсголын дэг зөрчсөн бол Зөрчлийн тухай хуульд заасан хариуцлага хүлээнэ.”, 57.9-д “Холбогдох албан тушаалтан энэ хуульд заасан сонсголд хүндэтгэн үзэх

шалтгаангүйгээр хүрэлцэн ирээгүй, эсхүл холбогдох тайлбар, мэдээлэл өгөхөөс хүндэтгэн үзэх шалтгаангүйгээр татгалзсан бол Төрийн албаны тухай хуульд заасан хариуцлага оногдуулна.” гэж тус тус заасан.

Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 124 дүгээр зүйлд заасны дагуу сонсгол даргалагч сонсголын явцад асуулт, хариулт өгөх дарааллыг тогтоох бөгөөд тайлбар, санал, мэдээлэл сонсголын сэдэвт хамааралгүй, ялгаварлан гадуурхсан, доромжилсон үг хэллэг хэрэглэсэн бол таслан зогсоох, сонсголын дэг зөрчсөн, сонсгол даргалагчийн зөвшөөрөлгүйгээр үг хэлэх, хүч хэрэглэх зэрэг зохисгүй үйлдэл гаргасан оролцогчид сануулах, зайлшгүй шаардлагатай бол үг хэлэх эрхийг хасах, сонсголын тогтсон сэдвээс өөр сэдвийг хөндсөн тохиолдолд сануулга өгөх, сонсголын үйл ажиллагаанд саад учруулсан этгээдийг танхимаас гаргах хүртэл арга хэмжээ авч болохыг Та бүхэнд анхааруулъя.

Улсын Их Хурлаас зохион байгуулж байгаа өнөөдрийн ерөнхий хяналтын сонсголын гол ач холбогдол нь мэдээлэл сонсох, цуглуулах, төрийн болон төрийн бус байгууллага, иргэдийн мэдэх эрхийг хангаж, саналыг сонсож, шийдвэр гаргах түвшиндээ нэгдсэн ойлголттой болох, төрийн байгууллага, албан тушаалтны үйл ажиллагаанд илэрсэн зөрчил, дутагдлыг арилгуулах асуудлаар Засгийн газар болон холбогдох бусад байгууллагад чиглэл өгөхөд оршино.

Одоо ингээд Та бүхэнд өнөөдрийн сонсголын хөтөлбөрийг уншиж танилцуулъя. Сонсгол нээж, сонсгол даргалагч үг хэлнэ. Хүний эрхийн Үндэсний Комисс (цаашид ХЭҮК гэх)-оос “Хүн худалдаалах гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх болон хүүхдийн эрхийг хамгаалах чиглэлээр авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээ”-ний талаар ХЭҮК-ын гишүүн Ж.Хунан танилцуулна. Гэр бүл, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам (цаашид ГБХНХЯ гэх)-наас “Монгол Улс дахь хүүхэд үрчлэлтийн эрх зүйн үндэс ба гадаад үрчлэлтийн өнөөгийн нөхцөл байдлын шинэчлэлийн талаар”-х мэдээллийг тус яамны Гэр бүлийн бодлогын газрын дарга Д.Мөнгөнтуул танилцуулна. Ингээд дараа нь “Жеффри Эпштейн ба хүүхэд, эмэгтэйчүүдийн эрхийн асуудалтай холбоотой асуудал”-аар шинжээч танилцуулга хийнэ. Оролцогчид санал, тайлбар, үг хэлнэ. Дараа нь УИХ-ын гишүүд асуулт асууж, хариулт авна. Үдээс хойш 13:00 цагаас “Жеффри Эпштейн ба Монголын байгалийн баялагтай холбоотой асуудал”-ын талаарх танилцуулгыг шинжээч хийнэ. Оролцогчид санал, тайлбар, үг хэлнэ. УИХ-ын гишүүд асуулт асууж, хариулт авна. Гурав дахь сэдэв буюу “Жеффри Эпштейн ба Монгол Улсын сонгууль, улс төр дэх оролцоо”-ны талаарх танилцуулгыг шинжээч танилцуулна. Оролцогчид санал, тайлбар, үг хэлнэ. УИХ-ын гишүүд асуулт асууж, хариулт авна. Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 126 дугаар зүйлийн 126.7-д заасны дагуу сонсож байгаа асуудалтай холбогдуулан урьдчилан бичгээр ирүүлсэн санал, хүсэлт, мэдээллийг уншиж танилцуулна. Ингээд төгсгөлд нь сонсголыг хааж, сонсгол даргалагч үг хэлнэ гэсэн ийм хөтөлбөрийн дагуу явна.

Одоо хөтөлбөрийн дагуу өнөөдрийн сонсголыг нээж, би товчхон мэдээлэл Та бүхэндээ хийе. Монгол Улсын Их Хурлын Хууль зүйн байнгын хорооны 2026 оны 06 дугаар сарын 10-ны өдрийн “Ерөнхий хяналтын сонсголын тов тогтоох, сонсгол даргалагчийг сонгох тухай” 9 дүгээр тогтоолоор “Гадаад улсын зарим иргэний холбогдсон гэмт хэрэгт Монгол Улсын талаар дурдагдсан асуудлын хүрээнд хүний эрх, эрх чөлөөг хангах” сэдвээр ерөнхий хяналтын сонсголыг 2026 оны 10 дугаар сарын 07-ны өдөр зохион байгуулахаар тогтож, сонсгол даргалагчаар Улсын Их Хурлын гишүүн Баярмагнайн Баярбаатар миний бие томилогдсон болно.

Сонсголын гол зорилго, хамрах хүрээ, хязгаарын талаар танилцуулъя. Гадаад улсын зарим иргэний холбогдсон гэмт хэргийн талаар нийтэд ил болсон баримт,

мэдээлэлд Монгол Улсын төрийн байгууллага, албан тушаалтан, иргэн, хуулийн этгээдийн талаар дурдагдсан асуудлын бодит нөхцөл байдлыг нээлттэй сонсож, холбогдох мэдээллийн эх сурвалж, үнэн зөв байдал, хууль зүйн үндэслэлийг нягтлан тодруулахад энэхүү сонсголын гол зорилго оршино.

Түүнчлэн Эпштейний хэрэгтэй холбоотой материалд Монгол Улстай хамаарал бүхий баримт, мэдээлэл байгаа эсэх, тэдгээрт төрийн эрх бүхий байгууллагаас хэрхэн хяналт тавьж, ямар арга хэмжээ авч хэрэгжүүлсэн, цаашид хүний эрх, эрх чөлөө, үндэсний ашиг сонирхлыг хамгаалах чиглэлээр эрх зүй, бодлого, хяналт, хариуцлагын ямар арга хэмжээ шаардлагатайг мөн сонсголоор тодорхойлно.

Сонсгол зохион байгуулах талаар мэдээлэл гарснаас хойш олон нийт цахим сүлжээ, хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр “нас барсан Эпштейн гэдэг хүний асуудлаар сонсгол хийлээ” гэх шүүмжлэлд өртөж байсан. Сонсгол эхлэхийн өмнө энэ талаар Та бүхэнд тодорхой мэдээлэл өгөх нь зөв байх гэж бодож байна.

Улсын Их Хурлаас хяналт хэрэгжүүлэх чиг үүргийн хүрээнд Монгол Улсын Их Хурлын хяналт шалгалтын тухай хуульд заасны дагуу 2 төрлийн сонсголыг хийж байна. Тусгай шалгалт явуулж, тухайн асуудалтай холбоотой нэр бүхий гэрч дуудан олон нийтийн өмнө асуулт асууж, хариулт авч байгаа сонсгол нь Хянан шалгах түр хорооны нотлох баримтыг үнэлэх сонсгол бөгөөд энэ Хянан шалгах түр хороо нь хуулиар 6-12 сарын хугацаанд ажилладаг. Өнгөрсөн хугацаанд Оюу толгой, Хөгжлийн банк, Нүүрсний гэсэн хянан шалгах түр хороонууд ажиллаж байсныг та бүхэн мэдэж байгаа.

Харин өнөөдрийн энэхүү сонсгол нь ерөнхий хяналтын сонсгол бөгөөд Хянан шалгах түр хорооны сонсгол шиг тодорхой нэр бүхий хүн дуудаж асуухгүй, тухайн асуудал нь хууль тогтоомж зөрчсөн эсэх, төрийн байгууллага, албан тушаалтан хууль тогтоомжид заасан чиг үүргээ хэрэгжүүлсэн эсэх талаар олон нийтэд мэдээлэл өгч, УИХ-ын гишүүд, иргэдийн мэдэх эрхийг хангах хүрээнд зохион байгуулж байгаа.

Өнөөдрийн сонсгол тодорхой нэг хүний талаар буюу АНУ-ын иргэн Жеффри Эпштейний талаар, түүний үйлдсэн гэмт хэргийн талаар огт яригдахгүй. Харин дэлхий нийтийн анхаарлыг татсан Эпштейний гэмт хэрэгт Монгол Улсын нэр бүхий албан тушаалтнууд холбогдсон талаарх асуудлыг 3 сэдвийн хүрээнд судалгаанд үндэслэн Та бүхэнд танилцуулна. Цахим сүлжээнд мэдээлэл нээлттэй байгаа хэдий ч манай улсын төрийн өндөр албан тушаалтнуудын хувьд хэрхэн үүнтэй холбогдсон, уулзалтаар яригдсан, шийдвэрлэгдсэн гэх асуудал нь Монгол Улсын хууль тогтоомжийг зөрчсөн эсэх, хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн өнөөгийн байдал, төрийн байгууллагаас хяналт тавих тогтолцоо гэх мэт асуудлаар иргэдэд нээлттэй мэдээллийг хүргэж, мэдэх эрхийг хангах зорилгоор сонсгол явагдана. Сонсголд Хувь хүний мэдээллийг хамгаалах тухай хууль болон холбогдох хууль тогтоомжийн хүрээнд зарим асуудлыг нийтэд ил болгох боломжгүй тул нууцалсан болно.

Яагаад Улсын Их Хурал Эпштейн гэх хүний гэмт хэрэгтэй холбоотой асуудлаар сонсгол хийх болсон бэ? АНУ-ын Конгрессын Төлөөлөгчдийн танхимын Хяналтын хороо 2025 оны 09 дүгээр сарын 02-ны өдөр АНУ-ын Хууль зүйн яамнаас гардан авсан Эпштейнтэй холбоотой баримт бичгийг олон нийтэд ил болгосон. Насанд хүрээгүй хүүхдийн хүний наймааны зуучлал, бэлгийн мөлжлөгт оруулдаг хууль бус ажиллагааны талаарх Эпштейний хавтаст хэргийн баримт материалуудын сүүлчийн хэсгийг АНУ-ын Хууль зүйн яам 2026 оны 01 дүгээр сард олон нийтэд ил болгосон бөгөөд энэ хэрэгтэй холбоотой нийтдээ 3,5 сая хуудас бүхий зураг, баримтууд одоог хүртэл нээлттэй хэвээр байна.

Дэлхийн улс орнуудын төрийн өндөр албан тушаалтнууд, нөлөө бүхий бизнес эрхлэгчид, олны танил алдартнууд зэрэг хүмүүсийн нэр, харилцаж байсан захидал харилцаа, зураг гэх мэт энэхүү баримт бичгээр ил болсон нь олон нийтийн анхаарлыг татаж, янз бүрийн таамаглалыг бий болгож байна. Манай улсын хувьд Монгол Улсын Ерөнхийлөгч, Гадаад харилцааны сайд, Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөлийн нарийн бичгийн даргаар ажиллаж байсан төрийн өндөр албан тушаал хашиж байсан нэр бүхий албан тушаалтнуудын нэр удаа дараа дурдагдсан.

Өнөөгийн байдлаар гадаадын улс орнууд энэ асуудалд анхаарал хандуулж, мөрдөн шалгах ажиллагаа эхлүүлсэн 20 гаруй улс байна. АНУ, Их Британи, Герман, Франц, Австрали, Польш, Турк, Литва, Латви, Норвеги, Энэтхэг, Сингапур, Австри, Швейцар гэсэн улсууд өнгөрсөн хугацаанд хяналтын сонсгол зохион байгуулж, мөн холбогдох албан тушаалтнуудад эрүүгийн гэмт хэрэгт холбогдсон эсэхээр нь хяналт шалгалт явуулж, хариуцлага хүлээлгээд байна.

Ер нь Монгол Улсыг Жеффри Эпштейн гэх хүн яагаад онилох болсон үндсэн шалтгааныг судлаад үзэхэд улс төрийн тогтворгүй байдалтай, хөгжил буурай эсвэл хөгжиж байгаа, байгалийн баялаг ихтэй ийм улсад энэ хүн тодорхой түвшинд дэлхийд үйл ажиллагаа явуулдаг уул уурхайн компаниудын лоббиг хийх зорилгоор нэвтэрдэг байх нь.

Монгол Улс энэ хүний бай болох зайлшгүй үндсэн шалтгаан нь энд оршиж байна. Үүнтэй уялдуулж бэлгийн мөлжлөг, цаашлаад төрийн нууц мэдээллийг задруулах, төрийн сонгуульд нөлөөлөх гэсэн үйлдлүүд хийгдэж байсан. Эдгээрийг өнөөдөр шинжээч танилцуулна. Ингээд Та бүхэнд сонсголын зорилго, агуулгыг танилцууллаа.

Хөтөлбөрийн дагуу “ХЭҮК-оос хүн худалдаалах гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх чиглэл болон хүүхдийн эрхийг хамгаалах чиглэлээр авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ”-ний талаар ХЭҮК-ын гишүүн Ж.Хунан танилцуулна. Таныг индэрт урьж байна.

ХЭҮК-ын гишүүн Ж.Хунан: Та бүхэнд энэ өдрийн мэндийг дэвшүүлье. Өнөөдрийн сонсголд ХЭҮК-оос бэлтгэсэн мэдээллийг 10 минутад багтааж товч хүргэе. “ХЭҮК-оос хүн худалдаалах гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх болон хүүхдийн эрхийг хамгаалах чиглэлээр авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ”-г танилцуулъя.

Хүн худалдаалах гэмт хэрэгт хохирсон хүүхэдтэй холбоотой гомдол, мэдээлэл ХЭҮК-т өнөөдрийн байдлаар ирээгүй. Гэхдээ хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогч болсон хүүхдийн улсын статистикийг харах юм бол бид энэ асуудалд анхаарал хандуулах ёстой нь ажиглагдаж байгаа. ХЭҮК нь хүүхдийн эрхийн асуудалд онцгойлон анхаарал хандуулдаг. Өнгөрсөн хугацаанд ХЭҮК-оос “Монгол Улс дахь хүний эрх, эрх чөлөөний байдлын талаарх 25 илтгэл”-ийг УИХ-д өргөн барьснаас 18-д нь “Хүүхдийн эрх”-ийн асуудлыг хөндсөнөөс харагдана. 18 илтгэлээс 6 удаагийн илтгэлд нь хүн худалдаалах гэмт хэрэгтэй холбоотой, хүүхэд бэлгийн мөлжлөгт өртөж байгаатай холбоотой асуудлыг хөндсөн байдаг.

2008 оны илтгэлд хүн худалдаалахтай холбоотой маш дэлгэрэнгүй, цогц саналыг УИХ-д танилцуулсан. Хууль, эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгох чиглэлээр мөн гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх чиглэл дээр байгууллагуудын уялдаа холбоог сайжруулах чиглэлээр маш тодорхой саналуудыг тухайн үед нь гаргаж, ХЭҮК-ын энэ саналыг үндэслэн нэлээдгүй өөрчлөлт хийгдэж, хууль эрх зүйн орчны хувьд ч сайжирсан.

Өнгөрсөн хугацаанд 2009 онд цогц саналыг боловсруулснаас хойш 2011 онд Хүн худалдаалахтай тэмцэх тухай хуулийн төсөлд санал хүргүүлж ажилласан. 2017

онд Хүн худалдаалахтай тэмцэх үндэсний хөтөлбөр, түүнийг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны төлөвлөгөөний төсөлд бас санал хүргүүлж ажилласан байдаг. 2024 онд Хүн худалдаалахтай тэмцэх тухай хуулийн төсөлд мөн санал өгч ажилласан. 2025 онд технологи ашиглан үйлдэгдэж буй жендерт суурилсан хүчирхийллийн хэлбэрүүдийг тодорхойлж, Эрүүгийн хуульд хүн худалдаалах болон бусад холбогдох гэмт хэргийн хүндрүүлэх нөхцөл байдалд цахим технологи ашиглан үйлдсэн арга хэлбэрийг тусгах саналыг хүргүүлж ажилласан байна.

Ялангуяа охид, эмэгтэйчүүд бэлгийн мөлжлөг, хүчирхийллийн хохирогч болж байгаатай холбоотойгоор хохирогч төвтэй, хүүхдэд ээлтэй, сэтгэцийн гэмтэлд суурилсан ярилцлагын аргыг нэвтрүүлэх чиглэлээр нэлээдгүй олон ажлыг хийсэн байгаа. Энэ дундаа Азийн сан, олон улсын байгууллагатай хамтраад энэ төрлийн гэмт хэргийн хохирогч, гэрч болсон хүүхдээс тайлбар, мэдүүлэг авах, ярилцлага хийх сайн туршлага буюу форензик ярилцлагын арга зүйг Монголд нэвтрүүлэх чиглэлээр ажиллаж байна. Мэдээж энэ арга зүй, аргачлал нэвтэрснээр бэлгийн мөлжлөг, бэлгийн хүчирхийллийн хохирогч болж байгаа хүүхдүүд дахиж хохирохгүй, сэтгэцийн гэмтэл учрахгүйгээр энэ гэмт хэрэгтэй холбоотой тайлбар, мэдээллийг өгөх сайн туршлага Монголд хэрэгжинэ.

ХЭҮК-оос хохирогчийн эрхийг хамгаалах, хүн худалдаалах гэмт хэрэг, бэлгийн мөлжлөгийн хохирогч хүүхдийн эрхийн асуудлаар сургалт, сурталчилгаа, нөлөөллийн ажлыг тогтмол хийж ирсэн бөгөөд өнгөрсөн хугацаанд нийт 113 сургалтыг 8,448 оролцогчдод зохион байгуулсан ба нийт сургалтын хугацаа 216 цаг болсон.

Хүн худалдаалах гэмт хэрэг, охид эмэгтэйчүүдийн бэлгийн мөлжлөгтэй холбоотой олон улсын байгууллагаас Монгол Улсад нэлээдгүй олон зөвлөмжийг өгч байсан. Тухайлбал, Хүүхдийн эрхийн конвенцын хэрэгжилтийн талаарх Монгол Улсын илтгэл, тайланг хэлэлцээд НҮБ-ын Хүүхдийн эрхийн хорооноос 2017 онд хүүхэд, хүн худалдаалахад хүүхдийн эрхийг хангахтай холбоотойгоор өгсөн санал, зөвлөмжүүд байдаг. Ингээд багцалж үзэх юм бол хүн худалдаалах, хүүхдийн биеийг үнэлэх, гэмт хэргийн хохирогчийг нөхөн сэргээх болон нийгэмд эргэн нэгтгэхтэй холбоотой зөвлөмжийг Монгол Улсад ирүүлж байсан. Хүүхдийг бэлгийн мөлжлөгт ашиглахаас урьдчилан сэргийлэх, түүнийг устгах үр нөлөөтэй зохицуулалт бий болгож, хууль тогтоомжийн, захиргааны, нийгмийн болон бусад арга хэмжээг авах зөвлөмжийг 2017 онд ирүүлж байсан. Хүүхдийн цахим орчны аюулгүй байдлыг хангах механизм, тухайлбал хүүхэд хамгааллын, төр хувийн хэвшлийн түншлэлийн хөтөлбөрийг үр дүнтэй хэрэгжүүлэх талаарх зөвлөмжийг мөн өгч байсан.

Монгол Улс дахь хүний эрхийн төлөв байдлын талаарх үндэсний илтгэлийг НҮБ-ын гишүүн улс бүр НҮБ-ын Хүний эрхийн зөвлөлд хүргүүлдэг. Эдгээр илтгэлийг 4-5 жил тутамд НҮБ-ын зөвлөлөөс хэлэлцээд, НҮБ-ын гишүүн улсууд санал, зөвлөмж ирүүлдэг. Өнгөрсөн оны 11 дүгээр сард НҮБ-ын Хүний эрхийн зөвлөл Монгол Улсын 4 дэх илтгэлийг хэлэлцээд нийтдээ 223 зөвлөмж өгсөн. Үүнээс 192 зөвлөмжийг Монгол Улс хэрэгжүүлэхээ баталгаажуулж амласан байдаг.

Энэ дунд яг хүн худалдаалах гэмт хэрэгтэй холбоотой, охид эмэгтэйчүүдийн бэлгийн мөлжлөгтэй холбоотой зөвлөмжүүдийг багцалбал хүн худалдаалах гэмт хэргийг үр дүнтэй мөрдөн шалгах, ял шийтгэл оногдуулах, хохирогчдод илүү сайн үйлчилгээ үзүүлэх нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор хууль сахиулах болон шүүхийн тогтолцоог бэхжүүлэх зөвлөмжийг өгсөн. Хүн худалдаалах гэмт хэрэгтэй тэмцэх үүрэг бүхий хууль сахиулах байгууллагын ажилтнуудад зориулсан сургалт зохион байгуулах, хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогчдыг нөхөн сэргээх, дэмжлэг туслалцаа үзүүлэх, хамгаалах, байраар хангах зэрэг хамгаалалтыг сайжруулж,

хохирлоо нөхөн төлүүлэх тогтолцоог бүрдүүлэх ийм зөвлөмжийг өгсөн. Үндсэндээ хүн худалдаалах гэмт хэрэгт охид, эмэгтэйчүүд бэлгийн мөлжлөгт өртөх эрсдэл өндөр байгаа учраас эдгээр зөвлөмжүүдийг олон улсын байгууллага, НҮБ-ын Хүүхдийн эрхийн хороо, Хүний эрхийн зөвлөлөөс манайд өгч байгаа гэж ойлгож болно. Мөн Монгол Улсын хувьд хүүхэд хамгааллын статистикийг харах юм бол энэ чиглэлээр Монгол Улс ахиц гаргах шаардлагатай. Энэ хамгаалалтын тогтолцоог боловсронгуй болгох хэрэгцээ байгаа.

ХЭҮК түрүүн хэлсэнчлэн хүүхэдтэй холбоотой асуудалд онцгой анхаарал хандуулдаг. Жил болгон хүүхдийн эрхийн зөрчилтэй холбоотой ирж байгаа гомдлын тоо нэмэгдэж байгаа. 2020 онд нийт ирсэн гомдлоос хүүхдийн эрхтэй холбоотой 17 гомдол байсан бол 2025 онд хүүхдийн эрхийн зөрчилтэй холбоотой гомдол 72 болж нэмэгдсэн үзүүлэлт байгаа. Гомдлыг төрлөөр нь авч үзвэл, хүүхдийн сурч боловсрох эрхтэй холбоотой гомдол, хүүхдийн халдашгүй, чөлөөтэй байх, ялгаварлан гадуурхалт, хүчирхийллээс ангид байх эрх нь зөрчигдсөн талаар өргөдөл, гомдол зонхилж байгаа. Өөрөөр хэлбэл, энэ төрлийн гомдол тогтмол нэмэгдэж байгаа гэсэн ийм тоо харагдаж байна.

ХЭҮК-оос жил болгон хүүхдийн эрхийн зөрчилтэй холбоотой хяналт шалгалтыг зохион байгуулдаг. 2020 онд 53 хяналт шалгалтыг зохион байгуулж байсан бол 2025 онд 98 хяналтыг зохион байгуулсан. Өөрөөр хэлбэл энэ хүүхдийн эрхийн зөрчилтэй холбоотой... (минут дуусав)

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Цагийг нь нэмээд өгье. Мэдээллээ сонсож байгаа оролцогчид бас дэгээ барина шүү.

ХЭҮК-ын гишүүн Ж.Хунан: Та бүхнийг энэ дэлгэцэд анхаарлаа хандуулахыг хүсэж байна. Өнөөдөр Үндэсний статистикийн хорооноос хүүхэд хамгааллын чиглэлээр гаргадаг статистик мэдээг та бүхэн харж байна. Тэгэхээр хүүхдийн эрхийн зөрчилтэй холбоотой статистик мэдээлэл нь яагаад бид бүхэн хүүхдийн эрхийн асуудалд онцгой анхаарал хандуулах шаардлагатай гэдгийг илтгэнэ. Нөхцөл байдал ийм байгаа учраас ХЭҮК-оос УИХ-д өргөн барьдаг хүний эрх, эрх чөлөөний талаарх илтгэлдээ хүүхдийн эрхийн тусгайлсан нэг асуудлыг тухайлан хөндөж ирсэн. Ялангуяа хүүхдийг хамгаалуулах эрхтэй холбоотой асуудлыг хөндөж ирсэн.

20 дахь илтгэлдээ Ковид-19 цар тахлын үеийн хүүхдийн эрхийн асуудлыг хөндсөн байдаг. 21 дэх илтгэлд хүүхдийн хөдөлмөр эрхлэлттэй холбоотой, өөрөөр хэлбэл албан бус сектор дахь хүүхдийн албадан хөдөлмөр, хурдан морины уралдаанч хүүхдийн хөдөлмөрийн асуудлыг хөндсөн байдаг. Мөн гэр бүлийн хүчирхийллээс ангид байх эрхийн хүрээнд хүүхдийн тусламж, үйлчилгээ авах асуудлыг хөндсөн. 22 дахь илтгэлдээ Хүүхдийн эрхийн хууль зүйн хорооны үйл ажиллагаатай холбоотой өөрийн санал, дүгнэлтээ боловсруулж УИХ-д танилцуулсан. Мөн хүүхдийн сурч боловсрох эрхтэй холбоотой сургуулийн дотуур байран дахь хүүхдийн эрхийн асуудлыг хөндөж, танилцуулсан. 23 дахь илтгэлдээ боловсролын салбар дахь хүний эрхийн асуудлыг хөндсөн. Энэ дээр маш өргөн хүрээнд ЕБС болон их, дээд сургуулиудын үйл ажиллагаанд хүүхдийн эрх, хүний эрхтэй холбоотой зөрчил ямар байгаа юм гэдгийг танилцуулсан. 23 дахь илтгэлд мөн хагас болон бүтэн өнчин, байнгын асаргаа шаардлагатай хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн эрхийн асуудлыг хөндөж, танилцуулсан. Мөн гэр бүлийн харилцаан дахь жендерийн эрх тэгш байдал, хүний эрхийн асуудлын хүрээнд гэр бүл дэх хүүхдийн эрхийн асуудлыг мөн хөндөж байсан. 24 дэх илтгэлдээ технологи ашиглан үйлдэгдэж буй жендерт суурилсан хүчирхийллийн өнөөгийн нөхцөл байдал, анхаарах асуудлыг хөндөж, ялангуяа цахим орчинд үе тэнгийн дээрэлхэлт явагдаж байгаа, охид эмэгтэйчүүдийн эсрэг үйлдэгдэж байгаа зөрчил... (минут дуусав)

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Гол дүгнэлтээ Ж.Хунан дарга танилцуулаарай.

ХЭҮК-ын гишүүн Ж.Хунан: ХЭҮК-оос үндсэндээ статистик мэдээлэл, ХЭҮК-оос хийсэн хяналт шалгалт, тайлан, илтгэлийг үндэслэж өнөөдөр Монгол Улс хүүхэд багачуудаа хамгаалж чадахгүй байна гэдэг ийм дүгнэлтийг хийж байгаа. Хүүхэд хамгааллын тухай хуулийн хэрэгжилт сул буюу хангалтгүй байна гэсэн дүгнэлтийг хийж байна. Ер нь энэ хүүхдийн эрхийн зөрчилтэй холбоотой нийтлэг ажиглагдсан зүйл бол хүүхдийн бүртгэл, мэдээлэл, хүүхдийн эрхтэй холбоотой зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагаа хангалтгүй, үр дүнгүй байна. Урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр мөн ажил үр дүн өгөхгүй байна. Хүүхэд хамгааллын тогтолцоонд тулгамдаж байгаа санхүүжилтийн асуудал бүрэн шийдэгдээгүй, тогтвортой бус байна. Хүний нөөц, салбарын бэлтгэгдсэн байдал бол бас үүнд нөлөөлж байна гэсэн дүгнэлтийг хийж байгаа.

Өнөөдрийн энэ яригдаж байгаа сэдэвтэй холбоотойгоор хагас болон бүтэн өнчин хүүхдийн асуудал дээр бид нар онцгой анхаарал хандуулах шаардлагатай. Яагаад гэвэл бэлгийн мөлжлөгт өртөх, хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогч болох эрсдэл бүтэн өнчин, хагас өнчин хүүхдүүдийн хувьд асар өндөр байгаа гэдгийг хэлэх нь зүйтэй байна. Тоон мэдээллийг аваад үзэх юм бол бүтэн өнчин хүүхдийн тоо ингэж өндөр хэлбэлзэлтэй байгаа. Яагаад, ямар шалтгааны улмаас ингэж хэлбэлзэж байгаа талаарх баримт, мэдээлэл, дүн шинжилгээ байдаггүй. Үрчлэгдсэн хүүхдийн тоог харах юм бол мөн өндөр хэлбэлзэлтэй байгаа нь анхаарал татаж байгаа.

Асрамж халамжийн төвүүд дээр 2022 оны байдлаар 220 хүүхэд бүртгэлтэй байхад 2022 онд бүтэн өнчин хүүхдийн тоо 2,911 байсан тоо баримт байгаа. Тэгэхээр төрийн хараа хяналтад байгаа 220 хүүхдээс бусад хүүхэд нь хаана байгаа, хэний асрамж халамжид эрүүл саруул, аюулгүй өсөж торниж байгаа талаарх мэдээлэл байхгүй. Энэ дээр хяналт тавьсан байдал хангалтгүй нөхцөл байдалтай байсныг дурдах нь зүйтэй. Ер нь хүүхэд хамгааллын нэгдсэн сан байхгүй. Уг нь Хүүхэд хамгааллын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгаар хүүхэд хамгааллын нэгдсэн мэдээллийн сантай байна гэсэн боловч энэ сан өнөөдрийг хүртэл байхгүйгээс бид нар хүүхдүүдийнхээ тоон мэдээлэл, баримтыг бүрэн, гүйцэд гаргаж чадахгүй байгааг хэлэх нь зүйтэй.

Бүтэн өнчин, хагас өнчин хүүхэдтэй холбоотойгоор ялангуяа эдгээр хүүхдүүд рүү чиглэсэн, асуудлыг нь шийдэх бодлогын баримт бичиг зайлшгүй шаардлагатай гэж ХЭҮК-оос үзсэн. Энэ дээр баримт бичиг гаргах, ажил, арга хэмжээг төлөвлөж хэрэгжүүлэх гэдэг саналыг гаргаж байсан.

Үрчлэлттэй холбоотой бас нэг анхаарал татаж байгаа асуудал бол гадаадад үрчлэгдсэн хүүхдийн асуудал байгаа. Өнгөрсөн хугацаанд нийтдээ 277 хүүхэд гадаадад үрчлэгдсэн ийм мэдээлэл байгаа. 2023 оноос хойш гадаадад хүүхэд үрчлэгдээгүй. Энэ дээр тавьж байгаа хяналт бас хангалтгүй. Үндсэндээ бол...(минут дуусав)

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Одоо товчилъё. 2 минутад багтаагаад яваарай.

ХЭҮК-ын гишүүн Ж.Хунан: 2025 онд ХЭҮК-оос Замын-Үүд боомтод ажиллах үеэр хэд хэдэн асуудлыг анхаарах ёстой юм байна гэж харсан. Нэг нь тухайн боомт дээр үйл ажиллагаа явуулж байсан “Анбаунд Монголиа” гээд олон улсын байгууллага 2017 оноос хойш хилээр нэвтэрч байгаа эрсдэлтэй байж болзошгүй хүүхдүүдийн асуудалд анхаарал хандуулж, дүн шинжилгээ хийж ажилласан байдаг юм байна. Нийтдээ 15,730 хүнтэй БНХАУ руу нэвтэрч байгаа хүнтэй ярилцлага хийж,

эрсдэлтэй гэж 235 хүүхэд дээр дүгнэлт гаргасан бөгөөд үүнээс 104 хүүхдийн аяллыг зогсоосон, өөрөөр хэлбэл хүний наймаа, хүн худалдаалах, бэлгийн мөлжлөгт өртөхөөс урьдчилан сэргийлж чадсан гэдэг ийм дүгнэлт, мэдээг хэлж байсан.

Мөн хилээр орж гарч байгаа хүүхдийн бүртгэл, мэдээллийн тоо бүрэн гардаггүй. Өөрөөр хэлбэл Монгол Улсаас гарч байгаа хүүхдийн тоо статистикаар гардаг, буцаж орж ирсэн хүүхдийн тоо гардаггүй ийм нөхцөл байдалтай байгаа. Мөн итгэмжлэлээр гарч байгаа хүүхдүүд итгэмжлэлээр гараад буцаж орж байгаа энэ нөхцөл байдал дээр нарийн дүн шинжилгээ хийгдсэн зүйл байхгүй байсан. ХЭҮК-оос энэ жил үрчлэлттэй холбоотой хууль эрх зүйн зохицуулалт, үйл ажиллагаа дээр дүн шинжилгээ хийхээр ажиллаж байна. Нотариатын танхимтай хамтраад итгэмжлэлээр хүүхдийг гадаад улсад аялж дагуулж гарсан итгэмжлэлийн баримт бичгүүд дээр хамтарсан дүн шинжилгээ хийх ажлыг эхэлж байна. Баярлалаа.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: За баярлалаа. Дараагийн мэдээлэл “Монгол Улс дахь хүүхэд үрчлэлтийн эрх зүйн үндэс ба гадаад үрчлэлтийн өнөөгийн нөхцөл байдлын талаар” Д.Мөнгөнтуул дарга танилцуулна. Сая Ж.Хунан даргын хийсэн мэдээлэл дунд ноцтой зүйлүүд нэлээд байна.

2022 онд 2,900 бүтэн өнчин хүүхэд байснаа 2023 онд 2,600 болж буурчхаад, тэр дунд бараг 200 гаран бүтэн өнчин хүүхэд яг яасан вэ гэдэг асуудал орж ирж байна. Дээр нь хилээр гарч байгаа хүүхдийн статистик, хяналтын тоо байхгүй. Сүүлийн үед л итгэмжлэл цахим болж орж ирж байгаа болохоос өмнө хилээр гарахад итгэмжлэлээр ордог, буцаад ирэхдээ гарсан хилээр гарсан насанд хүрсэн хүнээс буцаад итгэмжлэл шаарддаггүй байсан. Энэ нь өөрөө их аюултай зүйлүүдийг илтгэж байгаа учраас цаашдаа энэ дээр нэлээд анхаарах ёстой гэж бодож байна. Д.Мөнгөнтуул дарга мэдээллээ хийе.

ГБХНХЯ-ны Гэр бүлийн бодлогын газрын дарга Д.Мөнгөнтуул: Та бүхний амар амгаланг айлтгая. Манай яамнаас “Монгол Улсад хүүхэд үрчлэлтийн эрх зүйн үндэслэл, гадаад үрчлэлтийн өнөөгийн нөхцөл байдал, шинэчлэлийн талаар” мэдээлэл танилцуулъя. Дотоод үрчлэлтийн талаар Хүүхэд, гэр бүлийн хөгжил, хамгааллын ерөнхий газраас холбогдох мэдээллийг өгнө.

Монгол Улсад хүүхэд үрчлэлттэй холбоотой асуудлыг Монгол Улсын Үндсэн хуулиар хуульчлан тогтоож өгсөн “Хүүхэд, нялхсын эрх ашгийг төр хамгаална” гэсэн тунхаглал энэ заалтын хүрээнд Хүүхдийн эрхийн тухай хууль байдаг. Тухайн харилцааг зохицуулж байгаа хууль нь 1999 онд батлагдсан Гэр бүлийн тухай хууль байна. Гэр бүлийн тухай хуульд эдгээр заалтууд орсон үндэслэл нь 1989 онд батлагдсан НҮБ-ын Хүүхдийн эрхийн конвенц бөгөөд Монгол Улс 1990 онд нэгдэн орсноор тухайн хууль дээр бас зөрчлийн талаар тусгах үндэслэл бий болсон. НҮБ-ын хүүхдийг худалдах, хүүхдийн биеийг үнэлэх, хүүхдийг садар самууныг сурталчлахын эсрэг нэмэлт протокол 2000 онд батлагдсан. Үүнд 2002 онд манай улс нэгдэн орсон.

Тэгэхээр Монгол Улсын хэмжээнд мөрдөж байгаа хууль тогтоомж нь эхлээд Монгол Улсын Үндсэн хууль, Хүүхдийн эрхийн тухай хууль, Хүүхэд хамгааллын тухай хууль, Гэр бүлийн тухай хууль, Харьяатын тухай хууль, Гадаадын иргэний эрх зүйн байдлын тухай хууль, Хууль зүй, дотоод хэргийн сайд, Нийгмийн хамгаалал, хөдөлмөрийн сайдын хамтран баталсан 2001 оны 32 дугаар тушаалаар батлагдсан "Гадаадын иргэнд Монгол Улсын харьяат хүүхдийг үрчлүүлэх тухай" журам зэрэг эдгээр хууль тогтоомж зохицуулж байгаа бөгөөд хууль тогтоомж гарах болсон үндэслэл нь түрүүн дурдсан Хүүхдийн эрхийн тухай конвенц байдаг. Үүний дараа Хүүхдийг хамгаалах болон улс хооронд үрчлэх асуудлаар хамтран ажиллах тухай 1993 оны Гаагийн конвенцод 1998 онд манай улс нэгдэн орсон.

Ингээд хүүхдийн дээд эрх ашгийг хамгаалах бүх хуулийн цөм нь зөвхөн хүүхдийн ашиг сонирхолд нийцүүлнэ. Энэ нь манай Гэр бүлийн тухай хуулийн 54 дүгээр зүйлийн 54.1 дэх хэсэгт заасан “үрчлэлт нь зөвхөн хүүхдийн сайн сайхны төлөө хийгдэнэ” гэсэн энэ зүйл заалт дээр хэрэгжиж байгаа. Үл ялгаварлах зарчим, үндэс угсаа, шашин шүтлэг, эрүүл мэндийн байдлаар үл ялгаварлана гэсэн зарчмын дагуу гэр бүлийн орчныг эрхэмлэх, хүүхдийг гэр бүлийн дотор эрүүл чийрэг өсгөн хүмүүжүүлэх эрхийг төрийн бодлогоор тэргүүнд тавина гэсэн. Энэ хуулийн заалтуудаар хүүхдийн дээд эрх ашгийг Монгол Улс баримталж ажиллаж байна.

Хүүхдийг хамгаалах болон улс хооронд үрчлэх асуудлаар хамтран ажиллах тухай конвенцын үндсэн зорилго нь улс хооронд хүүхэд үрчлэхэд хүүхдийн дээд ашиг сонирхол, түүний үндсэн эрх нь олон улсын эрх зүйд нийцэж байгаа талаар үрчлэгч, хүлээн авагч улс баталгаа бүрдүүлэх, төрөлх улсад үрчлэн авах тохиромжтой гэр бүл олдохгүй тохиолдолд үрчлүүлж буй хүүхдэд тохирсон гадаад гэр бүлийг олж өгөх, хүний наймаа, хүн худалдаалах гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, оролцогч улсууд үрчлэлтийн талаар хамтын ажиллагааны тогтолцоог бий болгох, үрчилж байгаа болон хүлээн авагч улсууд конвенцын дагуу хүүхэд үрчлэхийг харилцан зөвшөөрөх гэсэн зорилготой.

Конвенц нь ямар тохиолдолд үйлчилдэг вэ? Үрчлүүлэгч хүүхэд хүлээн авагч улсад шилжин очихтой холбоотой асуудлыг конвенцоор зохицуулна. Эцэг эхийн байнгын харилцаа бий болгох үрчлэлт хамаарна. Хүүхэд 16 нас хүрэхээс өмнө оролцогч улсууд хэлэлцээ хэлэлцсэн тохиолдолд хамаарч байгаа. Улс хооронд хүүхэд үрчлэхэд тавигдах шаардлага нь хүүхдийг үрчлүүлж болохыг тухайн улсын эрх бүхий байгууллага тогтоосон байх. Үүнд эцэг эх нь нас барсан нь тогтоогдсон, эцэг эхийг нь эрэн сурвалжилсан, шүүхийн хүчин төгөлдөр шийдвэр байх зэрэг үндэслэлүүдийг шаардаж байгаа. Хүүхдийг улс хооронд үрчлэхэд нь үрчлэх асуудал нь хүүхдийн дээд ашиг сонирхолд нийцсэн байх гэсэн эдгээр конвенцын хүрээнд зохицуулагдаж байна.

ГБХНХЯ-ны чиг үүрэг, хүүхдийн үрчлэлттэй холбоотой ямар хуулийн зүйл заалт дээр зохицуулагдаж байна вэ гэхээр 1999 онд Улсын Их Хурлаас баталсан Гэр бүлийн тухай хуулийн 58 дугаар зүйлийн 58.1 дэх хэсэг “Гадаадын иргэн Монгол Улсын харьяат хүүхэд үрчлэн авах тухай хүсэлтээ өөрийн орны эрх бүхий байгууллагаар дамжуулан Монгол Улсын эрх бүхий байгууллагад гаргана” гэж, 58.2 “Монгол Улсад 6 сараас доошгүй хугацаагаар оршин сууж байгаа гадаадын иргэн Монгол Улсын харьяат хүүхэд үрчлэн авахад энэ хуулийн 58.1 хамаарахгүй” гэсэн зохицуулалт байдаг.

Мөн 58.6 дахь хэсэгт нь холбогдох манай яамны журам гарч байгаа эрх зүйн үндэслэл нь болсон. Хүн амын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага нь Монгол Улсын харьяат хүүхэд үрчлэн авах хүсэлтээ гадаадын иргэний бүртгэл хөтөлж, хүүхдийг үрчлэх, үрчлэгдсэн хүүхдийн эрх, ашиг сонирхлыг хамгаалах асуудлаар бусад улс, тэдгээрийн холбогдох байгууллага, олон улсын байгууллагатай хамтран ажиллана гэсэн. Энэ хууль эрх зүйн үндэслэлийн хүрээнд Гадаадын иргэнд Монгол Улсын харьяат хүүхдийг үрчлэх журмыг 2001 онд баталсан. Энэ журамд Монгол Улсын харьяат хүүхдийг үрчлэн авах хүсэлтэд Гэр бүлийн тухай хуулийн 58.1-д заасан зохицуулалтууд орж байгаа.

Тэгэхээр яг 1999 оны Гэр бүлийн тухай хуулиар Гадаад үрчлэлтийн зөвлөл ажиллана гэсэн ямар нэгэн эрх зүйн үндэс болгосон ийм заалт байгаагүй. Тэгэхдээ 1993 онд батлагдсан Гаагийн конвенцтой нийцүүлээд Гадаад үрчлэлтийн зөвлөл гэсэн зөвлөлийг Гэр бүл, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны дэргэд 2013 оноос байгуулж ажилласан байгаа.

2024 онд батлагдсан Хүүхэд хамгааллын тухай хуулийн зорилго өөрөө хүүхэд хамгааллын үндэсний тогтолцоо, хүүхэд хамгаалалд оролцогч талуудын эрх, үүргийг тодорхойлох, хүүхдийг эрсдэлт нөхцөлд өртөхөөс урьдчилан сэргийлэх, хүүхдэд шаардлагатай тусламж, үйлчилгээг үзүүлэх замаар хүүхдийн аюулгүй байдал, сайн сайхан, хүүхдийн хамгаалуулах эрх, хүүхдийн сайн сайхан байдлыг хангахад оршино гэсэн. Монгол Улсын олон улсын гэрээнд заасан тохиолдолд олон улсын хилийн гадна байгаа Монгол Улсын харьяат хүүхдэд энэ хууль үйлчилнэ.

Хүүхэд үрчилж авсан эцэг, эхийн үүрэг хариуцлага хүлээлгэх, үрчлэлтийг хүчингүйд тооцсон тохиолдолд хүүхдийн эрхийг хамгаалах туслалцаа үзүүлнэ. Нэг цэгийн үйлчилгээ, түр хамгаалах байранд байгаа болон хүүхэд асрах хувилбарт үйлчилгээнд хамрагдсан үрчлэгдсэн хүүхдийн эрхийн хэрэгжилтэд хяналт тавина гэсэн. Эдгээр хууль эрх зүйн үндэслэлийн хүрээнд ГБХНХЯ холбогдох зохицуулалтыг хангаж ажиллаж байгаа.

Хүүхэд үрчлэлтийн зөвлөлийн үйл ажиллагаа ямар процессоор явагддаг вэ гэдэг талаар бас мэдээлэл авахыг хүссэн. Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сайдын тушаалаар 2013 оноос Үрчлэлтийн зөвлөлийг байгуулан ажиллаж байна. Гэр бүл, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сайдын 2025 оны тушаалаар Хүүхэд үрчлэлтийн зөвлөлийн бүрэлдэхүүн, ажиллах журмыг баталсан. Зөвлөл нь хүсэлт гаргасан этгээд хүүхэд үрчлэн авах боломжтой гэж үзвэл тэдний хувийн шинж, үрчлүүлэхэд тохиромжтой эсэх, боловсрол, гэр бүлийн болон эрүүл мэнд, өвчний түүх, нийгмийн байдал, үрчлэн авах болсон шалтгаан, үрчлэн авах чадвар зэрэг мэдээлэл агуулсан тайлантай танилцаж хэлэлцдэг.

Тэгэхээр дараах дарааллын дагуу явагдаж байна. Эхлээд хүүхэд үрчлэх хүсэлт гаргасан гэр бүл, иргэний хүсэлт, холбогдох материалыг шалгаж хүлээж авна. Энэ нь гадаадын иргэн өөрийн улсад байгаа байгууллагаар дамжуулж байгаа бол Монгол Улсад 6 сараас дээш хугацаагаар сууж байгаа бол шууд манай байгууллагад хандах эрх нь хуулиар олгогдсон байгаа. Хоёр дахь нь хүсэлт гаргагчийн хүүхэд үрчлэх хүсэлтэй холбогдох баримт бичгийг судална. Зохих хууль, журамд заасан шаардлага хангасан эсэх талаар хэлэлцэн дүгнэлт гаргаж зөвлөлийн хуралдаанаас гарах дүгнэлт нь тэмдэглэл хэлбэртэй байна. Зөвлөлийн дарга, хуралд оролцсон гишүүд гарын үсэг зурж баталгаажуулж байна.

Зөвлөлөөс гаргасан дүгнэлтийг Гадаадын иргэн, харьяатын байгууллагад албажуулан хүргүүлж, Гадаадын иргэн, харьяатын газар үрчлэлтийн асуудлыг одоо хүчин төгөлдөр мөрдөж байгаа хууль тогтоомжийн хүрээнд шийдвэрлэж байгаа. Өмнө нь гадаад үрчлэлтийн урьдчилсан нөхцөл гэдэг юм уу, Монголдоо үрчлэгдэх боломжгүй байгаа хүүхдийг л зөвхөн гадаадад үрчлүүлэхээр санал болгоно гэсэн. Энэ зохицуулалтын хүрээнд энэ үйл ажиллагаа явагдаж байгаа.

Дараах шаардлагуудыг үрчлэн авагч эцэг, эх, гэр бүлд нь тавьж байна. Монгол Улсын харьяат хүүхэд үрчлэн авах тухай өргөдөл, албан ёсны орчуулга, байнгын оршин суугаа хаягийн тодорхойлолт, гадаад паспорт, үүнтэй адилтгах баримт бичиг, гэрлэлтийн гэрчилгээний хуулбар, өөрийн болон гэр бүлийн гээд энд дурдсан баримтуудыг шаардаж үрчлэх хүсэлтийг хүлээж авч байгаа. Хүүхдийн мэдээллийн хувьд төрсний гэрчилгээ. Хүүхэд бүтэн өнчин, эцэг эх нь тодорхойгүй хүүхэд үрчлэх бол асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийн эсвэл асрамжийн газрын зөвшөөрөл, түүнчлэн эцэг эх нь нас барсныг гэрчлэх нотлох баримтыг үндэслэнэ. Хагас өнчин хүүхэд үрчлэх бол эцэг, эхийн хүүхдийг үрчлүүлэх тухай бичгээр гаргасан зөвшөөрлийг үндэслэнэ.

Хүүхдийн эцэг, эх нь сураггүй алга болсон буюу нас барсанд тооцогдсон эсвэл эцэг, эх байх эрхээ хасуулсан бол энэ тухай шүүхийн шийдвэр болон асран

хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийн хүүхэд үрчлүүлэх тухай бичгээр гаргасан зөвшөөрөл. Энэ нь эцэг, эх байх эрхийг хассан шүүхийн шийдвэр хүчин төгөлдөр болсноос хойш 6 сарын дараа хүүхдийг үрчлүүлнэ гэсэн эдгээр шаардлагыг хүүхдийн талаас тавьж байгаа. Эцэг, эх нь ахуй амьдралын гачигдлаас шалтгаалж хүүхдээ хэвийн өсгөх боломжгүй бол энэ тухай сум, дүүргийн Засаг даргын тодорхойлолт, эцэг, эхийн хүүхдээ үрчлүүлэх тухай бичгээр гаргасан зөвшөөрөл, хүүхдийн эрүүл мэндийн талаарх эмнэлгийн байгууллагын дүгнэлт гэсэн эдгээр материалуудыг үндэслэж хүүхдийг үрчлүүлэхээр гаргасан хүсэлтийг зөвлөл хэлэлцдэг гэсэн үг.

Монгол Улсын харьяат хүүхдийг гадаадын иргэн, гэр бүлд үрчлүүлсэн тоон мэдээлэл. 2001 онд анхны гадаад үрчлэлт хийгдэж эхэлсэн. Үүнээс хойш 2023 он хүртэлх хугацаанд нийт 18 орны хүсэлт гаргасан гадаадын иргэдэд 277 хүүхдийг үрчлүүлсэн ийм тоон мэдээлэл байгаа. Монгол Улсын харьяат хүүхдийг гадаадын иргэн, гэр бүлд үрчлүүлсэн тоон мэдээллийг хүйсээр нь ангилж үзвэл 56 хувь нь эрэгтэй хүүхэд буюу 155... (минут дуусав)

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Цаг дууссан байна. Д.Мөнгөнтуул даргад баярлалаа. Ер нь энэ хууль эрх зүйн орчин, журмыг бид нар мэдэж байгаа. Зүгээр гадаадад үрчлүүлсэн хүүхдүүдийнхээ ардаас бид нар хяналт тавьж чадахгүй байгаа гэдгээ л хүлээн зөвшөөрөх ёстой юм. Түүнээс тавигдах шаардлага, бичиг баримт бүрдүүлэх хууль, дүрмийг бид нар олоод уншихна. Баярлалаа. Та суудалдаа сууна уу. Дараагийн шинжээчийн мэдээлэлд байгаа. Өнөөдөр Монгол Улс хууль эрх зүйн хувьд хүүхдийн үрчлэлтэд үнэхээр хангалтгүй байгаа гэдгийг хүн болгон хүлээн зөвшөөрч байгаа. Би уг нь энэ талаараа мэдээллээ хийгээрэй гэсэн болохоос конвенцод нэгдээд ингээд ийм журмаар, ингэж явдаг гэдгийг хүн болгон л мэдэж байгаа. Тийм учраас мэдээллийг зогсоолоо. Шинжээч эхний мэдээлэл хийнэ. Өөр танхимаас холбогдоно. Дэлгэц дээр мэдээллийг өгье.

Шинжээч: Эрхэм сонсгол даргалагч, эрхэм гишүүд, сонсголд оролцогчид Та бүхэнд энэ өдрийн мэнд хүргэе. Шинжээчийн танилцсан материалын хүрээнд дараах зүйлийг танилцуулна.

Эпштейнтэй холбоотой асуудлаар Монгол Улс, Монгол Улсын иргэд, албан тушаалтнууд түүнтэй холбоотойгоор АНУ-ын Хууль зүйн яамнаас олон нийтэд мэдээлэгдсэн, нээлттэй эх сурвалжид нийтэлсэн материалууд, мөн зарим хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр мэдээлэгдсэн материалын дагуу судлан үзэж шинжээч миний бие мэдээллийг хийхээр боллоо. Дүгнэлтийг танилцуулахаас өмнө нэг зүйлийг Та бүхэнд хэлэхийг хүсэж байна. Би хэн нэгний гэм буруутайг тогтоохгүй, харин баримтад юу бичигдсэнийг, мөн юу бичигдээгүйг танилцуулна. Энд нэр дурдагдах хүмүүс гэм буруутай эсэхийг тогтоохгүй болно гэдгийг үүгээр Та бүхэнд илэрхийлж байна.

Эпштейнтэй нэр холбогдсон Монгол Улсын иргэдийн дунд Ц.Элбэгдорж гэдэг нэр олонтоо гарч ирж байгаа. Ийм учраас Монгол Улсын төрийн өндөр албан тушаалыг хашиж байсан буюу тухайлбал Монгол Улсын Ерөнхийлөгч болон Ерөнхий сайдаар ажиллаж байсан хүн учраас тэр хүн хэзээ Эпштейнтэй хэрхэн уулзсан бэ гэдэг мэдээллээс эхэлье. Дэлгэц дээр харагдаж байгаачлан анх Ц.Элбэгдорж болон Эпштейн нар хаана, хэзээ, хэрхэн уулзсан гэдгийг энд харуулж байна. Тэдний захидал харилцааг АНУ-ын Хууль зүйн яамны нээлттэй эх сурвалж дээрх англи болон түүнийг орчуулсан хэлбэрээр харуулна. Тухайн уулзалтад хэн оролцсон бэ гэдгийг энэ доорх хүмүүсийн нэрээр, эдгээр хүмүүс ямар албан тушаалтан бэ гэдгийг мөн та бүхэн харж болно.

Үүнээс гадна энэ арга хэмжээг хэн зохион байгуулсан бэ гэхээр Морт

Зукерман гэж хүн зохион байгуулсан байгаа.

Эпштейний мэдээллийн санд тэмдэглэн үлдсэнээр Америк-Канадын тэрбумтан Морт Зукерман 2013 оны 9 дүгээр сарын 23-ны өдрийн оройн 20 цаг 30 минутад Нью-Йорк дахь гэртээ зохион байгуулсан хүлээн авалтад Ц.Элбэгдорж очиж, тэнд Эпштейнтэй уулзсан гэдэг нь АНУ-ын Хууль зүйн яамны нээлттэй эх сурвалжид нийтэлсэн материалаар ил болсон. Ц.Элбэгдорж нь тухайн үед Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн хувиар АНУ-ын Нью-Йорк хотноо болсон НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейн 68 дугаар чуулганы Ерөнхий санал шүүмжлэлд оролцох үеэр Эпштейнтэй уулзсан гэдгээ Эпштейнтэй холбоотой мэдээлэл олон нийтэд гарсны дараа өөрөө мэдээлсэн байна.

Үүнээс гадна нэг анхаарал татахуйц зүйл байгаа. Тухайлбал энэ уулзалт болох өдөртэй давхцаад Монгол Улсын иргэн Ч.Ганбат гэдэг хүн Борис гэдэг хүний хамтаар Эпштейнтэй уулзахаар болсон нь энэ имэйл дээр байна. Харин Эпштейн тухайн өдрийн 17 цагт өөр хүнтэй уулзалт товлосон байсан хэдий ч энэ уулзалтаа цуцлаад Ч.Ганбаттай уулзахаар болсон гэдэг нь тус имэйл дээр бичигдсэн байна.

Тэгэхээр Ч.Ганбат гэдэг нь хэн гэж ямар хүн болохыг энд мэдээлж байна. Хөрөнгө оруулагч, санхүүгийн зөвлөх, “Либерти партнерс” компанийг үүсгэн байгуулагч гэдгийг хэлсэн байна. Ингээд уулзалттай холбоотой Ерөнхийлөгч асан Ц.Элбэгдорж Жеффри Эпштейнтэй Нью-Йорк хотноо 2013 болон 2015 онд 2 удаа уулзсан гэдэг нь баримтаар нотлогдож байгаа. Тэгэхээр эдгээр уулзалттай холбоотой Хууль зүйн яамны нээлттэй эх сурвалжид өгсөн мэдээллээр уулзалтын нэг хэсэг зураг байна. Энэ арга хэмжээнд хэн оролцсон бэ гэдгийг та бүхэн харж болж байна. Уулзалтын үйл явцыг харуулсан ийм дүрс, зураг. Арга хэмжээнд ямар хүмүүс оролцсоныг мөн энэ доороос харж болно. Тухайлбал, Эхуд Барак гэж Израил улсын Ерөнхий сайд, Батлан хамгаалахын сайдаар ажиллаж байсан хүн энэ арга хэмжээнд оролцсон байна. Мөн Терье Ред-Ларсен гэж байгаа. Терье Ред-Ларсен гэдэг нь ямар хүн бэ гэхээр Олон улсын энх тайвны хүрээлэнгийн ерөнхийлөгчөөр тухайн үед ажиллаж байсан Норвегийн дипломатч хүн байгаа. Энэ хүн Эпштейнтэй маш ойрын холбоотой байсан гэдэг нь олон эх сурвалжаар нотлогддог. Энэ арга хэмжээнд яг ямар хүмүүс оролцсон бэ гэдгийг нэр усаар нь энд тайлбарласан байна.

Үүнээс гадна энэ уулзалтыг та бүхэн харж байна. Уулзалт болж байгаа өрөөний цаана нэг самбар байгаа. Энэ самбар дээр бичсэн зүйл бас анхаарал татахаар байна. Тухайлбал та бүхний харж байгаагчлан “банк”, “өр”, “хүүхэд” гэсэн үгс энэ самбар дээр бичигдсэн байна. Эпштейн өөрөө бага насны хүүхдүүдийн эсрэг гэмт хэрэг үйлдэж, тэдгээрийг бэлгийн мөлжлөгт уруу татсан үйлдлээсээ болж хоригдож ял эдэлж байсан бөгөөд олон улс дамнасан санхүүгийн сүлжээ, энэ дундаа ядуу буурай улс орнуудын улс төр, эдийн засагт нөлөөлөх байдлаар томоохон компаниудын эрх ашигт үйлчилдэг гэдгээрээ олны анхаарал татдаг. Тийм учраас ийм сэжиг, таамаг төрүүлэхүйц ийм үгс байгаа. Гэхдээ хэдийгээр “хүүхэд” гэдэг үгийг онцлон, “банк”, “өр” гэдэг үг байгаа хэдий ч шинжээч үүгээр ямар нэгэн дүгнэлт гаргах боломжгүй гэдгийг та бүхэнд хэлье.

Хоёр дахь уулзалт хэзээ болов гэхээр НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейн чуулганы Ерөнхий санал шүүмжлэлд оролцох үеэрээ Ерөнхийлөгч асан Ц.Элбэгдорж 2015 оны 9 дүгээр сарын 28-ны орой Эпштейнтэй уулзалт хийсэн байна. Энэ уулзалтад 8 хүн оролцсон гэдгийг Эпштейний туслах түүнд сануулсан чухал уулзалт болно. Оройн зоогт нийтдээ 8 хүн оролцох бөгөөд Израилын Ерөнхий сайд асан Эхуд Барак, мөн Норвегийн дипломатч Терье Ред-Ларсен болон Монгол Улсын Ерөнхийлөгч, Монгол Улсын Гадаад хэргийн сайд нар оролцоно гэдгийг сануулсан байна. Тэгэхээр 2013 оны уулзалтад Л.Пүрэвсүрэн гэдэг хүн Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн гадаад

бодлогын зөвлөх байсан бол 2015 онд тэрээр Монгол Улсын Гадаад хэргийн сайдын хувиар энэ уулзалтад оролцжээ гэж харагдаж байна.

Энэ арга хэмжээ шөнө дамжин болсон байна. Маргааш нь Эпштейн 2 хүнд захидал имэйлээр илгээсэн нь бас анхаарал татаж байгаа. Тэрээр Эдмон де Ротшильд банкны тэргүүн Ариан де Ротшильдод бичсэн захидалдаа “Монгол Улсын Ерөнхийлөгчтэй хийсэн уулзалтаар та бүхнээс дэд бүтцийн сан байгуулахад дэмжлэг үзүүлэх боломжтой эсэхийг асууж байна” гэхэд харин Ариан де Ротшильд “Бид чадна” гэж хариулсан байна. Энэ Ротшильд ямар албан тушаалтай хүн бэ гэдгийг үүнээс харж болно.

Дараагийн нэгэн захидал нь ихээхэн анхаарал татаж байгаа. Эпштейн өөр нэгэн хүнд захидал бичсэн. Дэвид Блэйн гэж хүн байна. Энэ нь АНУ-ын илбэч, олны танил ийм хүн байгаа. Тэрээр Эпштейнтэй өчигдрийн уулзалтыг тэмдэглэж байна. “Олон гайхалтай охидтой уулзах боломжоо чи алдлаа шүү” гэдгийг тэрээр түүнд хэлсэн байна. Энэ уулзалт үндсэндээ 28-ны оройноос 29-ний шөнийг дамжин болсон гэдэг нь энэ үйл явдлаас харагдаж байна.

Тэгэхээр Эпштейний охид, бүсгүйчүүдтэй холбоотой асуудалд Монгол охид татагдан оролцсон эсэхийг судлан шинжлэхэд дараах зүйл олдлоо. АНУ-ын Хууль зүйн яамны ил болсон мэдээллийн дунд 2017 оны 4 дүгээр сарын 29-ний өдөр Эпштейн скайпаар харилцаж байсан нэгэн хүний мессежинд “Би нөгөө Монгол охинтой хэд хэдэн удаа визний асуудлаар ярилцлаа. Би нэг зүйл дээр гайхаад байна. Магадгүй эцэг эх нь явуулахгүй байх шиг байна” гэж тэрээр Эпштейнд тухайн хүн ийм мессеж бичсэн байна. Харин энэ өдрөөс 5 хоногийн дараа нэг хүн өөр нэгэн хүн дахиад Эпштейн рүү “тэр охин визэнд орохгүй гэнэ, харин өөр нэгэн визтэй охин байна, 19 настай залуухан загвар өмсөгч охин байна, тэр Нью-Йорк болон Парис явахыг хүсдэг юм байна, би чамд түүний зургийг явуулъя” гээд зургийг нь Эпштейн рүү Скайпаар илгээсэн байна.

Тэгвэл энэ өдрөөс зургаан хоногийн дараа буюу 2017 оны 5 дугаар сарын 10-ны өдөр Эпштейн нөгөө хүнээс “Чи Парист байна уу” гэж асуусан байна. Харин нөгөө хүн “Үгүй, би 14-нд Парист очно” гэж хариуллаа. Ингээд тухайн хүн 14-ний өдөр Парист очсоныхоо дараа 5 дугаар сарын 16-ны өдөр “Би зураг авалт дуусгачхаад дахиад зураг авалттай болчихлоо. Тиймээс би байрлаж байгаа буудлаасаа өөр тийшээ гарах хэрэгтэй байна. Ийм учраас өнөөдөр чамд цаг гаргаж чадахгүй байх нь. Би нөгөө Монгол охинтой хамт тун удахгүй Нью-Йорк явахаар төлөвлөж байна, үнсье” гэж бичсэн байна. Эндээс харахад Эпштейнтэй харьцаж буй энэ хүн загвар өмсөгч эмэгтэй хүн байж болох Монгол охиныг дагуулаад Нью-Йорк руу явахаар ийм төлөвлөж байгаа гэдэг зүйл нь мессежнээс харагдаж байна. Гэхдээ тэр охин хэн болох, хэдэн настай, АНУ-д очсон эсэх нь баримтаар тогтоогдоогүй. Харин энэ мэдээллийн дагуу Монгол Улсын иргэн Эпштейний сүлжээнд татагдсан байж болзошгүй учраас цагдаа, хил хамгаалах Монгол Улсын эрх бүхий байгууллагууд шалгах үндэслэл болно гэж үзэж байна.

Ингээд Эпштейнтэй холбогдсон Ц.Элбэгдоржийн үүсгэн байгуулсан Хүүхдийн эрхийг хамгаалах байгууллагын үйл ажиллагаанд хүүхдийн эрх зөрчигдсөн эсэх асуудлаар дараах мэдээллийг олж мэдлээ. Монгол Улсын Ерөнхийлөгч асан Ц.Элбэгдорж, түүний гэргий Х.Болормаа болон Болормаагийн төрсөн дүү Х.Болдбаатар нарын үүсгэн байгуулсан “Хүүхдийн ирээдүй хөгжлийн гарц Болор сан” ТББ-ын үйл ажиллагаа, зөвшөөрөлтэй холбоотойгоор Улсын бүртгэлийн ерөнхий газрын 2026 оны 9 дүгээр сарын 12-нд ирүүлсэн бичгийн дагуу тус байгууллага нь 2007 оны 3 дугаар сарын 15-ны өдөр үүсгэн байгуулагдсан байна. Харин тус ТББ нь 2011 оны 3 дугаар сарын 29-нд сангийн хэлбэрээр дахин бүртгэгдэж, үүнээс 3 долоо

хоногийн дараа буюу 4 дүгээр сарын 19-нд Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний газрын даргын 79 дүгээр тушаалаар Сангийн харьяа “Халамжит гэр бүл” гэх хүүхдийн асрамжийн үйлчилгээ үзүүлэх төвийн эрх, зөвшөөрлийг нэг жилийн хугацаатайгаар шинээр авсан байна.

Мөн Гэр бүл, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сайдын энэ оны 9 дүгээр сарын 28-ны өдрийн албан бичгийн дагуу 2011 оны 4 дүгээр сарын 19-ний өдрийн Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний газрын даргын 79 дүгээр тушаалаар нэг жилийн хугацаагаар сунгасан бөгөөд өөрөөр дахин сунгаагүй болох нь тус албан бичгээр мөн нотлогдож байна. Тэгэхээр ердөө 1 жилийн хугацаатай хүүхэд асрах үйлчилгээний эрхийг төрөөс авчээ гэдгийг харж байна. Тэгэхээр Ерөнхийлөгч асан Ц.Элбэгдоржийн байгуулсан хүүхдийн эрхийг хамгаалах ТББ нь Өнөр бүл хүүхдийн төвөөс 22 хүүхдийг 2010 болон 2012 онд авсан байна. Ерөнхийдөө энэ хүүхэд хамгаалах байгууллагын үйл ажиллагаатай холбоотой бүх баримт бичгийг та бүхэнд сая дэлгэцээр үзүүлсэн байдлаар харуулж байна.

Тэгэхээр Өнөр бүл төвөөс 2010 онд 22 хүүхдийг, 2012 онд 2 хүүхдийг “Хүүхдийн ирээдүй хөгжлийн гарц Болор сан”-д шилжүүлж, төрсний гэрчилгээ болон хувийн хэргийг хүлээлгэн өгсөн байна. Эдгээр хүүхдүүдийн мэдээллийг нууцалж дарсан байгаа. Эдгээр хүүхдүүд одоо ямар ажил, албан тушаал эрхэлж байна, хаана байна, Монгол Улсад байна уу, үгүй юу гэсэн мэдээллийг нягталж үзэхэд 4 хүүхэд нь хилээр гарсан гэх мэдээлэл байна. Тухайлбал БНСУ болон Канад улсад сурахаар явсан 2 хүүхдийн тухайд хилээр гарсан гэдгээс хаана, ямар зорилгоор гарсан гэдэг нь тодорхойгүй байна. 11 хүүхдийн хувьд бүрэн дунд боловсрол эзэмшсэн, 5 хүүхэд сургуулиас халагдсан, 7 хүүхэд шилжин явсан. Нэг хүүхдийн боловсролын мэдээлэл байхгүй байна. Харин нэг хүүхдийн регистрийн дугаарын зөрөөтэй байдал үүссэн. Харин нэг хүүхэд сураггүй алга болсон бөгөөд хаягийн бүртгэлгүй, биеийн давхцах өгөгдөл буюу гар хурууны хээ бүртгэлгүй гэсэн ийм зүйл гарсан байна.

Тэгэхээр энэ хүүхэд үрчлэхтэй холбоотой асуудлаар тухайн үед Монгол Улсын Ерөнхийлөгч хүүхдүүдийг үрчилж авсан гэдэг ийм мэдээлэл гарсан үед хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр нэг мэдээлэл гарсан. Тухайн үед эдгээр хүүхдүүдийг албадан хөдөлмөр эрхлүүлсэн гэдэг мэдээлэл гарсантай холбоотойгоор хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр олон нийтэд нээлттэй болсон мэдээллийг та бүхэнд дараах байдлаар дэлгэцээр харуулъя. (Дэлгэцээр дүр бичлэг үзүүлэв)

Энэ мэдээлэлд харуулснаар хүүхдүүдтэй хамт байсан хүн хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр нээлттэй гарсан мэдээллээс нүүр царайгаар нь таньсан гэдгийг тэрээр хэлсэн байна. Гэхдээ бичлэгийн агуулгад шинжээч ямар нэгэн тайлбар хийхгүй, хэзээ, хаана, хэрхэн авсныг мөн холбогдох байгууллага тогтооно гэж бодож байна. Одоогоор тус асрамжид байсан 24 хүүхдүүд ямар байгаа талаарх мэдээллийг та бүхэнд хүргэсэн.

Тэгэхээр Эпштейн болон түүнтэй холбоотой хүмүүсийн бэлгийн дарамтад Монгол охид өртсөн үү гэдэг асуудлаар мэдээлэл яах аргагүй гарч ирж байна. Энэ мэдээллийг нягталж үзэхэд Лоуренс Краусс гэгч хүний захидал ихээхэн анхаарал татаж байгаа. Энэ нь мөн л нээлттэй эх сурвалж дээр байгаа. 2018 оны 04 дүгээр сарын 04-ний өдөр АНУ-ын онолын физикч, Аризонагийн Их Сургуулийн профессор Лоуренс Краусс болон Эпштейн нарын хоорондын бичиж байсан имэйлээс харахад Краусс бусдад бэлгийн дарамт учруулсан хэрэгт холбогдсон гэдэг нь харагдаж байгаа. Тэрээр Эпштейн рүү илгээсэн захидалдаа “Монголоос хэн нэгэн надад гомдол гаргалаа гээд их сургууль энэ асуудлыг шалгаж намайг ажлаас чөлөөлнө гэж би бодохгүй байна” гэж өөртөө итгэлтэйгээр хариулсан байна. Гэхдээ гомдол гаргагч хэн болох, гомдлын агуулга баримтад байхгүй байна.

Тэгэхээр эдгээр баримтуудаас үндсэндээ дараах зүйлийг дүгнэж үзэхээр байна. Ц.Элбэгдорж Эпштейнтэй уулзсан, шууд болон шууд бус харилцаатай байсан гэдэг нь нотлогдож байна. Ц.Элбэгдоржийн үүсгэн байгуулсан Хүүхдийн эрхийг хамгаалах байгууллага үйл ажиллагааныхаа дагуу бүрэн үйл ажиллагаагаа явуулаагүй гэдэг нь мөн эдгээр төрийн эрх бүхий байгууллагаас ирсэн баримт материалаас тогтоогдож байна. Монгол охид Эпштейний дэмжлэгээр АНУ-ын визэнд орох, цаашлаад АНУ руу явах төлөвлөгөөнд багтаж байсан нь мөн үнэн байна. Монгол охид Эпштейний хамаарал бүхий хүмүүстэй холбогдсон, мөн бэлгийн дарамтад өртчихсөн гэдэг нь тогтоогдож байна гэж үзэж байна. Ингээд анхаарал тавьсан явдалд баярлалаа.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Шинжээчид баярлалаа. Эндээс ингээд харахад 2010 онд Өнөр бүл асрамжийн төвөөс 22 хүүхдийг хууль бусаар буюу ямар нэгэн зөвшөөрөлгүйгээр Болор сан гэдэг газарт шилжүүлсэн. Хүүхдүүдийг шилжүүлж авснаас хойш 2011 онд буюу бүтэн жилийн дараа Болор сан нэг жилийн хугацаатай асрамжийн газрын үйл ажиллагаа явуулах зөвшөөрлийг авсан. Энэ нэг жилийн хугацаатай зөвшөөрөл цаашаа сунгагдаагүй. Үндсэндээ энэ цагаас хойш энэ хүүхдүүд сураг алдарсан. Энэ хүүхдүүдийг үрчилж авсан, өргөж авсан гэж хэлэх ямар ч боломж байхгүй. Энгийн логигоор ойлгоход хүн хүүхэд өргөж аваад овог нь солигддог. Энэ 24 хүүхэд өнөөдөр бүгд Элбэгдорж гэсэн овогтой байх ёстой гэтэл тийм биш. Зүгээр асрамжийн төвийн захирлын тушаалаар хүүхдүүдийг ингээд шууд шилжүүлж өгч болдог юм уу гэдэг асуудал. Буцаад энэ хүүхдүүд Өнөр бүл асрамжийн төв дээрээ очоогүй. Тэгэхээр ийм эргэлзээтэй зүйлүүд байгаа учраас саяын мэдээллийг та бүхэнд хийлээ.

Ингээд дэгийн дагуу оролцогчид үг хэлэх нэрсээ ирүүлсэн байна. Ж.Дугардорж гэж хүн хамгийн эхэнд үг хэлье гэж хүсэлт өгсөн байна. Тэгээд таны хүсэлтийг хүлээж авъя. Ж.Дугардорж 2 дугаар микрофон дээр суугаарай, тэгээд дараа нь Чинбаатар, Отгонцэцэг, Рэнцэнханд, Гэрэлмаа гээд ингээд дарааллаараа явъя. 2 дугаар микрофоныг нээе.

Оролцогч Ж.Дугардорж: Би өөрийгөө товчхон танилцуулчихъя. Би насаараа буюу хорь гаруй жил мөрдөн байцаагч, хяналт шалгалтын ажил хийсэн хүн байгаа юм. Одоо Оюу толгойн төлөө тууштай тэмцээд “Эрх чөлөө” намд нэгдээд явж байгаа, “Эрх чөлөө” нам дээр “Нэгдсэн Монгол” уриатай нэгдээд явж байгаа. Үүний өмнө, Ц.Элбэгдоржийн талаар ярихаасаа өмнө би энэ УИХ-ын гишүүд яагаад энд орж ирэхгүй байгаа юм, яагаад ач холбогдол өгөхгүй байгаа юм бэ? Энэ чинь асар их өндөр зардалтай, асар их мөнгө, хөрөнгө зараад хийж байгаа энэ сонсгол дээр яагаад орж ирэхгүй байгаа юм. Энийг бүгдийг нь дэлгэцээрээ харуулаарай. Манай Монголын төрийн өнөөдрийн нүүр царай энэ шүү.

Ц.Элбэгдоржийг энэ зунжингаа би хориулъя гэж шаардсан. Авлигатай тэмцэх газарт өргөдөл өгсөн, Улсын Ерөнхий прокурор Б.Жаргалсайханд өргөдөл өгсөн. Б.Жаргалсайханыг хорьж өгөхгүй болохоор нь би бүр энэ хүнийг огцруулъя гэдэг асуудлыг ярьсан. Харамсалтай нь том дарга нар, өмгөөлөгч нар намайг жаахан зөөлрүүлээч гэж гуйсан. Одоо Ц.Элбэгдорж хаана байна. Би мөрдөн байцаагч, хяналт шалгалтын ажилтан байсан учраас сайн мэдэж байсан. Энэ хүн дахин гэмт хэрэг үйлдэнэ, Монголын төрийг самарна, энэ хүн дахиж мөрдөн байцаагчаас оргон зайлна гэж хэлсээр байтал хилээр гаргаад явуулчихсан. Энэ хэрэг чинь дэлхий нийтээр нотлогдсон хэрэг. Өнөөдөр манайх өчнөөн жилийн дараа энийг ярьж байгаа. Тэр Хүний эрхийн төлөөх нөхөд яагаад энэ хүмүүсээ ярихгүй байгаа юм. Зүгээр л жилийнхээ тайланг л Ж.Хунан ярьж байна шүү дээ.

Монголын ард түмэн маш их бухимдалтай байна, маш их гомдолтой байна.

Энэ Ц.Элбэгдорж гэдэг хүн үнэхээр гэмт хэрэг үйлдсэн хүн. Би насаараа мөрдөн байцаагч хийсэн хүн сайн мэдэж байна. Ер нь сүүлийн үед Ц.Элбэгдоржийг хамгаалаад байгаа энэ хүмүүс бүгдээрээ гэмт хэргийн криминологи шинжтэй хүмүүс манай УИХ-д сонгогдсон байгаа шүү. 2028 оны сонгуулиар та нарыг хэзээ ч сонгохгүй. Хэрвээ та нар хүчээр орж ирэх юм бол Ц.Элбэгдоржтой адилхан хувь заяа хүлээж байгаа шүү. Тийм болохоор өнөөдөр энэ дээр сайн ярьж яваарай. Энэ бол нотлогдсон хэрэг шүү.

Ингээд Монголын ард түмэн маш их гомдолтой байна. Энэ 20 хэдэн хүүхдийг Ц.Элбэгдорж Монголын ард түмэндээ өөрөө хайргүй хүн яахлаараа тэр 22 хүүхдэд хайртай болчихдог юм. Ерөөсөө энийг чинь тэнд аваачиж тэр хүмүүст бэлэглэх, зарах, энэ гэмт хэргийнхээ золиос болгосон. Өнөөдөр тэр нэг залуу чинь ярьж байна. Өнчин хүүхдүүдийг би олж байгаад би кино хийнэ энэ тэр гэж ярьж байна. Монголын өнөөдрийн амьдрал ийм болчихоод байна. Төрийн түшээдэд энэ Монголын ард түмэн та нар өнөөдөр нэгийг бодох цаг болчихсон шүү. Ц.Элбэгдоржийг ингээд явуулсан дээр Улсын Ерөнхий прокурор буруутай, АТГ-ын дарга буруутай. Энэ 2 хүн ямар ч чадвар чадамжгүй хүн байна.

Ер нь Ц.Элбэгдорж Эпштейний аргаар Монголын төрийн томчуулыг бүгдийг нь нотолгоожуулаад авчихсан. “Эм Си Эс”-ээс хэдэн хүн ямар мөнгө авсан бүх нотолгоо нь Ц.Элбэгдоржид байгаа шүү. Би бол айхгүй. Би одоо 54 настай, хэзээ ч айхгүй. Би үүний эсрэг тууштай тэмцэнэ. Баярлалаа.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Энд хүрэлцэн ирсэн байгаа УИХ-ын гишүүдээ бас шүүмжлээд яах вэ. Манай Л.Мөнхбаясгалан гишүүн ирсэн байна, С.Амарсайхан гишүүн ирсэн байна, манай Ж.Баярмаа гишүүн, М.Нарантуяа-Нара гишүүн, манай Х.Баасанжаргал гишүүд бас идэвхтэй энэ ажлын хэсэгт ажиллаад бас тус дэм болоод явж байгаа гэдгийг та бүхэнд хэлье. Ингээд дараагийн иргэн Б.Чинбаатар 2 дугаар микрофон дээр, дараа нь С.Отгонцэцэг бэлдэж байгаарай. 2 дугаар микрофоныг нээгээрэй.

Оролцогч Б.Чинбаатар: Энд ирсэн бүх УИХ-ын гишүүд болоод иргэддээ баярлалаа. Маш хүнд байна даа, монголчууд минь, Монголын ард түмэн минь. Яалтай билээ дээ, дан хулгайч нар нь дээр нь гарчихсан. Одоо энэ Хүний эрхийн комиссын нөхөр сая ярьж байна. ХЭҮК ерөөсөө хэзээ ч ажлаа хийж байгаагүй, ерөөсөө хийдэггүй. Саяхан тэр Баянзүрх дүүргийн цагдаагийн 2 дугаар хэлтэс дээр нэг иргэн ярьж байна. 17 настай хүүхдийг нь гэрээс нь орж ирээд хулгай хийгээд гараад явчихсан, энэний араас явж байгаа юу та нар, энийг мэдэж байгаа юу. Цагдаагийн ерөнхий газар (цаашид ЦЕГ гэх)-ын дарга нар нь цагдаа нарынхаа цалинг хулгай хийчихнэ, тэгээд цагдаа нар нь ард иргэдийнхээ хармааг ухаж амьдарч байна. Энэ чинь болдог юм уу? Одоо хэтэрлээ. Үнэхээр Монголын ард түмэн ер нь одоо босоход бэлэн болсон. Дээр дооргүй Ерөнхийлөгчөөсөө авхуулаад хэсгийн ахлагчаар хүртэл бүгд асуудалтай байгаа.

Өнөөдөр Ц.Элбэгдоржийг барьж аваад хорихгүй яасан. Сая Дугар ярилаа, Энэ Ц.Элбэгдоржийг барьж авч хориоч, энэ зугтана шүү гээд. Одоо хаана байна. Энэ хүн чинь найдвартай тэр 22 хүүхдийг аваачаад зарчихсан юм байна, тийм л мэдээлэл гарч байна. Үгүй, болохгүй байна. Үнэхээр бухимдалтай байна. Одоо хэлэх үг ч олдохгүй байна. Асуудал байна шүү. Энэ М.Нарантуяа-Нара гишүүн овоо юм яриад байдаг. Бас ганц нэг Л.Мөнхбаясгалан гишүүн гээд ганц нэг Монголын төрийн төлөө дуугардаг хүмүүс байна. Ихэнх нь хулгайч, саналыг хар машинаараа хулгай хийгээд авчихсан. 2024 оны сонгууль бол тэр аяараа хулгай болсон.

Асуудал маш хүнд байна, хэцүү байна, үнэхээр хэлэх ч алга.

Хүүхдийн эрхийг хамгаална гээд, жишээ нь тэр хурдан морь уралдаанч хүүхдийн эрхийн талаар би их ярьдаг хүн. Дэлхий дээр ганцхан Монголд бага насны хүүхдээр морин спорт явуулдаг. Хувцас, хэрэгслийн стандарт гэж байхгүй, мото спортын хувцас өмсгөчихсөн, тэгээд хагас галзуурсан морин дээр тавиад 8 настай балчир хүүхдийн амь насыг нь үрж байгаа. Би “оньсон дөрөө” гэж зүйл зохион бүтээсэн. Энэ оньсон дөрөө нь хүүхэд мориноос унахад ядаж чирээд давхичихгүй, нэг мултраад үлдэх юм байна, амь насанд нь арай гайгүй юм даа гээд гаргахад энийг ярьж байгаа хүн алга, уяачид нь ч алга. Зүгээр энгийн хүүхдээр, өөрийнхөө хүүхдээр морио унуулдаг хүмүүсүүд энийг авч хэрэглэж байна.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: 2 минут нэмж өгье.

Оролцогч Б.Чинбаатар: Асуудал маш хүнд байна. Баярлалаа.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Дараагийн иргэн С.Отгонцэцэг 2 дугаар микрофон дээр суугаарай.

Оролцогч С.Отгонцэцэг: Сайн байцаана уу? Ийм чухал сэдвээр сонсгол болж байгаад баяртай байна. Яалт ч үгүй сая хамгийн эхний сонсголын мэдээллийг ХЭҮК-оос тавьсан. Бид нар Эзэн Чингис хааныхаа энэ сайхан хөргийн өмнө Их Монгол Улсын гал голомтуудын, Монгол Улсын төрийн өндөр албан тушаалтнууд гадаадын гэмт хэргийн бүлэглэлтэй нийлээд Монгол газар шороо, монгол хүний эрүүл мэнд, Монголын ирээдүй болсон хүүхдүүдийн амь нас, эрүүл мэндэд ямар ноцтой зүйлтэй холбогдсон талаар ярьж байна. Тэгэхээр “дотоодын дайсан байхгүй бол гадаадын дайсан байхгүй” гэж Эзэн Чингис хаан маань сургасан. Энэ Эпштейн гэдэг хүнтэй монгол хүмүүс холбогдсоноос болоод энэ гадаадын гэмт хэргийн бүлэглэл Монгол оронд орж ирэх үүд хаалгыг нээсэн учраас бид яалт ч үгүй дотоодынхоо дайснуудад хатуу хариуцлага тооцох ёстой.

Өнөөдөр Ц.Элбэгдорж гуай Монгол Улсад ирсэн. Тэгвэл яагаад тэр хүнийг манай цагдаа, тагнуул баривчлаагүй юм бэ? Ард иргэд бид нарт л хууль, цагдаа маш хүчтэй үйлчилдэг. Бид нар гэмгүй байж байгаад улс эх орныхоо үндэсний аюулгүй байдал, хүн амынхаа эрүүл мэндийн төлөө, түүх соёлоо хамгаалахын төлөө үг, үзэл бодлоо илэрхийлснийхээ төлөө зөндөө олон ял шийтгэл, торгууль авч байсан. Гэтэл бүхэл бүтэн Монгол Улсын төрийн тэргүүн байсан хүн Монголын ирээдүй болсон хүүхдүүдийг гадаадын улс, орны хүмүүстэй наймаалдаг ийм асуудал хөндөгдөж байна. Яригдаж байна. Сая шинжээч хүртэл ярьж байна. ХЭҮК-ын Ж.Хунан даргын яриаг сонслоо. Монгол Улс хүүхдээ хамгаалж чадахгүй байна гэдэг үнэхээр яг үнэн.

Өнөөдөр “Хүүхдийн төлөө үндэсний зөвлөл” гэж Монгол Улсад байдаг юм байна. Тэр зөвлөлийг Монгол Улсын Ерөнхий сайд нь ахалдаг юм байна. Гэтэл 2021 онд 2,990 хүүхэд өнчирсөн гэж байна. 2021 оны 2 дугаар сараас Монгол Улсад ковидын вакцин шахаж эхэлсэн. Гэтэл тэр ковидын вакциныг шахахдаа, хүүхэд гачигдалгүй амьдрах эрхтэй. Гэтэл тэр хүүхдийн гачигдалгүй амьдрах эрхийн төлөө, ээж нь хүүхдийн мөнгөө авахын төлөө ковидын вакцин тариулаад тэр хүүхэд өнчин хоцорсон талаар анх Налайх дүүрэгт болсон асуудал байдаг. Тэгэхээр энэ хүүхэд өнчирч байгаа асуудал яалт ч үгүй ковидын вакцинтай холбоотой гэж үзэж байна. Тийм учраас хүүхдийг өнчрүүлж байгаад араас нь тэр өнчин хүүхдүүдийг цуглуулж байгаад бэлгийн мөлжлөгт ашиглах, кино хийж ашиг хонжоо олох талаар саяхан хүртэл манай олон нийтийн хэвлэл мэдээллээр яригдсан. Тийм учраас дараагийн сонсголыг энэ вакцинтай холбоотой бас хийгээч гэж үнэхээр хүсэж байна.

Тэр Эпштейн гэдэг хүн Билл Гейтстэй холбоотой талаар тэр файлаас 3 сая хэдэн зуун файл ил болсон. Дэлхийн хүн төрөлхтнийг цөөлөхөд ганц цар тахал байхад л хангалттай гэсэн. Энэ ХЭҮК-ын илтгэл тавьсан хүний хамгийн эхний

асуудал дээр ковидын цар тахлын үеийн асуудал гэж хөндөгдсөн. Тийм учраас яалт ч үгүй энэ ковидын цар тахал хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэргийн зүйл байсан гэдгийг дэлхийгээрээ мэдчихлээ. Дэлхийн маш олон улс орон энэ ковидын вакцин болон ковидын цар тахлын үетэй холбоотой асуудлаар сонсголууд явагдаж байна.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: 2 минут нэмж өгье.

Оролцогч С.Отгонцэцэг: Баярлалаа. Тийм учраас ковидын үед тэтгэврийн мөнгийг нь өгөхгүй, хүнсний талоныг нь өгөхгүй, хүүхдийн мөнгийг нь өгөхгүй гэж байгаад хүний эрхэнд ноцтой халдаж байгаад ковидын вакциныг шахах шийдвэрийг тэнд сууж байгаа манай Шадар сайд өөрөө гаргасан. Би бүр 2021 оны 05 дугаар сарын 05-ны өдөр Үндэсний телевизээр гарсан мэдээллийг 2 чихээрээ сонссон. Яагаад гэвэл миний эгч хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн байсан, тэр хүн хүнсний талон авдаг байсан. Гэтэл тэр хүнийг вакцин тариулаагүй бол хүнсний талоныг нь өгөхгүй гэж байгаад вакцинд хамрагдахыг шахаж байсан. Үүнийг эсэргүүцэж “Ийгл” телевизэд ярилцлага өгөхөд “Ийгл” телевиз миний ярьсныг буруугаар эргүүлээд хөгжлийн бэрхшээлтэй хүмүүс вакцин тариулмаар байна гэж шууд хүний мэдээллийг мушгин гуйвуулж байсан. Ийм асуудал яригдсан.

Билл Гейтс бас Монгол Улсад энэ намар ирсэн талаар бас шуугисан. Энэ Билл Гейтс гэдэг хүн Эпштейнтэй холбоотой учраас энэ ноцтой гадаад улсын зарим иргэний холбогдсон гэмт хэрэгт манай Монгол Улсын төрийн өндөр албан тушаалтанд холбогдсонтой учраас энэ сонсгол хийгдэж байгаа. Энэ ковид цар тахал, ковидын вакцинтай холбоотой манай төрийн өндөр албан тушаалтнууд шалгагдах ёстой, Монгол Улсын удмын санд ноцтой гэмт хэрэг үйлдсэн гэж үзэж байна. Баярлалаа.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Сэдэвтэй холбоотойгоор таны хүсэлтийг ойлголоо. Б.Рэнцэнханд үг хэлнэ. Манай оролцогчид өнөөдрийн сонсголын сэдэвтэй холбоотой зүйлээ яриарай.

Оролцогч Б.Рэнцэнханд: Сайн байцгаана уу? Сэлэнгэ аймгийн Түшиг сумын иргэн Б.Рэнцэнханд, эрх зүйч мэргэжилтэй. Билл Гейтсээс Жеффри Эпштейнд “бид ядуу хүмүүсийг бүхэлд нь хэрхэн устгах вэ” гэдэг асуулт асууж, хариуд нь эд нар дэлхийн хэмжээний хямралыг үүсгэх талаар хоорондоо харилцаж, үүнд ДЭМБ, АНУ-ын Халдварт өвчин судлалын төв, СиДиСи-г хэрхэн албан ёсоор оролцуулах талаар маш нарийн схем, төлөвлөгөө гаргаж, үүнийгээ амжилттай хэрэгжүүлсэн. Эндээс манай Монгол Улс холдоогүй. Тухайлбал Эрүүл мэндийн яам (цаашид ЭМЯ гэх)-наас өгсөн мэдээгээр ковидын “Веросел” вакцины эхний тунгийн дараа 1,048 хүн, 2 дахь тунгийн дараа 892 хүн, 3 дугаар тунгийн дараа 13 хүн нас барсан гэсэн мэдээ 2021 оны 10 дугаар сар, 11 сарын 28-ны өдрийн байдлаар гарсан байгаа. Тэгэхээр ковидын сонсголыг хийгээч гэдэг саналыг тавьж байна. Хоёр дахь санал нь Хүний эрхийн дэд хороонд дархлаажуулалтын хуулийн асуудлаар сонсгол хийгээч гээд 2025 оны 1 дүгээр сард хийнэ гээд бүх төлөвлөгөө нь гарсан хэдий ч хийгээгүй. Энэнтэй холбоотой 2 сонсголыг хийж өгөөч гэдэг санал тавьж байгаа юм. Баярлалаа.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Г.Гэрэлмаа 2 дугаар микрофон дээр суугаарай. Дараа нь Сарантуяа, Гантулга, Энхжаргал гээд бэлдэж байгаарай.

Оролцогч Г.Гэрэлмаа: Сайн байцгаана уу? Энэ өдрийн мэнд хүргэе. Г.Гэрэлмаа гэж иргэн байна. Энэ 2026 оны 01 дүгээр сарын 30-нд Жеффри Эпштейний файл гэх 3,5 сая баримтыг АНУ-ын Холбооны мөрдөх товчоо дэлхий дахинд ил задалсан юм байна. Европын Холбооны улсууд 2, 3 дугаар сард ажлын хэсэг байгуулаад Эпштейнтэй холбоотой өндөр албан тушаалтандаа хариуцлага

тооцож, баривчилж, ял шийтгэл оноож байсан бол Монгол Улсад 9, 10 сарын дараа шахуу өнөөдөр ингээд явуулж байна. Энэ сонсголыг явуулах ёстой байсан, харин ч их оройтож явуулж байна. Монголын ард түмний хувьд энэ зайлшгүй хийгдэх ёстой асуудал.

Эпштейнтэй холбоотой Европын орнууд өндөр албан тушаалтнуудаа баривчилж, хорьж байсан бол өнөөдөр Монголд ямар ч хариуцлага, ял шийтгэл хэнд ч оноогоогүй байгаа. Ц.Элбэгдорж Ерөнхийлөгч байсан хүн 8 жилийн хугацаанд Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөлийн даргын ажил хийж байсан хэрнээ одоо гадаадад ажиллаад амьдраад Монголын үндэсний аюулгүй байдлын мэдээллийг мэдэж байгаа хүнийг тэнд байлгаад байгаа нь маш сонирхолтой байгаа. Тэр хүнийг сая ирсэн даруйд нь хариуцлага тооцооч, шалгаач гээд шаардаад байхад чимээгүй байлгасаар байгаад явуулчихлаа.

Ер нь хамгийн гол нь улс орны стратегийн чухал мэдээллүүдийг хэн, яг хэнд ч гэдэг юм уу дамжуулсан бэ? Стратегийн энэ Оюу толгой болон “Рио Тинто”-д, нээлттэй биш, хаалттай байсан мэдээллийг хэн өгсөн бэ? Монголын ямар албан тушаалтан өгсөн бэ, хэн тэрэнд зуучилсан бэ? Монголын хууль хяналтын байгууллага, шүүх, тагнуул нь яагаад энэ дээр ажиллахгүй байна? Гэтэл зүгээр хүн нэг пост оруулсныхаа төлөө өнөөдөр тагнуул ирээд гэр орноос нь баривчилж байна. Иргэдээ маш их чагнаж, хянадаг, тэгээд энэ өндөр албан тушаалтан байсан хүмүүст яагаад хариуцлага тооцохгүй байна? Монголын төрд хариуцлага, шударга ёс, хяналттай байдал, ёс зүй байхгүй учраас өнөөдөр төрд гарсан хүмүүс үнэхээр замбараагаа алдаж, ард иргэдийнхээ төлөө ерөөсөө ажиллахгүй байна гэж ард иргэд үзэж байна.

Оюу толгой, “Рио Тинто”-гийн асуудал дээр Эпштейн ямар үүрэгтэй байсан бэ гээд ер нь яагаад энэ хууль хяналтынхан ерөөсөө ажлаа хийхгүй, шалгахгүй байна? Ард иргэдээ ингээд хянаад шалгаад байдаг, тэр хүүхдүүдийн асуудал ерөөсөө бас ингээд чимээгүй байгаад... (минут дуусав)

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Г.Гэрэлмаа, дараагийн танилцуулга дээр Оюу толгойтой холбоотой асуудал танилцуулагдах юм. Та тэр үед дахиад үг аваарай. 2 минут сунгачихъя.

Оролцогч Г.Гэрэлмаа: Ер нь 24 гээд байгаа тэр хүүхдийн тоог яг баримттайгаар 22, 24 гэсэн тоог хэлж байна. Бараг 50-аад хүүхэд гэсэн мэдээлэл фэйсбүүкээр яваад байгаа, тэр хүүхдүүдийн араас ерөөсөө явахгүй, энэ олон сар ингэж удаашралтай ажиллаж байна. Ер нь Монголын төр жаахан шуурхай ард иргэдийнхээ төлөө ажилламаар байна, эх орныхоо төлөө зөв шийдвэр, бодлогыг гаргаач гэж иргэд маш их хүсэж байгаа. УИХ-ыг ер нь ажиллах чадамжгүй байна, ард иргэдийн төлөөлөл болж чадахгүй байна гэж үзээд байгаа шүү. Тиймээс иргэд УИХ-ыг чадамжгүй учраас тарах нөхцөл нь бараг бүрдчихсэн юм болов уу гэдэг байр суурь дээр байгаа. Тиймээс та нар яаравчилж, ард иргэдийнхээ төлөө ажиллаад ажлаа хурдан хийж чадахгүй бол иргэд энэ УИХ-ыг тараа гэдэг байр суурьтай байгаа шүү.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Дараагийн хүн Н.Сарантуяа 2 дугаар микрофон дээр.

Оролцогч Н.Сарантуяа: Энэ өдрийн мэнд хүргэе. Надад 3 асуулт байна. Энэ ташрамд бас нэг санал хэлье гэж бодож байна. 1 дүгээрт, энэ Ц.Элбэгдорж гуайн үрчилж авсан 24 хүүхдүүдээс яг одоо Монголд байгаа баталгаатай хүүхдүүдийг энэ ордонд цуглуулаад ч юм уу, сэтгүүлчдийг дуудаад ард түмэнд харуулж болох уу? Одоо нэг их сураг ажиг, нэг их тодорхой биш баримт, нотолгоогүй юмнууд их

яригдаад байх шиг санагдаад байна л даа. 2 дугаарт, тэр Эпштейний файлуудад дурдагдсан Монголын иргэд, том албан тушаалтай хүмүүсийн 4, 5 хүний нэр дурдагдсанаас хамгийн их нэр дурдагдсан нь Гадаад харилцааны сайд байсан Л.Пүрэвсүрэн гэж хүн байна л даа. Энэ Монголын эмэгтэйчүүдийг бэлгийн мөлжлөгт яг хэн нь зуучилсан юм? Энд нэг их тодорхой биш мэдээлэл байна. Энийг тодруулж өгч болох уу гэсэн ийм асуулт байна.

3 дугаарт, манай Эрүүгийн хуулийн 12.5-д зааснаар 14 настай хүүхэдтэй тохиролцоод бэлгийн харилцаанд орж болно гэж ойлгогдож болохоор заалт орсон гээд нэг хэсэг их шуугисан. Яагаад заавал 14 нас гэж авсан юм, хэн ийм санал оруулсан юм бэ гэж асуумаар байна. Яагаад гэвэл би энэ Эпштейний файлуудтай холбоотой материалуудыг нэлээн харсан л даа. Энд Эпштейний бэлгийн мөлжлөгт өртсөн хүүхдүүд дийлэнхдээ 14-16 настай байсан гэж гарч байна. Энэ манай хуульд орж байгаа энэ заалт чинь Эпштейнээс үлгэр жишээ авч байгаа юм уу? Одоо яаж байгаа юм? Нэг ийм асуулт байна. Энэ хуулийг их шахаж батлуулсан хүн нь Хууль зүй, дотоод хэргийн сайд байсан Х.Нямбаатар гэж их яригдсан.

Ер нь хүний эрхийн асуудал бол хүний эрхийг хамгаалах, хүнийг хамгаалах тухай л асуудал байгаа юм л даа. Тэгэхээр энд бид нар их олон зүйлийг хийж чадахгүй, баталсан хөтөлбөрүүдээ ажил хэрэг болгож чаддаггүй юм байна гэсэн бодол төрж байна. Тэгэхээр бид нар өөрийнхөө үндэсний ёс, уламжлал, соёл иргэншлийн үндсүүдийг харгалзаж үзэж, энийгээ бас олон түмэнд түгээж хэвшил болгож байвал зүгээр юм уу гэж бодож байна. Жишээлбэл, манай эрдэмтэд бичээд байна л даа. Эмэгтэй хүний нас бие гүйцэх гэж нэг ойлголт байдаг. Тэр нас бие гүйцсэн хүнийг л эхнэр болгож авах, бэлгийн харилцаанд орох боломжтой гэж бүр эртний тийм...(минут дуусав)

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Нэг минут нэмье.

Оролцогч Н.Сарантуяа: Тэгэхээр эмэгтэй хүний цусан тамир нь 18-аас 21 насандаа бүрэлдэж тогтдог, эрэгтэй хүний ясан тамир нь бас энэ насандаа бүрэлдэж тогтдог гэсэн манай эрдэмтдийн судалгааны дүн байдаг юм байна л даа. Энэ бүхнийг харгалзаж үзээд ер нь тэр 14 нас гэдэг хачирхалтай асуудлаа эргэж харж, хүн бэлгийн харилцаанд орох насыг 18-21 насны хооронд тогтоох нь зүйтэй. Манайханы гайхамшиг болгож шүтэж хараад байгаа АНУ чинь 21 настай болж байж хүнийг насанд хүрсэн гэж тооцдог. Жишээлбэл жолооны эрх авахад 21 настай болж байж авдаг гэдэг ч юм уу. Тэгэхээр хүн яг насанд хүрэх хугацаа нь 18-21 нас...(минут дуусав)

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Ойлголоо, таны саналыг сонслоо. Дараагийн оролцогч Д.Гантулга 2 дугаар микрофон дээр. Д.Гантулга 5 минутаа шууд авъя гэсэн хүсэлт гаргасан байгаа.

Оролцогч Д.Гантулга: Бүгдэд нь өдрийн мэнд. Би өнчин хүүхдүүдийн төлөөлөл байна. Энэ Эпштейний тухай асуудлаар болж байгаа 24 хүүхдийн асуудлаар ярих гэж байгаа юм. Тухайн үед манай асрамжийн газраас 2 бүлгийн 28 хүүхэд авсан байдаг, нийтдээ тэндээс 2 хүүхэд нь буцаагдсан байдаг юм. Яагаад буцаагдсан бэ гэвэл ерөнхийдөө жаахан саажилттай ч юм уу, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдүүдийг нь буцаагаад яг мал ялгаж байгаа юм шиг авсан байдаг. Ингээд 6 жилийн өмнөх нэг ийм мэдээлэл байна л даа. Нийслэлийн Гэр бүл, залуучуудын хөгжлийн газрын дарга Н.Мандуул гэдэг хүнээс яриа авсан байдаг юм байна. Тэгэхэд тухайн үеийн хүүхдүүдийг хаана амьдарч байна вэ гэхэд 9 хүүхэд нь ар гэртээ очсон гэсэн. Бүтэн өнчин хүүхдүүдийн эцэг, эх хаанаас гарч ирсэн юм бэ? Би чинь бараг бүр өлгийтэй байхдаа очсон. Миний эцэг, эх одоо хүртэл гарч ирээгүй байна. Би 30 гаран настай сайхан хүүхэдтэй болсон байна.

Ерөнхийлөгч болохоор эцэг, эхийг нь олж өгдөг юм уу? Бусад хүүхдийн эцэг, эх нь яагаад гарч ирдэггүй юм бэ? Үүнд нэг тайлбар өгөөч гэж үе үеийн дарга нараас гуйгаад байгаа.

Сая 3 сард ЦЕГ-ын дарга Ганчулуун мэдэгдэл хийсэн байна лээ. 21 хүүхэд нь Монголд ажиллаж амьдарч байна, бусад нь гадаадад амьдарч байна. Энэ хүүхдүүд бүрэн бүтэн байгаа. Хаанаас гаргаад ирсэн юм бэ, гаргаад ир л дээ, би уулзмаар байна дүү нартайгаа.

Тухайн үед асрамжийн газар байсан хүүхдүүд 18 нас хүрээд асрамжийн газраасаа гарахад ерөөсөө нийгэмд гарч ирээд өнчин тодотголтой болохоор авах ажил байдаггүй, ажлын байр аягүй хомс, ийм дарамтад байдаг. Тэгээд энэ зүйлийг хэн хариуцдаг вэ гэхээр асрамжийн газраас гарсан хүүхдүүдэд Нийгмийн халамжийн хэлтсийн нийгмийн ажилтан гэдэг хүн байдаг. Тэгэхэд ядаж төгсөж байгаа хүүхдүүдийнхээ судалгааг аваад ажлын байртай ч болох юм уу, амьдрах нөхцөлийг нь бүрдүүлж өгөх ийм юм байдаггүй. Энэ дээр яагаад ажлаа хийдэггүй юм бэ? Энэ асуудал дээр би аймар бухимдалтай байна.

Би нэгэнт ярьсных тэр 28 хүүхдийн асуудлыг ярьж байгаа дээр 2015 онд тэр алт угаалгаж байгаа бичлэг нэг хэсэг сэвэгдлээ. Тэрийг шалгасан юм уу? ЦЕГ, дарга цэрэг нар нь яаж ажил хийдэг юм бэ? Тэгээд л тэр Ц.Элбэгдорж гуайг явуулчихсан. Шалгасан юм байгаа бол гаргаад ир л дээ. Би асуумаар байна. 7, 8 жил шалгалаа л гээд байдаг, хаана шалгасан байгаа юм. Одоо тэр алт угааж байгаа хоёр хүүхэд байна лээ. Амартөгс гэдэг байсан юм, нэрийг нь хэлчихье. Тийм сүрхий хүүхдүүд амьд байгаа бол овог нэрийг нь цохоод, ядаж овгийнх нь эхний үсгийг тавиад энэ хүүхдүүд энд ажиллаж байна, энд амьдарч байна. Жишээ нь Доржийг Батад тэдэн оны тэдэн сард хүлээлгэж өгсөн нэг ийм баримтуудаа гаргаад ир л дээ. Чулуу хөөлгөж байгаа юм шиг хүмүүсийг хооронд нь төөрөлдүүлээд байх юм. Нэг ийм л саналтай байна даа би. Өөр асуух юм байвал асуугаарай, нээлттэй шүү. Асуулт байвал асууж болно, хариулахад бэлэн байна.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Асуулт яах вэ дараа нь УИХ-ын гишүүдээс асуулт асууна. Нэг минут нэмж өгье.

Оролцогч Д.Гантулга: Энэ нийтдээ 26 хүүхдээ Монголын ард иргэд нэхэж байна, дүү нараа хармаар байна. Одоо 2006 он гэдэг чинь 20 жилийн хугацаа өнгөрсөн байна, нэгээс нь ч сураг байхгүй. 20 жилийн хугацаа. Болор сан гээд байгууллага чинь 2006 онд байгуулагдаад 2016 онд татан буугдсан байдаг. Үүнийг судлаарай. Баярлалаа.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Над дээр энэ 24 хүүхдийн овог нэр, регистр, гэрийн хаяг бүх юм байгаа. Бид энэ сонсголын хүрээнд судлахад энэ хаяг дээрээ байхгүй. Энэ дундаас нэг ч хүүхэд эцэг, эх дээрээ очоогүй, тэр байтугай эцэг эх нь олдоогүй, угаасаа бүтэн өнчин хүүхэд. Тэгэхээр энэ тодорхой мэдээллүүд байгаа гэдгийг бас хэлье. Дараагийн Ч.Энхжаргал 2 дугаар микрофон.

Оролцогч Ч.Энхжаргал: Монголчууд бид 26 ч бай, 28 ч бай, тэгэх нь битгий хэл нэг хүүхэд байсан ч гэсэн тэдний амьдрал, аюулгүй байдал, амь насны талаар асуух, мэдэх эрхтэй. Энэ эрхийг хангаж өгөх зорилготой ийм сонсгол хийж байгаад УИХ-ын гишүүн Б.Баярбаатар танд гүнээ талархаж байна. Өнөөдрийн ярьж байгаа энэ тохиолдол бол бидэнд хүн чанар, ёс суртахууны маш том хичээл заах ийм зүйл болж байна гэж би ойлгож байна. Монголчууд минь, бид нар “хүний орчлонд хүн болж төрөхөд зүүний үзүүр дээр будаа тогтохтой адил” зүйрлэдэг. Зарим сударт нэг хүний амь энэ хорвоотой тэнцдэг гэж байдаг. Тэгэхэд бид нар 20 хэдэн хүүхдийг сураггүй болгочхоод аймар муухай, харгис байна. Эцэг, эх нь хаяад явчихсан, азгүйн

улмаас өнчрөөд үлдсэн. Саяын энэ ярьсан бүх хүүхдийг хог дээр хаячихсан байсан, нэг цагдаа олж авсан, тэгээд энэ хүүхэд өлгийтэй ирж байсан хүүхэд, санаж байна. Тэгээд засаг, төр ингээд нэг хамгаалаад байж байсан чинь тэр нэг Ерөнхийлөгч гэдэг хүн нь гарч ирээд 20 хэдээр нь өргөөд авчихдаг юм. Тийм айхтар нинжин сэтгэлтэй хүн байна. Өөрийнхөө үзэл бодол, шашин юу байдаг юм ямар нэгэн байдлаар асар их нинжин сэтгэлтэй хүн хүний хүүхдээр хүн хийдэг юм. Би ерөөсөө тэгж бодохгүй байна. Малаа ч гэсэн монголчууд маань яг тоог нь гаргадаг шүү дээ. Тоонууд нь зөрөөд байх юм. Тэгэхээр үхсэн бол энэ сүнсийг нь амарлиулья монголчууд аа. Амьд байгаа бол гаргаад ир, тэгээд санааг нь амраая. Ард түмэн маш их хэцүү байна гэж ярьж байна.

Уг нь хүүхдүүд нь амьд, мэнд байгаа бол тэр манай хуучин Ерөнхийлөгч Ц.Элбэгдорж яаж бахархаж, яаж харуулж, яаж реклам хийх байсан болов уу. Үгүй байна энэ чинь. Тэгэхээр нэг юм байна гэсэн үг. Тоонууд нь зөрөөд байна. Сая ирэхээр нь за гэж бодсон, ингээд явуулчихлаа. Засаг төр нь явуулчихсан байх...(минут дуусав)

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Цаг дууссан байна. Ч.Эрдэнэгэрэл, дараа нь Түвшинжаргал бэлдэж байгаарай, 2 дугаар микрофон дээр.

Оролцогч Ч.Эрдэнэгэрэл: Өнөөдрийн энэ Монгол Улсын эх орны хөгжил дэвшил нэг ч гэсэн алхмыг урагшлуулахын тулд ард иргэд өнөөдөр гадаа өөрийн үзэл бодлоо илэрхийлэх буюу иргэд оролцдог болсонд нь бас талархаж байна. Хууль зүйн шинжлэх ухааны докторантаар суралцаж байгаа Чимэдийн Эрдэнэгэрэл гэж иргэн байна. Өнөөдрийн энэ үйл ажиллагаа буюу энэ хүрээнд эмэгтэйчүүд болон хүүхдүүдийн эрх ашиг дээр санал бодлоо 5 минутын хугацаанд үзэл бодлоо илэрхийлнэ гэсэн учраас энэ хүрээнд багтаж ярихыг хичээе. Эпштейний хэрэг буюу хүүхдийн эрх, эмэгтэйчүүдийн эрх, хохирогчийн эрх гэсэн зарчимд тулгуурлан үйл ажиллагаа явуулах юм байна. Үүний дүгнэлт нь Монгол Улсад цаашдаа сургамжтай юм байна. Монгол Улсын хэмжээнд аливаа асуудал дээр иргэд хяналт шалгалтаа тавиад, оролцоод явахаар заавал улс төрийн мафитай холбогдчихсон байх юм. Энэ Эпштейний хэрэг, өнөөдрийн энэ ярилцаж байгаа сонсгол бол мафийн хэмжээнд, дэлхийн хэмжээнд яригдана гэж би бодож байна. Энэ ганц Монголын асуудал биш болжээ.

Өнөөдөр энэ Д.Гантулга гэдэг хүүхдийг судлаачийн байр сууринаас үзэхэд гэрч, хохирогчийг хамгаалахаар авах буюу түүнд амьдралд нь хэрэгцээтэй байгаа зүйлийг төр засгаас нэг удаагийн буцалтгүй тусламжаар олгоход Монголын ард иргэд өнөөдөр үгүй гэж хэлэхгүй юм шиг байна. Энэ бол хувь хүний бодол шүү. Иргэнээ яасан юм бэ? Энэ хүүхдүүд хаачихсан юм бэ? Энэ амархан байна. Энэ прокурор, цагдаа, хууль хүчний байгууллага юу хийгээд байгаа юм? Ард иргэдээ тагнах, чагнах, мөрдөхдөө аягүй сайн юм байна лээ. Тэгээд энэ албан тушаалтнуудаа суулгаач. Би одоо 2022 онд хүртэл хэлэхдээ хоосон УИХ-ын гишүүдийн сандлыг харж байгаад, энэ сандал харагдаад, энэ сандалтай ярилаа гээд гарч байсан хүн юм байгаа юм. Өнөөдөр 50 хувь нь ирж байгаад нь бас баярлаж байна. Бас тодорхой хэмжээний сандал байгаад л байна, бас сайжирч байгаа юм болов уу даа.

Тэгэхээр эмэгтэйчүүд, хүүхдийн эрх хоёр бол нэн тэргүүний асуудал бөгөөд түүнтэй уялдаад гарч ирэх нь монгол эр хүний цогцолбор, тэр өсөлт, дэвшлийг бас нэг авч үзэхгүй бол болохоо байжээ. Монгол Улс архинд живжээ. Энийг бас нэг, зүгээр энэ завшааныг ашиглаад сонордуулж байгаа юм шүү. Нэг өрхөд, нэг бүлд нэг архичингүй айл үлдэхээ... (минут дуусав)

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: 2 минут сунгая. Та сэдэвтэй холбоотой яриарай.

Оролцогч Ч.Эрдэнэгэрэл: Боломжийг ашигласанд уучлаарай. Сонсгол биш энийг сонсголынхоо үр дүнг хэлэлцээд шууд тагнуул, авлигын, Монголын хүчний хууль хүчний байгууллагад шууд явуулбал яасан юм? Энэ бүр тодорхой гэмт хэрэг байна, үйлдэгдчихсэн. Ингээд сонсоод байхад бид гэрчээр орох юм байна шүү. Хожмын өдөр энд байгаа, өнөөдрийн энэ хуралд оролцож байгаа би хүртэл гэрчийн мэдүүлгээр хэзээ нэгэн цагт дуудагдах юм байна. Энэ гадуур сошиалаар яваад байгаа, яригдаж байгаа зүйл, өнөөдрийн энэ сонсож байгаа зүйл бол элэг эмтрэм байна, үнэхээр элэг эмтэрч байна. Эх хүний өмнөөс хэлье, энэ хоолой зангирч байна.

Бас М.Нарантуяа-Нара гишүүнд хандаад нэг юм хэлэхэд, та тэр сошиалаар яваад байгаа таны янз бүрий бичлэг байгаад байдаг юм бол тэрийг зөв байвал та бас зөвийг нь хэлээд, буруу байвал тэрийг нь цагдаа сэргийлэхээр шалгуулах хэрэгтэй шүү. Бас л нэг сонин сонин бичлэг явж байна лээ. Энэ цахим ертөнцийн яам руугаа ч гэсэн энэ хүмүүсийн нэр хүндэд халдаж байгаа асуудлыг ч гэсэн бас авч үзэж баймаар байна. Одоо ерөнхийдөө боллоо доо. Цаашдаа бид нар сургамжтай юм байна. Энэ бол бид өнөөдөр дүгнээд яриад байх асуудал биш шүү. Шүүх хяналтын байгууллагад нь шилжүүлэх цаг нь болчихсон юм байна, энэ гэрч нь байгаад байна. Амьд гэрч сууж байна. Энэ Д.Гантулга гэж хүн бид араас нь гэрчээр орох юм байна. Сайндаа ч биш, энэ чинь одоо ер нь ялтай ажил руу орчхож байгаа юм биш үү, ийм л байна.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Танд баярлалаа. Ч.Хишигсүрэн 2 дугаар микрофон дээр сууя.

Оролцогч Ч.Хишигсүрэн: Та бүхэнд энэ өдрийн мэндийг хүргэе. Би энэ ялтан, хэрэгтэн Ц.Элбэгдорж яагаад сул чөлөөтэй яваад байгаа вэ гэдэг дээр үнэхээр их гайхдаг ард иргэдийн нэг. Би өнөөдөр энэ сонсголыг зохион байгуулж байгаа энэ албаныханд үнэхээр их баярлаж байгаа. Яагаад вэ гэвэл Ц.Элбэгдорж бүтэн 8 жил манай улсын Ерөнхийлөгч байх хугацаандаа маш олон гэмт хэргүүдийг хийсэн. Би зүгээр нэгхэн жишээ л хэлмээр байна. Би Эрдэнэт үйлдвэрийн бүтээгдэхүүн, залуугаасаа хамаг амьдралаа Эрдэнэт үйлдвэртэйгээ холбосон иргэн хүн л дээ. 2012-2016 онд энэ ардчилсан хувьсгал ялаад, Ц.Элбэгдорж тэр үед АН-ын гишүүн ч юм уу, тэгээд Ерөнхийлөгч байсан. Тэгэхдээ Эрдэнэт үйлдвэрт үнэхээрийн айхтар томилгоонуудыг хийсэн юм. Тэр үед Ганзориг гээд захирал байж байгаад тэр захирлыг халж явуулж байгаад Даваацэрэнг авчирсан байдаг. Даваацэрэн, Даваасамбуу энэ тэр бүгд. Гэхдээ хамгийн гол нь нэр хамаагүй дурдаж болох уу, үгүй юу гэдэг асуудал бас байна. Түүний багын найз, Эрдэнэтийн маань иргэд бүгд андахгүй Хар Отгоо гэдэг хочтой Отгонжаргал байх. Би яг нэрийг нь сайн санахгүй байна. Уучлаарай, мартчихлаа шүү. Тэр нөхөр Ц.Элбэгдоржийн томилгоо хийдэг Даваацэрэн, Даваасамбуу бүгдийг нь уриад авчраад хийж байгаа. Тэгэнгүүт 2012-2016 оны энэ асуудал дээр ер нь тэр гэрээнүүд дээр аягүй их асуудал байгаа. Энийг би хууль, цагдаа, тагнуулынханд надтай хамтраад яг ингээд хүмүүсийг урьж байгаад нийлээд ингээд шалгуулна.

Би “Хэлэлцээ баг” гэдэг компанийн эзэн ханьтай байсан. Миний хань бурхан болсон. Би Эрдэнэтдээ бараг онцгой мундаг амьдралтай эмэгтэй байсан. Яагаад вэ гэвэл би ханьтайгаа хоёулаа тэр компанийг ажиллуулахдаа Эрдэнэт үйлдвэрийн хаягдал төмрийг нийлүүлдэг байсан. Намайг олон хүн мэднэ. Тэрний үр дүнд олон айл гэрийн хүүхдүүдийг оюутных нь төлбөрийг хийдэг байлаа. Маш олон айлуудад туслалцаа үзүүлдэг сайхан байлаа л даа. Би 13, 14 жилийн өмнөх юм ярьж байна. Уучлаарай.

Ер нь би энэ Ц.Элбэгдоржийн талаар маш их мэдээлэлтэй хүн байгаа юм. Яагаад вэ гэвэл би Германы мөрдөн байцаагч шиг Ц.Элбэгдоржийн бүх асуудлуудыг хувиараа, хувийн мөрдөгч шиг мөрдөж явдаг хүн. Би яагаад вэ гэвэл тэр хаягдал төмрийн... (минут дуусав)

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Цаг дууссан байна. Та сонсголтой холбоотой сэдвээр ярих ёстой. 2 минут сунгая.

Оролцогч Ч.Хишигсүрэн: Ц.Элбэгдорж миний ажлыг булаасан. Миний ажлыг булаагаад миний амьдрал орвонгоороо өөрчлөгдсөн. Энэ мэтчилэнгээр маш олон хүмүүст гай тарьсан. Монгол Улсын иргэн хүн чинь хуулийн өмнө тэгш эрхтэй байдаг. Гэтэл энэ хүн гэмт хэрэгтэн, маш олон хэргийн эзэн мөртөөсөө ингэж сул чөлөөтэй яваад байдаг вэ гэдэг дээр л би маш их гайхаж байна. Эпштейнтэй нийлээд тэр олон хүүхдүүдийг аваачсан, шарж идсэн тэр, маш олон хэргүүд нь илрэх байх. Энэ сайхан сонсголыг үр дүнтэй болоосой гэж бодож байгаа.

Ц.Элбэгдоржийн талаар их мэдээлэл цуглуулсан хүний хувьд хууль шүүхийнхэнтэй хамтарч ажиллана. Ямар нэгэн асуудал үүсэх юм бол би бас ард түмэндээ хэлж байна, магадгүй намайг хорлох байлгүй, хорлож ч магадгүй. Та бүхэндээ амжилт хүсье. Энэ сонсгол үр дүнтэй болоосой. Бид нар сошиалаар л зүгээр бичээд л байдаг “Ц.Элбэгдорж ялтан” энэ тэр гэж. Үгүй, амьдрал дээр маш их ялтан, маш их хэрэг хийсэн, маш олон хүмүүсийг хохироосон, маш олон хүмүүсийн бизнесийг булаасан. Манай Эрдэнэтийн тэр “Ачит эх” хэмээх ажлыг Цагааныг Тамгын дарга байлгаж байхдаа авсан. Том гэмт хэрэгтэн хүн байгаа юм. Энэ дотор ч гэсэн би заримынх нь ярианаас ойлгож байна. Энэ хүмүүстэй би хамтарна. Би Ц.Элбэгдоржийг заавал ясыг нь цайтал, ялыг нь үүрүүлнэ. Даваацэрэн үүрээд явж байгаа, өмнөөс нь ялыг нь эдлээд явж байгаа...(минут дуусав)

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Энэ өнөөдрийн сонсголын гол асуудал бол бид нар хэн нэгнийг буруутгахгүй. Өнөөдөр бид нар энэ өнчин болон хагас өнчин хүүхэдтэй холбоотой асуудлыг ярьж байгаа. Өнгөрсөн хугацаанд Монгол Улс хяналт хэрэгжүүлж чаддаггүй байсан юм байна, цаашдаа энийг хэрэгжүүлэхийн тулд яах ёстой вэ гэдэг бодлогыг гаргах ёстой гэж үзэж байгаа. Тэр агуулгаар энэ сонсгол явж байгаа. Хувь хүнд тохиолдсон янз бүрийн асуудлууд байж болно. Тэгэхдээ өнөөдөр энэ сонсголын микрофоныг ашиглаж хэн нэгнийг буруутгах, хэн нэгэн рүү дайрах зохисгүй үйлдлийг оролцогчид маань битгий хийгээрэй гэж хүсье. Б.Цогтгэрэл 2 дугаар микрофон дээр 5 минутын цагаа авъя гэж хүссэн байна. Ингээд энэний дараа УИХ-ын гишүүд асуулт асууна, дараа нь гишүүд бэлдэж байгаарай.

Оролцогч Б.Цогтгэрэл: Та бүхний өдрийн амгаланг айлтгая. Би энэ сонсголыг хийлгэхгүй байх талд нь их явсан хүний нэг нь би байгаа юм. Гэхдээ яалт ч үгүй дэлхийн энэ үнэнд гүйцэгдэнэ гэдэг шиг дэлхийн бусад улс орнууд, манайх 21 дэх улс болж байх шиг байна. Саяхан Норвеги улс хийчих шиг боллоо, дэлхийн бүх улс орнууд хийгээд байна. Тэгэхдээ бид нар нэлээн судалгаатай хийх ёстой, бүхэл бүтэн улс орон байна, хууль хүчний байгууллагуудтай ийм улс орон байна. Зөвхөн АНУ-ын Хууль зүйн яамны гаргаж өгсөн мэдээллийн хүрээнд л бид нар мэдээллүүдийг авч байгаа учраас зөвхөн тэдний нүдээр хараад байна уу даа гэсэн ийм дүгнэлтийг хувь хүний хувьд хийж байгаа.

Гэхдээ мэдээж олон төрлийн мэдээллийн эх сурвалжуудыг ашиглаж олон нийтэд уг мэдээллийн талаар би өөрөө хувь хүн, иргэн хүнийхээ зүгээс шүгэл үлээж хүргэдэг.

Энэ саяын шинжээч үнэхээр сайн ажилласан байна, шинжээчид баярлалаа гэдгээ хэлье. Гэхдээ нэг хэдэн зүйлийг дутуу хэлчих шиг боллоо. Би дутуу хэлсэн зүйлүүдээ санал дээрээ нэмээд мэдээллийн байдлаар иргэдэд хүргэе гэж бодож байна.

Урилгыг гаргаж тавьсангүй. Ц.Элбэгдорж гуай, Эпштейн, Гадаад хэргийн сайд асан Л.Пүрэвсүрэн гуай нарын тэр урилгыг харах хэрэгтэй. Энэ бол “чухал оройн зоог байх болно” гэсэн. Мөн 2 өдөр дараалан хийж байгаа буюу шөнийн ийм урилгатай анхнаасаа явсан гэдгийг хэлэх хэрэгтэй. Шинжээчийн гаргасан саяын зургууд анх Норвегийн сайт дээр гарсан зураг. Энэ зургыг ахиад сайн ажиглавал Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөлийн нарийн бичгийн дарга Энхтүвшин гэдэг хүний зураг бас тэр дотор байгаа. Тэр хүн тэнд юу хийж яваа юм, ямар зорилго агуулж байгаа юм? Мөн тэнд дэлхийн өөр улс орнуудын тусгай албадын удирдлагууд байсан гэдгийг энд цохон тэмдэглэж хэлье.

Мөн шинжээчийн мэдээллүүдийг харж байна. Сая энэ үүдэнд бас QR кодоор хүмүүс ороод харж болж байна. Тэр өнчин хүүхдүүдийн мэдээллүүд дотор 2 хүүхдийн мэдээлэл дутаж байна, ор сураггүй байна. Зарим нь ч ингээд нэг ийм сураг байна. Ядаж 5, 6 дугаар анги төгссөн гэдэг. Гэтэл энэ хүүхдүүд чинь 18 хүртлээ байсан тухай ийм мэдээллүүд байгаад байна. 2 хүүхэд бол бүр сонгууль ч өгөөгүй, иргэний үнэмлэхээ ч аваагүй. Иймэрхүү мэдээллүүд үнэхээр сэтгэл эмзэглүүлж байна. Тэгэхээр манай хууль хүчний байгууллагууд, тагнуулын байгууллагууд энд байгаа учраас асуумаар байгаа юм. Энэ чинь гэмт хэрэг биш юм уу? Хүүхдийн эрхийн зөрчил гэдэг чинь энэ улайм цайм нүдэн дээр маань байгаа юм биш үү гэдгийг харж болж байгаа юм. Ерөнхийлөгч дээр байсан хүүхдүүдэд ийм үйл явдал тохиолдохоор бусад нь яах вэ? Энэ чинь бараг гайхах, эргэлзэх, тээнэгэлзэх. Энэ хүмүүс бас санаа зовоод байгаа нь зөв л дөө.

Хамгийн гол нь бид нар энэ хүүхдүүдийнхээ араас явахаас гадна энэ хүүхдүүдтэй маань холбогдсон хүмүүс дээр ямар нэгэн арга хэмжээ авахгүй юм уу? Жишээ нь Англид Эндрю гүнгийн бүх хэргэм зэргийг халаад, жирийн иргэн болгож тавиад шалгаж байгаа жишээтэй. Түрүүн тэр шинжээчийн дүгнэлт дээр гарсан нөгөө Канадын астрофизикч, дэлхийн том эрдэмтэн бас л монгол охид бүсгүйчүүдтэй холбогдсон гомдол, мэдээллүүд нь гарсан. Дэлхийн хэвлэлүүдээр гарсан, маш их скандал болсон, удаа дараагийн хэргүүд гарсан. Мөн тэр хүнийг шалгаад шийтгээд явж байгаа жишээтэй. Монголд бол үнэн дураараа хүссэн үедээ орж ирж, хүссэн үедээ гарч явж байна. Гэтэл бид нар энийг өөрсдийн маань хууль хяналтын байгууллагууд огт шалгахгүй байхад гадаадын... (минут дуусав)

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Нэг минут өгье.

Оролцогч Б.Цогтгэрэл: Гадаадын энэ Хууль зүйн яамны мэдээлэл дээр үндэслэж энэ мэдээллүүдийг л дөнгөж олж авч байх жишээтэй. Өрөвдмөөр, дэндүү өрөвдмөөр. Энэ монгол эмэгтэйчүүд, охид бүсгүйчүүд, хүүхдүүдтэй холбоотой хүмүүсийн мэдээллийг авъя гэхээр Монголын аль ч байгууллагад байхгүй, эсвэл байгаагаа өгдөггүй юм уу? Бид нар мэдэх эрхтэй, мэдмээр байна. Охид, эмэгтэйчүүд, бүсгүйчүүд, хүүхдүүдийнхээ төлөө энэ залуучууд явмаар байна. Ийм байна. Баярлалаа.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Оролцогчид үг хэлж дууслаа. Ер нь энэ өнгөрсөн чуулганы завсарлагааны хугацаанд энэ олон мянган эх сурвалж дээр тулгуурлаж жишээлбэл сая тэр астрофизикийн эрдэмтэн Эпштейн хоёрын хоорондоо харилцсан захидал харилцаа нь гэхэд л 500. Дараа нь тэр Дубайтай холбоотой асуудал яригдана. Дубайтай холбоотой асуудлаар Эпштейнтэй харилцсан имэйл нь 50 мянган захидал харилцаа гэх мэт байгаа. Ийм зүйлээс

өнөөдөр анализ хийж, эх сурвалжуудыг дэлхийн олон улсын хэвлэл мэдээлэл, цахим сайтуудаас тодорхой төлбөрийг нь төлж, мэдээллүүдийг та бүхэнд танилцуулж байгаа. Мөн энэ сонсгол товлөгдсон цаг үеэс хойш гадаадад ажиллаж амьдарч байгаа олон арван монголчууд маш их тусалсан гэдгийг би бас хэлье. Дандаа гадаадад ажиллаж амьдарч байгаа томоохон аж ахуйн нэгжид ажиллаж байгаа сэхээтнүүд өөрсдөө групп болж нэгдэж, цаг заваараа нийлээд холбогдох эх сурвалж дээр ажиллаж, өнөөдрийн энэ сонсголд их тус хүргэсэн гэдгийг хэлэх нь зөв байх гэж бодож байна.

Ингээд УИХ-ын гишүүд асуулт асууна. Асуулт асуух гишүүд нэрсээ өгнө үү. Л.Мөнхбаясгалан гишүүнээр тасаллаа. Ирцийн дараалалд оруулаад Ж.Баярмаа гишүүн асуултаа асууя.

УИХ-ын гишүүн Ж.Баярмаа: Та бүгдийн энэ өдрийн амрыг эрье. Өнөөдөр Монгол Улсын ирээдүйтэй холбоотой маш чухал асуудлыг хөндөж ярилцаж байна. Монгол Улс НҮБ-ын Хүүхдийн эрхийн конвенцод 1990 онд элссэн, бүр 36 жилийн өмнө. Тэр конвенцод юу гэж заасан бэ гэвэл гэрээсээ тусгаар байгаа, эцэг эхээсээ салангид байгаа хүүхдүүдийг тусгайлан төр хариуцах ёстой, тэр нөхцөл байдалд нь байнгын хяналт тавих ёстой гээд бүр конвенцод заачихсан. Тэгэхээр энийг бид нар хэрэгжүүлэх үүрэгтэй. Мэдээж энэний дагуу бүх холбогдох хуулиудаа бичсэн байх. Гэтэл энэ хэрэгжилт юу болж байна гэдгийг бид өнөөдөр ярьж байна л даа. Бас холбогдох байгууллага нь өөрөө дүгнэж байна. Хүүхдийн эрх хамгаалагддаггүй юм байна гэж би сая ойлголоо. Энэ бүтэн өнчин болон өнчин хүүхдүүдтэй холбоотой нэгдсэн мэдээллийн сан байхгүй байна гэж байна. Юу гэж ойлгох нь тодорхойгүй ийм дүгнэлтийг ХЭҮК өөрөө хийж байна. Тэгэхээр энэ маш ноцтой юм болж байгаа юм байна л даа.

Жишээлбэл, энд байгаа тооноос харахад 2022 онд 2,911 бүтэн өнчин хүүхэд байсан байна. Үүний 220 нь тусгай төвүүдэд байдаг гэж үзвэл 2,691 бүтэн өнчин хүүхэд нь хаана, хэний хяналтад байсан юм бэ? Гадуур ах дүү, хамаатан садныхаа хяналтад байдаг эсэх талаар мэдээлэл байдаггүй юм байна гэж ойлголоо. Байлаа гэхэд тэдний нөхцөл байдал, хүчирхийлэлд өртөж байгаа эсэх, сургуульд явж байгаа эсэх талаарх хяналт шалгалт хийдэггүй юм байна гэж ойлголоо. Тэгэхээр энийг “Хүүхдийн төлөө үндэсний зөвлөл” гэдэг байгууллага хариуцах ёстой байгаад байна уу? Конвенцын хэрэгжилтийг уг нь манай ХЭҮК хариуцах ёстой. Тэгэхээр ийм наад захын тоо баримтаас харахад л тодорхойгүй зүйлүүд маш их байна.

2025, 2026 оны хоорондох бүтэн өнчин хүүхдийн тоо 300 орчмоор эрс нэмэгдсэн байна. 2025 онд 2,500 байж байгаад 2,800. Энэний учир шалтгааныг шалгадаг, тогтоодог ийм тогтолцоо байна уу? Яагаад бүтэн өнчин хүүхдүүдийн тоо огцом нэмэгдэж байна вэ? Энэ дээр хэн хяналт тавьж ажилладаг юм бэ? Ер нь хүүхдээ нэг хагас дутуу тоолдог юм байна. Гэтэл яг хамгаалах үүргийг ерөөсөө хэрэгжүүлж чаддаггүй юм байна гэж эндээс дүгнэж байна. Тэгэхээр энэнтэй холбоотой мэдээллийг ямар байгууллага хариуцдаг юм, энэ талаараа мэдээлэл өгөөч.

2 дугаарт, тэр Ц.Элбэгдорж Ерөнхийлөгчийн үрчилж авсан 24 хүүхэд. Энэ дээр яг нэг тодорхой мэдээллийг цагдаагийн байгууллагаас дахиж өгмөөр байна. Яг шарж идсэн юм уу, үгүй юм уу? Сая бол шарж идчихсэн гээд ярьж байна. Ор сураггүй алга болсон гэж, ер нь хаяг дээрээ байдаггүй гэж ярьж байна. Энэ бас их сонин мэдээлэл байна, тийм үү? Хаяг дээрээ байхгүй байна гэдэг чинь бас яг юу гэсэн үг вэ? Гэтэл цагдаагийн байгууллага Монгол Улсад 21 хүүхэд, 2 нь гадаадад гэсэн нэг ийм тоо хэлээд байсныг би санаж байна. Тэгэхээр яг энийг эцэслэж, зөв зүйтэй мэдээлэл өгөөч, Монголд байгаа юм уу, байхгүй юм уу? Хаяг дээрээ байхгүй гэдэг нь яг юу

гэсэн үг юм, байхгүй гэсэн үг юм уу? Байхгүй бол хааччихсан юм, шараад идчихсэн юм уу, аваачаад зарчихсан юм уу? Энэ асуудал яригдаад нэлээн удаж байна. Энэ дээр хяналт шалгалт явж байгаа зүйл байгаа юм уу?

Байхгүй болоод энэ Ц.Элбэгдорж Ерөнхийлөгч сая ирж байгаад буцаад явчихсан юм уу? Би одоо бас гайхаад байна л даа. Энд болохоор шараад идчихсэн гээд л бид нар яриад суугаад байдаг, сая байж байгаад явчихсан. Тэгэхээр ямар учир байгаад байна. Энэ 2 асуултад хэн нь хариулах ёстой юм, хариулаад өгөөч.

Би нэг зүйлийг хэлье. ХЭҮК та бүхэн 36 жилийн өмнө нэгдэн орсон конвенцынхоо хэрэгжилтийг өнөөдөр та нар хүүхдийн эрх хамгаалагдаагүй юм байна гэж өөрсдөө дүгнэлээ. Энэ та бүгдийн өгүүлбэр болгон дотор хамгаалагдаагүй, хангагдаагүй тухай ярьж байна.

Өөрсдийнхөө Монгол Улсын хэдхэн хүүхдийн эрхийг хамгаалж чадахгүй байж, юун олон улсын сургалт, судалгааны төв байгуулах вэ? 24 тэрбумаар Ази-Номхон далайн бүсийн судалгааны төв байгуулна гэж төсөвт орж ирж байгаа. Энийгээ болих хэрэгтэй юм байна. Энэ мөнгөнөөсөө шаардлагатай төсвийг нь энэ хүүхдийн эрхийг хамгаалах тал дээр тусга. Юун барилга байгууламж, барилга байгууламж барьж, хүүхдийн эрхийг хэзээ ч хамгаалахгүй, хүний эрхийг ч хамгаалахгүй. Хүүхэд аюулгүй, тайван орчинд эцэг эхтэйгээ, гэдэс нь цатгалан, сургуульдаа явдаг, мөр бүтэн байж хүүхдийн эрх хамгаалагдах болохоос биш, тэнд олон улсын байгууллагад зориулсан судалгааны төв байгуулахаар тэр хангагдахгүй шүү. Тэр төсөв юмнаасаа та нар татгалзах хэрэгтэй. Хүүхдийн эрх хамгаалагдахгүй байна гэж өөрснөө амаараа дүгнэхээд хэний эрхийг хамгаалах гэж тэр олон улсад зориулсан барилга 24 тэрбум төгрөгөөр барих гээд байгаа юм бэ?

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Эхний асуултад ХЭҮК хариулъя. Дараа нь ЦЕГ-аас бэлдэж байгаарай. 12 дугаар микрофон.

ХЭҮК-ын гишүүн Ж.Хунан: Ж.Баярмаа гишүүний асуултад хариулъя. Тэгэхээр ХЭҮК-ын гол чиг үүрэг бол хуулиар хүүхэд хамгаалах чиг үүргээ хэрэгжүүлэх ёстой байгууллагууд чиг үүргээ хэрэгжүүлж байгаа эсэх дээр нь хяналт тавих замаар хүүхдийн эрхийг хамгаалж байгаа. Энэ хагас болон бүтэн өнчин хүүхдийн эрхийн асуудал анхаарал яах аргагүй татаж байгаа юм. Статистикаас үзэхэд хэлбэлзэл өндөр байгаа. Ямар шалтгааны улмаас ингэж огцом буурч, огцом нэмэгдэж байгаа гэдэг асуудал үнэхээр анхаарал татаж байгаа. Энэ дээр хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагаас мэдээлэл өгөх байх. Бидний зүгээс хүүхдийн эрхийн зөрчил яагаад гарч байгаа юм гэдэгт хөндлөнгийн хяналтыг тавьж, ийм чиг үүргийг хэрэгжүүлдэг байгууллага гэдгийг бас тодруулах нь зүйтэй юм шиг байна.

ХЭҮК хуулиар Хүүхдийн эрхийн конвенцын хэрэгжилтийг тайлагнадаггүй, Монгол Улсын Засгийн газар тайлагнадаг байгаа. Энэ дээр нь ХЭҮК хөндлөнгийн буюу сүүдрийн илтгэлийг давхар хүргүүлж ажилладаг. Монгол Улсын Засгийн газар Хүүхдийн эрхийн конвенцын ээлжит тайлангаа хүргүүлээгүй, хоцрогдолтой явж байгаа. Тэгэхээр Засгийн газар үнэхээр энэ асуудал дээр анхаарал хандуулж, холбогдох арга хэмжээг авах нь зүйтэй гэж бид нар харж байна. Бүтэн өнчин хүүхэдтэй холбоотой бүртгэл, хяналтын механизм байдаггүй юм байна гэдгийг хэлж байна. Дээрээс нь Монгол Улс бүтэн өнчин хүүхэдтэй холбоотой тусгайлан хөтөлбөр хэрэгжүүлэх зайлшгүй шаардлагатай юм байна гэдэг асуудлыг дэвшүүлж байна. Дээрээс нь энэ бүтэн өнчин хүүхэд насанд хүрээд бие даан амьдрахтай холбоотой бас тусгай хөтөлбөр, дэмжлэг хэрэгжүүлэх ийм шаардлага байгаа гэдгийг ХЭҮК-оос үргэлж сануулж, зөвлөж ирсэн.

Энэ сургалт, судалгааны төв байгуулах асуудлыг Монгол Улсын Засгийн газар НҮБ-ын Хүний эрхийн дэд комиссарын газрын хурал дээр илэрхийлсэн. Ийм ажил, арга хэмжээ байгаа. Нийтлэг байдлаараа ХЭҮК-оос юу гэж харж байна вэ гэхээр энэ сургалт, судалгааны төв байгуулагдсанаар дотоодын нийт хүн ам болон төрийн байгууллагуудын хүний эрхийн талаарх мэдлэг, боловсрол дээшилж, хүний эрхийн соёл бэхжихэд чухал үүрэг гүйцэтгэнэ гэж харж байгаа гэдгийг бас танд хэлье.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: ГБХНАЯ хариулах уу, эсвэл агентлаг хариулах уу? 13 дугаар микрофоныг нээгээрэй.

Хүүхэд, гэр бүлийн хөгжил, хамгааллын ерөнхий газрын Хүүхэд, гэр бүлийн хамгааллын бодлогын хэрэгжилтийн газрын дарга Л.Бадамцэцэг:

Бүтэн өнчин хүүхдийн тоо буурч байгаа асуудал бол, нэгдүгээрт Хүүхэд бүтэн өнчин байж байгаад 18 нас хүрэнгүүт буурч байгаа. Манай агентлагийн хувьд бүтэн өнчин хүүхдийн асран хамгаалагч нь хууль ёсны асран хамгаалагч байна уу, үгүй юу, түүнд нийгмийн хүүхэд хамгааллын ямар үйлчилгээ үзүүлэх вэ гэдэг дээр бас чиг үүрэг хүлээж ажилладаг. Бүтэн өнчин хүүхэд, хагас өнчин хүүхдийн тоо захиргааны статистикаар гардаг. Бид нар яг хууль ёсны асран хамгаалагч байна уу, түүнд нийгмийн ажлын ямар үйлчилгээ хэрэгтэй вэ гэдэг дээр нь бүртгэлд оруулаад бүртгээд, тэгээд үйлчилгээ үзүүлээд ажилладаг байгаа.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Ж.Баярмаа гишүүн тодруулъя.

УИХ-ын гишүүн Ж.Баярмаа: Тодруулах ч юм алга даа, тодорхой байна. Яагаад өссөн гэхээр хариулт алга. Захиргааны шинжтэй статистик ч гэх шиг. Хүүхдэд яаж ханддаг чинь л эндээс харагдаж байна. Хэчнээн байгууллага байдаг билээ: Хүүхдийн төлөө үндэсний төв, яам байна, Хүчирхийллийн эсрэг төв гээд уг нь бишгүй олон яам, барилга байгууламж байх шиг байгаад байгаа юм. Байгаа байдал чинь хэдхэн бүтэн өнчин хүүхдийнхээ асуудлаарх нэгдсэн судалгаа, тоо дүн байхгүй байна гэж байна. Энэ чинь хэдэн сая хүн биш, 2 мянга гаруй хүүхдийн л асуудал яригдаж байна. Тэгээд Засгийн газар тэр барилга байгуулах санамж бичиг байгуулсан гэж хэлээд байгаа юм л даа. Та өөрөө бас нэг амаараа хэллээ л дээ, Хүүхдийн эрхийн конвенцын хэрэгжилтийг хангах үндсэн үүрэг нь Засгийн газар гэж. Би буруу санаагүй бол Ерөнхий сайдын харьяанд ч байдаг байх тэр Хүүхдийн төлөө үндэсний төв, өөрөөр хэлбэл Засгийн газар өөрөө ийм үндсэн үүргээ хэрэгжүүлэх дээрээ фэйлдчихсэн байна.

Тэгчхээд юун тэр энд тэнд очиж хэдэн тэрбумаар нь судалгааны төв байгуулах ийм гэрээ, санамж бичиг байгуулаад яваад байдаг юм. Энэ чинь ерөөсөө ямар ч утга авцалдаа байхгүй байна. 2023 онд УИХ-аас тэр барилга барих тогтоол гарсан гэсэн. Тэгэхээр Ерөнхий сайд, Засгийн газар чинь өөрөө яг үндсэн үүргийнхээ дагуу энэ конвенцынхоо хэрэгжилт, энэ хуулиудынхаа хэрэгжилтийг хангаж байх ёстой юм биш үү? Энд тэнд барилга барих гэж явж байхаар, тэгээд сургалт, судалгааг заавал ч үгүй байшин барьж байж хийдэг юм уу? Би ерөөсөө ойлгосонгүй. Байгууллага дээр нь очоод хийж болдоггүй юм уу?

Монголд зүгээр төрийн байгууллагаас илүү их юм байхгүй. 2025 оны төсөв дээр бас дипломат корпус гээд бас нэг сургалт, судалгааны төвийн барилга орж ирж байсан юм. Жадлан эсэргүүцэж байж болиулж байсан юм. Одоо ийм их асуудалтай, хүүхдийн хүний эрхийн зөрчил нь ийм хэмжээндээ тулчихсан, хамгаалж чадахгүй байна гэж дүгнэж байж юун барилга барих вэ...(минут дуусав)

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: ЦЕГ-аас 7 дугаар микрофон дээр товчхон хариулт өгье.

ЦЕГ-ын Эрүүгийн цагдаагийн албаны дэд дарга Г.Пүрэвдэлгэр: Та бүхний амрыг эрье. Эрүүгийн цагдаагийн албаны дэд дарга, хурандаа Г.Пүрэвдэлгэр илтгэж байна. Энэ яригдаад байгаа асрамжийн төвтэй холбоотой 24 хүүхдийн асуудлыг бид бүхэн судалж үзсэн. 24 хүүхдээс 13 хүүхэд нь эрэгтэй, 11 хүүхэд нь эмэгтэй хүүхэд байсан. Тухайн 24 хүүхдээс нийт 15 хүүхэд нь тодорхой хугацаанд гадаад улс руу зорчиж байсан, 9 иргэн нь Монгол Улсын хилээр нэвтрээгүй бүртгэлтэй. 2 иргэн нь 2022, 2026 онуудад Бүгд Найрамдах Солонгос, Япон улс руу нэвтэрсэн бүртгэлтэй. Одоо 22 иргэн нь Монгол Улсад ажиллаж амьдарч байгаа. Бид бүхэн энэ хүүхдүүдийг хаана юу хийж байгаа, ажил хөдөлмөр эрхлэлт, хувийн байдлуудыг нь тогтоосон. Үүнээс дэлгэрэнгүй мэдээллийг нь Хүний хувийн мэдээллийг хамгаалах тухай хуулиар бас хориотой учраас миний хариулт ийм байна.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Ажлын хэсгийн түвшинд ер нь төрийн захиргааны байгууллагуудаас энэ хүүхдүүдтэй холбоотой мэдээллийг бүгдийг нь татаж авсан. Нийлэмжтэй байгаа буюу хоорондоо зөрөөгүй ирсэн мэдээлэл байхгүй байсан. Цагдаагийн мэдээлэл өөр, иргэний бүртгэлийн мэдээлэл өөр, бүгд өөрөөр ирсэн. Бүх эх сурвалжаас авсан мэдээллүүд өөр өөр байсан. Дээр нь ажлын хэсгийн түвшин дотроо би оршин суугаа хаягтай нь холбоотойгоор тухайн хорооны удирдлагатай нь холбогдоход бас тодорхойгүй зүйлсийг харуулж байгаа. Хүний нууцтай холбоотой асуудал учраас нэр цохож асуулт асуух, хамаагүй ярих боломжгүй, хувийн нууцыг задруулах боломжгүй байгаа гэдгийг Ж.Баярмаа гишүүнд бас нэмэлт мэдээллээр хэлье.

Дараагийн гишүүн Хүрэлбаатарын Баасанжаргал гишүүн асуултаа асууя.

УИХ-ын гишүүн Х.Баасанжаргал: Өнөөдрийн сонсголын үндсэн сэдэв рүү орохоосоо өмнө би Ж.Баярмаа гишүүний асууж байгаа асуулттай холбоотой нэг зүйлийг, олон нийтэд нээлттэй явж байгаа учраас хэлэх нь зөв байх гэж бодож байна.

Бид нар ХЭҮК-ын үндсэн чиг үүрэг, Засгийн газрын үндсэн чиг үүрэг хоёрыг хооронд нь холиод, нэг сайн ялгаа зааг нь сайн гаргахгүй бол болохгүй юм шиг байна. Хүний эрхийг хамгаалах, хангах, бэхжүүлэх энэ ажлыг үндсэндээ Засгийн газар хариуцдаг. Энэ олон улсын өмнө хүлээж байгаа үүргийг хэрэгжүүлэх нь Засгийн газрын үүрэг байгаад байдаг. Тэгэхээр бид нарын асуулт үндсэндээ Засгийн газар луу чиглэж асуух учиртай. Харин ХЭҮК бол УИХ-ын дэргэдэх буюу УИХ-ын нэрийн өмнөөс Засгийн газар яг энэ хуульд заасан чиг үүргээ хэрэгжүүлж байна уу, үгүй юу гэдэгт хяналт тавьдаг. Хаана ямар алдаа гаргаад байгаа юм, ямар асуудлыг засаж сайжруулах ёстой вэ гэдэг хяналтыг хэрэгжүүлж байдаг, тэр хяналтынхаа тайланг УИХ-д тайлагнадаг ийм байгууллага байгаа юм.

Нэгдүгээрт, ард нийт, олон нийтээрээ ч гэсэн бүгдээрээ дандаа хүний эрхийн асуудал болоход, зөрчлийн асуудал үүсэхээр комисс ажлаа хий гээд шаардаад байдаг нь бид нар буруу газраасаа шаардаад байгаа юм, Засгийн газраас шаардах учиртай гэсэн үг. Одоо энэ олон хүүхдийн байгууллага, энэ агентлаг, яамнаас бид нар энэ хүүхдүүдийн асуудлыг нэхэж байх ёстой, хянаж байгаа хяналтын тухай асуух ёстой гэсэн үг.

Хоёрдугаарт, үнэхээр хүүхдүүдийн энэ мэдээллүүд асар их зөрөөтэй байдаг нь үнэн. Саяын энэ бүтэн өнчин хүүхдүүдийн асуудал ярилаа, хагас өнчин хүүхдүүдийн асуудал ярилаа, дээрээс нь дахиад асрамжийн газрын асуудлууд энэ сонсголын мөрөөр анхаарал татаж эхэлнэ.

Хүүхэдтэй холбоотой асуудлаар Хянан шалгах түр хороо байгуулъя гээд Улсын Их Хурлын эмэгтэй гишүүд санаачлаад гарын үсгээ бүгдээрээ цуглуулаад Улсын Их Хурлын даргад өнгөрсөн хаврын чуулганаар бид нар өргөн барьсан байгаа.

Хаврын чуулганаар хэлэлцэх болов уу гэсэн, хэлэлцээгүй. Тэгэхээр одоо энэ намрын чуулганаар хэлэлцээд хүүхдийн эрх хамгааллын асуудлаар Хянан шалгах түр хороо байгуулаад энэ дээр яг шинжээч ажиллуулаад, ганцхан хагас өнчин, бүтэн өнчин гэлтгүй маш олон эрсдэлт нөхцөлд байгаа хүүхдүүдийн хяналт хаанаа алдаад байна вэ гэдгийг УИХ үндсэндээ цогцоор нь харах учиртай гэсэн үг. Дээрээс нь Хүүхдийн эрхийн конвенцын тайлагналын асуудал байна. Монгол Улсын Засгийн газар 2017 оноос хойш Хүүхдийн эрхийн конвенцоо тайлагнаагүй, 2 удаа хугацаагаа хойшлуулчихсан ийм байдалтай байгаа гэсэн үг.

Тэгэхээр энэ мэтчилэн Засгийн газар хийх ёстой ажлаа хийхийг УИХ-ын гишүүд Засгийн газраас шаардах ёстой. Энийгээ бид ялгаж салгаж, дээрээс нь УИХ-ын хяналт тавьж байгаа байгууллагаа илүү хүчтэй, хяналтыг нь хүчтэй байлгах тал дээр илүү ажиллах нь илүү оновчтой болов уу гэж бодож байна.

Үндсэн асуудалдаа оръё. Саяын шинжээчийн дүгнэлттэй танилцаад би бол нэг хувьдаа 2-3 дүгнэлт хийгээд сууж байна. Тэгэхдээ би асуултаа асууя. Асуултаар зарим нэг зүйлийг нэлээн тодорхой болгож байж бас дүгнэлтийг хэлэх ёстой байх гэж бодож байна.

Үндсэндээ улс төрийн үйл ажиллагаанд хүүхдүүдийг ашигласан юм байна гэдэг дүр зураг харагдаж байна. Сонгуулийн үйл ажиллагаанд хүүхдүүдийг ашигласан юм байна. Хүүхэд үрчилж авах нэг өөр, хүүхэд асрамжийн газарт шилжүүлэх нэг өөр. Гэтэл иргэд бүгдээрээ Ц.Элбэгдорж гэдэг хүнийг хүүхэд үрчилж авсан гэж ойлгодог. Гэтэл бодит байдал дээрээ энэ үрчлэлт биш болж таарлаа. Асрамжийн газар байгуулаад асрамжийн газарт шилжүүлсэн юм байна. Энэ бол 1 дэх дүгнэлт.

Хоёрдугаарт, асрамжийн газарт шилжүүлж хүүхдүүдийг авсан гэх боловч асрамжийн газрын зөвшөөрөл байхгүй байхдаа 24 хүүхдийг шилжүүлж авчээ. 22 байж магадгүй, түрүүн 22, 24 гээд дахиад ингээд мэдээлэл зөрөөтэй байгаад байгаа гэсэн үг.

Асрамжийн газрын зөвшөөрөл нь нэг жилийн хугацаатай гараад, тэгээд тэрнээс хойш юу болсон юм, тэрнээс хойш хяналт байсан юм уу, энэ газар хүсэлтээ өгсөн юм уу, асрамжийн газрынхаа эрхийг сунгуулах хүсэлтийг яаманд өгсөн үү? Яам энэ дээр хариулаарай. Агентлаг, энэ хүүхдүүдийг өргүүлснээс хойш, шилжүүлснээс хойш, асрамжийн газарт шилжүүлснээс хойш хэчнээн удаагийн хяналт шалгалт хийсэн юм? Хүүхдүүдийн эрүүл мэндийн байдал, хүүхдүүдийн боловсролын байдалд хяналт шалгалт хийсэн үү? Агентлаг энэ дээр хариулна, яам хариулна.

Гуравдугаарт, хүүхдүүдийн боловсролын асуудал бас анхаарал татлаа. Боловсролын яамнаас хүн байвал хариулаарай. 24 хүүхдээс 11 хүүхэд бүрэн боловсролтой, 13 хүүхэд нь үндсэндээ 12 дугаар анги төгсөөгүй гэсэн үг болж таарлаа. Шинжээчийн дүгнэлтээр хүүхдийг ингэж асардаг юм уу? Хүүхэд яг асарна гэдэг нь, асран халамжилна гэдэг нь яг юуг хэлдэг вэ? Боловсролтой, эрүүл иргэнийг нийгэмд бэлтгэх асуудал байдаг. Тэгэхээр энэ боловсролын асуудал дээр нэмээд дээд боловсролтой хүүхдүүд энэ дунд байна уу, суралцаж байгаа хүүхдүүд байна уу, тэр хүүхдүүдийн төлбөр хаанаас төлөгдөж байгаа вэ, энэ мэдээлэл байна уу гэдгийг нэг хариулаад өгмөөр байна. Дараа нь хүүхдүүдийн ажил эрхлэлтийн байдал. Энэ хүүхдүүд ажил хийж байна уу, тогтвортой цалин хөлстэй, орлоготой байна уу? Энэ дээр хариулмаар байна.

Гуравдугаарт, хүүхдүүдийн эрүүл мэндийн байдал. Түрүүн бас нэг ноцтой юм яригдлаа. 2 хүүхдийг хөгжлийн бэрхшээлтэй байж магадгүй гээд буцаасан гээд, эдгээр хүүхдүүд одоо эрүүл саруул аж төрж амьдарч байна уу, хөгжлийн

бэрхшээлтэй хүүхдүүд байна уу гэдэг дээр эрүүл мэндийн байгууллагын хяналт шалгалт энэ дээр байсан уу, үгүй юу гэдгийг хариулт өгмөөр байна. Цагдаагийн байгууллага, эдгээр хүүхдүүд дотор гэмт хэрэг, зөрчилд холбогдсон хүүхэд байна уу? Гэмт хэрэг, зөрчлийн хохирогч болсон хүүхэд байна уу? Гэмт хэрэг үйлдсэн гэж шалгагдаж байсан хүүхдүүд байна уу? Зүгээр тоог нь хэлчих. Энүүгээр юу харагдах вэ гэвэл хүүхдүүдийг үнэхээр асран хамгаалсан уу гэдэг нь харагдана гэсэн үг.

Дараа нь ер нь энэ хэдэн настай хүүхдүүдийг Болор санд шилжүүлсэн юм. Анх шилжүүлэхэд Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам хэд хэдэн настай хүүхдүүдийг шилжүүлсэн юм. Тэр 2 удаагийн шилжүүлэг дээр бүгдээрээ дандаа үе тэнгийн ойролцоо насны хүүхдүүд харагдаад байна. Яагаад нэгэн ижил ийм насны хүүхдүүдийг энд асрамжийн газар шилжүүлсэн бэ гэдэг дээр нэг хариулт өгөөрэй. Хүүхдүүдийг шилжүүлэхэд үндэслэсэн баримт бичиг, эдийн засгийн баталгаа гээд олон зүйлийг шаардах ёстой, тэр зүйлийг та бүхэн шалгасан уу гэдэг дээр хариулт хэлээрэй гэж хүсье. Хариултын дараа үлдэгдэл цагаа ашиглая.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: 13 дугаар микрофон дээр хариулт өгөөрэй.

Гэр бүл, хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яамны Гэр бүлийн бодлогын газрын дарга Д.Мөнгөнтуул: Тухайн үед хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж байсан Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сайдын баталсан 2005 оны 03 дугаар сарын 07-ны өдрийн 29 дүгээр дүрмийн дагуу зөвшөөрөл олгохоор зохицуулалт заасан, тухайн зөвшөөрлийг Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний ерөнхий газар өгөхөөр зохицуулагдсан байгаа учраас зөвшөөрөл олгосон. Дараагийн асуудлын талаар агентлагаас Т.Бадрахбаяр дарга хариулаад явна. Сонсгол даргалагчаас ирүүлсэн албан бичгийнх нь хүрээнд хариултыг бэлтгээд явуулсан. Тухайн бичигт заасан цаг хугацаанд амжаагүй баримтуудаа бид цаашаа холбогдох байгууллагуудаасаа гаргуулж байна гэсэн тайлбарыг бичигтээ хүргүүлсэн байгаа. Энэ цаг хугацаанд даргалагчид очоогүй мэдээллүүд бидэнд байгаа. Энэ талаарх мэдээллийг мөн Өнөр бүл төвийн дарга М.Өлзийчимэг өгнө.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Албан тушаалаа, овог нэрээ хэлээрэй. 14 дугаарын микрофон.

Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний ерөнхий газрын Нийгмийн халамжийн бодлогын хэрэгжилтийн газрын дарга Т.Бадрахбаяр: Та бүхэнд энэ өдрийн мэндийг хүргэе. “Хүүхдийн ирээдүй хөгжлийн гарц Болор сан”-гийн харьяа “Халамжит гэр бүл” хүүхдийн асрамжийн газартай холбоотой Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний ерөнхий газраас 2011 оны 04 дүгээр сарын 19-ний 79 дүгээр тушаалаар нэг жилийн хугацаатай шинээр хүүхэд асрах, ажиллах үйлчилгээ эрхлэх зөвшөөрлийг олгосон баримтыг архиваас олсон. Энэнтэй холбоотойгоор тухайн асрамжийн газартай байгуулсан гэрээ, мөн гэрээтэй холбоотой санхүүжилт олгосон ийм баримт бичиг илрээгүй. Ер нь санхүүжилт олгосон тохиолдолд манайх заавал энэ тусгай зөвшөөрлийг үндэслэн гэрээ хийсэн байх ёстой.

2011 он буюу тухайн үед манай Нийгмийн халамжийн сан хэвтээ тогтолцоотой буюу аймаг, дүүргүүдийн төсөв дээр халамжийн сангийн төсөв батлагддаг байсан учраас аймаг, дүүргүүд дээрээсээ санхүүжилт гарах боломжтой байсан. Тухайн үеийн Хан-Уул дүүргийн Хөдөлмөр, халамжийн хэлтсийн архиваас үзэхэд тухайн асрамжийн газартай гэрээ байгуулсан, санхүүжилт олгосон баримт бичиг бас илрээгүй.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: 2 дугаар микрофоныг өгье.

Өнөр бүл хүүхдийн төвийн захирал М.Өлзийчимэг: Сайн байцгаана уу? Та бүхэнд энэ өдрийн мэндийг хүргэе. Өнөөдрийн сонсгол хийж байгаа Б.Баярбаатар гишүүн болон гишүүдэд бүгдэд нь талархлаа илэрхийлье. Монгол Улс ямар ч байсан хүүхдийнхээ төлөө ингэж явдаг, хүүхдээ эрэн хайдаг, хүүхдийнхээ төлөө ингээд санаа бодлоо уралдуулж байгаад би одоо их баяртай байна. Энэ зөрөөтэй ойлголтууд дээр бас нэг мэдээлэл өгье гэж бодож байна.

Түрүүнд тэр бүтэн өнчин хүүхдийн тоо өсөж буураад байгаа нь өөрөө энэ хууль эрх зүйн актуудын ойлгомжгүй байдалтай холбоотой байгаа юм. Жишээлбэл, бүтэн өнчин хүүхдийн тоо яагаад буурсан бэ гэхээр нэгдүгээрт, насанд хүрээд хүүхдүүд маань буурчхаж байгаа юм. Хоёрдугаар асуудал, Халамжийн тухай хуулийн 3.1.7 дээр, мөн Гэр бүлийн тухай хуулийн 4.1.2 дээр, шинэчилсэн найруулга дээр байгаа. Манай энэ хүүхдүүдийн асрамж, халамжийн үйлчилгээнд мөрдөгддөг стандарттай байж байгаа. Энэ стандарт дээр бүтэн өнчин хүүхэд гэж ямар хүүхдийг хэлэх вэ гэхээр бидний ойлголтоор бүтэн өнчин хүүхэд гэдэг нь эцэг, эх нь хоёулаа нас барчихсан ийм хүүхдийг хэлдэг. Гэтэл сүүлийн үед биологийн өнчрөл биш, нийгмийн өнчрөлд автсан хүүхдүүдийг бүтэн өнчинд тооцдог болчихсон.

Жишээлбэл, эцэг эх нь тогтоогдоогүй эсвэл эцэг эх нь хоёулаа нас барсан, сураггүй алга болсон, эрх зүйн чадамжгүй, эцэг эх байх эрхээ шүүхийн шийдвэрээр хязгаарлуулсан, хасуулсан бол тухайн шийдвэр хүчин төгөлдөр байх хугацаанд, түүнчлэн эцэг нь тодорхойгүйн улмаас эхтэйгээ амьдарч байгаад нас барсан, гэр бүл салсны улмаас асрамждаа авсан эцэг эх нь нас барсан бол гэх мэтчилэнгээр эцэг эх байх эрхээ хасуулж байгаа, хязгаарлуулж байгаа тохиолдолд бүтэн өнчинд тооцож байгаа юм. Ямар тохиолдолд хязгаарладаг вэ гэхээр эцэг эх байх үүргээ умартсан, ямар нэгэн асуудал гаргасан хүний эрхийг 6 сар хүртэл хугацаанд хязгаарлаж байгаа. Гэтэл энд хязгаарласан хүний хүү... (минут дуусав)

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Нэг минут сунгая. Та албан тушаал, овог нэрээ бүтэн хэлээрэй.

Өнөр бүл хүүхдийн төвийн захирал М.Өлзийчимэг: Миний нэр М.Өлзийчимэг, Өнөр бүл хүүхдийн төвийн захирлаар ажилладаг. Энэ эрх зүйн баримт бичгүүдтэй холбоотойгоор хүүхдүүдийн тоо өсөж буураад байгаа асуудал байгаа юм. Эцэг эх нь хоригдож ял эдэлж байгаад гарч ирээд хүүхдээ авч байгаа тохиолдолд бүтэн өнчнөөсөө хасагдчихаж байгаа юм. Ээж аав байх эрх нь хязгаарлагдаад 6 сарын хугацаанд сэргэж байгаа тохиолдолд бас хүүхдийн тоо өсөж буураад байгаа юм. Тэгэхээр энэ эрх зүйн актуудтай уялдаж энэ тоо бас өсөж буурч байгаа шүү гэдгийг хэлмээр байна.

Хоёрдугаарт, манай Өнөр бүл хүүхдийн төвөөс 2010 оны 5 дугаар сарын 27-ны 31 тоот тушаалаар “Хүүхэд шилжүүлэх тухай Болор сангийн хүсэлтийг үндэслэн тушаах нь. Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн гэргий хатагтай Болормаагийн удирдсан Болор сан 4 жилийн хугацаанд доорх нэр бүхий хүүхдүүдийг ивээн тэтгэж, өөрийн хүүхдүүдийн адил халамжлан хүмүүжүүлж байгаа сайхан сэтгэлийг сайшаан...”

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Нэг минут сунгая.

Өнөр бүл хүүхдийн төвийн захирал М.Өлзийчимэг: Би нэгэнт микрофоны ард сууж байгаа дээр тодорхой мэдээлэл өгье гэж бодож байна. Яагаад гэвэл, хүүхдүүдийн тоо зөрөөтэй яваад байна л даа. Тэгэхээр яг манайд үлдсэн бичиг баримтаас үндэслэхээр нийт 28 хүүхдийн асуудал яригдана. Түрүүн тэр буцсан 2 хүүхэд нь манай Өнөр бүл төвд амьдарч байгаад, одоо нэг нь хүүхэд залуучуудын тусгай цогцолборт байна. Нэг нь төрийн орон сууцны санхүүжилтийн корпорацын дэмжлэгтэйгээр байранд амьдраад, өөрөө насанд хүрчихсэн явж байгаа. Түүнээс

2010 онд 24 хүүхэд яваад, 2012 онд 2 хүүхэд явсан, нийт 26 хүүхдийн асуудал энд яригдаж байгаа юм. Бид нарт байгаа манай архивын баримт дээр түшиглээд эдгээр хүүхдүүдийн баримтууд байна. Сая бас ярьж байна л даа, Болор сан 2013 онд татан буугдсан, 2014 онд татан буугдсан гээд л. Тэгэхээр Болор сангийн тэргүүн Х.Болормаа гуайн халамж, үйлчилгээний газар луу, дүүргийн Засаг дарга нар луу явуулсан...(минут дуусав)

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Бусдадаа хариулах боломжийг олгоё. Та бичгээр баримтаа өгөөрэй. Нэг минут өгье. Дараа нь байгууллага, хариулах байгууллагууд гол юмаа хариул. 2 дугаар микрофон дээр, 1 минут.

Өнөр бүл хүүхдийн төвийн захирал М.Өлзийчимэг: Зүгээр нэгэнт энэ сонсгол хийсэн бол уг нь тэр Болор сангийн тэргүүн Х.Болормаа гуайг дээрээс нь, түрүүн Х.Болдбаатар гэдэг хүний нэр дурдагдсан Х.Болдбаатар гуай, мөн Ц.Элбэгдорж гуай нар уг нь байсан бол илүү бид нарт товч тодорхой мэдээлэл өгөх байсан байх. Цагдаагаас ирүүлсэн мэдээлэл дээр бол энэ хүүхдүүд тэнд амьд амьдарч байна. 2 хүүхэд нь 20 настайдаа нэг нь Канад улс руу, нэг нь Солонгос улс руу гарсан гэсэн мэдээллүүд байгаа. Ер нь цагдаагийн байгууллага бас шалгаж тодруулна биз. Эдгээр хүүхдүүд хаана амьдарч байгаа, хэнтэй байгаа гэдгийг. Эдгээр хүүхдүүд 4-10 настай хүүхдүүд явсан учраас манай байгууллагатай ер нь холбоогүй байдаг. Тэгэхээр бид нар ч бас цагдаагийн газар болон бусад байгууллагуудаас хүсэлт тавимаар байна л даа. Манай байгууллагаас бол 2010... (минут дуусав)

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: 3 дугаар микрофон.

ЦЕГ-ын Эрүүгийн цагдаагийн албаны дэд дарга Г.Пүрэвдэлгэр: Х.Баасанжаргал гишүүний асуултад хариулъя. 24 хүүхдээс гэмт хэргийн хохирогч болж байсан хүн байхгүй. Өөрөөр хэлбэл, хүн худалдаалах гэмт хэрэг болон бусад гэмт хэргийн хохирогчоор бүртгэгдсэн мэдээлэл энэ 24 хүүхэд дотор байхгүй. Нэг хүн нь гэмт хэрэгт холбогдон шалгагдаж байгаа ийм асуудал байгаа.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: 2 дугаар микрофон.

Боловсролын яамны Өгөгдлийн шинжилгээ, статистикийн хэлтсийн дарга Д.Анхзаяа: Та бүхэнд энэ өдрийн мэндийг хүргэе. Хүүхэд асран хүмүүжүүлэх төвөөс Болор сангийн үйлчилгээнд хамрагдахаар шилжсэн 24 хүүхдийн боловсрол эзэмшсэн байдлын талаар Боловсролын яамнаас 3 эх сурвалжийг үндэслэж мэдээллийг гаргалаа. Ерөнхий боловсролын бүртгэл, дээд боловсролын удирдлага, мэдээллийн систем, Боловсролын зээлийн сангийн бүртгэлээс эдгээр 24 хүүхдийн мэдээллийг судалж үзэхэд боловсролын бүрэн дунд боловсрол эзэмшсэн 11 хүүхэд, 10 хүүхэд нь суурь боловсрол эзэмшсэн байна. 3 хүүхэд нь Насан туршийн суралцахуйн төвд бүртгэгдээд, мөн 2017 онд цуцлагдсан байна. Дээд боловсрол эзэмшиж байгаа, эзэмшсэн, дээд боловсролын бүртгэлийн системд 5 хүүхэд нь бүртгэлтэй байна. 2 нь бакалаврын зэрэгтэй төгссөн, 3 нь суралцаж байгаа. 17 хүүхэд нь дээд боловсролын мэдээллийн системд байхгүй байна. Боловсролын зээлийн сангаас 3 хүүхэд нь бүтэн өнчин гэдэг ангиллаар 29 сая 116 мянган төгрөгийн буцалтгүй тусламжийг авсан байна. Эдгээр хүүхдүүд ихэвчлэн 2001-ээс 2007 оны хооронд төрсөн хүүхдүүд байна.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: 16 дугаарын микрофон хариулт өгье.

Эрүүл мэндийн яамны Эмнэлгийн тусламжийн бодлогын хэрэгжилтийн газрын мэргэжилтэн Ч.Дэлгэрцэцэг: Асрамжийн газарт байгаа хүүхдүүдийн эрүүл

мэндийн тусламж, үйлчилгээг тухайн асрамжийн газар аль нутаг дэвсгэрт байгаагаасаа хамааран анхан шатны эрүүл мэндийн байгууллага эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээгээ үзүүлж, хяналтад явдаг байгаа. Саяын энэ нэр бүхий 24 хүүхдийн мэдээллийг хүн амын өвчлөл, нас баралт, төрөлтийн мэдээллийн нэгдсэн сан болон эрүүл мэндийн даатгалын хөнгөлөлт болон тусламж, үйлчилгээ авсан мэдээллээс харахад 2014 оноос хойш 19 хүн нь 244 удаа эмнэлгийн тусламж, үйлчилгээ авсан байна.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: 13 дугаар микрофон.

ГБХНХЯ-ны Гэр бүлийн бодлогын газрын дарга Д.Мөнгөнтуул: Гишүүний асуултад нэмэлтээр хариулъя. Хүүхдийн насыг асуусан. Тухайн эхний 24 хүүхэд гэдэг дээр дийлэнх нь 7 настай хүүхдүүд байсан. Сүүлд үрчлэгдсэн 2 хүүхэд 3, 4 настай хүүхдүүд байсан. Мөн хөдөлмөр эрхэлж байгаа талаар тодрууллаа. Эндээс одоогийн байдлаар бид өөрийн эрхлэх асуудлын хүрээндээ нийгмийн даатгалын шимтгэл (цаашид НДШ гэх) төлөлтийг шалгаад үзэхэд 18 хүүхэд НДШ төлдөг гэсэн мэдээлэл гарч ирж байна. 24 хүүхдээс тухайн үедээ Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний ерөнхий газраас халамжийн мөнгөө авах, гэр бүлдээ эргэн нэгтгэсэн, насанд хүрсэн учир өөрсдөө халамжийн мөнгөө авъя гэсэн хүсэлтийг эцэг эх, асран хамгаалагч болон насанд хүрсэн иргэд өөрсдөө буюу 21 хүүхэд нь зохих хүсэлтээ бичээд мөнгөө аваад явж байсан. 3 хүүхдийн мөнгөө буцааж авсан баримт манай архиваас гарч ирээгүй. Гэхдээ энэ гурван хүүхдийн хоёр хүүхэд нь одоо НДШ төлөөд явж байна. Нэг хүүхдийн мэдээлэл одоогоор байхгүй байна. Эргэн хяналтын талаар Бадамцэцэг дарга хариулна.

Хүүхэд, гэр бүлийн хөгжил, хамгааллын ерөнхий газрын Хүүхэд, гэр бүлийн хамгааллын бодлогын хэрэгжилтийн газрын дарга Л.Бадамцэцэг: Баярлалаа. Үрчлэгдсэн хүүхдийн хяналтаар манайх Хүүхэд хамгааллын тухай хууль 2024 онд шинэчлэн найруулсан хуулийн... (минут дуусав)

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Х.Баасанжаргал гишүүний цаг дууссан байна. Ер нь бид энэ хэдхэн хүүхдийн асуудлаар төрийн захиргааны болон хариуцсан байгууллагуудаас мэдээлэл авахад бүгд зөрөөтэй мэдээлэл ирүүлж байна.

Өнөөдөр 20 гаруй хүүхдийн асуудлыг шийдэж чадахгүй, сонсгол хийж суугаа нь бидний ичгэвтэр юм. Төр, төрийн алба, төрийн үйлчилгээ гэж байна. Иргэд үүнд шүүмжлэлтэй хандаж байна. Энэ сонсголыг телевизээр Монгол Улс даяар нэвтрүүлж байна. Надад бухимдсан иргэд бичиж байна. Жишээлбэл, боловсролын салбарын хувьд өргөж авсан хүүхдүүдийн зарим нь бага боловсрол, зарим нь дээд боловсрол, зарим нь бүрэн дунд боловсрол эзэмшсэн байна. Гурван хүүхэд дээд боловсрол эзэмшиж байгаа бөгөөд тэд бүтэн өнчин гэсэн статусаар Боловсролын зээлийн сангийн тусламж авсан. Энэ сайн мэдээ шүү. Гэхдээ эдгээр хүүхэд эцэг, эхдээ очоогүй гэдгийг тодотгож хэлье.

Хоёрдугаарт, нэг газар асран хамгаалуулж байсан бол ерөнхий боловсролыг ядаж нэг дүүргийн хүрээнд эзэмших ёстой. Гэтэл тэд Монгол Улсын өнцөг булан бүрд тархаж, Увс аймаг хүртэл очиж боловсрол эзэмшсэн байна. Бага ангийн нэг хүүхэд Увс аймагт очиж сургуульдаа сурч байсан. Тэдний байршил ийнхүү олон газар гарч байсан. Тэдгээр сургуулиас тодорхой анги төгсөөд алга болсон, тодорхой анги хүртэл сурсан гэсэн мэдээлэл ирсэн.

Мөн оролцогчид хувь хүн рүү чиглэсэн байдлаар асуудалд хандахгүй байхыг хүсье. “Шараад идчихсэн”, “барьчихсан” зэрэг зохисгүй үг хэллэг хэрэглэж болохгүй. Энэ бол буруу. Дараагийн гишүүн М.Нарантуяа-Нара гишүүн асуултаа асууя.

УИХ-ын гишүүн М.Нарантуяа-Нара: Та бүхэнд өдрийн мэнд хүргэе. Энэ асуудал Эпштейний хэрэг дэлхий даяар ид яригдаж байх үед маш том асуудал байсан. Асуудал хөндөгдөж эхлэхэд олон улс оронд тэр даруй арга хэмжээ авч, маш олон улс төрч, тэр дундаа хааны угсааны хүмүүсийг хүртэл удам угсаанаас нь татгалзуулж, шоронд хорьсон. Ийм асуудлууд болсны дараа манай Монгол Улс “моод монголоор дуусдаг” гэдэг шиг хойно нь явж байна. Гэсэн ч үүнийг зайлшгүй хөндөх ёстой байсан бөгөөд хуулийн хугацаатай холбоотойгоор яг одоо зохион байгуулагдаж байна.

Цагтаа Монгол Улсын Ерөнхийлөгч асан Ц.Элбэгдорж “The President of the most children in the world” буюу дэлхийн хамгийн олон хүүхэдтэй ерөнхийлөгч гэж дэлхийн ерөнхийлөгчдийн түүхэнд өөрийгөө сурталчилж (PR хийж) байсан. Гэтэл өнөөдөр тэр хүүхдүүд хаана байгаа нь мэдэгдэхгүй, холбогдох хаяг, байршил байхгүй байна. Тэр битгий хэл амьд эсэн мэнд, эрүүл саруул эсэхийг нотлох ямар ч баримт алга. Эдгээр бүхнийг хувь хүний мэдээлэл, хувь хүний нууцтай холбоотой гэх үндэслэлээр нуун дарагдуулж байна. Би УИХ-ын гишүүнийхээ хувиар Улсын бүртгэл, мэдээллийн байгууллага, цагдаагийн байгууллага, тухайн үеийн Ерөнхий сайд асан Г.Занданшатарт холбогдох асуулгыг 2-3 удаа хүргүүлсэн. Харамсалтай нь хариултууд хангалтгүй, тодорхойгүй байсан бөгөөд бүх зүйл хувь хүний нууцтай холбоотой гэх үндэслэлээр хаагдсан.

Өнөөдөр эндээс ажиглахад Ц.Элбэгдорж гэдэг Ерөнхийлөгч дэлхийн түүхэнд хамгийн гутамшигтай Ерөнхийлөгч болж байна гэж би үзэж байна. Нэгдүгээрт, өнчин хүүхдүүдээр PR хийнэ гэдэг бол хамгийн адгийн сэтгэлгээ. Та бүхэн юу гэж бодож байна? Жишээлбэл, би 2028 оны сонгуульд бэлдэж, 3-4 хүүхэд өргөж аваад сонгуульд гарчхаад, 2032 онд тэр хүүхдүүдийг гудамжинд гаргаж хаявал энэ нь хүнлэг ёс, хүн ёсны зүй зохистой үйлдэл мөн үү? Монголын өнчин хүүхдүүд төрийн тэргүүнийхээ PR, сурталчилгааны хэрэгсэл болоод зогсохгүй, өнөөдөр амь нас, эрүүл мэнд, амьдрал ахуй, боловсролын түвшин, хаана яаж амьдарч байгаа нь тодорхойгүй байна. Монголын төр тэднийг хайгаад олохгүй байна. Хүүхдүүдээ өгсөн газраас нь өнөөдөр бид хүүхдүүдийг асуумаар байна гэж сууж байна. Энэ ямар эмгэнэлтэй дүр зураг вэ.

Хүүхдүүдийг хариуцаж байгаа байгууллага татвар төлөгчдийн мөнгөөр санхүүждэг, цалин хөлс аваад хүүхдүүдийг асран хамгаалах, бүртгэл, хяналтын бүх ажлыг хийх ёстой байтал өнөөдөр бид хүүхдүүдийг асуумаар болж сууж байна. Энэ ямар учир холбогдол вэ? ХЭҮК бол статистикийн төв газартай ойролцоо чиг үүрэгтэй үйл ажиллагаа явуулж байна уу? Зөвхөн өгөгдөл бүртгэж, жил бүр ийм байна, тийм байна гэж хэвлэдэг боловч үр дүн байхгүй. Би та нарт өнгөрсөн хаврын чуулганаар хэлсэн. ХЭҮК-т барилга байгууламж огт хэрэггүй байтал дахин төсөвт оруулж ирсэн байна. Энэ бол танай байгууллагад хэрэггүй. Эсрэгээр, ХЭҮК ер нь хэрэгтэй юу? Ийнхүү төсөв, зардал урсгаж байна. Таналт хийе, хэмнэе, чөлөөлье гэж байгаа бол хаана байна? Олон хүн, том дарга нар өгөгдөл бүртгэж, хаана ч очсон өгөгдлөө ярьж байх юм бол ямар ашиг тус байна вэ? Үнэхээр маш харамсалтай байна.

Одоо юу гэсэн үг вэ? Бүхэл бүтэн улсын төрийн тэргүүний үрчилж авсан гэх, тухайн үед зөвхөн Монгол орон даяар биш дэлхий даяар сурталчлагдсан асуудал юм. Тэр хүн дэлхийн хамгийн олон хүүхэдтэй Ерөнхийлөгч гэж цоллогдож явсан хүн. Хэрэв Ц.Элбэгдорж энэ олон хүүхдийг өргөж аваад өдий хүртэл сайн сайхан амьдруулсан бол өнөөдөр энд холбогдох бүх хүмүүстэйгээ бүгдээрээ 20 гаруй хүүхэдтэйгээ орж ирээд “Уучлаарай та нар, харна уу, би ийм сайхан хүүхдүүдийг өсгөж хүмүүжүүлээд, гарыг нь ганзаганд, хөлийг нь дөрөөнд хүргээд явж байна. Эдгээр хүүхэд нийгмийн сайн бүтээгдэхүүн болж, эрүүл мэнд, боловсролын суурьтай амьдарч байна. Та нар намайг шарж идсэн ч гэх шиг” гэж бардам сууж байх байсан.

Гутлаа тослоод, зангиагаа зүүгээд явдаг бардам хүн биш үү? Өнөөдөр хаана байна? Энэ зун Монголын бүх наадмаар хэрэн хэсэж явсан хүн одоо яагаад байхгүй байна вэ?

Мөн энэ сонсголд Болор сан татан буугдсан ч гэсэн Болор сангийн хүмүүсийг яагаад урьж оролцуулаагүй вэ? Х.Болдбаатар болон тухайн үеийн бүх хүн энд байх ёстой. Монголд ийм зүйл давтагддаг. Татан буугдсан, дампуурсан гэх үндэслэлээр хэрэг хариуцагч хэн ч үлддэггүй. Өнөөдөр эдгээр хүүхэд амьд уу? Яагаад бүхэл бүтэн улсын Ерөнхийлөгчийн хүүхдүүд, үрчлэгдэж амьдарч байсан хүүхдүүд улс орон даяар тарсан байна вэ? Энэ бол зохион байгуулалттай, нуух зорилготой хэрэг. Гишүүд хүртэл асуулга тавьсан ч цагдаагийн байгууллага ч, хууль хяналтын байгууллага ч ажиллаагүй, хариуг нь “ийм байна, тийм байна” гэж өгч байна. Би 4 дүгээр сарын 14-нд Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын даргаас ирсэн хариунд “Хүний хувийн мэдээлэл хамгаалах тухай хуульд заасны дагуу үүнийг бусдад задруулахыг хориглоно” гэсэн байна. Тэгвэл эдгээр хүүхэдтэй ХЭҮК ядаж уулзсан уу? Уулзсан бүртгэл, мэдээлэл байна уу?

Та түрүүн өнчин хүүхдүүдийн хувьд хүний наймаа болон бусад зүйлд холбогдсон гомдол, санал байхгүй гэж хэлсэн. Тэгвэл өнчин хүүхдүүдийн араас хэн явах вэ? Асран хамгаалах хүнгүй, асрах нь битгий хэл “яасан ч яах вэ” гэж хаягдсан хүүхдүүдийг төр засаг хуулийнхаа дагуу өөрийн хамгаалалтад авч байгаа атал Өнөр бүл төв өөрөө хүүхдүүдээ өгчхөөд хаячихсан байна. Өнөөдөр бид үнэнийг хэлэхэд ингэж ажиллаж болохгүй. “Өнөр бүл” төв улс төрч Ерөнхийлөгчид хүүхдүүдийг өгч, тэр нь PR сурталчилгааны хэрэгсэл болж, Монгол Улсын Ерөнхийлөгчөөр 2 удаа улиран сонгогдох асар том хөшүүрэг болж, монголчуудын өрөвч нинжин сэтгэл дээр тоглох хөшүүрэг болж байгаа нь зөв үү? Үнэхээр гайхамшигтай, үнэхээр гайхалтай. Одоо ямар ч бүртгэл мэдээлэл байхгүй...(минут дуусав)

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: 12 дугаар микрофон.

ХЭҮК-ын гишүүн Ж.Хунан: Нэр дурдагдаж байгаа 20 гаруй хүүхэдтэй ХЭҮК уулзаагүй. Өнөөдрийн байдлаар эдгээр хүүхдүүд бүгдээрээ насанд хүрсэн, өөрсдөө бие даан эрх, үүрэг хүлээж байгаа хүмүүс юм. Тэдний зөвшөөрөл шаардлагатай байх. Энэ асуудал олон нийтийн сүлжээнд гарсан цагаас хойш бид энэ асуудлаар ажиглалт хийж ирсэн. Үүнээс үл хамааран эмзэг бүлэгт хамаарах хүүхдийн асуудлыг тогтмол хөндөж ирсэн. 23 дахь илтгэлдээ бүтэн өнчин, хагас өнчин хүүхдийн асуудлыг тусгасан. Бидний гол чиг үүрэг бол шийдэгдээгүй байгаа асуудлуудыг УИХ болон Засгийн газарт хүргэх явдал юм. Өөрөөр хэлбэл асуудлын дутагдал, алдааг хэлж сануулах, сэрэмжлүүлэх, шийдлийг нь санал болгох үүргийг хуулиар хүлээсэн.

Энэ хүрээнд ХЭҮК эдгээр асуудалд анхаарч, гарц шийдлийг УИХ-д танилцуулдаг. УИХ-аас Засгийн газарт үүрэг болгосон тогтоол батлагдаж, Хууль зүйн байнгын хороо хэрэгжилтийг нь нягталж шалгадаг ийм зохицуулалттай, ажил үүргийн хуваарьтай. Хүүхдийн асуудлаар үнэхээр харамсалтай байна. Бид ч гэсэн маш харамсаж байна. 3,5 сая хүн амтай, ямар нэгэн дайн дажин, байгалийн гамшигт нэрвэгдээгүй Монгол Улс хүүхэд багачуудаа зөв тоолж чадахгүй, хяналтаа тавьж чадахгүй, зөв бодлого хэрэгжүүлж чадахгүй байгааг бид тогтмол хэлж байгаа. Үүнийг ХЭҮК-ын илтгэл болон хяналт шалгалтын хүрээнд тогтмол анхааруулж ирснийг танд хэлье.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: М.Нарантуяа-Нара гишүүн нэмэлт минут өгье.

УИХ-ын гишүүн М.Нарантуяа-Нара: ХЭҮК бол хохирогчид буюу эрэн сурвалжлагдаж байгаа, байршил нь тодорхойгүй хүмүүстэй уулзаж олох хамгийн

анхдагч субъект гэж би хувьдаа ойлгож байна. Тийм эрхтэй гэж ойлгож байна. Иймд танай байгууллага эдгээр хүмүүсийн нэг нь ч уулзаагүй гэдэг нь эдгээр хүүхэд одоо ч гэсэн айдас, дарамтад эсвэл хэн нэгний манипуляцад амьдарч байгаа юм биш үү гэсэн бодол төрүүлж байна.

Эдгээр хүүхэд өнгөрсөн хугацаанд Монгол Улсын төрийн тэргүүн асан Ц.Элбэгдоржид үрчлэгдэж байсан тухайгаа сайн муугаа ярих эрхгүй, хоорондоо уулзалдах эрхгүй, Өнөр бүл төвд хамт амьдарч байсан ах, эгч гэсэн хүмүүстэйгээ уулзах эрхгүй байгаа нь тэд одоог хүртэл нэмэлт айдас, дарамтад байгаа юм биш биз гэсэн хардлага төрүүлж байна.

Эдгээр хүүхэд насанд хүрсэн ч гэсэн амьдралынхаа нөхцөл байдлын талаар ярихаас айдаг байж магадгүй. Энэ нь дарамттай холбоотой байж болно. Эвлэлдэн нэгдэх, дуу хоолойгоо илэрхийлэх, ах эгч дүүстэйгээ уулзах эрхэд нь хууль хяналтын байгууллагаас болон өнгөрсөн хугацааны асуудлаас үүдэлтэй айдас, дарамт нөлөөлж байгаа юм биш үү. Энэ нь дахин шинэ асуудал болж эхэлж байна. Эрх чөлөөтэй, насанд хүрсэн эдгээр хүн хувийн асуудлаа олонд тайлагнах нь илүүц. Энэ бол хувь хүний нууц байж болно. Гэхдээ яагаад холбогдох байгууллагуудад өөрсдийнхөө нөхцөл байдал, санал, гомдол... (минут дуусав)

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: М.Нарантуяа-Нара гишүүний микрофоныг сунгая.

УИХ-ын гишүүн М.Нарантуяа-Нара: Бид эдгээр хүүхэд ямар түвшинд, яаж амьдарч байна, амьд мэнд үү, эрүүл саруул уу гэж хайж байна. Гэтэл эдгээр хүүхэд сэтгэл санааны дарамттай амьдарч байгаа юм биш үү. Монгол Улсын төрийн тэргүүнд үрчлэгдэж байсан хүүхдүүдийн амьдрал ахуй, үг хэлэх, үзэл бодлоо илэрхийлэх эрх чөлөө нь дарамтад байж болзошгүй гэсэн шинэ асуудал харагдаж байна.

Иймд энэ сонсголоос хамгийн гол нь эдгээр хүүхдийг олж тогтоох эрх бүхий байгууллага тэдэнтэй уулзаж, санал, хүсэлтийг нь нийтэд мэдээлэхгүй ч гэсэн баримтжуулж аваад, ядаж энэ сонсголд оролцсон УИХ-ын гишүүдэд тайлагнах үүрэгтэй гэж үзэж байна.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Баярлалаа. С.Амарсайхан гишүүн асуултаа асууя.

УИХ-ын гишүүн С.Амарсайхан: Сонсголыг зохион байгуулж, зориг зүтгэл гарган ажиллаж байгаа Б.Баярбаатар гишүүн болон Х.Баасанжаргал гишүүн, оролцож байгаа бусад гишүүд, оролцогчдод талархал илэрхийлье.

Би харамсаж байна. Хүний эрхийн байгууллага, хүүхдийн халамж, нийгмийн үйл ажиллагаа явуулдаг байгууллагууд арай өөр түвшинд ажиллаж, хүн ёсоор, энэ салбарыг хариуцсан албан тушаалтны хувиар илүү хүнлэг харьцаж, эдгээр хүүхэдтэй уулзаж, зүс царайг нь харах, бидэнд харуулахгүй, нийтэд дэлгэхгүй байсан ч нөхцөл байдлыг нь үзэх ёстой байсан.

Нэгтэй нь ч уулзаагүйд би сэтгэл гонсойж байна. Энэ сонсголоор хэлэлцэж байгаа асуудал өнөөдөр эсвэл өчигдөр эхэлсэн зүйл биш, бүтэн зун, намар яригдан зохион байгуулагдаж байна. Тиймээс би Хууль зүй, дотоод хэргийн сайдаар томилогдсоныхоо дараа хамгийн анх хүний эрхийн байгууллагад очиж уулзан, хүүхдийн эрх, нийгмийн асуудал, хүний эрх, эрх чөлөө, үүрэг хариуцлагын талаар ярилцаж байсан. Та бүхэн санаж байгаа байх.

Хувийн нууц, төрийн нууцын нэрийн дор хийгээгүй ажлаа, хууль бус үйл

ажиллагаагаа далдалдаг асуудал энд байна. Энэ бол Монгол төрийн эмгэнэл, хатиг, хачиг боллоо. Үүний жишээг өнөөдөр бид энд харж байна.

Эх эцэггүй, өнчин өрөөсөн, ядарсан зүдэрсэн, хэн нэгэн улс төрчийн хязгааргүй шуналын золиос болсон, араас нь анхаарал хандуулах ах дүү, аав ээжгүй хүүхдүүдээр эзэнгүй бараа бүтээгдэхүүн шиг тоглосон этгээдүүдийн хаацайлагч болж байгаа та бүхний зарим хүнээс би ичиж байна.

Сонсгол зохион байгуулах тухай яриа гарснаас хойш маш олон үйл явдал өрнөсөн. Та бүхэн мэдэж байгаа. Энэ бол зөвхөн Америкийн нас барсан иргэн Эпштейн гэдэг хүний асуудал биш. Гадаад ч бай, дотоод ч бай, нас барсан ч, амьд ч бай бид энд хэн нэгнийг шүүх гэж байгаа юм биш. Энэ бол Монгол төрийн “хар хайрцгийн бодлого” гэж байсан эсэх, байгаа эсэхийг тогтоох асуудал юм. Тэр хар хайрцгийн бодлогыг барьж, төрийн өндөрлөг, төрийн ажилласан хүмүүс юу хийж байсан бэ? Цаашилбал, ард түмэнд Монгол төрд итгэх итгэл үнэмшил үлдсэн эсэхийг бид сонсож, тогтоох асуудал энд байгааг та бүхэн харж байгаа байх.

Өнөөдрийн танилцуулсан мэдээ мэдээллийг би маш сайн мэдэж байна. Энд ярих зүйл бий, ярихгүй зүйл ч бий. Үүнээс гадна бүр ч ноцтой, далд яригдах асуудлууд бий. Тиймээс өнөөдөр тодорхой асуудлууд хөндөгдөж байна. Энэ сонсголыг зайлшгүй хийх шаардлагатай байсныг өнөөдрийн мэдээлэл болон цаашид бүх түвшинд яригдаж, судлагдах асуудлуудаас та бүхэн ойлгох байх гэж бодож байна. Энэ бол жирийн иргэн эсвэл аль нэг хэргийн асуудал огт биш. Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөлийн гишүүнээр ажиллаж байсан, улс орны хувь заяаг жолоодож байсан хүмүүс улс орноо зольсон уу, эсвэл жаргаасан уу гэдэг асуудал юм.

Яагаад 2008 онд хүүхдийн мөлжлөгөөр ял авсан Эпштейн гэдэг этгээдтэй Монгол Улсын төрийн тэргүүн 2013 онд Нью-Йорк хотод уулзаж, 2014 онд төрийн тэргүүний Бодлогын зөвлөлдөх зөвлөлийн гишүүнээр ажилласан бэ? Тэр этгээд өнөөдөр дэлхий нийтийг донсолгосон, улс төр, эдийн засаг, бизнес, мөрдөх, чагнах, тагнах, зэвсгийн наймаа зэрэг оролцоогүй зүйл, сэдэв үгүй болсон. Ийм нөхцөлд энэ асуудал яагаад Монгол төрийн толгой дээр гарчхав гэдэг асуудал энд яригдаж байна. Цаашилбал, хүүхэд багачуудын ирээдүй болсон хувь заяа, амь настай юу тохиолдов? Хоёр хүүхэд бий гэх, байхгүй гэх зөрөөтэй мэдээлэл байна. Монгол Улсын хууль сахиулах байгууллагууд хангалттай ажиллаж чадахгүй байгаа шүү. Эрүүгийн цагдаагийн газрынханд хандан хэлэхэд жирийн иргэн и-монголоор ороод авдаг мэдээллээр энэ сонсголыг гурилдахгүй шүү.

Би та бүхнийг хариуцаж ажиллаж байхдаа маш тодорхой хэлсэн. Хууль сахиулах байгууллага, тэр дундаа цагдаагийн байгууллагын нэрээр халхавчилж, эх орон, ард түмнийхээ төлөө зүрх сэтгэлээрээ зүтгэж байгаа мянга мянган алба хаагчдын итгэл үнэмшил дээр төрийн мөрдөс, генерал, офицеруудын цолыг дур зоргын хэрэгсэл болгосон хэсэг бүлэг этгээд Монгол төрийг бүх түвшинд нь аалзны тор шиг сүлж зольсноор өнөөдөр Монголд шударга ёс амны цангаа мэт үгүйлэгдэж байна. Үүнийг би анх удаа хэлж байгаа биш, баримт нотолгоотойгоор олон удаа хэлсэн. Энэ бол манай улсын дотоод, гадаад аюулгүй байдал, төрийн мэдээлэл, цаашилбал үндэсний аюулгүй байдал, тусгаар улсын бие даасан шийдвэр гаргалт, хариуцлага, хяналтын асуудал юм. Төр гэж байх юм бол, тусгаар улс гэж байх юм бол бид юуг нь засах, юуг нь цэгцлэх вэ гэдэг асуудал.

Төрийн бүх дээд түвшинд гадаадын ямар этгээд, ямар сүлжээтэйгээр, ямар зорилго, санаагаар холбогдсон, ямар асуудал өрнөсөн бэ? Улс төр, эдийн засаг, стратегийн түвшний ямар нөлөөлөлд, Оюу толгой, Онтрэгоос эхлээд ард түмний амь зуулга, хувь заяатай холбоотой өнгөрсөн хугацаанд өрнөсөн асуудлуудын алинд нь

яаж нөлөөлснийг тогтоох асуудал энд бас яригдаж байна. Иймд үүнийг тодорхой болгох ёстой. Цаашилбал, энэ асуудлаар Ерөнхийлөгчийн Тамгын газар, Засгийн газар, Гадаад харилцааны яам, хууль хяналтын холбогдох байгууллагууд хэзээ ямар уулзалт болсон, ямар яриа хэлэлцээр болсон, сэдэв нь юу байсан, хэн протокол үйлдсэн, ямар агуулгатай байсан, ямар айлчлал хийгдсэн, төсөв нь хаанаас гарсан, хэн зарцуулсан, хэн санхүүжүүлсэн, хэзээ юу яригдсаныг ил гаргаж нотолж, УИХ-д ирүүлэх, ил танилцуулах ёстой. Ингэж байж энэ асуудлын учир начир тодорно.

Нэг ноцтой зүйлийг хэлье. Олон улсын томоохон санхүүгийн байгууллага “KPMG”-ийн шүүх шинжилгээний аудитаар энэ зөвлөлийн гишүүдэд 100, 100 мянган доллар өгч байсан гэсэн дүгнэлт хүртэл байгаа. Үүнийг хэзээ, хэн авсан, хаана зарцуулсан, хэн нь авсан, хэн нь аваагүй зэрэг асуудал байна. Иймд энэ мэдээлэл өнөөдрийн танилцуулгатай холбоотой. Хугацаа бага байгаа учраас би товчхон гурван зүйлийг хэлье.

Нэгдүгээрт, хүүхдийн асуудал хамгийн түрүүнд нарийн шалгах ёстой асуудал юм. Монгол Улс 3 сая 600 мянган хүн амтай. Ийм хэмжээний хүн амыг бид хүүхэд багачуудтай нь нэг бүрчлэн бүртгэж, хаана ч байсан аюулгүй байлгах эрхтэй, үүрэгтэй. Ийм боломжтой улс орон. Бүртгэл, үрчлэлт, асрамж, хил нэвтэрсэн мэдээллийг бид бүгдийг нь яг таг гаргаж ирэх ёстой боловч харамсалтай нь гаргаж ирж чадахгүй байна. Энд яригдаж буй тодорхой хүүхдүүдийн тухай мэдээлэл бүрэн биш, зарим нь олдохгүй байна. Энэ нь өөрөө маш ноцтой асуудал юм. Эдгээр хүүхдийг хэзээ, ямар үндэслэлээр үрчилж авсан бэ? Яагаад ганцхан жилийн хугацаатай зөвшөөрөл аваад 20, 30 хүүхдийг хувь заяагаар нь, нэр төрөөр нь, эцэст нь хаана, ямар байдлаар амьдарч байгааг нь нийтэд дэлгэж чадахгүй хэмжээнд хаячихсан юм бэ. Хэдэн хүүхэд тэнд очоод золиослогдсон бэ?

Сая цагдаагийнхан ярьсанчлан хүүхдүүд гадаад улсад зорчсон гэж. Төрийн тэргүүн байсан Ц.Элбэгдорж гуай гадаад, дотоодод “би хүүхдүүдээ хүртэл авч явдаг” гэж ярилцлагадаа хэлж байсан. Тэгвэл хаашаа, ямар зорилгоор авч явсан бэ? Ажил хийсэн үү, сурсан уу, амарсан уу, аялсан уу, ямар байгууллагын харьяалалд байсан бэ? Үүнийг тогтоох ёстой. Өнөөдөр сурах эрх, хөдөлмөрлөх эрх нь бүрэн хангагдаж чадаж байна уу? Та бүхний ярьж байгаа шиг дарамтад орсон, хаа сайгүй хавчигдан амь зууж, өвчин эмгэгт нэрвэгдэн, хэн нэгний гар хөл болж явна уу гэдгийг шалгах ёстой.

Түрүүн бичлэг дээрээс харлаа алт олборлож байна. Асрамжийн газрын нэрээр 10, 20-оор нь хүүхдүүдийг аваачиж, хууль бус алт олборлуулж, түмпэн шанагаар, цианидаар хордуулж, тэр бяцхан хүүхдүүдийг яаж чадаж байна вэ. Хүүхдүүдээр хийлгэж байсан тэр алтны хууль бус бизнес өнөөдөр хууль сахиулах байгууллагын хэсэг бүлэг генерал, мөрдөсийн хувийн бизнес, улс орноо барьцаалах хэмжээний эдийн засгийн том сүлжээ болж, Засгийн газрыг барьцаалсныг та нар өнөөдөр харж байна. Хэний гарт хий орчихсон байна, хэнийг хөдөлгөж байна? Хууль бусаар иргэдээ тагнаж, чагнадаг байсан бол одоо гадаадын байгууллагатай хамтарч Монгол Улсын төрийн бодлогыг тодорхойлж байна.

Эпштейнтэй холбоотой материалд дурдагдсан монгол охид хэн байсан бэ? Өнөөдөр тэдэнд юу тохиолдсон, одоо хаана байгааг хууль хяналтын байгууллага Интерполоор дамжуулан, гадаад, дотоод харилцаагаараа тогтоох ёстой. Үүнийг хийх хууль сахиулах байгууллага байгаа. Харамсалтай нь тэр чиглэлээр ажиллаж чадахгүй байгааг өнөөдөр бид бас харж байна.

Би нэг зүйлийг маш тодорхой хэлье. Надад энэ талаар маш олон материал байгаа тул өөрт байгаа хүрээндээ ярьж болохыг нь ярьж байна, цаашид ч ярих зүйл их бий. Эдгээр хүүхдийн болон хил нэвтрэлтийн мэдээлэл яг байна уу? 2024 оны 2

дугаар сарын 27-ны өдөр Монгол Улсын гадаад, дотоод иргэнийг бүртгэх систем тодорхой халдлагад өртөж, маш олон иргэний мэдээлэл устсан. Үүнийг би Үндэсний аюулгүй байдал, Засгийн газарт хаалттай танилцуулахаар төлөвлөж байсан. Энэ яагаад ийм асуудал болов? Хэний санал, санаачилгаар хийсэн бэ? Аюулгүй байдалтай холбоотой ямар асуудал байсан бэ? Зориудаар устгасан уу? Хэн хариуцаж байсан бэ? Хэн шийдвэр гаргасан бэ? Яагаад үүнийг өнөөдөр хүртэл нуун дарагдуулсан бэ? Ямар улс төрийн болон хувийн сонирхол байсныг бид тусад нь ярих ёстой. Энэ дотор тэдгээр хүүхдийн мэдээлэл байсан уу, байгаагүй юу?

Хоёрдугаарт, өнөөдөр танилцуулсан материалаас төрийн өндөр албан тушаал хашиж байсан хүмүүс гадаадын улс төр, бизнесийн хүрээнийхэнтэй хэрхэн харилцаж байсан, төрийн мэдээлэл ямар түвшинд ашиглагдаж байсан зэрэг олон асуулт яригдах байх. Үүнтэй холбоотой би түрүүн дурдсан. Энэ байгалийн баялаг, төрийн бодлого, хууль тогтоомж, үндэсний аюулгүй байдалтай холбоотой, гаднаас хууль захиалдаг, бид энд баталдаг, батлаагүйн төлөө, баталж чадаагүйн төлөө улс төрийн золиос болдог, гүтгэж доромжилдог ийм асуудал үеийн үед байсан, өнөөдөр ч байгаа, цаашид улам нарийсаж байна. Дотоод, гадаадын хууль бус үйлдлүүд хавсарч Монголыг жинхэнэ түрүүн М.Нарантуяа-Нара гишүүний хэлсэн шиг манипуляцид оруул... (минут дуусав)

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Минут сунгая.

УИХ-ын гишүүн С.Амарсайхан: Эдгээр асуудал Үндэсний аюулгүй байдал, бидний ирээдүйн хувь заяатай холбоотой асуудал. Өнөөдөр та бүхэн мэдэж байгаачлан Койн, крипто валюттай холбоотойгоор олон хүн хохирсон асуудал нийгэмд байгаа. Эдгээр асуудалтай холбоотой анхаарах асуудал бас яригдаж байна. Иймд Монголын төрийн шийдвэр хаанаас, хэний бодлогоор, хэний нөлөөгөөр явж ирснийг хэлээд, цаашид үүнийг таслан зогсоох ёстой гэж байна.

Гуравдугаарт, Монгол төр гаднын нөлөөнд барьцаалагдаж болохгүй гэдгийг манай Улсын Их Хурал, Засгийн газрын гишүүд онцгой анхаарах хэрэгтэй. Өндөр албан тушаал хашиж байсан хүмүүс энэ мэдээллээ өгсөн, дамжуулсан, элдэв асуудал байгаа бол бид үүнийг шалгах ёстой. Эх орноо, ард түмнээ худалдаж байгаа этгээдүүдээс төр засаг, төр улсаа дээрээс нь бүх түвшинд цэвэрлэх зайлшгүй шаардлагатай гэдгийг мөн хэлье. Эдгээр асуудлаар та бүхэн маш олон зүйл юу болж, юу өрнөж байгааг харж байгаа байх. Хууль хяналтынхан хүртэл хамгаалалт авч, хууль бус алт олборлож, үүрэг даалгавар өгч, улс орны ирээдүй болсон хүүхэд багачуудыг хар тамхинд живүүлж байна, 100, 100 мянгаараа хар тамхинд живж байна. Улс доторх улс бий болсон байна.

Зарим нэгт мөрдөстнүүдээр толгойлуулсан бүлэглэлүүд байна. Эдгээр олон асуудлын ард энэ байгаа тул үүнийг зөвхөн улс төржсөн хэрэг, эсвэл хийх зүйлээ олж ядаад нас барсан гадаадын иргэний асуудал ярьж байна гэж олон нийт ойлгох асуудал биш гэдгийг хэлье. Сүүлдээ хэрээс хэтэрч Зэвсэгт хүчний Ерөнхий командлагчийнхаа эсрэг Засгийн газрыг барьцаалж хэвлэлийн хурал хийдэг, улс төрждөг, улс төрд татагдан ордог, хууль бусаар иргэд, аж ахуйн нэгжээ тагнадаг, өмч хөрөнгийг нь дээрэмддэг, өнөөдөр хүртэл ул мөрөө далдлах ажлаа хийж байгаа олон асуудал байна. Үүнийг сонсголын хүрээнд нэмэлт мэдээлэл болгон өгье. Цаашид ярих асуудал энд нэлээн олон байна.

Хамгийн сүүлд хэлэхэд, авлигын хөрөнгийг хурааж Хүүхэд залуучуудын ирээдүйн хөгжлийн санд байршуулан зарцуулах тухай хуулийн төслийг Хууль зүйн яаманд боловсруулсан байгаа. Үүнийг УИХ-д яаралтай өргөн мэдүүлж батлуулах ёстой. Мөн бусад яригдаж буй асуудлаар цаашид УИХ-ын хяналтыг хэрэгжүүлэх нь маш чухал. УИХ-д хууль сахиулах байгууллагуудын тусгай хяналтын дэд хороог 5

дугаар сарын 1-ээс байгуулах ёстой байсан. Гэтэл өнөөдрийг хүртэл байгуулаагүй. Өчигдөр, өнгөрсөн 7 хоногт хүртэл байгуулах байсныг хойшлуулж, хугацаа авч байна. Энэ хугацаанд улс оронд хохирол учруулсан, хууль бус үйлдлээ далдлах, нуух, баримт мэдээллээ устгах ажил хийгдэж байна. Үүнийг УИХ-ын гишүүд шаардах ёстой. УИХ-ын Хянан шалгах түр хороо байгуулагдаж байгаа.

Хууль сахиулах байгууллагуудын хүний эрхийн зөрчлийг хянах, шалгах, хууль бус алт олборлолт, түүнд холбогдсон хууль сахиулах байгууллагын дээд албан тушаалтнууд, тэдний гар хөл болсон этгээдүүд, төсөв хөрөнгийг хууль бусаар зарцуулж, иргэдийг тагнаж чагнасан зүйлс байна. Хүний зовлон жаргалаар тоглодог этгээдүүдийг бүлэгтээ элсүүлж, нийгмийг талцуулж, иргэдийг хуваан, нийгмийн үнэт зүйлийг сарниулдаг зэрэг олон зүйл энэ бүхний ард байгаа тул энэ чиглэлээр хийх ажил олон бөгөөд хэлэлцүүлгийн дунд дараа дараагийн асуудлууд яригдана гэдгийг хэлж үгээ дуусгая. Баярлалаа.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Л.Мөнхбаясгалан гишүүн.

УИХ-ын гишүүн Л.Мөнхбаясгалан: Энд ирсэн төрийн байгууллагын хүмүүсийг харахад миний үеийн ч юм шиг, надаас ах, эсвэл дүү ч юм шиг, мэдэхгүй. Би нэг зүйлийг ярья. 2007 онд би “Эвийн хонгор үрс минь” гэсэн нийтлэл бичсэн. Тэр үед би сэтгүүлч байлаа. Өвөрхангай аймгийн Уянга суманд ажилладаг алтны нинжа нар өнчин хүүхдүүдийг өргөж, үрчилж авсан. Ц.Элбэгдорж шиг хууль бусаар аваагүй. Тэд хууль ёсоор аваад “хүүхэд уйлбал алт олддог” гэдэг дом хийж, алт ухах нүхэн дээрээ тэр хүүхдүүдийг зодож уйлуулж, чарлуулж байгаад алт ухдаг байсан. Үүнийг илрүүлж би бичсэн. Үүний дараа мөрдөлт, шалгалт орсон нь үнэн гэдгийг нотолсон. Түүнээс хойш манай улсад олон сайн хууль гарсан. Хүүхдийн эрхийн тухай хууль 2016 онд, Хүүхэд хамгааллын тухай хууль 2024 онд гарсан боловч байдал хэвээрээ байна. Тэр алтны нинжа нарыг ямар их хүн чанаргүй вэ гэж улсаараа уйлж хальсан. Би тэр үед “Өдрийн сонин”-д сэтгүүлчээр ажиллаж байсан.

Гэтэл өнөөдөр Монгол Улсын Ерөнхийлөгч байсан хүн 2010 онд хууль бусаар 22 хүүхдийг авчээ. Үүнээс нэг жилийн дараа асрамжийн газраа байгуулж, ердөө нэг жилийн зөвшөөрөл авчээ. Өнөр бүл яагаад ямар ч зөвшөөрөлгүй хүнд хүүхдийг өгдөг юм бэ? Монгол Улсын Ерөнхийлөгч гэхээр нь долигноод өгчихдөг юм уу? Нэг биш, хоёр биш, 22 хүүхдийг. Дараа нь “бид эргэж холбогдоогүй” гэж хэлээд сууж байх нь байж болох уу? Болохгүй, тийм үү? Энэ болохгүй. Хууль ёсоор авсан алтны нинжа нар хүүхдийг зовлон шаналалд өртүүлсэн бол Монгол Улсын Ерөнхийлөгч юу ч хийж болдог юм уу? Ц.Элбэгдорж байхаараа болдог юм уу?

Энэ алт угааж байгаа бичлэг 2010 онд ч юм уу, 2009 онд ч юм уу гарсан. ЦЕГ, хүүхэд хамгаалах газрууд үүний дараа юу хийсэн бэ? Өгөөд явуулсан 22 хүүхэд алт угааж байгаа юм биш үү? Та нар шалгалт хийсэн үү? Хариулна уу. ЦЕГ, Хүүхэд хамгааллын төв, Өнөр бүл хариулаарай. Та нарын хүүхдүүд тэнд хууль бусаар алт угаалгаж байсан байна. Бичлэг нь гараад ирлээ. Та нар юу хийсэн юм бэ?

Энэ сонсголыг даргалж байгаа Б.Баярбаатар даргын баримт дотор нэг хүүхэд сураггүй алга болсон гэж байна. ЦЕГ-ыг төлөөлж ирсэн хүний нэрийг би мэдэхгүй. “Ямар ч хүүхэд алга болоогүй” гэж байна, та хоёрын баримт зөрж байна. Би УИХ-ын гишүүнд итгэж байна. Яагаад гэвэл УИХ-ын гишүүн ямар ч материалыг олж авах бүрэн эрхтэй. Басаж болохгүй, бидэнд үнэнийг хэлээрэй. Миний мэдэж байгаагаар 3 хүүхэд сураггүй алга болчихоод байна. 4 хүүхэд гадаадад гарсан, тийм үү? 2 нь Солонгос, Канадад амьдарч, сурч байна уу, амьд уу? Бодвол амьд юм шиг байна. Нөгөө 2 нь хаана байна? Гадаадад гарсан 2 хүүхэд хаана байна? Нэг хүүхэд сураггүй болсон, тийм үү? Тэр сураггүй болсон хүүхэд хаачсан бэ? Та нар сурвалжилсан уу?

Юу болсон, яасан бэ?

Дараа нь шинжээчээс асуулт асууя. Ц.Элбэгдоржийн Эпштейнтэй 2 дахь удаа уулзсан уулзалтын найр шөнөжин болжээ. Энэ үнэн үү, ямар мэдээллээр нотлогдож байна вэ? Үүний дараа явуулсан имэйл харилцаанд “их гоё Монгол охидуудтай наргих боломжийг алдлаа” гэсэн өгүүлбэр байна. Үүний дараа мөн Эпштейнтэй Скайпын имэйл харилцаа байна. Нэг монгол охиныг өөрийнх нь визээр гаргах гэсэн боловч эцэг эх нь зөвшөөрөхгүй байгаа тул өөр монгол охин олоод удахгүй аваад очно гэсэн байна. Энэ бичлэг гарсаар удаж байна, бараг жил болж байна. ЦЕГ, Хүүхдийн эрхийг хамгаалах байгууллага, Өнөр бүл нар шалгасан уу? Энэ асуудалд Ц.Элбэгдорж оролцсон гэж шуугиан болоход манай 22 хүүхдээс байхгүй биз дээ гэж сэтгэл чинь чилэв үү, санаа чинь зовов уу, ямар ажил хийв? Үүний мөрөөр тайлбарлаж өгнө үү.

Нэг профессор бүр Монгол хүнтэй, хүүхэдтэй ч юм уу холбоотой хүчингийн хэрэгт холбогдоод энэ дотор имэйл бичиж, өмгөөлөгчөө хэнийг авах вэ гэж асуусан байна. “Монголоос гомдол гарвал би гайгүй, их сургуулийнхаа ажлаас халагдахгүй” гэсэн. Үүний мөрөөр хууль хяналтын байгууллага ямар ажил хийснийг одоо тайлбарлана уу. Нэг Монгол иргэн тэнд золиос болсон байж магадгүй. Үүний мөрөөр та нарын сэтгэл санаа зовсон уу? Ялангуяа Өнөр бүл 22 хүүхдээ Ц.Элбэгдорж гэдэг хүнд өгчихсөн бол хойноос нь санаа зовох ёстой. Би Өнөр бүлийн дарга байсан бол тэгнэ. Тэр 22 хүүхдийн нэгийг нь ингэчихсэн юм биш үү? Эрж хайх хэрэгтэй. ХЭҮК үүгээр ямар мэдээлэл авсан бэ? Хэн нэгэн монгол хүн тэнд хүчингийн хэргийн золиос болоод байна, тийм үү?

Дараагийн асуудал, Ц.Элбэгдорж гэдэг хүн миний мэдэж байгаагаар Монголоос 3 удаа зугтсан. Эхнийх нь Х.Баттулга Ерөнхийлөгч болсны дараа Улсын Ерөнхий прокурорт Х.Баттулга гэдэг хүн иргэний хувиар материал аваачиж өгөөд “Ц.Элбэгдоржийг шалгаач” гэсний дараа явсан юм. Комиссаруудаасаа онгоцны буудал дээрээс зугтаад явсан. Үүнийг мэдээлэл ойр байдаг Улсын Их Хурлын гишүүн, сайд, дарга нар бүгд мэднэ. Дараа нь буцаж ирсэн. Дэлхий даяар ковид өвчин гарсан бөгөөд зөвхөн Монголд энэ өвчин дэлгэрээгүй байх үед буцаж ирсэн. “Эх орондоо хайртай болохоор буцаад ирлээ” гэсэн, дахин зугтаж, саяхан дахин ирсэн. Яагаад гэвэл Ерөнхийлөгч У.Хүрэлсүхтэй тохиролцож, Монгол Улсын Засгийн газраар улс төрийн наймаа хийсний дараа ирсэн. Ингэж байтал саяхан энэ сонсгол болохын өмнө хилийн хоригтой байсан хүн буцаад хилээр гараад явсан. Улс төр дээр дахин тохиролцсон. Энэ Засгийн газрыг тогтвортой байлгах эсвэл тогтвортой байлгахгүй тохиролцоо хийсэн үү, гараад явсан. Ц.Элбэгдоржийг дийлдэггүй юм уу? МАНАН? Бид хэд амьд байхдаа энэ хүнийг ял сонсох эсэхийг мэдэхгүй.

Монголын төрийг, эх орныхоо эсрэг, эрх ашгийг нь өөрийнхөө PR-д дандаа ашиглаж, гадаад, дотоодод олон зүйл ярьж явдаг. Ч.Сайханбилэг ч мөн адил. Одоо түрүүний хэлснээр өнчин хүүхдээр PR хийсэн. Тэр PR-д та нар бүгдээрээ оролцчихсон, яаж амьд үлдэх вэ гэж бүгдээрээ айж, гайхан сууж байна. Би ЦЕГ, Өнөр бүл, хүүхдийн эрхийг хамгаалах газруудаас би саяын асуултуудаа авчхаад, эргээд асууж, тодруулна. Сайн хариулаарай.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: ЦЕГ-аас эхлээд хариулна, дараа нь Өнөр бүл.

ЦЕГ-ын Эрүүгийн цагдаагийн албаны дэд дарга Г.Пүрэвдэлгэр: Л.Мөнхбаясгалан гишүүний асуултад хариулъя. Төрийн эрх барих дээд байгууллага болох УИХ-д бид төрийн байгууллагууд үнэн зөв мэдээлэл өгөх ёстой. Бид хуулийн хүрээнд, хуулиар олгогдсон эрх хэмжээнийхээ дагуу шалгаж тодруулсан асуудлаа сонсгол зохион байгуулж буй даргалагчид хүргүүлсэн. Энэ мэдээллийг өнөөдөр

сонсгол дээр бас танилцуулсан. Нэг хүүхэд алга болсон гэж байсан боловч бид 24 хүүхдийн хаана юу хийж байгааг бүгдийг нь тогтоосон. Шаардлагатай бол танд холбогдох хууль журмын хүрээнд албан бичгээр хүргүүлье.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Сонсголыг анх товлон зарлах гэж байхад хаврын чуулган болж байх үед би яг энэ үгийг, саяын өгүүлбэрийг ЦЕГ-ын тухайн үеийн удирдлагаас сонссон. “Тогтоочихсон” гэдэг юм. Тэгээд ирдэггүй юм. Ирэхдээ тоо л ярьдаг. Илүү нарийвчилсан мэдээлэл авъя гэхэд хувь хүний нууц гэдэг. Манай Монгол Улс бол нэгдмэл улс. Төрийн байгууллагуудын хоорондын уялдаа гэж байна уу? Хил хамгаалах газар, Гадаадын иргэн, харьяатын газрын тухайд, УИХ-ын гишүүн төрийн захиргааны байгууллагаас хүссэн мэдээллээ авах, төрийн нууцтай холбоотой мэдээлэлтэй танилцах эрхтэй байдаг. Би хэдэн хүний хилээр орсон, гарсан мэдээллийг өгөхийг хүсэж албан бичиг явуулахад “боломжгүй” гэж хариу ирүүлсэн. Нэг бол бие биедээ чихэж, энд байхгүй, тэнд байхгүй гэж байсан. Саяхан би учрыг нь олсон. Гадаадын иргэн, харьяатын газар бүх өгөгдлөө шатаалгачихсан юм байна шүү дээ. Хилээр орсон, гарсан хүмүүсийн өгөгдөл байхгүй болсон тул “боломжгүй”, эс бөгөөс Хил хамгаалахаас асуу гэж бичиг шидэж байсан нь ийм учиртай байжээ.

Би энд ирж суугаа цагдаагийн удирдлагуудад талархал илэрхийлье. Эдгээр хүмүүсийн буруу байхгүй. Босоо чиг үүргийн байгууллага дээрээсээ чиглэл аваад, үүрэг даалгавраа танилцуулдаг. Тэр чиглэл өгч байгаа хүмүүст буруу байгаа шүү. “Мэдээллийг хүрээ хязгаартай танилцуул”, “Ийм мэдээллийг битгий танилцуул” гэж чиглэл өгч байгаа.

Сураггүй алга болсон гэх нэг хүүхдийн асуултад, Л.Мөнхбаясгалан гишүүний энэ асуултад нэмэлтээр хариулахад, энэ хүүхэд 27, 28 настай хүн байхаар байна. 18 нас хүрээд хурууны хээгээ уншуулж иргэний үнэмлэх аваагүй бол яах вэ гэдэг асуудал үүсэж байна. Иймэрхүү зүйл байгаа. Төрийн захиргааны байгууллагуудын хоорондын ажлын уялдаа хангагдахгүй, чиг үүргээ бие биедээ чихдэгээс болж өнөөдөр хяналт шалгалт болон бусад асуудал явахгүй байна.

Өнөр бүл төвөөс 2 дугаар микрофон дээр хариулна уу.

Өнөр бүл хүүхдийн төвийн захирал М.Өлзийчимэг: Бид 2026 оны 3 дугаар сарын 02-нд энэ асуудал сөхөгдөн гарч ирмэгц ЦЕГ-т манай эдгээр 26 хүүхдийн мэдээллийг өгөхийг хүссэн албан бичиг явуулсан. Үүний дагуу бидэнд эдгээр хүүхэд ийм хаягаар амьдарч байна гэсэн мэдээлэл ирсэн, шаардлагатай бол үүнийг танд өгч болно. Мөн эдгээр хүүхдийн ихэнх нь насанд хүрч, гэр бүлдээ эргэн нэгдсэн, халамжаас мөнгөө авахаар өргөдөл гаргасан. Эцэг эх, ээж, аав, ах дүүгийнх нь хүсэлтээр эсвэл насанд хүрсэн учир өөрөө бие даан гарахаар гарсан захирамжууд энд байна. Шаардлагатай бол та үүнийг үзэх боломжтой.

Энд үрчлэлт явагдаагүй, нэг байгууллагаас нөгөө байгууллага руу шилжүүлсэн асуудал байгаа. Албан ёсоор Болор сан үрчилж авсан асуудал байхгүй. 2010 онд Дүгэр захирал байсан. Түрүүн би тушаалыг нь уншсан. Болор сангийн хүсэлтээр 2 жилийн дараа Болор сан буюу “Халамжит гэр бүл” гэсэн нэр томьёотой болсон байсан. Гэхдээ эндээс харахад Болор сангийн тэргүүн Х.Болормаа гуай 2018 онд өөрийнхөө тамга тэмдэг, гарын үсэгтэйгээр шилжүүлэхдээ хүүхэд насанд хүрсэн учраас энэ хүүхдийг гэр бүлд нь эргэн нэгтгэж байна. Энэ хүүхдийг шилжүүлж байна гэсэн бичиг энэ дотор байна. Манайд одоо ч эцэг эхтэй хүүхдүүд олон амьдарч байна. Архины хамаарлаасаа болж үр хүүхдээ хаясан маш олон хүүхэд байгаа... (минут дуусав)

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Цаг дууссан байна. Л.Мөнхбаясгалан гишүүн, тодруулаарай.

Ер нь Өнөр бүл дээр нэг зүйл байна. Өнөөдрийн сонсголоор тодорхой болсон зүйл бий. Ямар ч асрамжийн газрын зөвшөөрөлгүй байгууллага руу Өнөр бүлийн тухайн үеийн дарга А4 цаасан дээр тушаал гаргаж 20 гаруй хүүхдийн хувь заяаг шийдсэн байна. Гарын үсэг зураад л. Дараа нь нэг жилийн дараа нөхөж асрамжийн газрын зөвшөөрлийг нэг жилийн хугацаатай авсан байна. Өнөөдөр манай асрамжийн газруудад байгаа хүүхдүүд ер нь 18 нас хүрээд нийгэмшиж гарах ёстой.

Гэтэл одоогоор 18-аас 37 насны, асрамжийн газарт байгаа 70 гаруй хүн байгаа байх. Хөгжлийн бэрхшээлтэй, янз бүрийн шалтгаантай. Хууль эрх зүйн тогтолцоо буруу байна. 18 нас хүрээд нийгэмд гарч байгаа Монгол Улсын иргэнд улс ямар дэмжлэг үзүүлж байна вэ? Ажлын байраар хангаж байна уу, боловсролыг үнэ төлбөргүй эзэмшүүлж байна уу, дээд боловсролыг нь цаашид яаж амьдрах вэ. Эдгээр асуудал байгаа тул энэ нь хууль бус үйлдэл болсон нь тодорхой байна.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Оролцогч Д.Гантулга 2 дугаар микрофон дээр суугаад ганцхан минутад багтаан, тухайн цаг үеийн асуудлаар хариулна уу.

Оролцогч Д.Гантулга: Тухайн үеийн асрамжийн газраас хүүхэд үрчлүүлэх хүүхдийн тал дээр тухайн үед ардын багш Ж.Дүгэр гэж захирал байсан. Оюунчимэг захирал сүүлд ирсэн, тэрийг бол мэдэхгүй байх. Болор сан гэдэг байгууллага 2006 онд үүсгэн байгуулагдсан. Та нар яагаад 7 настай гэж яриад байна? Та нар 3-аас 6 настай хүүхдүүд байсан, 7 настай хүүхдүүд төв дээрээ очдог. Нас нь зөрөөд байна. 2001-2007 онд төрсөн хүүхдүүд байна гэж. Үүнд нэг тайлбар хийнэ үү? Сансарт 58 дугаар цэцэрлэг гэж байдаг. Тэндээсээ нас бие гүйцээд сургуульд орохоороо Өнөр бүл төв дээрээ очдог. Тэгэхэд эдгээр хүүхдийг цэцэрлэгээс нь аваад явчихсан. Ц.Элбэгдорж 3-6 настай хүүхэд, 7 настай гэж яриад байна. 7 настай бол бид асрамжийн газарт оччихсон байгаа. Энэ дээр бас төөрөгдөл үүсгэж байна.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Л.Мөнхбаясгалан гишүүн танд 4 минут байна, микрофоныг өгье.

УИХ-ын гишүүн Л.Мөнхбаясгалан: Цэцэрлэгт байсан 5-6 насны хүүхдүүдийг 2010 онд авсан гэсэн үг үү? Насанд хүрээгүй байхад нь буцааж өгсөн юм уу? Яагаад гэвэл Монгол Улсын Ерөнхийлөгчөөс буусан даруйдаа “болилоо” гээд буцааж өгсөн юм уу? Мэдээлэл зөрөөтэй байна. “Насанд хүрсэн тул гэр бүлд нь эргэн нэгтгэв” гэж Болор сангаас мэдээлэл ирсэн гэнэ. Хамт байсан хүүхэд, энэ залуу гэрчээр бараг яриад байна. Энэ нь бас зөрөөтэй байна. Хилээр орсон, гарсан баримт өгдөггүй гэж байна. Гадаадын иргэн, харьяатын газар болон Хил хамгаалах ерөнхий газраар Монгол Улсын хилээр орж гарч байгаа бүх машин, бараа, таваар хүнийг бүртгэдэг тийм үү? Энэ мэдээлэл 2024 онд шатчихсан юм байна шүү дээ. Монгол Улсад тийм мэдээлэл байхгүй гэсэн үг байна. Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн яамныхан архивын материалаа жалганд аваачиж шатаасан гэдэг шиг Монгол Улсын хил, гаалиар орж гарсан бүх материал устсан байна. 5 сая ам.доллараар техник шинэчлэл хийж байсан материал устсан тул одоо өгч байгаа мэдээлэлд итгэх аргагүй байна.

Хүүхэд алт угаасан байхад тэр бичлэгийн мөрөөр яг ямар арга хэмжээ авсан бэ? Миний хугацаа дуусах гэж байна, хэдхэн секундэд багтаан хариулна уу. Холбогдох байгууллага нь ЦЕГ, Хүүхэд хамгааллын газар.

ЦЕГ-ын Эрүүгийн цагдаагийн албаны дэд дарга Г.Пүрэвдэлгэр: Яг тийм гомдол, мэдээллийг би энд дахин тодруулж, холбогдох судалгааны ажилтнуудаас

лавласан. Тийм бүртгэгдсэн гомдол, мэдээлэл байхгүй байна. Цагдаагийн байгууллагад гомдол, мэдээллийг олон хэлбэрээр ирүүлж болно. Хэвлэл мэдээлэл, олон нийтийн хэрэгслээр гэмт хэргийн шинжтэй гомдол, мэдээлэл гарвал түүнийг бүртгэж шалгах хууль эрх зүйн зохицуулалт бий. Одоогоор цагдаагийн байгууллагын мэдээллийн санд тийм гомдол, мэдээлэл байхгүй байна.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Д.Мөнгөнтуул дарга, 13 дугаар микрофон.

ГБХНХЯ-ны Гэр бүлийн бодлогын газрын дарга Д.Мөнгөнтуул: Бид архивын баримтад үндэслэвэл 2010 оны 5 дугаар сард 22, 24 хүүхдийг шилжүүлсэн байна. Тухайн үеийн хүүхдүүд 2001-2003 онд төрсөн хүүхдүүд. Иймд нас нь доод тал нь 7 нас байна. Тэр дотор 3, 4, 5 настай хүүхэд байгаа, 2012 онд шилжүүлсэн гэх 2 хүүхэд нь 4, 5 настай. Тухайн үед холбогдох хууль хяналтын байгууллага ажилласан эсэхийг би хариулж мэдэхгүй байна. Хүүхдийн хяналтын талаар яригдсан тул би энд хариулъя. Тухайн үед батлагдсан 2005 оны дүрмийг түрүүн танилцуулсан. Дүрэмд хүүхэд шилжүүлэх асуудлыг Нийгмийн халамжийн газрын дарга яагаад батлаад байна гэвэл халамжийн сангаас олгож байгаа санхүүжилттэй холбоотой эрхлэх асуудал нь Халамжийн ерөнхий газартай хамаардаг байсан. Энд хүүхдийг шилжүүлэхтэй холбоотой асуудлыг шийдвэрлэх зохицуулалтууд байна. Эргэн хяналтаа тавих нь олон байгууллагын дунд хяналт тавьсан, гэрээгээ цуцлах эрх нь Засаг даргын эрхэд хамаарна. 2016 онд Хүүхэд хамгааллын хуулийн анхны шинэчилсэн... (минут дуусав)

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Л.Мөнхбаясгалан гишүүн, нэг минут өгье.

УИХ-ын гишүүн Л.Мөнхбаясгалан: Бага насны хүүхдүүдээр Монгол Улсын Ерөнхийлөгч Ц.Элбэгдорж асрамждаа авчхаад тэднээр алт угаалгаж байгаа бичлэг гарах үед дүлий дүмбэ оргиод суусан байна. ЦЕГ, хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр гэмт хэргийн шинж чанар бүхий мэдээлэл гарахад хэрэг үүсгэн шалгадаг хууль хэвээрээ юу? Миний мэдэх цагдаагийн байгууллага тийм байсан. Тэгвэл та нар үүнийг шалгаагүй гэсэн үг байна. Мэдээллийн санд мэдээлэл байхгүй гэдэг чинь. Хүүхэд хамгааллын газрууд ч дүлий дүмбэ. Ц.Элбэгдоржийн авсан хүүхдүүд яасан ч яах вэ гэж үү? Эсвэл хараа хяналтгүй, хөөрхий, араас нь явах эцэг эхгүй, хамаатан садангүй хүүхдүүд байвал яах вэ гэж сууж байна уу? Та нар эцэг эх биз дээ? Монгол хүн биз дээ? Ерөөсөө шалгаагүй байна, тийм үү? Иймд эрх мэдэлтэн албан тушаалтны өмнө төрийн байгууллагууд бөхөлздөгөө больж үз...(минут дуусав)

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Таны цаг дууссан байна. А.Ганбаатар гишүүн.

УИХ-ын гишүүн А.Ганбаатар: Өдрийн мэнд хүргэе. Сонсголд оролцож байгаа хүмүүст талархаж байна. Мэдээллийг үнэн зөв 2 талын, 3 талын эх сурвалжаас итгэл үнэмшил олж авах хэрэгтэй. Миний хувьд Хууль зүйн байнгын хорооны гишүүн биш. Гэхдээ Улсын Их Хурлын гишүүд аливаа сонсголд нээлттэй оролцох боломжоо ашиглаж оролцож байна. 2009-2017 он хүртэл Ерөнхийлөгч Ц.Элбэгдоржийн зөвлөхөөр ажиллаж байсан хүний хувьд иймэрхүү асуудлыг доторлодоггүй юм гэхэд гадарлахын хувьд бас хэдэн үг хэлэх ёстой гэж бодож байна.

Өнөөдрийн сонсголд оролцож байгаа хүмүүс та нар өөрсдийнхөө хэлж байгаа үг, уншиж байгаа материалдаа хэр итгэлтэй байна вэ? Заримдаа эрүүгийн шинж чанартай, алдаа мадагт орохоор зүйл хэлж байна. Хүний мах шарж идээд хэншүүг нь үнэрлэж байсан юм шиг. Иймэрхүү байдлаар хандаж болохгүй. Л.Мөнхбаясгалан гишүүн, би таныг ярьж байхад ийм юм яриагүй. Бие биедээ хүндэтгэлтэй хандъя.

Би Б.Баярбаатар даргаас нэг зүйл асуух гэсэн юм. Энэ сонсгол Ерөнхийлөгч Ц.Элбэгдорж Монгол Улсад байх хугацаанд хийгдэх ёстой байсан. Миний авсан мэдээллээр Улсын Их Хурлын дарга болон сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар хоёрыг хүүхдүүдтэйгээ цуглуулж хамтдаа уулзъя гэсэн урилга тавьсан юм билээ. Үүнд очиж уулзаагүй байна лээ. Явсны дараа сонсголын тов таарсан юм шиг байна. Энд нэг зүйл байна. Олон улсын тоймчид, хүмүүс ихээр хэлж байна. Мэдээллийг нэг талаас нь “когнитив интервенц” гэж ухамсарт нь нарратив мэдээллийг олон удаа хаяхаар хүмүүс нэг тал руугаа итгэл үнэмшил олчихдог гэнэ. Би өөрөө сэтгүүлч мэргэжилтэй хүн. Аливаа мэдээллийг хоёр талаас нь харах ёстой. Одоо нэг талын мэдээлэл дутаж байна.

Өнөөдрийн энэ сонсгол нас барсан Эпштейн гэдэг хүний асуудлыг ярих гэж байна уу, эсвэл Эпштейнтэй уулзалтад оролцсон төрийн тэргүүнүүдийн албаны хүмүүсийн тухай ярих гэж байна уу? Миний ойлгосноор тэр уулзалтын хүрээг тасалж аваад юу яригдсан бэ гэдгийг ярьж байна гэж ойлгосон. Үүнд гэрч байх ёстой Л.Пүрэвсүрэн гэж тухайн үедээ Ерөнхийлөгчийн зөвлөхөөр бидэнтэй хамт ажиллаж байсан, дараа нь Гадаад хэргийн сайд болсон хүн бий. Энэ уулзалтад орсон, түрүүн зураг нь гарч байсан хүн өнөөдөр өглөө манай өрөөнд орж ирсэн. Энэ уулзалтад намайг урьсангүй, хамгийн гол гэрч, хэлэх үгтэй, өөрийнхөө байр суурийг илэрхийлэх хамгийн гол хүнээ урьсангүй гэж одоо гадаа сууж байна. Энэ хүнийг оруулж ирж үгийг нь сонсьё, манай шилэн Цогоогийн хажууд суулгана уу гэж би хуралдаан зохион байгуулагчаас хүсэж байна.

Хоёрдугаарт, дараагийн асуудал бол Ерөнхийлөгч Ц.Элбэгдоржийн асарч хамгаалж байсан хүүхдүүдийн тухай. Тэр хүүхдүүд өнөөдөр хаана байна, магадгүй энэ хэрэгт холбоотой эсэх талаар манай албаны хүмүүс мэдээлэл өгч байна. Харамсалтай нь мэдээлэл зөрөөтэй байна. Үүнийг нэгтгэж, төрийн байгууллагын мэдээлэл, уялдаа холбоо ямар болсон нь харамсалтай. Үүнийг нэгтгээд нийтэд тодорхой мэдээлэл өгөх хэрэгтэй. “Өгч болохгүй” гэсэн хариулт өгөөд байх шиг байна. Гэхдээ энэ бол энгийн асуудал. 20 гаруй хүүхэд хаана байгаа, хэн нь хаана байгаа нь нуух зүйл биш. Яагаад Болор сангийн тэргүүн зэрэг албаны хүмүүсийг энд урихгүй байна вэ? Мэдээлэл багатай эсвэл өөрсдөөсөө булзааруулсан хүмүүс хариулт өгөөд сууж байна.

Иймд энэ сонсгол, Б.Баярбаатар дарга аа, би таныг ойлгож байна, гэхдээ нэг тал руугаа хэлбийх вий. Тиймээс Болор сангаас хүн дуудаж, яг одоо гадаа үүдэнд сууж байгаа Л.Пүрэвсүрэн сайдыг оруулж ирээд мэдээллээ авбал тэнцвэртэй болно. Энэ мэдээлэл гарсны дараа хүмүүс өөрсдийн дүгнэлтийг хийж, магадгүй шүүхийн эцсийн шийдвэр гарсны дараа хүнийг гэм буруутнаар тооцно. Гэтэл бид ялтан, зэмтэн, хэрэгтэн гэж замбараагүй ярьж байна. Үнэнийг хэлэхэд гишүүд ч адилхан, оролцогч гишүүд ч адилхан. Үүнийг анхаараарай. Бид үгэндээ цэнтэй, итгэл үнэмшлээрээ ч болно. Гэхдээ бүх мэдээллийг хоёр талаас нь авсны дараа сонсголоо цааш үргэлжлүүлбэл ямар вэ гэсэн зарчмын саналыг тавьж байна, Б.Баярбаатар дарга. Зохион байгуулсанд баярлалаа.

Үнэхээр юм сонсьё гэж бодож байгаа бол хамгийн түрүүнд Л.Пүрэвсүрэн сайдыг оруулж ирэх хэрэгтэй.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Нэгдүгээрт, манай сонсголын тов 6 дугаар сард тогтоогдсон. А.Ганбаатар гишүүнээ 10 дугаар сарын 7-ны өдөр сонсгол хийх тов 2026 оны 6 дугаар сард Хууль зүйн байнгын хорооны тогтоолоор батлагдсан. Үүний дараа бидний өнөөдөр ярьж буй Ц.Элбэгдорж Монголд ирсэн. Саяхан 9 дүгээр сарын 12-нд, эсвэл 13-нд Монгол Улсаас явсан гэж би мэдээллийг хэвлэлээс авсан. Иймд энэ товын хугацаа маш эрт товлогдсон

гэдгийг та бүхэнд хэлье.

Хоёрдугаарт, энэ бол хяналтын нээлттэй сонсгол. Бидэнд мөрдөн шалгах чиг үүрэг байхгүй, гэрч дуудах эрх байхгүй, дэгийнхээ дагуу явна. 14 хоногийн хугацаанд цахим бүртгэл хөтлөгдсөн. Энд суугаа оролцогчид бүгд цахим бүртгэлээр өөрсдөө бүртгүүлж орж ирсэн. Иймд би дэг зөрчиж оруулж ирэх боломжгүй. Дараа нь Хянан шалгах түр хороо байгуулагдвал мөрдөн шалгах, гэрч дуудах чиг үүргийг авна. Тэр үед бол тодорхой нэр бүхий хүнийг дуудаж, асууж болно. Би оролцогчдоос, гишүүдээс аль болох субъектив хандлага гаргахгүй байхыг гуйж байна. Бодит байдал, асуудлаа ярь, нэг талыг барьсан зүйл рүү явахгүй гэдгийг хэлье.

Надад 2 удаа уулзъя гэсэн хүсэлт ирүүлсэн, би хоёуланд нь татгалзсан. Яагаад гэвэл би ганцхан шаардлага тавьсан. Би заавал тэр хүүхдүүдтэй уулзаад яах вэ, та бүгдийг нь сайхан байна гэж хэвлэл мэдээллээр олон нийтэд мэдээлчих, тэгээд л болоо гэсэн. Тухайн үед миний өргөж авсан хүүхэд энэ байна, өнөөдөр тэдэн настай, ийм ажил, албан тушаал эрхлэн тэнд амьдарч байгаа гэж нууц биш шүү дээ. Үүнийгээ л мэдээлчих гэсэн.

Дараа нь Улсын Их Хурлын дарга ч надад санал тавьсан, би мөн татгалзсан. Хүүхэдтэй холбоотой асуудлаа танилцуулах гэсэн юм гэж. Би өмнө нь хэлсэнчлэн хэвлэл мэдээллээр олон нийтдээ танилцуул, ганцхан надад танилцуулаад яах вэ гэсэн. Иймд тухайн 2 удаагийн уулзалт, 3 удаагийн саналаас би татгалзсан гэдгээ хэлье.

УИХ-ын гишүүн А.Ганбаатар: Сонсголын дэгийг ойлгож байна. Гэхдээ та бүхэн өөрсдөө хүсэлтээ гаргаад Л.Пүрэвсүрэн сайдыг оруулж ирээд, сонсголын протоколд тэмдэглэхгүйгээр 3 минут үгийг нь сонсоорой. Дэмжиж байгаа хүмүүс та нар хуралдаан даргалагчдаа санал тавь л даа. Би гишүүний хувьд үүнийг оруулж ирж, үгийг нь сонсохыг хүсэж байна. Яагаад гэвэл манай өрөөнд орж ирчхээд “энэ сонсголоос би хоцорчихлоо, өөрийнхөө байр суурийг илэрхийлмээр байна” гэсэн. Тэр зурагт суугаа хүн тухайн үед Гадаад хэргийн сайд байсан, бүх учир начирыг нь мэдэж байгаа хүн шүү дээ. Түүнийг гадаа үүдэнд сойчхоод бид нар энд юуг хэлэлцэх вэ? Хээрийн шүүх явуулах гээд байгаа юм уу? Тийм биздээ. Яг шударга үнэнийг сонсьё гэвэл манай Цогоо хэл л дээ, оруулж ир л дээ. Эрдэнэбаатар ах бас хэл л дээ. Оруулж ирээд ярих хэрэгтэй...(минут дуусав)

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: А.Ганбаатар гишүүн ээ би бол дэг зөрчихгүй. Энэ хүн бол нээлттэй бүртгүүлж орж ирэх боломжтой байсан. Өнөөдөр надад үүнийг оруулах эрх байхгүй. Хоёрдугаарт, манай сонсгол шүүх хурал биш. А.Ганбаатар. Гишүүний микрофоныг өгнө үү.

УИХ-ын гишүүн А.Ганбаатар: Тэгэхээр ийм зүйл болоод байгаа юм. Нэг талын урсгалаар нүдээд байхаар чинь нийгэмд буруу ойлголт төрөөд байгаа юм. Үнэхээр учрыг нь олъё гэж байгаа бол яг тэр голд нь сууж байсан, голыг нь хийж байсан хүн гадаа суугаад байна шүү дээ. Тийм бизээ. Энэ хүнийг оруулж ирье гэж хүсэж байна.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Сонсгол даргалагчийн хувьд би дэг зөрчихгүй. Дэг зөрчих эрх надад байхгүй. Сүүлд нь та нар намайг дэг зөрчсөн гэж Үндсэн хуулийн цэцэд өгвөл яах вэ? Иймд боломжгүй. Хянан шалгах түр хороо байгуулагдвал гэрч дуудаж, мөрдөн шалгах чиг үүргээ авч болно. С.Эрдэнэболд гишүүн асуултаа асууя.

УИХ-ын гишүүн С.Эрдэнэболд: Энэ сонсголын зорилго нь үнэнийг тогтоох, ойлгоход, мэдээллийн зөрөөтэй байдлыг арилгаж, ил тод байдлаар иргэд, олон нийт, бодлого боловсруулах, шийдвэр гаргах түвшний хүмүүс бүгд жигд тэнцүү мэдээлэл

авахад оршино. Энэ сонсгол мөрдөн шалгах зорилгогүй, шүүхийн эрх хэмжээг зээлэх зорилгогүй. Харин мөрдөн шалгах эрх, үүрэг бүхий процессыг тусад нь явуулж болно. Олон улсын хэллэгээр “beyond reasonable doubt” буюу хөдөлшгүй нотлох баримт гэсэн ойлголт байдаг. Аз болоход МАН-ын дотоодын толхилцоон нь нууцын зэрэгтэй мэдээллийг байнга авч байдаг өндөр албан тушаалтнуудын хоорондын зөрчил нь улмаас сүүлийн жилүүдэд Монгол Улсад хууль бус олон зүйл ар араасаа шил дараалаад болчих юм. Түүн дээр нь хууль, шударга ёсыг тогтоох байгууллага яагаад ажиллаагүй гацсан юм, зарим хэрэг яагаад уусан алга болсон, эзэн холбогдогч нь яагаад тодорхой хариуцлага хүлээдэггүй вэ гэсэн эргэлзээ, тээнэгэлзэл ил гарсан. Үүний нэг нь өнөөдөр болж байгаа сонсгол, гадаад улсын зарим иргэдтэй холбоотой сонсгол юм. Би үе шаттай ярья.

Саяын С.Амарсайхан сайдтай холбоотой асуудлыг хэлж байна. Хууль зүйн сайд хийж байсан хүн хууль бус алт олборлолттой холбоотой ноцтой мэдээллийг хэлж байна. Мөн мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөлөх бодистой холбоотой асуудлаар тодорхой баримт хэлж байна. Түүнчлэн хууль бус үйл ажиллагаанд хууль сахиулах байгууллага, төрийн албан тушаалтан болон бусад этгээдийн оролцоо, дотоод хяналт, хариуцлага ямар байсан талаар тодорхой байр суурь илэрхийлж байна. Энэ бүх үйл явц шалгагдаж байна уу гэдэг асуудлаар Хууль зүй, дотоод хэргийн сайд Ганзоригийн Тэмүүлэнд Улсын Их Хурлын гишүүний асуулга явуулсан. Энэ асуулгын дагуу Хууль зүйн байнгын хороон дээр хэлэлцүүлэг хийнэ.

Дараа нь өнгөрсөн хугацаанд хүний эрхийн ноцтой зөрчлүүд гарсан. Улс төрийн сонгуулийн өмнө Зоригийн хэрэг ч юм уу, тодорхой хэрэг гарч ирж, улс төрийн идэвхжилтээ авч, тодорхой хүмүүсийг буруутгах улс төрийн кампанит ажил болж, заримдаа бүр 20, 30 телевизээр зэрэг гардаг. Сонгууль дуусмагц энэ асуудал алга болдог. Өнөөдрийн Эпштейний асуудал ч тодорхой хугацаанд дуулиан шуугиан болж, яаж мөрдөгдсөн, ямар асуудал байсан гэсэн нарийн асуудлууд нь уусан алга болох байх гэж би харж байна. Иймд Монгол Улс хуультай орон тул хууль байгаа тохиолдолд үнэн зөв шударга ёсыг тогтоохын тулд хууль хүчний байгууллагууд саяын нэр бүхий хүмүүсийн талаар дурдагдаж байгаа асуудлаар мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулах ёстой. Хүүхдүүдээр алт угаалгасан гэж сая дурдагдлаа.

Үнэхээр тэгж байгаа бол 24, зарим тохиолдолд 28 гэж хэлж байгаа хүүхдүүдтэй нэг бүрчлэн уулзаж, насанд хүрсэн хүний хувьд тэдэнд тодорхой хэмжээний асуулт асууж, гэмт хэрэг гэж үзвэл хэргийн үнэн зөв байдлыг тогтоох, гэмт хэргийн бүрэлдэхүүн байсан эсэхийг үе шаттайгаар тогтоох ёстой. Улс төрчид энэ асуудлаар популизм хийх, нэг талыг барьсан, хэлбийсэн зүйл ярихаас илүүтэйгээр хууль хүчний байгууллагууд энэ шаардлагыг хүлээн авч шалгах ёстой гэж үзэж байна.

Энэ талаар Монгол Улсын Ерөнхий сайдад, Засгийн газрын тэргүүний хувьд, Монгол Улсын Их Хурлаас гаргасан хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэх ажлыг зохион байгуулах субъектийн хувьд асуулга явуулсан. Нарийвчилбал 2026 оны 5 дугаар сарын 01-ний өдөр гарсан УИХ-ын 15 дугаар тогтоол байгаа. Хуулийн тогтолцоон дахь системийн шинж чанартай гажуудлыг хэрхэн бууруулах талаар Улсын Их Хурал Засгийн газарт 10 орчим чиглэлээр үүрэг өгсөн. Эдгээр үүрэгт маш тодорхой зүйл байгаа. Монгол Улсад эрүүдэн шүүхтэй холбоотой хэрэг зөвхөн сонгуулийн үеэр яригдаад алга болж болохгүй. Өнөөдөр жишээлбэл Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын дарга Баттөмөрийн Энхбаяр олон нийтэд хэвлэл мэдээллээр олон зүйл ярьдаг. Дараа нь улсын Ерөнхий сайд байсан Л.Оюун-Эрдэнэ телевизээр Лхагвын тоймоор ярьж байсныг санаж байгаа байх, 4, 5 цаг ярьдаг. Эдгээр бүх зүйл яагаад хянагдахгүй, хууль шүүхийн байгууллагаар процесс нь явахгүй байна вэ гэдэг асуудал үүсэж байгаа.

Өнөөдөр улс төрчид улс төрийн баланс алдагдах, Засгийн газар огцрох, сандал суудалтай холбоотой асуудлаас болж бие биеэ намнах зорилгоор хэргийг ил гаргаж ирдэг. Үүн дээр популизм хийдэг болсон. Одоо өөдөөс харж суугаа Сайнбуянгийн Амарсайхан Хууль зүйн сайдаар ажиллаж байсан. Мөрдөстэй, цолтой хүмүүс хууль бус үйл ажиллагаанд оролцсон байх магадлалтай гэж Наадмын дараа энэ хүн мэдээлэл хийсэн. Хууль бусаар алт олборлосон, хар тамхи, мансууруулах бодистой холбоотой асуудлаар гарч ирмэгц энэ хүний хувийн орон зай, гэр бүл рүү халддаг. Хүний ой тойнд, эрүүл монгол хүний оюун санаанд байж боломгүй зүйлээр халддаг. Реформын шинж чанартай өөрчлөлт хийх гэж байгаа хүмүүсийг хэвлэл мэдээллийн тодорхой хэсгийг хөлсөлж, популист хүмүүсийг тролл болгон ажиллуулж, хэн ч биш болгож, нийгмээр яллуулж дуусгадаг.

Иймд сонсгол даргалагчид хандаж хэлэхэд, дэгийг ойлгож байна. Гэхдээ аливаа зүйлийг нэг талаас нь ярих нь амархан. Үнэн зөвийг тогтооход ил тод, нээлттэй оролцоог хангая гэвэл бидэнд тараасан энэ материалд ийм зүйл байна. Одоо QR-аар орвол бүгд харагдаж байгаа. Жеффри Эпштейн Ц.Элбэгдорж гэдэг хүнтэй 46 удаа, Х.Баттулга гэдэг хүнтэй 81 удаа, Ч.Ганбат гэдэг хүнтэй 194 удаа, Л.Пүрэвсүрэн гэдэг хүнтэй бараг 220 шахуу удаа харилцсан гэж байгаа. Хамгийн их харилцсан, нэр дурдагдсан гэж байгаа. Тодорхой хүнтэй харилцсан гэж байна.

Бидэнд тэдгээр имэйл, цахим шууданг харилцаа байдлаар нь саяын QR-аар орвол өгчихсөн байгаа. Үүнийг ямар учиртай вэ гэдгийг тодруулах ёстой. Үнэхээр Монгол эмэгтэй хүүхэд, тэр имэйл дээр нь 19 настай хүүхэд гэсэн зүйл дурдагдсан байна лээ. Энэ үнэн үү? Үүнд тухайн хүн үнэн зөв гэж хариулахаас илүүтэйгээр хууль хяналтын байгууллага ажиллах ёстой. Ямар нөхцөл байдалд яагаад ингэсэн бэ гэдэг тодорхой байр суурийг сонсохгүйгээр бид битүү хатуу зүйл дээр бухимдаад байна...(минут дуусав)

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: С.Эрдэнэболд гишүүний цагийг сунгая.

УИХ-ын гишүүн С.Эрдэнэболд: Мөрдөн шалгах ажил өнөөдрийн хууль эрх зүйн тогтолцоогоор прокурор, АТГ, Тагнуул зэрэг субъектийн гүйцэтгэх ажиллагаагаар журмын дагуу явна. Гэхдээ энэ сонсгол дээр тодорхой хэмжээгээр аль талуудын байр суурь гэхээсээ илүүтэйгээр тухайн үйл явдалд оролцогчийг бүр дуудаж асуух ёстой. Дэгд байхгүй бол үүнийг протоколд хөтлөөд. Хэмжиж чадахгүй бол хянаж чадахгүй, хянаж чадахгүй бол удирдаж чадахгүй гэж хэлдэг.

Англи-Саксоны болон олон улсын түвшинд IRAC зарчим гэж бий. Issue, Rule, Analysis, and Conclusion гэсэн 4 үе шаттайгаар аливаа сонсголыг явуулдаг бөгөөд ямар асуудал үүссэн, энэ асуудал дээр ямар хууль, дүрэм зөрчигдсөн, зөрчлийг арилгахын тулд ямар үйлдэл хийх ёстой, хуулийг хэрхэн хэрэглэх ёстой, үүний үндсэн дээр ямар дүгнэлт гаргаж болох вэ гэсэн шийдэлтэй явах ёстой. Иймд тодорхой хэмжээгээр эдгээр хүмүүсийг сонсох ёстой гэж үзэж байна.

Мэдээж нарийн шинжилгээ хийгдэх ёстой. Нүүрсний сонсгол, өмнөх 7 дугаар сарын 01-ний сонсгол зэрэг олон сонсгол дээр бид ийм зүйлийг хардаг. Олон хүнийг авчирч олон зүйл ярьдаг боловч ямар ч үр дүн гардаггүй. Хамгийн сүүлд болсон, хамгийн цар хүрээтэй сонсгол бол 2025 оны 02 дугаар сарын 3, 4-ний үед болсон утааны сонсгол. Утаанаас болж хүмүүс амь насаа алдаж, хорт хавдар үүсэж, 700-800 хүн нас барсан гэж халаглаж байгаад мартсан.

Дараа нь мэдээлэл зөрөөтэй олон байгууллага байсан. Байгаль орчны яам зөв ярьж байна уу, Эрүүл мэндийн яам зөв ярьж байна уу, Эрчим хүчний яам зөв ярьж байна уу, Нийслэл нь зөв яриад байгаа юм уу? Зарим тохиолдолд тэр эрх

мэдлийг хэрэгжүүлж байсан Ерөнхийлөгчийн Тамгын газар зөв ярьж байна уу гэдэг нь тодорхойгүй, тодорхой мэдэгдэл байхгүй, бүгдээрээ мартсан. Иймд энэ сонсголыг үр өгөөжтэй, үр дүнтэй болгох үүднээс хуулийн “beyond reasonable doubt” буюу хөдөлшгүй нотлох баримтуудын түвшинд мэдээллийг нягтлан шинжлэх зарчмын дагуу энэ байр суурийг нээлттэй сонсох ёстой.

Хэрэв энэ дэг зөрчиж байна гэж Б.Баярбаатар даргад Үндсэн хуулийн цэцэд гомдол гаргах бол би тэр гомдолд хамт хариуцагчаар орно. Жишээлбэл би Улсын Их Хурлын гишүүний хувьд, бүрэн эрхийнхээ хүрээнд ийм санал гаргаж байна. Талуудыг сонсох ёстой.

Эцэст нь хэлэхэд хүүхдүүдийн нэр, тоо дурдагдаж байгаа. Бидэнд нэрс нь ирсэн, овог нь нууцлагдсан байна. Эдгээр хүүхэд өөрсдөө хүсэхгүй бол би тэднийг олон нийтийн хэвлэл мэдээллээр гаргахыг хүсэхгүй байна гэж. Энэ бол хүний эрхийн асуудал, эмзэг нууц мэдээллийн асуудал. Ард түмэн даяар тэднийг өсгөж өсгүүлж байсан хүүхэд, өргөгдөж байсан хүүхэд гэж харах боловч тэд бас амьдралтай. Нэг талаас шударга ёс, үнэн зөвийг шаардах ч гэсэн нөгөө талаас тэдний эрхийг зөрчиж болохгүй.

Иймд хууль хяналтын байгууллагууд түрүүн дурдсан хаяг, одоо байгаа хаягуудыг нь гаргаж ирлээ. Тэдгээр хүмүүс дээр очиж ажиллах ёстой. Үнэхээр мөнгөн ус, цианид зэрэг бодистой ажилласан бол тэдний биед шинжилгээ хийх ёстой. Цусанд нь ямар нэгэн зүйл байгаа эсэхийг шалгах ёстой. Үүнийг хууль хяналтын байгууллага, эрүүл мэндийн байгууллагууд, ажлын хэсэг гарган маш яаралтай нотлох ёстой. УИХ-ын нэг гишүүн нэг хүн алга болсон гэж хэлж байна. Нөгөө нь цагдаагийн газраас “үгүй” гэж хэлж байна. Бид нэг улсын нэгдмэл төртэй байгууллага. Нэр бүхий хүүхдүүд өнөөдөр ямар нөхцөл байдалд байгаа, эрүүл мэндийн байдал ямар байгаа, хэд нь гэр бүлтэй болсон гэх зэрэг эдгээр бүх зүйлийг тодорхой болгох ёстой.

Сүүлдээ сошиалаар аймшигтай зүйл явж байна. “Хүүхдийг нь шараад идчихсэн” гэсэн аймшигтай зүйл фэйсбүүкээр явж байна шүү дээ. Монгол гэдэг нэгдмэл улс. Сая юу болсон бэ гэвэл казак, халх гэж хагаралдаж, орлогын байдлаараа ядуу, баян гэж ялгагдаж, намаараа талцаж, нам нь дотроо бүлэг, фракцаараа талцсан. Энэ улсад нэгдмэл зүйл гэж байна уу? Хууль шүүхийн байгууллага ажлаа бүрэн дүүрэн хийж чадахгүйгээс болж иргэд төрдөө итгэх итгэлээ алдсан. Зарим улс төрч бие биеэ намнах зорилгоор баримттай, баримтгүй олон зүйлийг ил гаргаж ирээд төрийг самардаг, түмэн олноо хагаралдуулдаг, үндэсний эв нэгдлээ бусниулдаг байдалд хүрсэн.

Иймд энэ бүх зүйлд ганц зарчим бий. Тэр бол баримт. Баримтуудыг гаргаж ирж ярьж байж бид үүнийг даван туулна. Үнэхээр асуудал байгаа бол хэрэг хийсэн хүмүүст хариуцлага тооцох ёстой. Би зарчмын зүйл ярьж байна.

Төгсгөлд нь хэлэхэд Хууль зүйн сайд асан С.Амарсайханы дэвшүүлж байгаа зүйлийг нягтлах ёстой, саяын Л.Мөнхбаясгалан гишүүний ярьсан зүйлийг нягтлах ёстой, энд гарч ирсэн бүх зүйлийг нягтлах ёстой. Хууль бусаар алт олборлосонтой холбоотой асуудлаар Хянан шалгах түр хороо байгуулах санаачилгыг гаргана. Б.Баярбаатар гишүүн бас энэ хар тамхитай холбоотой санаачилга дээр нэгдэж гарын үсгээ зурсан. Өнөөдөр бид зөвхөн Эпштейн гэдэг асуудал ярьж байгаа ч системийн гажуудал нийгмийн хорт хавдар болсон том асуудал үүссэн тул эдгээр бүх зүйлийг шат дараатай, эрэмбэ логиктойгоор хуулийн байгууллагууддаа хуулиа хэрэгжүүлэх нөхцөл, боломжийг хангаж ажиллана гэж бодож байна. Саналаа хэллээ. Баярлалаа.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Би сая орох гэж байгаа хүнтэй гарч уулзаад ойлголцчихлоо. Дараа нь Хянан шалгах түр хороо байгуулагдвал мөрдөн шалгах чиг үүрэг аваад үүнтэй уялдсан гэрч дуудах асуудал хуулиар нээлттэй. Манай өнөөдрийн хяналтын сонсголын дүгнэлтээр хууль хяналтын байгууллагууд нэлээн өндөр түвшинд ажиллах зайлшгүй шаардлага үүснэ. Өнгөрсөн хугацаанд хууль хяналтын байгууллага цаг тухайд нь асуудалд үнэн бодитой хандаж шийдсэн бол өнөөдөр сонсгол хийх хэмжээнд хүрэхгүй байх байсан болов уу гэж харж байна.

Хүний эрхийн зөрчил, улс эх орны үндэсний аюулгүй байдлын асуудал гэсэн олон зүйл энд хөндөгдөж байгаа тул парламент хяналт хэрэгжүүлэх чиг үүргийнхээ хүрээнд хамгийн эхний хяналтын сонсголыг хийж байна. Цаашлаад мөрдөн шалгах чиг үүрэг бүхий түр хороо байгуулж болно. Хууль хяналтын байгууллагууд үйл ажиллагаагаа шалгана, шүүхийн процесс явагдана, хариуцлага тооцогдоно гэх мэт зүйлс шат дараатай явагддаг зарчмаараа явна. Өнөөдөр бол эхлэл шүү гэдгийг хэлье.

Хоёрдугаарт, аль болох субъектив байдлаар хандахгүй байхыг хүсэж байна. Аливаа асуудлыг улс төржүүлэхгүй, бодит зүйлээ ярилцах нь зөв гэж бодож байна.

13 цагаас завсарлах ёстой байсан боловч нэг цаг суналаа, одоо 14 цаг болж байна. Нэг цагийн завсарлага. 15 цагаас дахин танхимдаа цуглая. Баярлалаа.

Завсарлага

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Сонсголын үйл ажиллагаагаа үргэлжлүүлэе. Одоо хөтөлбөрийн дагуу дараагийн мэдээллийг сонсоно. Бид цагаа баримталж хөтөлбөрт тусгасан цагаар явбал шуурхай явах боломжтой. Гэвч сонсгол нэг цаг хоцорч эхэллээ. Иймд эдгээр 2 мэдээллийг нэгтгээ гэсэн санал гарсан боловч агуулга нь өөр тул тусад нь явуулах нь зөв гэж үзэж байна. Манай оролцогчид саяын хэлэлцүүлэгт зохисгүй үг хэллэг хэрэглэж, субъектив байдлаар асуудалд хандлаа. Цаашид сонсголын дэг, ёс зүйгээ баримталж асуудалд хандахыг та бүхнээс хүсье.

Бид нотлогдоогүй, эцсийн дүгнэлт гараагүй зүйлд хэнийг ч гэмтэй, буруутан болгож харуулах эрх бидэнд байхгүй. Өнөөдрийн энэ хяналтын сонсгол 21 дэх улсын сонсгол болж байгааг та бүхэн мэдэж байгаа. Иймд бусад улсын жишгээр энэ асуудалд зөв зүйтэй хандъя гэж бодож байна.

Одоо Эпштейн ба Монголын байгалийн баялагтай холбоотой асуудлын талаарх танилцуулга хийнэ. Коридор, үүдэнд байгаа хүмүүсийг танхимд оруулж, байраа эзлэхийг урья. Зохион байгуулагчид үүдээр байгаа хүмүүсээ оруулна уу. УИХ-ын гишүүдээс П.Сайнзориг гишүүн, Л.Соронзонболд гишүүн ирсэн байна. Бусад гишүүдийг танхимд орж ирэхийг урьж байна. 15 цаг 5 минут болж байна. Шинжээч бэлэн бол дараагийн мэдээлэлдээ оръё. Эпштейн ба Монголын байгалийн баялагтай холбоотой асуудлын талаарх танилцуулга явагдана. Шинжээчийг урьж байна.

Шинжээч: Даргалагч болон эрхэм гишүүд, сонсголд оролцогчид өдрийн мэнд хүргэе. Шинжээчийн танилцсан материалын хүрээнд дараах зүйлийг танилцуулна. Эпштейн Монголын байгалийн баялагт яагаад, ямар сувгаар хүрч түүний үйлдэл төрийн шийдвэрт нөлөөлсөн эсэхтэй холбоотой материал дээр үндэслэн шинжээч дүгнэлтээ хүргэж байна. Эпштейнтэй удаа дараа холбогдсон, нөлөө бүхий, уул уурхайн байгалийн баялгийг эзэмшдэг томоохон компаниудын удирдлага болон улс төрчдийн талаарх мэдээллээс эхлэн хүргэе.

Жеффри Эпштейн “Би Абу Даби, Роберт Фридландтай хамт байна” гэж Питер Мандельсонтой харилцсан яриа байна. Питер Мандельсон ямар хүн бэ гэдэг тэндээс харагдаж байна. Тэрээр Их Британиас АНУ-д суух элчин сайдаар ажиллаж байсан, Британийн лордын танхимын гишүүн, Хөдөлмөрийн намын нэр хүндтэй улс төрч байсан. Тэрээр Эпштейний асуудлаас болж албан тушаалаасаа чөлөөлөгдөж, улс төрийн хариуцлага хүлээснээрээ олон нийтэд танигдсан.

Роберт Фридландыг манай сонсголд оролцогч олон нийт мэддэг байх. Тэрээр “Айвенхоу Майнз”-ыг үүсгэн байгуулагч, Монгол Улсын Засгийн газартай Оюу толгойн гэрээ байгуулсан гадны хөрөнгө оруулагч. Иймд энэ нь Эпштейнтэй холбоотой байсан нь энэ имэйлээр тодорхой байна.

Монгол Улсын Ерөнхийлөгч асан Ц.Элбэгдорж тухайн үед Ерөнхийлөгч байхдаа 2011 оны 11 дүгээр сарын 26-ны өдөр Монголын нэгэн мэдээллийн сайтад мэдээлснээр Британид айлчлах үеэрээ Букингемийн ордонд Хунтайж Эндрютэй уулзсан гэсэн мэдээлэл гарсан. Энэ уулзалтаар байгаль орчин, хүнсний үйлдвэрлэл болон дэд бүтэц, төмөр замын хамтын ажиллагааны талаар талууд ярилцсан гэж мэдээлсэн байна. Хунтайжийн хийсэн айлчлалын дүрс бичлэгийг үзэгч та бүхэнд товч үзүүлье. Энэ мэдээллийн эх сурвалжид “Рио Тинто” түүний зардлыг даасан гэсэн мэдээлэл бас байсан.

Эпштейнтэй мөн ойрын холбоотой хүн бол Израилын Ерөнхий сайд, Батлан хамгаалахын сайдаар ажиллаж байсан Эхуд Барак юм. Эхуд Барак Эпштейнтэй имэйлээр, захидлаар хэд хэдэн удаа байр суурь, саналаа солилцож байсан. Монголд хийсэн түүний айлчлалын гэрэл зургийг та бүхэнд харуулж байна. Мөн хамтын ажиллагааны хүрээнд Эхуд Барак тодорхой түвшинд зуучилж байсан гэж хэлсэн байна.

Үүнээс гадна нэгэн сонирхолтой имэйл байна. 2013 оны 7 дугаар сарын 7-ны өдөр АНЭУ-ын төрийн өмчит тээвэр, логистикийн “Ди Пи Уорлд” компанийн гүйцэтгэх захирал Султан Ахмед бин Сулайем Эпштейн рүү “чиний Монголтой холбоотой мэдээллийг явуулаарай” гэж бичиж, Эпштейн “яасан бэ, энэ имэйлийг одоо болтол аваагүй байна” гэж хариулсан байна. Харин 4 хоногийн дараа буюу 2013 оны 7 дугаар сарын 11-ний өдөр, манайхаар Үндэсний баяр наадмын өдөр Эпштейн Султан Ахмед бин Сулайемд Монголын байгалийн баялгийн нөөцийн талаар дэлгэрэнгүй мэдээлэл агуулсан 46 хуудас материалыг имэйлээр илгээсэн байна. Ташрамд хэлэхэд, Султан Ахмед бин Сулайем Эпштейнтэй олон удаа холбогдож байсан, түүнтэй ойрын холбоотой хүн байсныг нотлох баримт болон имэйл маш тодорхой харуулдаг. Энэ хүн 2026 оны 2 дугаар сард Эмиратын төрийн өмчит тээвэр, логистикийн групп болон тус улсын боомт, гааль, чөлөөт худалдааны корпорацийн Төлөөлөн удирдах зөвлөлийн албан тушаалаас чөлөөлөгдсөн байна.

Эпштейний илгээсэн 46 хуудас бүхий материалд Монголын эрх зүйн тогтолцоо, төмөр замын өргөтгөлийн төлөвлөгөө, томоохон ордууд болон лицензтэй холбоотой уул уурхайн ордын газар зүйн байрлал, Оюу толгой, Таван толгой, Эрдэнэтийн уурхайн эдийн засгийн зарим тооцоолол бүрэн багтсан бөгөөд Монгол Улсын ашигт малтмалын 10 том ордын үнэлгээг хүртэл харуулсан байна.

Нийтдээ 2,7 их наяд ам.доллараар үнэлэгдэх томоохон ордуудын мэдээлэл Эпштейнээр дамжин Арабын бизнес эрхлэгчдэд хүрсэн нь имэйл болон ил гарсан мэдээллээр тодорхой болж байна. Мөн банкны салбар, Монголын хөрөнгийн бирж, Монголбанкны нөхцөл байдал, эдийн засаг, хөрөнгө оруулалттай холбоотой чухал мэдээлэл, Голомт банк, төрийн зарим эх сурвалжаас авсан мэдээллээр ажиллаж байсан байна.

Энд анхаарал татаж байгаа зүйл бол Монголын байгалийн нөөц хамгийн ихтэй 10 том стратегийн ордын жагсаалтыг танилцуулсан явдал юм. Үүний 4 дүгээрт бичигдсэн Тугалгатайн орд гэж байгаа. Энэ орд Хэнтий аймгийн нутаг дэвсгэрт байрладаг бөгөөд нийт 393,9 сая нөөцтэй. Тугалгатайн орд бол нүүрсний орд. Энэ ордын нөөцийг Таван толгойн ордтой харьцуулбал Таван толгойн ордын 43 орчим хувийг эзлэх том орд юм. Энэ нь стратегийн нөөцөд ороогүй, УИХ болон холбогдох байгууллагаас гаргасан тогтоолд ороогүй. Харин Эпштейний Арабын тэрбумтанд илгээсэн имэйлд энэ ордын үнэлгээ, тооцоолол хүртэл орсон байна.

Үүний дараа Эпштейн эдгээр хүмүүст хандаж мэдээлэл илгээснээс гадна Ерөнхийлөгч асан Ц.Элбэгдоржтой 2 дахь удаагаа биечлэн уулзсан. Бусад нөлөө бүхий хүмүүстэй уулзсан уулзалт үргэлжилнэ. 2014 онд энэ уулзалт болно. Энэ бол өмнөх уулзалтын дүрс бичлэг. Та бүхний харж байгаачлан энэ дэлгэц дээр харуулж байгаагаар Эпштейний зүүн гар талд Израилын Ерөнхий сайд Эхуд Баракын зураг байна. Ерөнхийлөгч асан Ц.Элбэгдоржийн баруун гар талд тухайн үеийн Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөлийн нарийн бичгийн дарга Энхтүвшин гэдэг хүн байна. Зарим уулзалтын имэйл, нээлттэй мэдээлэлд зарим хүмүүсийн нүүрийг дараагүй байгаа.

Швейцарын Давос хотод 2014 оны 01 дүгээр сарын 24-ний өдөр орон нутгийн цагаар 18 цагт Давос дахь Интерконтинентал зочид буудалд уулзалт болсон. Энэ уулзалтад ямар хүмүүс оролцсоныг та бүхэн харж болно. Ерөнхийлөгч асан Ц.Элбэгдорж, тухайн үеийн Ерөнхийлөгчийн гадаад бодлогын зөвлөх Л.Пүрэвсүрэн, Эпштейн болон бидний өмнө ярьсан Терье Ред-Ларсен, тухайн үед Олон улсын энх тайвны хүрээлэнгийн захирлаар ажиллаж байсан Норвегийн дипломатч оролцсон. Мөн АНУ-ын Сангийн сайдаар ажиллаж байсан, Харвардын их сургуулийн Ерөнхийлөгч байсан Ларри Саммерс оролцсон. Эхуд Барак оролцсон бөгөөд Австралийн Ерөнхий сайдаар ажиллаж байсан Кевин Радд мөн оролцсон байна. Норвегийн Ерөнхий сайдаар ажиллаж байсан хүн мөн энэ хуралдаанд оролцжээ.

Хуралдаанд юу яригдсан нь мөн энд тэмдэглэгдэн үлдсэн байна. Тухайлбал, АНУ-ын Сангийн сайд асан Саммерсын хувьд Монгол Улсын зээлжих зэрэглэл маш бага юм. Иймд үүнийг нэмэгдүүлэх нь та бүхний хэрэгжүүлэх хамгийн гол ажил. Монгол Улс томоохон хөрөнгө оруулагчидтай тохиролцсон гэрээгээр хүлээсэн үүргээ биелүүлэх нь гадаадын хөрөнгө оруулагчдын итгэлийг сэргээх нэг алхам болно гэж тэр зөвлөсөн байна. Мөн Скандинавын хойгийн улс орнуудын хэрэгжүүлж байгаа баялгийг зарцуулах бодлогыг дагаж мөрдөх нь үр дүнтэй гэдгийг онцолсон. Австралийн Ерөнхий сайдаар ажиллаж байсан Кевин Раддын хувьд гадаадын хөрөнгө оруулагчидтай тохиролцсон гэрээгээр хүлээсэн үүргээ биелүүлэх нь хамгийн чухал гэдгийг онцолсон байна.

Энэ цаг үед ямар асуудал яригдаж байсан бэ гэвэл Оюу толгойн далд уурхайтай холбоотой “Рио Тинто” болон Монгол Улсын Засгийн газрын хоорондын үл ойлголцол, зарим зарчмын асуудлаар тохиролцоонд хүрээгүй асуудал байсан тул үүнтэй холбоотой байр суурь, саналаа солилцсон байна. Хурлын тэмдэглэлээс харахад АНУ-ын Сангийн сайдаар ажиллаж байсан хүн бол Австралийн Ерөнхий сайдаар ажиллаж байсан хүмүүс Монгол Улсад гадаадын хөрөнгө оруулагчдын итгэлийг сэргээх, тэр дундаа томоохон хөрөнгө оруулагчдын өмнө хүлээсэн үүргээ биелүүлэх талаар зөвлөх маягаар улс төрийн томоохон шахалт үзүүлсэн юм шиг үйл явдал ажиглагдаж байна.

Эпштейний асуудалтай холбоотойгоор эдгээр хүмүүсийн хийсэн уулзалт, тухайлбал Монгол Улсын Ерөнхийлөгчид эдийн засгийг сэргээхтэй холбоотой гадаадын 6 зөвлөх. Үүнд Австралийн Ерөнхий сайд асан Кевин Радд болон Эпштейн

зөвлөлийн гишүүнээр орсон. Эдгээр хүмүүс энэ багт багтсан гэдгийг “Australian Financial Review” хэвлэлд мэдээлсэн байна. Үүнээс гадна Монголын байгалийн баялгийн төсөлд Эпштейн ямар нэгэн байдлаар оролцсон гэсэн утгатай зүйлийг тус мэдээлэлд нийтэлсэн байна. Мөн Дубайн морин уралдаанд Монгол морь оролцуулах асуудлаар Л.Пүрэвсүрэн гэдэг хүн Эпштейний хамаарал бүхий, нөлөө бүхий ойрын холбоотой хүнд илэрхийлж дамжуулсан байна. Энэ саналыг мөн хүлээн авсан.

Мөн алмаз болон үнэт эдлэл, өндөр үнэтэй хаусыг хүртэл худалдан авах саналыг Жеффри Эпштейн Л.Пүрэвсүрэнгээр дамжуулан Монголын талд, Ерөнхийлөгч Ц.Элбэгдоржид тавьж байсан нь захидал, имэйлээр ил болсон. Энэ үйл явдал өрнөсний дараа имэйл харилцаа Оюу толгой төсөлтэй холбоотой үргэлжилсэн. Байгалийн баялагтай холбоотой асуудал үргэлж яригдсан. Эпштейн Монгол Улс цахим валютын салбар, тэр дундаа крипто валютыг хууль эрх зүйн орчноор баталгаажуулан хэрэгжүүлэх боломжтой гэсэн санал хүртэл тавьж байсан нь энд харагдаж байна. Үүнээс гадна бидний өмнөх илтгэлд дурдсанаар Эпштейнд зарим хүн мэдээллийг тогтмол дамжуулж байсан. Тэр дундаа Ганбат гэдэг хүний тухай өмнөх өглөөний мэдээлэлд ярьсан.

Ч.Ганбат гэдэг хүн Норвегийн дипломатч Терье Ред-Ларсен руу имэйл илгээсэн. Энэ имэйлд Эрдэнэт үйлдвэрийн 49 хувийн асуудлаар, тухайлбал Монгол Улсын Засгийн газар болон ОХУ-ын хоорондын 400 сая ам.долларын худалдан авах гэрээтэй холбогдуулан Монгол Улсын шинэ Засгийн газар тодорхой байр суурь илэрхийлж, энэ нь хууль бус явагдсан гэдгийг илэрхийлсэн. Үүний дагуу Ерөнхий сайд асан Ч.Сайханбилэг, түүний танхимд ажиллаж байсан хэд хэдэн сайд, Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын дарга, Уул уурхай, ашигт малтмалын асуудал эрхэлсэн сайд, Сангийн сайд нарыг шалгаж эхэлсэн гэсэн мэдээллийг дамжуулсан. Энэ мэдээллийг Терье Ред-Ларсен Жеффри Эпштейнд шууд имэйлээр илгээсэн байна.

Эндээс харахад Эпштейн Монголын байгалийн баялгийн бодлогод зөвлөхийн байр сууринаас оролцсон нь тогтоогдлоо. Эпштейн Монголын байгалийн баялаг болон хөрөнгө оруулалтын боломжийг гадаадын санхүүгийн хүрээнд зуучилж байсан нь ил болсон. Монголын төрийн өмчийн, дэд бүтцийн төслүүдийн дотоодын мэдээллийг Эпштейн цаг тухай бүрт нь авч байсан нь тогтоогдож байна. Эпштейн Монголын үндэсний цахим валют, оффшор бүс байгуулах санал дэвшүүлж байсан нь ил болсон. Энэ нь АНУ-ын Хууль зүйн яамнаас гаргасан мэдээлэл болон олон улсын зарим эрэн сурвалжлах хэвлэл мэдээллийн гаргаж тавьсан мэдээллээс ил болсон гэдгийг та бүхэнд дурдаж байна. Анхаарал тавьсанд баярлалаа.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Шинжээчид баярлалаа. Одоо дэгийн дагуу оролцогчид үг хэлнэ. А.Алтанхуяг 2 дугаар микрофон дээр суусан байна. 5 минут өгье.

Оролцогч А.Алтанхуяг: Намайг А.Алтанхуяг гэдэг. Миний ярьсан зүйлийг энэ хурлын протоколд заавал тусгаарай гэж би хүсэж байна. Би өөрийн ярианд 3 зүйл дурдана. Энэ ярианы гол асуудал нь Таван толгой төмөр зам, Сайншандын аж үйлдвэрийн паркийн техник, эдийн засгийн үндэслэлийн талаар зөвлөгөө өгсөн “МакКинзи” компанийн тухай юм. Тус компанийн Зүүн Азийн ахлах зөвлөх, Англи улсын иргэн Оливер Рамсботамын талаар ярина. Энэ хүнтэй би 2014 онд Монгол Улсад танилцаж, бизнесийн хамтрагчийн харилцаанд орсон. 2015 оны байдлаар Оливер Рамсботам намайг Сүхбаатарын талбайн зүүн талд байдаг Энхбаярын гэж ярьдаг Өргөө зочид буудалд дуудсан. Тухайн үед Ч.Ганбат ирсэн байсан. Би Ч.Ганбатыг сайн танихгүй. Хажуу талын ширээнд суугаад, англи хэлтэй учраас тэдний ярианаас сонссоноор Оливер Рамсботам “Либерти Партнерс”-ийн

Ч.Ганбатад зөвлөх үйлчилгээ үзүүлснээ ярьж, Монголоос явбал чамайг Англид орон сууцаар хангах боломжтой гэж хэлж байсан.

Энэ талаар би тухайн үед мэдээгүй байж, сүүлд Эпштейн файлд задарсан мэдээллээс харахад Ч.Ганбат 2015 оны 11 дүгээр сарын 02-нд “МакКинзи”-д хамт ажилладаг Оливер Рамсботам, Дэвид нарт имэйл бичсэн байна. Энэ нь Эпштейнд өгсөн мэдээллээс шууд харагддаг. Тэр имэйлд “Намайг “МакКинзи”-г оруулж санхүүжилтийг гуравдагч этгээдэд шилжүүлсэн гэж буруутгаж байна. Би томилолтоор Бээжинд явсан, ямар азны хэрэг вэ” гэсэн утгатай харилцаа үүссэн байдаг. Иймд Оливер Рамсботам Ч.Ганбаттай шууд холбоотой болох нь тогтоогдоно. Тэд харилцаж, мэдээлэл солилцдог.

Хоёрдугаарт, энэ хүнтэй би 2014 оноос хойш гэрээ хэлэлцээний бизнесийн хамтрагчийн хувьд харилцаанд орсноор 2018 оноос тэр намайг ятгаж эхэлсэн. Алтанхуяг аа компаниудаа оффшорт гаргачих, хоёулаа койн токен гаргая, алтаар баталгаажуулсан койн гаргаж олон улсад гаргая гэсэн. Тухайн үед 2018 онд “Жи Пи Морган” банкны Шанхайн захирал, сүүлд Сингапур улсын “Жи Пи Морган Чейс” банкны захирал Жеймс Вэй Монголд ирж уулзсан. Койн гаргая, токен гаргая гэсэн. Миний бүх компанийг хамсан залилсан, юу ч буцааж өгөөгүй.

Энэ байдал Ч.Ганбатын Эпштейнд өгсөн репорт дээр ч шууд харагддаг. 2017 онд Жеффри Эпштейнтэй ярилцсан зүйлдээ тэр “Чингис койн” гаргах талаар ярьдаг. 2017 оны 7 дугаар сарын 8-ны Жеффри Эпштейнтэй харилцсан имэйлд байдаг. Энэ хүмүүс Монголд ирсэн, надтай Монголд олон гадаад хүнийг авчирч ТУЗ байгуулж койн гаргана гэж байдаг. Энэ хүнтэй би маргана, эрх зүйн хүрээнд маргана, Монголдоо маргана, гэвч дийлддэггүй. Мэдээж гадны компанийг төлөөлж надтай маргаж байгаа учраас итгэмжлэл олж авч, шүүхэд маргах, төлөөлөх, манай дипломат албаар дамжуулан компани төлөөлөх тамга тэмдэггүй, компанийн гэрчилгээгүй мөртөө манай дипломат албаар орж ирээд шууд нотариатын үйлдэл хийлгэдэг. Монголд сонин нотариатын үйлдэл олон хийлгэсэн, энэ бүр бүлэглэл. Үүнийг би хүн гүтгэж байгаа биш, энэ байдлыг шүүхээр тогтоолгоно, авлигатай тэмцэх газраар тогтоолгоно, зарим нь иргэний шүүхээр хүртэл явж байна. Хууль бус нотариатын үйлдлүүдийг цагдаагийн байгууллагад хандсан. Үүнийг хийж өгдөг хэсэг бүлэг өмгөөлөгч нар бий. Зарим нэг...(минут дуусав)

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Би танд нэг минут өгье. Та яг нэг минутад багтаана уу.

Оролцогч А.Алтанхуяг: Одоо 3 дахь асуудал бол энэ хүн манай Ерөнхийлөгчийн асуудал руу, “Тэрбум мод” руу орж ирлээ. Одоо Сингапурт энэ хүн “Боррел” компанийн холдинг гэдэг толгой компанийг байгуулсан, охин компани “Номгон Форест” манай Монголд 7,500 км квадрат газар авсан, “Тэрбум мод”-ны төсөлд орно гэж байгаа. Боррел компанийн үүсгэн байгуулагч нь дандаа “МакКинзи”-гийн зөвлөхүүд нийлж байгуулсан. Оюу толгойн зөвлөгөө өгдөг, Таван толгойд зөвлөгөө өгдөг эдгээр хүмүүс бүгд орж ирлээ. Энэ нь манай Ерөнхийлөгчийн нэр хүндэд халдах, мөнгө угаах вий. Койн, токен гаргана гэсэн мөнгөө Хятад, Сингапурын зах зээл дээр босгоно гэсэн мөнгөө угаах вий гэж болгоомжилж байна. Манай Ерөнхийлөгч нарын нэр хүндэд тэд халддаг. Би хамгийн сүүлд ганцхан зүйл хэлье...(минут дуусав)

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Ганцхан минут өгье.

Оролцогч А.Алтанхуяг: Энэ Оливер гэдэг хүн манай өмгөөлөгч, хуульч залуучууд гадаадад ажиллахыг хүсэхэд Америкт байдаг хуульч нарыг хооронд нь солилцдог олон улсын байгууллагын хуульч сонгон шалгаруулах байгууллагын

стратегийн зөвлөх. Залуу хүүхдүүд минь “Либерти Партнерс”-ийн Ч.Ганбат болчхов. Энэ хүн их эвгүй хүн. Ерөнхийдөө “Рио Тинто”-гийн талаар дахин ярья. “Рио Тинто”-гийн захирал, 6 дугаар сарын 2-нд Монголд ирдэг хүн 2009-2019 оны хооронд “МакКинзи”-гийн Ерөнхийлөгч байсан. Оюу толгойн ТУЗ-ийн дарга байгаа хүн бас “МакКинзи”. Эдгээр хүмүүс “МакКинзи”-гээрээ цугларч, модны төсөл дээр бас “МакКинзи”-гээрээ орж байгаа нь манайд нэг айтхар...(минут дуусав)

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Дараагийн хүн Сарантуяа, дараа нь Чинбаатар, Отгонцэцэг нар бэлдэж байгаарай. 2 дугаар микрофон.

Оролцогч Н.Сарантуяа: Надад нэг асуулт, хоёр санал байна. Энд Ерөнхийлөгч Х.Баттулга нийтдээ 80 гаруй удаа имэйлээр харилцсан гэсэн мэдээлэл Эпштейний файлуудад байна гэсэн. Үүний талаар мэдээлэл байхгүй юу? Одоо ярьж байгаа бол асуух хэрэгтэй. Л.Пүрэвсүрэн, Сайханбилэг нар бүгдээрээ Ц.Элбэгдоржийн хүмүүс гэдгийг бид мэдэж байгаа. Х.Баттулга Ерөнхийлөгчийн тэр харилцсан имэйлүүдийн талаарх мэдээлэл юу байна, түүнийг асуумаар байна.

2 дугаарт, манай хүмүүс Эпштейний файлуудтай холбоотой конспирологийн шинж чанартай, нотлогдоогүй мэдээллийг ярьж, хүн шарж идсэн гэх мэт зүйл яриад байх нь дэмий. Нийт ард түмнийхээ тархи толгойг угааж, санаа сэтгэлийг нь зовоох хэрэггүй гэж бодож байна.

3 дугаарт, надад нэг санал бий. Би өөрөө судлаач учраас олон жил нэлээн судалгаа хийж явна. Манай улс харийн далд колоничлолд орсон юм биш үү гэсэн бодол байдаг. Гадаадынхан эдийн засгийн хоёрхон салбарт орж ирсэн. Энэ нь уул уурхай, банк санхүү гэсэн 2 салбар. Уул уурхай бол ойлгомжтой. Банк санхүүгээр жишээлбэл манай иргэд хамгийн өндөр зээлийн хүүг ард иргэд төлдөг. Иймд гадаадын колоничлол аль эрт ороод ирчихсэн. Тэд уул уурхай, банк санхүүд орж ирэхээсээ өмнө хамгийн түрүүнд хуулиа бэлтгэж орж ирдэг. Манай Үндсэн хуулийг бичихэд гадаадын зөвлөхүүд их нөлөөлсөн гэсэн мэдээлэл сүүлийн үед их гарч байна. Үндсэн хуулийг бичихэд оролцсон хүмүүс өөрсдийнхөө дурсамжийг бичиж эхэлсэн байна.

Энд жишээлбэл манай Үндсэн хуулийг бичихэд Азийн сан гэдэг байгууллага нэлээд их үүрэг роль гүйцэтгэж оролцсон байна. Энэ байгууллага ямар байгууллага вэ гэж судлахад мэдээлэл нь ил байна. Аль 50-60-аад оноос Америкийн Тагнуулын төв газартай холбогдсон байгууллага. Эргээд харахад бид гадаадын тусгай албаны зөвлөгөөгөөр Үндсэн хуулиа бичсэн болж таарч байна уу? Иймэрхүү зүйл гарч ирж байна. Иймд гадаадын колоничлогчдын нөлөөлөл Ц.Элбэгдорж Ерөнхийлөгч байсан 8 жилийн хугацаанд биш, бүр 1990-ээд оноос эхэлж орж ирсэн. Та бүхэн санаж байгаа байх...(минут дуусав)

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Цаг дууслаа. Та холбогдох сэдвээрээ яриарай. Нэг минут өгье.

Оролцогч Н.Сарантуяа: Надад нэг дүгнэлт бий. 1990-ээд оноос эхлэн энэ бүх колоничлолын систем орж ирсэн байна. О.Дашбалбар гуайн хэлсэн үг байдаг. “Миний бие муу байна. Ц.Элбэгдорж гэдэг хүн Монголын ард түмэнд маш их муу юм хийчихлээ” гэсэн 1990-ээд оны бичлэг байдгийг бүгдээрээ харсан байх. Үүнийг эргэж бодвол бид аль хэзээний харийн колоничлогчдод хөтлөгдөж яваа юм биш үү? Ийм дүгнэлттэй байна. Анхаарал тавьсанд баярлалаа.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Дараагийнх нь Д.Сарантуяа. Монгол Улсын Ерөнхийлөгч асан, УИХ-ын гишүүн Халтмаагийн Баттулгатай холбоотой асуудал дараагийн тусдаа сэдэв байгаа. 2 дугаар микрофон.

Оролцогч Д.Сарантуяа: Өнөөдөр байгалийн баялагт маш их анхаарал төвлөрүүлэх ёстой гэж үзэж байна. Яагаад гэвэл хандив, тусламж өгдөг Засгийн газрын 2010 оны 07 дугаар сарын 14-ний тогтоолын талаар. “Эм Си Эс”-ийн Э.Оджаргал хэлсэнчлэн “Та нар хандив өгдөг тэр зүйлээ болиулаач. Тэгвэл бид Улсын Их Хурлын гишүүдэд хандив өгч, улс төрийг самрахгүй” гэсэн. Үүнийг болиулахыг олонтаа хэлсэн. Шувуу болгонд үг дайна гэдэг шиг бид явуулсаар байдаг. 2010 оны Засгийн газрын 07 дугаар сарын 14-ний өдрийн 190 дүгээр тогтоолыг хүчингүй болгоорой гэж бид явдаг. Тэгэхэд энэ нь Эпштейний ятгалга байсан байна. Одоо хяналт тавьдаг 80 дугаар тогтоол байгаа. Бүх чиг үүрэг нь байсан.

Энэ олборлох үйлдвэрлэлийн ил тод байдлын санаачилгыг яам, Тамгын газарт чиг үүргийг нь өгчихсөн, тэрийг бас хүчингүй болгосон. Байх ёстой зүйлийг нь хүчингүй болгоод, байх ёсгүй зүйлийг нь байлгаж байгаа нь ямар учиртай юм бэ? Энд олон УИХ-ын гишүүнийг бид тэжээж байна, эд нар нэг нэгнийхээ нүүрийг хараад ийм зүйл хэлдэггүй. Өнөөдөр Израилын Засгийн газрыг байгуулсандаа талархаж байгаа юм шиг асуудал үүсгэх нь илүүц байна.

1 болон 3 дугаар асуудал дээр иргэдийнхээ үгийг нэг цаг сонсоно гэххээд баялгийн асуудал дээр 40 минут тавьсан нь өрөөсгөл. Хурал 2 цаг шахуу хоцорч эхэлсэн. Иргэдийн санал, гомдлыг баялаг дээр илүү төвлөрүүлэх байх гэж бодож байна. Хүүхдийн асуудлыг ярьж өдөржин өнгөрлөө.

Энэ хамгийн гол асуудал бол сая хэлсэн Н.Сарантуяа судлаач, эрдэмтэн, философийн ухааны докторын хэлсэн дээр нэмж хэлэхэд, банк санхүү, уул уурхайн бүх бодлогын баримт бичиг, татварын хуулийг Эпштейн “Эм Си Эс”-ээр дамжуулж засуулсан. Манай татварын хуульд маш сайн заалт байсан. Энэ хууль бус гэрээний үндсэн дээр “Рио Тинто” дандаа авлига өгч гэрээ хийчхээд өнөөдөр байна. Тэр авлига өгсөн гэрээний орлогыг хураадаг байлаа. Тэгэхэд Чимэдийн Хүрэлбаатар, Б.Чойжилсүрэн хоёр болиулсан. О.Батнайрамдалд ч гэсэн хэлсээр байсан. Нэг чихээрээ гаргаад нөгөө чихээрээ оруулна. Дараа нь зөвшөөрөгдсөн үйл ажиллагааг зөвшөөрөлгүй явуулах нь бас асуудалтай. Үүнийг шүүхэд нэхэмжлэл гаргадаг Үндэсний татварын албаны бүрэн эрх байсан. Гэтэл үүнийг хийж өгөхгүй байна. Ж.Ганбат гэж ТНБД байсан хүн яг тэр О.Батнайрамдалын хянан шалгах сонсголын үеэр ажлаа өгчихсөн. Тэнд байцаагч ямар ч байцаагч шалгасан ёстой янзын сайн болно гэсэн, татварын алба шиг сайн ажиллаж байгаа...(минут дуусав)

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Сэдэвтэй яг холбоотой зүйл ярья. Энд Дубайн гэрээтэй холбоотой асуудал ярьж байна. Нэг минут өгье.

Оролцогч Д.Сарантуяа: Хамгийн гол нь, Б.Баярбаатар гишүүн ээ ажил хийх гэж байгаа бол “Халзан бүргэтэй”-ийн сонсгол шиг зүйл хиймээргүй байна. Үүнийг Хяналтын түр хорооны сонсгол болгох хэрэгтэй. Монголын эдийн засаг, улс цэргийг самарч байгаа ийм үл бүтэх этгээдүүдтэй хийх гэж байгаа бол туршлагатай хий. Үгүй бол өмнө нь Оюу толгойн хянан шалгах түр хорооны сонсгол хийсэн, Эпштейний талаар хянан шалгах түр хорооны сонсгол хийхгүй гэж байгаа бол учир дутагдалтай. Нэгдүгээрт, энэ хүүгийн орлогыг авъя гэж байгаа. Өнөөдөр “Рио Тинто”-д хүүгийн зардал төлж байгаа бол тэр хүүгийн орлогыг бид авъя. Их өртөгтэй Оюу толгойн лицензийг “Рио Тинто”-доо барьцаалаад зээл авчихсан тул батлан даалтын болон барьцааны хүүгийн орлогыг авъя. Одоо 2026 оны төсвийг хэлэлцэж байна. Үүнийг ярьдаг өгдөг хүн байдаггүй, усанд хаясан чулуу шиг, төрийн 3 өндөрлөгт өгсөн...(минут дуусав)

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Одоо дараагийн хүмүүст боломж олгоё. Та гол зүйлээ ярихгүй явсаар байгаад бүх цагаа дуусгачихлаа. Би таны татвартай холбоотой асуудлыг 4 дэх удаагаа сонсож байна.

Өнөөдөр УИХ-ын гишүүд бүгд сонсож байна. Иймд аль болох ажил хэрэгч байдлаар хамтран ажиллая. Бусад хүмүүст боломж олгоё, цагаа баримталж явъя гэж бодож байна.

Оролцогч Д.Сарантуяа: Хамгийн гол асуудал бол Монгол Улсын иргэн АНУ-д төсвийн зардлыг хянадаг ухаалаг, тэр юугаар зохиогчийн эрх авсан байгаа. Нямдагийн Нямцэндийн туршлагыг Оюу толгой дээр зардлаа хянахад хэрэглэх хэрэгтэй. Оюу толгой бүх уул уурхай, татвар, санхүү, тагнуул, прокурор, бүх хүчний байгууллагын зардал гээд нэг зүйлийг хийх хэрэгтэй. Тэгвэл Монгол Улс хөгжинө. Одоо “Turquoise Hill”-ийн хувьцаа эзэмшигчид байна. Жижиг хувьцаа эзэмшигчид үнэн бодитой тооцсон ашгаасаа хувь хүртдэг бол Монголын ард түмэн нэг ч төгрөгийн хувь хүртдэггүйг болиулах хэрэгтэй. Ийм зүйлээр тэмцвэл Оюу толгойн төлөө явсан хүмүүс, Б.Баярбаатар болон бусдын ач гавьяа гарах байх гэдгийг хэлье. Баярлалаа.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Дараагийн оролцогч Б.Чинбаатар 2 дугаар микрофон.

Оролцогч Б.Чинбаатар: Б.Баярбаатар гишүүндээ баяр хүргэе. Энэ сонсгол явуулж байгаад талархаж байна. Цаашид ажлын хэсэг гарган шалгагдах байх гэж найдаж байна. Ямартай ч Эпштейн гэдэг хүн, Ц.Элбэгдорж гэдэг хүн гадаадын байгалийн баялгийн алуурчид, эдийн засгийн алуурчидтай нийлж Монголыг самарсан нь ойлгомжтой байна. Өнөөдрийн сонсголоор хүний эрхийг ноцтойгоор зөрчсөн байх магадлал маш өндөр байна. Үүнд цагдаа, тагнуулын байгууллагууд үүрэгтэй ажлаа хийх байх. Цагдаагийн байгууллага хүний хувийн нууц гэдгийн ард бүх зүйлийг нуух хэрэггүй гэж хэлмээр байна. Мэдээж цагдаагийн байгууллага, Тагнуулын ерөнхий газар, АТГ-ын ард Ц.Элбэгдорж байгаа юм биш биз гэсэн хардлага бий.

Би бол Таван толгойг ард түмэндээ өмчлүүлэх Үндэсний хөдөлгөөний тэргүүн Б.Чинбаатар гэдэг хүн байна. Байгалийн баялгаас ард түмэн ашиг хүртэж чаддаггүй гол шалтгаан нь энд байна гэж би дүгнэлээ. Иймд хууль хүчний байгууллагууд ажлаа сайн хийгээрэй гэж захиж хэлье. Баярлалаа.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Оролцогч С.Отгонцэцэг 2 дугаар микрофон суугаарай.

Оролцогч С.Отгонцэцэг: Маш чухал асуудал хөндөгдөж байна. Монгол Улсын байгалийн баялгийг ашиглахад хуулиа эхэлж бэлтгэж гаргадаг гэдгийг түрүүн нэг хүн хэллээ. Эзэн Чингис хааныхаа сургаалыг төрийн албыг хашиж байгаа та бүхэн санаж байгаасай гэж үнэхээр хүсэж байна. Яагаад гэвэл Монгол Улсыг Эзэн Чингис хаан байгуулсан бөгөөд бид газар шилгэдэггүй, ус цалгидаггүй сайхан газрын диваажин болсон Монгол Улсаа эзэнтэй байлгахын төлөө, Монгол Улсын эзэн болсон монгол хүн болгон байгалийнхаа баялагт эзэн шиг хандахын тулд “Эко хүүхдийн төлөө нэгдье” гэсэн уриалга гаргасан. Өнөөдөр дэлхий нийтээрээ байгалийн баялгаа “ногоон дипломат” гэсэн агуулгаар хөндөж эхэлсэн байна.

Иймд ногоон дипломат асуудалд Израильчууд аймаар харгис захиалгын хууль гаргаж, бидний баялгийг, газар усны ууган иргэд болсон ард түмний зөвшөөрөлгүйгээр нэг төрийн эрх мэдэл, өндөр албан тушаалтныг мөнгө, санхүү, авлигаар худалдан авч, ард түмнийх нь эсрэг шийдвэр гаргуулж, байгалийн баялагт нь гаднаас нөлөөлж, Оюу толгой гэх мэт байгалийн асар их нөөцтэй баялгийг сорж байгаад би үнэхээр харамсаж байна.

Иймд эзэн болсон монгол хүнийг вакцинаар хороож, байгалийн баялгийг нь дураар авах зүйл ажиглагдаж байна гэж үзэж байгаа тул бид эд баялгаа алдвал

багыг алдана, нэр төрөө алдвал ихийг алдана, харин амь насаа алдвал бүгдийг алдана.

Иймд өнөөдөр яагаад вакцины асуудал яригдаад байна вэ гэвэл уул уурхайд ажиллаж байгаа залуучуудад бүгдэд нь вакцин тарьж байж ажлаа хий гэсэн шаардлага тавьснаас болж олон мянган уурхайд ажиллаж байгаа залуучуудын дунд амь насаа алдах тохиолдол гарч байна. Тэр амь насаа алдсан залуучуудын орон зайг гаднаас Хятадын олон мянган ажилчдыг оруулж ирэх гэсэн асуудлыг УИХ-ын гишүүн П.Сайнзориг хөндөж байсан.

Иймд энэ бол эрүүл мэндийн асуудал. Байгалийн баялгийн асуудал хоёр салшгүй холбоотой тул бид уул уурхайн баялгаа алдаж болно гэвч энэ баялаг дээр Израильчууд эзэн суух гэж биднийг вакцинаар хороож байна гэдэгт бүх нийтээр анхаарал хандуулаач. Энэ бол хоорондоо маш холбоотой, ноцтой асуудал гэж үзэж байна. Баярлалаа.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Танд баярлалаа. Одоо оролцогч Б.Эрдэнэбаатар.

Оролцогч Б.Эрдэнэбаатар: Өнөөдөр 2026 оны 10 дугаар сарын 07-ны өдөр бол Монгол Улсын түүхэн дэх хамгийн чухал өдөр болж үлдэнэ. Энэ өдөр ямар ч асуудлыг шийдэж чадахгүй байлаа ч гэсэн цаашдын түүхийн анхны алхам болно гэдэгт би итгэж байна. Хууль зүйн сайд байсан С.Амарсайхан орж ирж байгаатай холбогдуулан 2026 оны 09 дүгээр сарын 10-нд Украйнд хүүхэд, хүнийг алж байгаа “Блэк Рок” компани Монгол Улстай, Монгол Улсын Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газрын дарга Б.Энхбаяр гэрээ байгуулсныг юу гэж үзэх вэ гэж би С.Амарсайхан сайдаас асууж байна.

Миний 2 минутад дамжуулах үг гэвэл, би 2026 оны 01 дүгээр сарын 09-нд Австралид очиход яг тэр өдөр “Financial Times” сонин гарч, Оюу толгойн асуудалд гадаадын том дарга нар, зөвлөхүүд оролцсонтой холбогдуулан би анх удаа “Хөх толбо” сонины бүтэн 8 нүүрийг Эпштейний бага наснаас өнөөдрийг хүртэлх амьдралыг харуулсан нүүрээр гаргасан. Мөн 1990 онд гарсан “Ардчилал” сонины нэг дугаар байна. Энэ сонинд Ц.Элбэгдорж 7 дугаар сарын 29-өөс 8 дугаар сарын 01-ний өдөр хүртэл Англид айлчилж “Би лордын танхимаас ирлээ” гэсэн ярилцлагыг би тэр үед нийтэлсэн. Энэ ярилцлагад чухал санаа хөндөгдсөн. Эпштейн өнөөдөр Монголд орж ирсэн хүн биш. 1990 онд дэлхийд шуугиан дэгдээж байсан Роберт Максвелл гэдэг хүнтэй энэ хүн хэрхэн уулзаж байсан тухайгаа ярилцсан. Тэр хүн 2 хүү, 1 охинтой бөгөөд нэг охин нь Эпштейний эхнэр, нууц амраг, хамтран зүтгэгч, АНУ-ын шоронд сууж байгаа, эсвэл суухгүй байгаа гэж ярьж байгаа. Тэрээр “Трампа намайг чөлөөлбөл би бүх төрлийн ярилцлага өгнө, чөлөөлөхгүй бол ямар ч ярилцлага, мэдүүлэг өгөхгүй” гэж хэлсэн. Иймд өнөөдөр ярьж байгаа асуудал бол бүр 1988, 1990 оноос манай том дарга нар, гадны бүгд Эпштейнтэй ингэж холбогдсон гэдгийг би хэлэх гэж байна.

2003 оноос хойш Эпштейний асуудал дэлхий нийтэд яригдаж байсан боловч ихэнхийг нь хааж өнгөрөөсөн. Ганцхан Бенжамин Фулфорд гэдэг хүн энэ тухай маш их ярьсан. Энэ хүн саяхан ийм мэдэгдэл хийсэн, тэр Эпштейний ярилцлагаас эш татаж хэлж байсан. Эпштейн юу гэж хэлсэн бэ гэвэл “би Ротшильдын гэр бүлийн ажлыг хийдэг”... (минут дуусав)

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Нэг минут өгье.

Оролцогч Б.Эрдэнэбаатар: Эпштейн бол Англи, Америк, Израилын тагнуулын ажилтан юм. Эпштейн өнөөдөр Израиль улсад газрын гүнд маш нууц байдалд амьдарч байгаа. Эпштейнийг хамгаалалтад авч, дэлхийн маш олон нууцыг

мэддэг тул Ц.Элбэгдоржийг ч гэсэн хамгаалалтад авах ёстой гэж би хэлэх гэж байна. Яагаад гэвэл 1986 онд Ардчилсан холбооны дарга болж Ерөнхий сайд болох байсан боловч болоогүй, дараагийн удаа болохдоо ингэж хэлж байсан: “Би юу ч биш амьтан. Миний цаана Монголд топ 10 хүн байдаг. Тэр 10 хүн хэнийг томилох вэ, ямар ажил хийх вэ” гэж. Бенжамин Фулфорд Эпштейнийг дэлхий ертөнц хамгаалалтад авах ёстой гэж хэлсэн. Дараа нь Эпштейний асуудлыг бүх улс оронд, ялангуяа АНУ-д хааж байна, яагаад гэвэл энэ асуудал бүрэн дүүрэн ил бол дэлхий даяар том Еврейчүүд... (минут дуусав)

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Нэг минут өгье.

Оролцогч Б.Эрдэнэбаатар: Монгол Улсын баялагт маш томоор орж ирсэн том зөвлөх, үндэсний аюулгүй байдалд...Үүний дараа би лайв хийж байсан, яагаад гэвэл өнөөдөр яригдах байх гэж бодож байна. Израиль улсын аюулгүй байдлыг Монгол Улс хангана гэсэн ямар учиртай гэрээ вэ гэх мэт олон асуудал байгаа. Дараачийн ярилцлагын төгсгөлд үг хэлье.

Өнөөдөр манай улс 24 хүүхдийн, 48 хүүхдийн асуудлыг шийдэж чадахгүй байгаа нь манай улс үнэхээр доройтжээ гэдгийг би хэлэх байна. Яагаад гэвэл та нар өмнөд... (минут дуусав)

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Баярлалаа. Дараагийн хүн П.Бурмаа, 2 дугаар микрофон дээр.

Оролцогч П.Бурмаа: Би Монгол Улсын иргэн П.Бурмаа. Гаж донтон тэрбумтан Жеффри Эпштейн гэдэг хүний файл дэлхий нийтэд цацагдаж ил болж, сэтгэл сэртхийлгэм, зүрх хаагдам аймшигт гэмт хэргүүд нь ил болоод жил гаруй болж байна. Түүнээс хойш Монголд ерөнхий хяналтын сонсгол болж байгаа нь давуу тал, авуштай зүйл гэж харж байна. Энэ сонсголыг зохион байгуулсан Б.Баярбаатар гишүүндээ баяр хүргэе. Энэ бол эр зориг гэж хэлмээр байна. Өнөөдөр би Ц.Элбэгдоржийг “Элбэгштейн” гэж яримаар байна. Яагаад гэвэл энэ хүн Эпштейнээсээ ялгаагүй гаж донтон, Монголд гай гамшиг тарьсан, Монголд байгаа муу муухай бүхний эхлэл нь “Элбэгштейн”-ээс улбаатай гэж би хэлмээр байна. Яагаад гэвэл Ц.Элбэгдоржийн гар хүрээгүй, хуруу дүрээгүй, оролцоогүй нэгж, салбар, бизнес гэж алга. Бүх зүйлд энэ хүн оролцсон байдаг.

Жишээлбэл, Эрдэнэт, Оюу толгой, стратегийн орд газрууд, Таван толгой гэх мэт нь шинжээчийн дүгнэлтээр яригдаж байна. Жишээлбэл, Оюу толгойн гэрээ Ерөнхийлөгч байсан 2009 онд байгуулагдсан. Өчигдөр буюу 10 дугаар сарын 6-нд энэ гэрээ байгуулагдсаны 17 жилийн ой болж байна. Тухайн үед Ерөнхийлөгч байсан хүн, Сангийн сайд нь С.Баярцогт байсан, эдгээр хүмүүс бүгд гэмт хэрэгтнүүд. Өнөөдөр бид Оюу толгойгоос яаж байна? Өрөнд орсон, ямар ч ашиггүй, нэг ч төгрөгийн ногдол ашиг авахгүй явж байгаа нь Монгол Улсын эмгэнэл мөн. Энэ хүний оролцоогүй салбар, бизнес гэж байхгүй, бүх муу муухай нь энэ Элбэгштейнээс ихтэй. Сая 24 хүүхэд, 26 хүүхэд ч гэж яригдаж байна. Монгол Улс хүүхдээ хамгаалж чаддаггүй, хүүхдээ хайрлаж чаддаггүй төр засаг болсон. Эдгээр хүүхдүүдийн төлөө олон байгууллага яригдаж байна. Эд нар юу хийж байсан бэ? Хүний үрсийг хөсөр хаясан, иргэнээ хөсөр хаясан, хүүхдүүдээ хүртэл хөсөр хаясан нийгмийг бид бүтээчихсэн байгаа нь үнэхээр эмгэнэл. Энэ бол Монголын эмгэнэл.

Олон сонсгол болсон. Б.Баярбаатар гишүүн мэдэж байгаа, “Халзан бүргэтэй”-ийн сонсгол, нүүрсний сонсголоос авхуулаад олон сонсгол болсон. Би тэр сонсгол болгонд суусан. Ямар ч үр дүн байдаггүй. Одоо энэ сонсгол ямар нэгэн байдлаар үр дүнд хүрэх хэрэгтэй. Үнэхээр Ц.Элбэгдорж гэдэг хүн гадагшаа гарч зугтсан юм уу, эсвэл Монголд бүгсэн юм уу? Гадаад бодлогын зөвлөх Л.Пүрэвсүрэн гэдэг хүн сая

гадаа байна, энэ дотор орж суухгүй яасан бэ? Гадаа коридорт сайтуудад мэдэгдэл хийгээд байна. Би асуусан: “Та Эпштейн гэдэг хүнтэй хэдэн удаа холбогдож байсан бэ? Хэдэн удаа уулзаж байсан?” “2-3 удаа” гэнэ. Гэтэл Эпштейний файл задарснаар 200 гаруй удаа имэйл бичигдсэн, сүүлдээ бараг “хайртай” гэсэн имэйл явуулсан байна.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Нэг минут нэмж өгье.

Оролцогч П.Бурмаа: Ц.Элбэгдоржийн талаар бас дутуу хэллээ. Зоригийн үхэл аллага. Бүх зүйлд Ц.Элбэгдорж оролцсон байдаг, үүнийг Монголын ард түмэн бүгд мэднэ, бүгд баримттай, нотолгоотой. Иймд Ц.Элбэгдорж гэдэг хүнийг яагаад хорьж шалгадаггүй юм, яагаад барьдаггүй юм бэ? Өөр улс орнуудад яаж байна вэ? Эпштейнтэй холбоотой нэг баримт гарангуут Норвегийн Ерөнхий сайд яаж байна? Нийтэд ил болмогц, нэр дурдагдмагц өөрөө албан тушаалаа өгч байна. Ийм хариуцлагатай, ёс зүйтэй улс орнууд байна. Харин манайд яаж байна? Ямар ч зүйлд хариуцлага тооцдоггүй, ямар ч хүнийг барьдаггүй, хорьдоггүй, цагддаггүй. Шүүх, цагдаа бүгдээрээ хараат болсон. Одоо Ц.Элбэгдоржийн тавьсан тавиулууд, шүүх, прокурор тэр чигтээ хараат байж байна. Үүнийг бид хольж сольж чаддаггүй. Энэ хүнийг баривчлахгүй байгаа нь ямар нэгэн байдлаар төр засагтай холбоотой юм уу? Гадаадад бүгэж байгаад ирсэн. Яагаад сая орж ирэхэд нь барьж хорьж болоогүй юм, яагаад шалгадаггүй юм? Жирийн хүнийг бол аль эрт бариад хорьж, шоронд хийчхэж...(минут дуусав)

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Оролцогчид сэдвийнхээ хүрээнд ярья. Бусад асуудлыг энд ярихгүй, өнөөдөр Дубайн гэрээ, байгалийн баялагтай холбоотой асуудал ярьж байгаа тул тэр хүрээндээ асуудлаа ярья. Дараагийн оролцогч Ж.Дугардорж 2 дугаар микрофон дээр, дараа нь Б.Эрдэнэбат бэлдэж байгаарай.

Оролцогч Ж.Дугардорж: Би Эзэн Чингис хааны байгуулж өгсөн тусгаар улсын иргэн учраас зоригтой ярина. Генри Форд гэдэг хүн ингэж хэлсэн “Дэлхийн 50 баян еврейг аваад нэг газар хорьчих. Тэгвэл дэлхийн бүх дайн зогсоно” гэж. Роберт Фридланд, Жефффри Эпштейн нар бол Израилын тагнуулын дайныг санхүүжүүлэх уул уурхай хариуцсан агентууд. Эдгээр хүмүүс Оюу толгойн гэрээг яг энэ замаар байгуулсан. Сүүлд нь Дубайн гэрээ түүний үргэлжлэл байсан. Иймд тэр дээр манай төлөөлөгчдийг морин уралдаан үзүүлж, асар их үнэтэй бэлэг өгсөн. Энэ нь ил цагаандаа гарч, бүр Монголыг дээрэлхсэн учраас 2 дахь хэлэлцээр хүчингүй болсон. Монголын бүх болохгүй, бүтэхгүй зүйл манай байгалийн баялгаас үүдэлтэй. Байгалийн баялгаас болж болохгүй улс төрч төрж, болохгүй хууль гарч байна. Манайх баялаг ихтэй учраас үүний золиос болж байна.

Манай байгалийн баялаг Израилын дайныг санхүүжүүлж байна. Үүнийг та нар мэдэж байгаа, Израиль асар үнэтэй, тэрбум тэрбумын пуужин өдөр шөнөгүй харвасаар байна. Манай байгалийн баялаг Израилын дайныг санхүүжүүлж, энгийн номхон иргэд, Палестины эмэгтэйчүүд, хүүхдүүдийг алж байна. Иймд манайх асар том 2 хүчирхэг гүрний дунд байна. Тиймээс манайх тусгаар улс, Эзэн Чингис хааны төрт улс учраас НҮБ болон дэлхийн бүх оронд хандах хэрэгтэй. Манай баялгаар дайн хийж, дайныг санхүүжүүлж байна. Манайх Оюу толгойтой анх гэрээ хийхэд “Голдман Сакс”-ыг зөвлөхөөр авсан. “Голдман Сакс” нь “Рио Тинто”, Фридландтай холбоотой хүнийг зөвлөхөөр авсан. Энэ бол буруу замаар орсон хэрэг.

Манайх колоничлогч Израильчуудын Моссадын тагнуулын агентуудын боол болж, колоничлогдож, та нар улс төрчид юу ч хэлж чадахгүй, Монголын хуулийг байхгүй болгож байна. Бид бүхлээрээ улсаараа колоничлогдож байна. Манай өвөг дээдэс үүнд дургүй байгаа. Цаашид бид үүнийгээ засах болно, засахын төлөө явна.

Та бүхэн ч гэсэн засрах хэрэгтэй. Зөв хүнээ дэмжье, зөвд зөөлөн байя, бурууд хатуу байя. Монголчууд Эрүүгийн хуулийн хууль шиг хууль болгоё. Монгол орноо бид л аврах ёстой. Монголыг монгол аварна. Израильчууд ч, хятадууд ч, гадаадын хүн Монголыг аврахгүй. Монгол Улсын төлөөний хувь заяаны төлөө монгол хүн л явна. Иймд УИХ-ын гишүүд та нар монгол хүн бол нэгийг бод. Монгол эх орондоо хайртай бай, монгол хүндээ хайртай бай. Монгол хүний үнэлэмж байхгүй болсон, та нар юу ч хэлж чадахгүй байна. Та нар бүгдэд АТГ, прокурорт шалгуулах эрх байгаа. Та нар юу ч хийж чаддаггүй. Гар барьсан кофе уусан хүмүүс, хуралдаа ч суухгүй, мэдлэг чадвар үнэндээ та нарт байхгүй.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Нэг минут өгье. Энд та бүхнийг сонсож байгаа хэдэн УИХ-ын гишүүнийг буруутгаад яах вэ. Асуудлыг зөв зүйтэй тал руу нь засъя, барья гэсэн санаа бодолтой гишүүд өнөөдөр та бүхнийг сонсоод сууж байна. Хяналтын сонсгол иргэдийн оролцоог Төрийн ордонд оруулж ирж, та бүхний дуу хоолойг олон нийтэд хүргэж байгаа сонсгол гэдгийг ойлгоорой.

Оролцогч Ж.Дугардорж: Уулын мод урттай, богинотой, сайн хүмүүс зөндөө байгаа. Энэ 126 дотор сайн хүмүүс байгаа. Б.Баярбаатар гишүүн, О.Батнайрамдал гишүүн, С.Ганбаатар гишүүндээ баярлалаа, сайхан хүмүүс байгаа. Х.Болорчулуун, Д.Тэрбишдагва, Ч.Улаан зэрэг сайн хүмүүс зөндөө байгаа. Харамсалтай нь “муу хүн үхдэггүй” гэдэг шиг энэ Монголд муу нь олон байна. Иймд би монголчуудаа уриалж байна. Та нар монгол хүн бол, парламентын гишүүн бол, монгол эхийн цус урсаж л байгаа юм бол монгол эх орноо бод. Та нар хангалттай баяжиж, сайхан хослолтой, сайхан машинтай, сайхан байртай болсон. Одоо эх орноо бод, эх орон чинь байхгүй болох гэж байна. Би бага зэрэг бухимдаж байгаа. Бухимдахгүй байхын арга алга. Би гадаа байгаа мянга мянган хүний өмнөөс ч бухимдаж байна. Харин би хувьдаа амьдрал сайхан болсон ахмад, тэтгэвэртээ гарсан, надад дутсан зүйл юу ч алга, би эх орныхоо төлөө дуугарч байна. Уучлаарай, ойлгоорой. Хамгийн сүүлд нь инээгээд дуусгая. Баярлалаа.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: 2 дугаар микрофон дээр Б.Эрдэнэбат.

Оролцогч Б.Эрдэнэбат: Сайн байцгаана уу? Та бүхэнд энэ өдрийн мэндийг хүргэе. Энэ чухал хурлыг зохион байгуулж байгаа та бүхэнд гүнээ талархал илэрхийлье. Энэ чухал асуудалд Монголын ард түмний төлөөлөл болсон 126 гишүүнээс 6 нь орж ирж суугаад байгаад би маш их талархаж байна. Бидний байгалийн баялгийн ашиглалт болон Эпштейний тухай энэ чухал асуудал миний хийж байсан судалгаатай нэлээн холбоотой. Намайг Батаагийн Эрдэнэбат гэдэг. Татан буугдахаас өмнө би МУИС-ийн Эдийн засгийн сургуулийн Санхүүгийн тэнхимийн профессор байсан. МУИС-ийн Эдийн засгийн сургуулийг 2013 онд татан буулгасны дараа би МУИС-ийн Шинжлэх ухааны сургуулийн Нийгмийн ухааны сургуулийн Эдийн засгийн тэнхимийн профессор, мөн 3 жил тус тэнхимийн эрхлэгчээр ажилласан. Одоо ХААИС-ийн эдийн засгийн профессороор ажиллаж байна.

Гол асуудал нь бид 3,6 сая хүн амтай атал бидний баялаг хэтэрхий их. 2009 онд би “Байгалийн баялгийн хараал ба Монгол минь чи хаашаа л яваад байна даа” гэсэн нийтлэлийг олон нийтэд зориулж бичсэн. Энэ их хэмжээний баялаг Монгол Улсыг ерөнхийдөө сүйрэлд авчирна гэдгийг би тэнд анхааруулж бичсэн. Бидэнд ахадсан хэмжээний баялаг байгаа тул түүнийг авч ашиглая гэж шунаж байгаа хүмүүсийн сонирхлыг төрүүлж байгаа аюул бий болсон. Гол асуудал нь рэнттэй холбоотой. Рэнт гэдэг нь хүмүүсийн хөдөлмөрлөж бий болгоогүй ашиг. Байгалийн баялгийн рэнт юутай холбоотой вэ гэвэл онцлог нь нэг цэгт төвлөрсөнтэй холбоотой.

Тиймээс энэ цэгийг олзолж авбал тэр рэнт нэг сонирхлын биш, эдийн засаг болон улс төрийн сонирхлын бүлгүүдийн өмч болчихдог. Түүнийг олон улсаас санхүүжиж болно, удирдаж болно. Монголчуудын үндсэн баялаг болох бэлчээртэй харьцуулбал олзлогдох эрсдэл хамаагүй өндөр байна.

2012 онд би “Монгол Улсын макро эдийн засгийн эрсдэлүүд ба түүнийг даван туулах арга хэрэгслүүд” гэсэн судалгааны ажил бичсэн. Тэнд би уул уурхайг амыг нь тавьсан морь шиг явуулж болохгүй гэж бичсэн. Иймд бид “дотоодын нийт бүтээгдэхүүний тодорхой хувьтай дээд тааз тогтоо” гэж зөвлөмж хэлсэн. Жишээлбэл дотоодын нийт бүтээгдэхүүний 30-аас дээш хувийг үндэстэн хэзээ ч уул уурхайгаас авахгүй гэсэн заалтыг Үндсэн хуульдаа зааж өг. Тэгвэл эдийн засгийн бусад салбарууд оршин тогтнох орон зайтай болно. Ерөнхийдөө бид үүнийгээ хянахгүй, жолоодохгүй бол хэт их баялаг биднийг арчаад дуусгана. Одоо уул уурхайгаас бусад эдийн засгийн бүх салбар унана. Үүнийг баримтжуулсан судалгааны ажил олон бий. Байгалийн баялгийн хараалын янз бүрийн механизм байгаа, түүгээр хийгдсэн судалгааны ажил олон байдаг. Та бүхэн үүнийг уншиж, судлаарай гэж хүсэж байна. Баярлалаа.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Б.Цогтгэрэл 4 дүгээр микрофон.

Оролцогч Б.Цогтгэрэл: Сая шинжээчийн танилцуулсан мэдээлэлд орохгүй байгаа эсвэл шинжээчийн анзаараагүй зарим зүйл, мэдээллийг та бүхэнд хүргэе гэж бодож байна.

Би энэ сонсголд анх удаа орж байна. Зарим хүн Монголын бүх сонсголд ордог юм шиг байна. Би туршлага муутай. Гэхдээ Эпштейнтэй холбоотой файлуудыг бараг бүгдийг нь уншиж үзсэн хүний хувьд анзаарсан хэд хэдэн зүйлээ та бүхэнд хэлье гэж бодож байна. Яагаад гэвэл эдгээр зүйл УИХ-ын эрхэм гишүүдэд шийдвэр гаргахад хэрэг болно. Мөн ирээдүйд олон хүн шийдвэр гаргахад ямар үйл явдал энэ бүх шийдвэрийн ард прокси байдлаар үйлчилж байдгийг олж харах нь зөв гэж би бодож байна.

Иймд санхүүгийн манипуляц хийдэг бүлэглэлүүдийг тодорхой ойлгох ёстой. Эдгээр хүмүүсийн уулзалт, зөвлөгөөн Давосын эдийн засгийн форум эсвэл НҮБ-ын уулзалтын үеэр болдог. Хроникийг тааруулан, болж байгаа уулзалтуудын үеэр ихэвчлэн чухал шийдвэр гардаг. Жишээлбэл 2013 оны 9 дүгээр сарын 23-нд анхны уулзалт болсон. Эдгээр уулзалтад дараагийн шатны үйл ажиллагааны бэлтгэл ажлын асуудал яригдсан гэдгийг тэдний уулзалтын протоколоос харж болно. 2013 онд Оюу толгойн эхний баяжмалын дээж гарч, баяр ёслолоор гаргаж өгсөн. Гэтэл 2013 онд 140 сая ам.долларын үнэ бүхий уран зураг, 80 сая ам.долларын үнэ бүхий алмаз чулуу, 250 сая ам.долларын үнэ бүхий орд харш, эдлэн газрыг санал болгож байсан байна. Мөн үүний дараа 2013 оноос Оюу толгойн далд уурхайн асуудал, Дубайн гэрээний асуудал гарсан. Бүх зүйл Дубайн гэрээг тойрон эргэж байна. Бэлтгэл ажил ба Дубайн гэрээг хийх, Дубайн гэрээний ард үйл ажиллагаа зохион байгуулж 4,4 тэрбум ам.долларын гэрээг хийх асуудал байна.

2014 оны 01 дүгээр сард Давост Ц.Элбэгдорж гуай уулзсан, Эпштейн уулзсан, алдартай Английн хунтайж Эндрю мөн уулзсан. Ц.Элбэгдорж гуай “Алтан гэрэгэ” гардуулсан. Эдгээр бүгд төрийн протоколын хэмжээнд болсон уулзалтууд. Энд ямар нэгэн сенсаци байна уу, эсвэл түрүүн зориуд юм үймүүлэх гэж байна уу? Хүүхэд шарж идсэн гэх мэт зүйл яриад байна. Бид төрийн протоколтой уулзалтын үеэр юу болсон бэ гэдгийг эрүүл саруул ухаанаар ярих ёстой. Үүний дараа 2014 оны 3 дугаар сард Дубайн морин тойруулгын тэмцээн болсон. Үүнд маш өндөр ач холбогдол өгч, олуулаа оролцож, бүх лобби хийгдсэн. Энэ лоббигийн дараа 3 дугаар сарын 29-нд,

дараа нь 05 дугаар сарын 08-нд алдартай УИХ-ын 34 дүгээр тогтоол гарсан. Сар хагасын дараа энэ тогтоолыг лоббигоор хийсэн гэж үзэж байна. Энэ тогтоолын хавсралтын 1.3-д Оюу толгойн төслийн далд уурхайн бүтээн байгуулалтыг түргэтгэх, уг төслийн хэрэгжилтэд Засгийн газраас бодлогын дэмжлэг үзүүлж ажиллах даалгаврыг өгсөн. УИХ-аас ийм виз авсан Засгийн газар бүх чадлаараа ажиллаж байгаа юм.

Одоо Дубайн гэрээг хийхийн төлөө юугаа ч хамаагүй бариад туучхаж байгаа юм. 2015 оны 5 дугаар сарын 18-нд буман үеийн гутамшиг болсон Дубайн гэрээг хийсэн. Хиагтын гэрээг түмэн үеийн гутамшиг гэдэг шиг Дубайн гэрээ бол буман үеийн гутамшиг болсон. Энэ Дубайн гэрээг 5 дугаар сард хийснээс хойш, 9 сард... (минут дуусав)

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Нэг минут нэмье.

Оролцогч Б.Цогтгэрэл: 5 дугаар сард гэрээ хийгдсэний дараа 9 дүгээр сард Нью-Йоркт дахин уулзалт болсон. Нью-Йоркийн уулзалтын дараа 10 дугаар сард Эпштейнд 100 мянган ам.доллар өгөх ажил явсан. Энэ нь Ц.Элбэгдоржийг тойрсон зөвлөхүүдэд 100, 100 мянган ам.доллар өгсөн. Энэ хаанаас гарсан, аль хөрөнгө, мөнгөнөөс гарсан, ямар төсвөөс гарсан нь мэдэгдэхгүй. 12 сард С.Ганбаатар гуайн насаараа шахуу ярьж байгаа 4,4 тэрбум ам.долларын гэрээг хийсэн. Энэ гэрээний үлдэгдэл 3,9 байгаа. Нью-Йоркт болсон 9 сарын уулзалтад Ротшильд гуай Ц.Элбэгдорж гуайтай уулзсан. Үдшийн найр цэнгээний үеэр “хамгийн сайхан, гайхамшигтай уулзалт боллоо” гэж хоорондоо имэйл бичилцсэн яг тэр орой. Ц.Элбэгдорж гуайтай Монгол Улсын дэд бүтцийн салбарт ажиллах, Ротшильдын гэр бүлийнхэн хэрхэн оролцох талаар асуусан. 1880 оноос хойш Ротшильдын гэр бүл “Рио Тинто”-г тодорхой хэмжээнд эзэмшиж, оролцож байгааг бүгдээрээ мэдэж байгаа. Энэ 4,4 тэрбум ам.долларын төслийн санхүүжилтийн гэрээний хуулийн зөвлөх үйлчилгээг Ротшильдынхан үзүүлсэн, энд гэнэт орж ирсэн гэх мэтээр уулзалт болгонд шийдвэр гарна. Эдгээр нь бүгд Монгол Улсын эрх ашиг, эрх зүйн байдлыг үлэмж дордуулсан. Ийм гэрээ, контракт, хэлэлцээр болсон. Өндөр хөгжилтэй орнуудад бол... (минут дуусав)

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Ингээд оролцогчид үг хэлж дууслаа. Өнөөдөр бид Дубайн гэрээг тойрсон асуудал ярьж байна. Эпштейн, Эндрю хунтайж, Тони Блэйрийн эхнэр Шэри Блэйр, Ерөнхийлөгч асан Ц.Элбэгдорж, Ерөнхий сайд асан Ч.Сайханбилэг нарын хүрээнд Дубайн гэрээний лобби хийгдэж, Оюу толгойн лицензийг гадны банканд барьцаанд тавих эрхийг олгож, 4,4 тэрбум ам.доллараар барьцаанд тавьсан. Үүний хуулийн зөвлөгөөг “Рио Тинто”-д хувьцаа эзэмшдэг компани хийж үзүүлсэн.

2039 он хүртэл ногдол ашиг авах хугацаа хойшилсон, монголчуудын өр нэмэгдсэн, хүүгийн хүү бий болсон. Өнгөрсөн оны төгсгөлд О.Батнайрамдал гишүүний ахалсан Оюу толгойн түр хороо байгуулагдаж ажилласан. Би Оюу толгойн түр хорооны гишүүнээр ажиллаж, энэ түр хорооны үр дүн нь тухайн үед Оюу толгой руу шилжих гэж байсан Онтрэгийн лицензийг зогсоосон. Цаашлаад түр хорооноос гарсан Улсын Их Хурлын 120 дугаар тогтоолын дагуу Засгийн газар үр бүтээлтэй ажиллаж, ирэх онд монголчууд 3 их наядын ногдол ашиг авахаар болж, зээлийн хүү буурч, менежментийн зардал буурах гэсэн 3 зүйл дээр хэлэлцээр хийгдсэн гэдгийг хэлэх нь зөв.

2009 онд Оюу толгойн гэрээ байгуулагдах үед Монгол Улсын Ерөнхийлөгчөөр сонгогдоод удаагүй байсан Цахиагийн Элбэгдорж УИХ-ын нэгдсэн чуулганд орж ирээд “Монголчууд халуун ам бүлээрээ урагшаа нэг алхлаа” гэж хэлснийг та бүхэн санаж байгаа. Дараа нь 2013, 2014 оны үед Дубайн гэрээний бэлтгэл ажлын цаг үед

хэдэн сэтгүүлчийг суулгаж байгаад яриа өгснийг та бүхэн санаж байгаа байх. “Олон охинтой айл нэг охиноо айлд өгсөн чинь буруу айлд өгчихжээ, одоо тэр охин хэзээ ч анх онгон байсан шигээ онгон болохгүй” гэж. Үндсэндээ “Оюу толгой ашиггүй байна, март” гэсэн агуулгатай зүйл ярьсныг та бүхэн санаж байгаа.

Нэгдүгээрт, байгалийн баялгийн тухай олон нийтийн хэвлэл мэдээллээр ярихдаа ёс бус жишээ татаж байв аа. Арай өөр зүйлээр орлуулж ярих боломж зөндөө байдаг болов уу гэж харж байна.

Дараа нь Эпштейнд танилцуулсан байгалийн баялагтай холбоотой танилцуулгад Эрдэнэт үйлдвэр хүртэл орсон байна. 2016 онд Ч.Сайханбилэг Ерөнхий сайд буухаас өмнө Эрдэнэт үйлдвэрийн 49 хувийг хувьд шилжүүлсэн, Засгийн газар саналаасаа татгалзсан. Үүнтэй холбоотой 400 сая ам.доллар хаанаас бүтсэн, барьсан гэсэн маргаан өнөөдөр ч дуусаагүй байна.

Хамгийн гол нь 2016 оны сонгуулийн дараа Эрдэнэт үйлдвэрийн 49 хувийг төрд буцааж авахад тухайн үед Ерөнхийлөгч УИХ-ын нэгдсэн чуулганд орж ирээд “хүний олон хүнээ барьдаггүй юм, одоо сувайраад бараг ямар тасагт очиход бэлэн болчихсон үнээ” гэж ярьсан. Гэтэл Эрдэнэт үйлдвэр өнөөдөр төрж байгаа хүүхдийг 90 нас хүртэл нь тэжээх хэмжээний нөөц бий болгож үйл ажиллагаа явуулж байна. Эрдэнэт үйлдвэр долоон мянга гаруй ажилтантай. Харин тэр үеийн схем 1500 ажилтныг үлдээж бусдыг нь халах байсан. Долоон мянга гаруй ажилтны ард шууд хамаарч байгаа хүмүүсийг нийлүүлбэл нийтдээ 50 гаруй мянган хүнийг Эрдэнэт үйлдвэр шууд тэжээж байдаг.

Харин энэ том үйлдвэрээ бид тухайн цаг үед луйврын хэлбэрээр шилжүүлэх гэж байхыг хамгаалж үлдсэн. Байгалийн баялаг бол монголчуудын баялаг. Цаашид монголчууд байгалийн баялгаа тэгш хүртсэнээр улс хөгжинө гэж би үздэг. Иймд 2 удаа ерөнхийлөгчөөр сонгогдсон энэ цаг үед байгалийн баялгийн хуваарилалт, гэрээ контракттай холбоотой зүйл дээр магадгүй дандаа буруу шийдвэр гаргуулах нөлөөлөл, лобби хийж байсан юм уу гэсэн сэтгэгдэл миний хувьд үлдсэн гэдгийг хэлье.

Асуулт асууж, үг хэлэх УИХ-ын гишүүд нэрсээ өгнө үү. О.Батнайрамдал гишүүнээр тасаллаа. Ирцийн дарааллаар Сайнхүүгийн Ганбаатар гишүүн асуулт асууж, үг хэлнэ.

УИХ-ын гишүүн С.Ганбаатар: Б.Баярбаатар гишүүн болон санаачилсан олон гишүүддээ маш их баярлалаа. Яагаад гэвэл Монголын төрд, Засгийн газарт олон жил ажилласан, нэр хүндтэй хүмүүс “Рио Тинто”, Оюу толгой, газрын баялгийн гадаадын хүмүүсийн гар хөл болж ажилладаг. Энэ сонсголыг хийхэд бөөн дарамт, шахалт, хардлага, PR дундуур явж байж хийдэг. Мөн С.Амарсайхан сайд Хууль зүй, дотоод хэргийн сайд байхдаа үүнийг бэлдэж, оролцсон байх. Энд маш олон хүний хөдөлмөр байгааг би энд хэлье. Олон жил гаднаас нь өлсөж цангаж орилж тэмцсэн болохоор. Хүмүүс дотор талдаа хага базуулдаг юм байна лээ. Ерөөсөө дарамт. О.Батнайрамдал гишүүнийг яаж дарамталж байгаа бол гэдгийг би гадарлаж байна. Би өөрөө тэр дундуур нь явж, одоо ч гэсэн адлуулж байна. Иймд би их баяртай байна.

Яагаад гэвэл монголчууд ядаж мэдээлэлтэй болж байна. Олон жил Оюу толгойн талаар ярихдаа би хэн нэгэн хувь хүний мууг нь үзье гэсэн бодол огт байдаггүй. Гэхдээ Оюу толгойн луйврын гэрээ хөл, гар ургаад өөрөө хийгдээгүй. Нэг монгол хүн үүнийг хийсэн, нэг монгол сайд, нэг монгол төрийн тэргүүн гар оролцож хийсэнд л гомдмоор байдаг. Өөрсдөө хэдэн сая ам.доллар хуссан байж болно зайлуул, чааваас. Хамгийн гол нь хэдэн 100 тэрбум ам.долларын өрөнд Монголын ард түмнийг оруулж, хэдэн 100 тэрбум ам.доллараар ажлын байр, орлого, цэцэрлэг,

зам тээвэр, ядуурлаас гаргах боломжуудаа оронд нь өгчихдөгт нь ёстой аймшигтай гомдмоор.

Монголоос өөр оронд бол ингэж 20 орчим жил дуу хоолой гаргаж, миний адил олон хүн явж, тэмцэж байхад 2 сар болоход л ард түмэн дэрхийтэл босно. Харин манайд бол хараад, ангайгаад л суугаад байна. Би “тээр, би хэлээгүй юу” гэсэн өнгөөр ярих гээгүй юм шүү. Энд сайхан боломж гарч ирсэн учраас баярласандаа ярьж байна. Одоо боломж гарч ирж байна. Эйнштейний хэлсэн “Муу улс төрчид улс орныг цөм луйвардаж, гаднынхантай идэж ууж, хагартлаа баяждаг байж болно, тэдний бас буруу биш. Тийм луйрыг хараад зарим нэг нь адлуулаад хэлээд байхад юу ч хийхгүй ангайгаад хараад байсан жирийн хүмүүсийн буруу шүү” гэж хэлсэн үг байдаг. Түрүүн нэг профессор энд ярьсан. Би магнайгаа хагартал баярлаж байна. Эдгээр эрдэмтэд, ухаантай хүмүүс, хууль зүйн доктор, гавьяат, эдийн засгийн том доктор эрдэмтэд өнөөдөр үүн дээр хамгийн их ярих ёстой. Амиа бодно гэдэг аймшигтай, монголын ухаантай царайтай эрдэмтэд.

Би үүнийг яагаад ярьж байна гэвэл Нарантуул дээр тэрэг түрж байгаа хүүхэд ямар ч буруугүй, тэр хүүхдийг хариуцлагатай бай гэж би хэлээгүй. Манай “Хөх толбо” сонины хувьд намайг хүүхэд байхад бидний манлайлагч, оргил байсан, би оюутан байхад таны сониныг уншиж урам авч байсан Эрдэнэбаатар ах олон жил ярьж байна. Би минут ахиу учраас цээжээ онгойлгож ярьж байна. Тэгэхгүй бол нэг нохойд өгч байгаа муур шиг ганц савчаад яриад дуусдаг, юу ч ойлгуулж чаддаггүй. Монголын эрдэмтэд ярих ёстой. Оросын социализмын үед хамгийн их дуугарч байсан Сахаров байна. Оросын хэдэн эрдэмтэд ад болж, цөлөгдөн барин байж ярьж байсан. Энэ утгаараа би тэр эрдэмтэн залуу ярихад баярлаж байна.

Миний асуулт их тодорхой. Минут гайгүй байна гээд баярлаад яриад байсан чинь одоо гуравхан минут үлдсэн байна. Ард түмэн цөхөрсөн байна. Гэхдээ монголын ард түмэн та нарын өмнөөс дуугарч, миний адил олон хүн ярьдаг, бид цөхрөөгүй. Өнөөдрийн сонсгол гайтай-аймшигтай тэр алуурчны гэрээг цуцлах үндэслэл өнөөдөр яригдаж байна. Энэ гэрээг хаалганы цаана нөгөө муу Дубайн гэрээ гэдэг нэрийг би анх чуулганд 2013 онд ярьж байсан. Дубайн гэрээ байгуулж байхад “ийм гэрээ байгуулчихсан байна, даанч дээ” гэхэд Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөлийн гишүүн, УИХ-ын дарга нь тэр үед “С.Ганбаатар аа, наад юмаа аваад ир ээ, би сонсоогүй” гэж хэлсэн. Энэ бүгд хууль бус явагдсан. Дубайд гадаадын хүний гал тогооны ширээн дээр охинтой нь гэлүү, хүүхэдтэй нь ярьж байгаад манай Ерөнхий сайд байгуулсан аймшигтай гэрээ. Хууль бус гэдэг нь баримтаар гарч ирсэн үед энэ бүхнийг цуцлах алтан боломж. Би үүнд их баяртай байна.

Би түрүүнээс хойш нэг ч хүний нэр ярьсангүй, бодитой, объектив ярихыг хүсэж байна. Гол нь Дубайн гэрээн дотор хэд хэдэн зүйл байна. Нэгдүгээрт, 20 банкн дээр Монголын ард түмний газар нутаг, баялгийг барьцаанд аваачиж тавьсан. Энийг цуцлах боломж байна гэж харж байна. 20 банкны нэр нь байна. Би тухайн үедээ хэлэлцээр, нэр устай бүх компаниудыг нь ярьж байсан. Энэ 20 банк биднийг барьцаанд аваачиж тавьсан, бэлчээрээр нь. Тэнд Оюу толгойгоос ногдол ашиг хүртээх 20 банкн дээр биднийг тавьсан Дубайн гэрээ цуцалсан гэж байгаа, цуцлаагүй. Дубайн гэрээний хортой үйлчлэл одоо хүртэл үргэлжилж байна. Энэ гэрээний барьцаанаас монголын ард түмнийг чөлөөлөх боломж бүрдлээ.

Би гэрээний хамгийн гол заалтыг хэлье. Англи гэрээг нь барина шүү, монгол гэрээг дагагдахгүй гэж заасан. Монгол гэрээ нь үхрийн эврийг боочихсон юм шиг, орчуулга нь хүртэл луйвар, тэр орчуулагч нь хүртэл захиалгынх. Английг нь та нар харвал үг үсэг нь аймшигтай. Гэрээний 5.6-г та нар хараарай. Англи орчуулга дээр

барьцаа хөрөнгө, үл хөдлөх хөрөнгө, гэрээ, лиценз, бусад бүх гэрээнүүдийн заасан зүйл бүгд барьцаанд байна гэж заасан. Чуулган дээр би тухайн үед хэлж байсан. Монголын ард түмэн бид барьцаанд байгаа, одоо монголын ард түмэн 40 их наядын өртэй, ихэнх нь Оюу толгойн барьцаанд байгаа. Өнөөдөр монголын ард түмэн нэг үсрээд 150, 200 саяын байртай байа гэж бодъё. Хашаа байшин 100 хүрэх үү, үгүй юү, тэр хавьцаа. Айл болгон үндсэндээ “Рио Тинто”-гийн барьцаанд, өрөнд байшин, хашаа байшин, гэр нь байна гэсэн үг. Нийт өрийг монголын ард түмний өрх болгоноор хуваавал түүнээс их мөнгө гарна.

Хоёрдугаар зүйл, алтан боломжийг би харж байна. Монголын ард түмэн цөхрөх хэрэггүй, цөхөрч юм ярихаас ч дургүй болсон гунигтай байна. Маргаашаас эхлээд “Рио Тинто”-гоос цалингаа авдаг хүмүүс, тархи угаагч нар, PR-чид ажилдаа орно. Би 20 жил “Рио Тинто”-гийн PR-чдын цалинг тавьдаг хүн. Намайг ярихгүй бол тэдэнд цалинг нь өгдөггүй. Нөгөө С.Ганбаатар, солиотнууд чинь яриад эхэллээ гээд очоод цалингаа авна. Тэр ядарсан PR-чдын хүүхдүүдийн талхны мөнгийг өгч байвал буян. Ядаж нэг монгол хүмүүс нүгэлтэй ч гэсэн тэднээс мөнгийг нь авч байх ёстой. Та нар өдөр болгон 10 гаруй тэрбум төгрөгийг зээлийн хүүд өгч, өдөр болгон 2-3 сургууль, цэцэрлэг хүүнд нь өгч байна. Дубайн гэрээн дээр заачихсан (хүүхэд хуурч байгаа юм шиг) нэг юм байгаа, та нар гэрээний 7.4-ийг хараарай. Үүнийг цуцлах боломж гэж би харж байна. Би сонсгол зохион байгуулсан гишүүдэд баярлаж байна. Одоо монголын ард түмэн орилж, жагсаж, цуглаж, өлсөж, түүний эсрэг гар хөлийг нь хуга мушгидаг.

Ийм том луйвар хийчхээд байхад олон жил цалинг нь аваад ганган гоё гялалзсан тэмдэгтэй хувцсыг нь өмсөж байсан Тагнуулын газар, АТГ, шүүх, прокурор зэрэг хууль хяналтын байгууллагууд юугаа хийж байсан юм бэ? Хууль хяналтын эдгээр байгууллага хам хэрэгтнүүд болсон байна. Бид тагнуулын асуудал ярьж байна. Гэтэл мань мэтийн хүмүүсээ л тагнаад байна. АТГ-аас “газрын тосны үйлдвэрийг цөм шаачихсан байна, 480 сая ам.долларыг нь идээд сонгуульдаа зарчихсан байна” гэж хэлсний төлөө хорин гурван АТГ-ын байцаагч намайг шөнө өдөргүй шалгаж байна. Одоо ч шалгаж байгаа байх. Тэд юу олсон бэ гэвэл юу ч олоогүй. Мөнгө угаасан байна гэж байна, арван мянган төгрөгийн гүйлгээ хийсэн юм байвал гаргаад өг гэхэд таг алга болсон. Яг үүн дээр хүчний байгууллагууд том улс төрчөөсөө даалгавар аваад ухаан зулаггүй явна шүү дээ. Ёстой ичиж үхмээр, тэгсэн дор монголыг сүйрүүлж байгаа, монголын газар нутаг, баялгийг барьцаанд тавьсан энэ гэрээг гадаадын айлын гал тогоонд охинтой нь ярьж байгаад “би байгуулсан” гэж энэ чуулган дээр миний асуултад хариулахдаа ярьсан.

Одоо уначихсан хүнийг би өшиглөөд яах вэ хөөрхий. Би бяртай байхад нь асууж байсан, тэр үед бас алуулж, чирүүлж гулдруулсан. Миний асууж байгаа хоёрдугаар зүйл бол Дубайн гэрээний 7.1. Хорь гаруй тэрбум ам.долларын өр тавьсан. Англиар “collateral asset” гэдэг барьцаа хөрөнгө гэсэн үг. Өнөөдөр “Рио Тинто”-той нийлсэн хэдэн угаадсыг нь долоодог хэдэн монгол улс төрчдийн барьцаа хөрөнгө монголчууд. Та нар энэ барьцаа хөрөнгийг 7.1 дээр хараарай. 20 банканд тавьсан энэ өрийг 5 жилийн дотор тавилаа, 5 жилийн дараа дахин өр тавих эрх надад нээгдэнэ гэдгийг 7.1-д заасан байна. Дахиад би чамайг барьцаанд тавина, харж үзээд 5 жилийн дотор барьцаанд тавихгүй. Миний ярьж байгаа зүйл ойлгомжтой байх. Одоо монголчууд бид таксиныхаа тоолуурыг хараад хэд гарч байна гээд өндөлзөж байгаа, амьдрал хэцүү байна. Монголын нийт таксины тоолуур хэдэн тэрбум ам.доллараар будаа болж байхад анхаарах хүнгүй байгаа нь амиа бодогчдын улс биш байх, мэдээлэл очоогүй байх гэж горьдож байна. Одоо барьцаанд дахин бидний толгойг тавих боломж бүрдсэн, бидний амьдарч байгаа хашаа байшин болгон “Рио Тинто”-гийн барьцаанд оччихсон байгаа. Үүнийг тавьсан хүмүүс хэн гэдэг нь тодорхой. Одоо өрийн хүү нь “ЛИБОР” дээр нэмэх нь (одоо

“SOFR” болсон) 6,5 гэж байгаа, одоо “SOFR” нь 3,9, үндсэндээ 11,4 хувь, 12 хувийн хүүг бидэнд тавьж байна.

Өнөөдөр дэлхий дээр олон улсын зээл, тусламжийн Засгийн газар хоорондын зээлийн хүү 1 хувь, 2 хувь гэж ярьдаг бол харин бидэнд арилжааны зээл өгчихсөн, 13 хувиар зээл өгсөн. Монголын ард түмнийг үндсэндээ дээрэлхэж байгаа энэ гэрээг цуцлах алтан боломж. Энэ гэрээг байгуулахдаа Эпштейнтэй монголын ард түмнээс нууцалж байгуулсан байна гэдэг бол олон улсад одоо энэ шүүх дээр явж байгаа. Би Эрдэнэтээс сонгогдсон гишүүн байсан 2001 онд 5 улсын шүүх дээр монголчуудыг луйвардсан байна гэдэг энэ асуудлыг шүүх дээр яриад, 5 улсын шүүх нээрэн луйвардсан, “Ичмээр юм” гэх асуудлыг Монгол Улсын Ерөнхий сайд, Засгийн газар нь тэр үед “Монгол ямар ч хохиролгүй” гэж явуулсан.

Би хүйтэн цементэн дээр 5, 6 хоног чонон дахтай гадаа өлсгөлөн зарлаад их ядарч байсан. Олон хоног өлсөж хэвтэнэ гэдэг бол нэвтэртлээ даарч, 5 цул аймшигтай даарч байгаа юм. Ёстой бурхан тэнгэр надад тусалсан байх. Арай гэж 5 улсын шүүх дээр бид гомдолтой хэвээр явж байгаа. “Рио Тинто”-гийн гар хөлүүд аль болох гомдлоо татчих гээд байгаа. Энэ нь монголын ард түмэн унтаад байна гэсэн үг. Би өнөөдөр ард түмнээ огт шүүмжлээгүй. Ард түмэн намайг хамгаалж, хайрлаж байгаа учраас би өдий дайтай амьд байгаа хүн. Гол хэлэх зүйл бол үүнийг засах алтан боломж байна, баярлалаа гишүүд ээ, үүнийг одоо ажил хэрэг болгоорой гэж хэлж байна. Баярласан хүн чинь их юм ярьдаг. 13 хувь гэдэг нь мөн их дээрэлхсэн байгаа юм.

Дараагийн ярих зүйл. Санхүүжилтийг нэг мөр хийхгүй, та нарыг дутуу алсан могой шиг байн байн өр авна гэдгийг гэрээний 5.1 дээр заасан байгаа нь мөн аймшигтай. Одоо би Монголоор нь хэдэн зүйлийг та нарт хэлье. Хамгийн муухай, гунигтай нь тэр үед Сангийн сайд байсан хүнд би чуулган дээр зөндөө гуйсан, одоо нэр усыг нь яриад яах вэ. Сангийн сайд байсан хүнд энэ далд уурхай, ТЭЗҮ болон Оюу толгойтой холбоотой 2010 оноос хойш ТЭЗҮ гэдгийг монголын ард түмэн их ярьж байсан. Одоо хууль дээр ТЭЗҮ бол хуулийн нэг хэсэг гэж монголын Ашигт малтмалын тухай хуульд заасан. Гэтэл энэ дотор та нар “ерөнхий зүйл” гээд “ТЭЗҮ ямар ч хамаагүй” гэж заасан байна. Энэ бол аль хэзээний Үндсэн хууль зөрчсөн гэрээ ба Дубайн гэрээг цуцлах, Оюу толгойн гэрээ, ARSHA гэрээнүүдийг цуцлах алтан боломж өнөөдөр бүрдлээ гэж би харж байна.

Энд бас нэг сонин зүйл хэлье. Энэ олон луйвар болж байхад манай хүчний байгууллагууд бүгдээрээ хамсаатан хэрэгтэн шиг чимээгүй байдаг юм байна. Энэ тухай ярьсан миний адил хүмүүсийг хөл гарыг нь хуга мушгидаг юм байна. Ер нь тэд татварын мөнгөөр санхүүждэг, хувцасладаг, хооллодог. Тэр бийлэгжүү хурандаанууд ярих цаг болсон. Мань мэт хүнийг л чангалаад байдаг. Аудит үүнийг шалгадаггүй юм уу гэж байна. Гэрээний 2.4 дээр Оюу толгой компанийн Төлөөлөн удирдах зөвлөлөөс аудитыг гаргана гэж заасан. Төлөөлөн удирдах зөвлөл 9 хүнтэй, 6 нь “Рио Тинто”, нөгөө 3 хүний нэг нь тэндээ урвасан, насаараа Канадад элчин байсан настай Завханы хүн (урваад нүгэлтэй юм). Төлөөлөн удирдах зөвлөл дээр дандаа “Рио Тинто”-гийн төлөө шийдвэр гардаг. Өнөөдөр энэ гэрээний санхүүжилт, төсөв, төлөвлөгөө, хяналт юу ч байхгүй, монгол орон ямар ч мэдэлгүй, хяналттай болмоор байна гэдгийг хэлж байна.

Энэ бүгдийг гарыг нь хумхиж монголын ард түмнийг мэдэлгүй болгосон. ТУЗ-д 3 монгол хүн улс төрийн амралтад очсон хүмүүс. Нүгэл хийж, монголчуудыг тэнд төлөөлөл байгаа гэж олон улсад баталгаажуулж, ямар ч төлөөлөлгүйгээр монголыг луйвардуулах гар хөл болж байна. Гэхдээ н.Баясгалан гээд охин ярьж байгаад баярлаж байна. Эр зориг, ямар их дарамт шахалт байгаа бол. Дарамт нь хамгийн

гол нь “Рио Тинто”-гийн дарамт биш, “Рио Тинто”-гийн захиалгаар монголын угаадас долоосон улс төрчид, тэдний захиалгаар хөлсний бийлэгжүү хурандаануудын гар хөл болсон хүмүүс, дандаа арын хаалгаар ордог АТГ-ын байцаагч нар гээд эдгээр луйварчид биднийг дарамталдаг. Монгол ийм мафижсан системтэй болсон. Яагаад мафи гэж байгаа вэ гэвэл гэмт хэрэгтэн, улс төрч хоёр хамтарч ажиллахыг мафи гэдэг. Харин хулгайч, луйварчин гэдэг үг байдаг. Хулгайч, луйварчин, төрд гарсан том хулгайч нар баялгийг аваад гаднынханд зусардан найрч өгдөг, тэдний картель болж хувирдаг. Тэгээд ярьсан хүмүүсээ хоморголдог. Энэ нь сүүлийн арав хорин жилд тодорхой болсон. Гэрээний 4.4 дээр заасан байгаа. “Монгол Улсын Сангийн яам энэхүү төлөвлөгөөг байгуулснаас хойш ажлын 5 хоногийн дотор Оюу толгой компанийн мэдүүлсэн 2010, 2011, 2012, 2013, 2014 оны санхүүгийн тайлангуудыг хүлээн авч баталгаажуулна.” гэж заасан байгаа юм.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Цаг дууслаа. Отгоншарын Батнайрамдал гишүүн.

УИХ-ын гишүүн О.Батнайрамдал: Та бүхэнд энэ өдрийн мэндийг хүргэе. Шинжээчийн дүгнэлт болон оролцож байгаа иргэдийн төлөөллийн үгийг маш анхааралтай сонслоо. Тэр дундаа оролцогч иргэдийн үгтэй 100 хувь санал нэг байна. Энэ 3,5 сая иргэн бухимдахгүй байхын аргагүй. Өнөөдөр бидний ярьж байгаа Оюу толгойг Үндсэн хуулиар олгосон эцсийн эзэд нь өөрийнх нь өмчийг хэрхэн зөв захиран зарцуулсан талаар бухимдах нь аргагүй.

Үүний хамгийн тод жишээ нь Оюу толгой юм. Дэлхийд хосгүй орд, бидний өвөг дээдсээс уламжилж ирсэн байгалийн баялаг. Иймд үүнийг бид, ялангуяа олон нийтийн ард түмнээс сонгогдсон шийдвэр гаргагчид эх орныхоо эрх ашгийг нэгдүгээрт тавьж зөв шийдвэр гаргах ёстой байсан. 17 жилийн эс үйлдэхүй явж ирсэн. Энэ бол ганцхан Монгол Улсад тулгамдаж байгаа асуудал биш. Байгалийн баялаг арвинтай, эдийн засаг, улс төрийн институтын бэхжилт сул орнуудад тулгамддаг хамгийн тод жишээнүүд юм. Түрүүн профессор н.Эрдэнэбат үүнийг олон улсад баялгийн хараал гэдэг гээд хэлсэн. Энэ баялгийн хараалыг бид яаж ийгээд баялгийн ерөөл болгох вэ гэдэг бол бидний сүүлийн 36 жилийн улс төр, сүүлийн 36 жилийн хулгай тэр чигээрээ. Үүнийгээ бид зөв болгох ёстой. Зөв болгох хамгийн том, зөв гаргалгаа нь ард түмнээ мэдэх эрхээр хангах явдал юм. Энэ ард түмний баялгийг хэрхэн захиран зарцуулсан, ямар алдаа гарсан, ямар нөлөөлөл орсон, хэн ямар гэрээ байгуулж ямар үр дагавар гарсныг хэлж байгаа, ард түмнийг төлөөлж байгаа парламент дээр явж байгаа сонсгол, түр хорооны сонсгол, ерөнхий сонсгол бүгдээрээ зөв. Иймд энэ асуудлыг өнөөдөр ярилцаж байгааг би баяртайгаар хүлээн авч байна.

Шинжээчийн дүгнэлттэй холбоотой ярья. Сая шинжээчийн дүгнэлт дээр гарч байна, цаг хугацааны хувьд бид үүнийг холбож үзэх ёстой. 2013 оны 09 дүгээр сарын 23-нд Элбэгдорж Эпштейнтэй уулзсан гэж гарч байна. Хоёр дахь уулзалт 2014 оны 01 дүгээр сард Давосын эдийн засгийн форум дээр болсон. 2014 оны 01 дүгээр сарын уулзалтаас даруй аравхан сарын дараа Сайханбилэгийн Засгийн газар гарсан. Ч.Сайханбилэг 2014 оны 11 дүгээр сарын 21-ний өдөр буюу Дэлхийн эдийн засгийн форумгаас яг 10 сарын дараа Монгол Улсын Ерөнхий сайдаар томилогдсон. Ерөнхий сайдаар томилогдсоноос 5 сарын дараа, 2015 оны 04 дүгээр сарын 16-наас 05 дугаар сарын 18-ны хооронд буюу ердөө нэгхэн сарын дотор 6 тэрбум долларын зээлийн эрх олгосон Дубайн гэрээг байгуулсан. Стратегийн ач холбогдол бүхий ийм том орд дээр 6 тэрбум долларын зээл олгох чухал том гэрээ УИХ-аар ороогүй, УИХ-ын гишүүд мэдээгүй. Тэр битгий хэл Засгийн газрын хуралдаанд оруулахгүйгээр Ерөнхий сайдын захирамж гаргаж байгуулсан ийм зүйл болсон.

Дубайн гэрээг яагаад ярих ёстой вэ гэвэл, өнөөдөр Оюу толгой төсөл маш их зардлын өсөлттэй, хугацаа хойшилсноос Монгол Улсын авах өгөөж тэр чигээрээ 20, 30 жилээр хойш шийдэгдсэн. Дубайн гэрээний асуудал ийм учиртай. Миний хэлэх дүгнэлт бол Оюу толгойн Хянан шалгах түр хорооноос мэргэжлийн шинжээчийн гаргасан олон нийтэд бас хүргэсэн дүгнэлт дотор ил байгааг та бүхэнд дахин сануулъя. Оюу толгой төслийн өнөөдрийн бүх өрмийг нь авчирч байгаа далд уурхайн 6 тэрбум хүртэлх төслийн зээлийн санхүүжилтийг өндөр хүүтэйгээр Дубайн гэрээгээр олгосон. Энэ өндөр хүүгээс болж өнөөдөр өдөр болгон 15 тэрбум хүртэл төлж байгаа асуудал үүссэн.

Хоёрдугаарт, энэ том төсөл батлагдсан ТЭЗҮ-гүйгээр 10 жил явж байна. Үүнийг бид сонсголоос ойлгосон. Энэ ТЭЗҮ-г мөрдөхгүй гэдэг эрхийг Дубайн гэрээгээр олгосон ба Монгол Улсад ТЭЗҮ-гүй явж байгаа ганцхан уурхай бол Оюу толгой. Батлагдсан ТЭЗҮ одоо хүртэл байхгүй. Яагаад гэвэл Дубайн гэрээгээр ТЭЗҮ мөрдөхгүй гэдгийг эрх болгож өгсөн, ийм том уурхайн хувьд энэ бол болохгүй.

Бас нэг ноцтой асуудал бол бараг тэрбум долларын татварын хөнгөлөлт, шилжүүлэн тооцох алдагдлын хэмжээг харилцан тохиролцсон буюу хүлээн зөвшөөрсөн. Мөн сая хэд хэдэн хүн хэлж байна. Оюу толгойн бүх баялаг байгаа үндсэн лицензийг гадаадын банкны барьцаанд тавьсан. Үүнийг бид өөрсдөө ч мэдээгүй, УИХ мэдээгүй. Дубайн гэрээг байгуулчхаад нууц дарчихаар яаж мэдэх вэ? УИХ-аар танилцуулаагүй, энэ нь өөрөө УИХ-ын бүрэн эрхийг давсан үйл явдал болсон. Үүнийг бид дахин санах ёстой. Яагаад гэвэл энэ дээр гарсан алдааг бид өнөөдөр мэдсээр байж, санаатай, санамсаргүй ч хэзээ ч давтаж болохгүй. Мөн ил уурхайн зардлын хэтрэлт гэж бараг 2 тэрбум долларын зардлын хэтрэлт гарсан. Үүнийг бас харилцан тохиролцсон. Энэ Дубайн гэрээг нөгөө талын өгснийг нь тэр чигээр нь бараг засваргүйгээр байгуулснаас болж өнөөдөр Монгол Улсын ногдол ашиг Оюу толгой дээр 2037-2038 он хүртэл хойшилсон нь энэ санхүүгийн тооцооллоос үүдэлтэй юм.

Энэ Дубайн гэрээг 2021 оны УИХ-ын 103 дугаар тогтоолоор тухайн үед Түр хороо байгуулж, Ц.Даваасүрэн дарга ахалж цуцалсан. Гэхдээ нөгөө тал цуцалсан гэрээг дуусгавар болгосон гэдэг агуулгаар урамшиж, одоог хүртэл маргаантай явж байна. УИХ-аар чиглэл өгсөн байхад энэ одоо хүртэл цуцлагдсан уу, дуусгавар болсон уу ойлгомжгүй байдалтай байна. Иймэрхүү байдалтай явж болохгүй. Яг өчигдөр 2026 оны 10 дугаар сарын 06-ны өдөр Оюу толгойн хөрөнгө оруулалтын гэрээ байгуулагдсаны 17 жилийн ой тохиосон. Энэ ерөнхий сонсгол Оюу толгойн анхны хөрөнгө оруулалтын гэрээ байгуулагдсаны 17 жилийн ойтой давхцаж таарч байна. Оюу толгойн хөрөнгө оруулалтын гэрээ байгуулж, дэлхийн хамгийн том уул уурхайн компаниудын нэг монголд маш том хөрөнгө оруулалт хийснийг бол буруутгаагүй. Энэ том далд уурхайг цөөхөн хэдэн компани авч явах боломжтой. Гэхдээ тэр компаниуд орж ирээд хөрөнгө оруулалтын гэрээ байгуулахад монголыг, монголын ард түмнийг төлөөлж байгаа, Монголын Засгийн газрыг төлөөлж байгаа нэр бүхий этгээдүүд Монгол Улсын эрх ашгийг нэгдүгээрт тавьж шийдвэрээ гаргах ёстой байсан. Буруу шийдвэр, эс үйлдэхүй биш, үйлдэхүй хийж, тухай бүрт нь шийдвэр гаргаж монголын талын эрх ашгийг хангаж явах ёстой байсан. Харамсалтай нь Оюу толгойн Хянан шалгах түр хорооны сонсголоор 17 жилийн эс үйлдэхүйтэй явсан нь батлагдсан. Ингэж явж болохгүй.

Өнөөдөр 17 жилийн ой болж байгаа үед та бүхэнд товчхон Оюу толгойг бүгдээрээ дүгнэх хэрэгтэй. Энэ уурхай ашиглалтад орсноосоо хойш 27,3 тэрбум ам.долларын орлого авч чадсан. Энэ бол өнөөдрийн Монголын ДНБ-ээс өндөр хэмжээний мөнгө, манай эдийн засгаас том хэмжээний орлого төвлөрүүлсэн. Гэхдээ Монгол Улсад төлсөн АМНАТ, татвар, хураамж бүгд нийлээд 4-5 тэрбум ам.доллар

л байна. Нийт орлогын 15, 16 хувь нь л Монголын талд очсон гэсэн үг. Ийм болохоор л ард түмэн бухимдаад байгаа юм. Харилцан ашигтай гэсэн нь хаана байна. Анхны хөрөнгө оруулагчийн амласан 53 хувийн үр өгөөж хаана байна вэ? Түүний араас хөөцөлдөх ёстой хүмүүс хэн байсан бэ? Үе үеийн Засгийн газар, үе үеийн ерөнхий сайд нар байсан. Хэн хөдөлсөн, хэн энэ дээр алхам хийж үйлдэхүй хийсэн юм, хэн эс үйлдэхүй хийсэн юм бэ? Татвар, хураамжууд бүгд арбитр дээр маргаантай. Өнөөдөр Лондоны арбитр дээр 2012-2020 оны хоорондох бүх татвар маргаантай, Монгол авах уу, үгүй юу мэдэхгүй. Лондоны арбитр шийднэ. Түүний дараа 2021-2022 оны татвар дээр дахин 2,8 их наяд төгрөгийн актыг монголын татварын албанаас тавьсан. Одоо бас арбитраар явах байх, авч байгаа хэдэн татвар бүгд маргаантай. Бидний өнөөдөр ганц маргаангүй авч чадаж байгаа зүйл 5 хувийн АМНАТ, ингээд л болоо.

Иймд үүнийг бид цаашид сайжруулж явах ёстой, цогцоор нь шийдэх ёстой. Оюу толгой дээр дангаараа 20 тэрбум ам.долларын өр байна. Энэ бол монголын нийт Засгийн газрын болон хувийн хэвшлийн бүх өрийг нийлүүлсэн дүнгийн 50 хувьтай дүйцэхүйц хэмжээ юм. Энэ өрийг зөв болгож чадвал өнөөдөр тэтгэврийн мөнгөө барьцаалаад зээл авч байгаа эмээгийн зээлийн хүү буурах, макро эдийн засгийн тооцоолол бий. Оюу толгойн өндөр зээл, капитал бүтцээ эвдэж байж авсан энэ их зээл, хуримтлагдсан хүүгийн төлөөс болж бид өнөөдөр өндөр хүү төлөөд явж байгаа шүү дээ. Үүнийг бид анзаарахгүй боловч ийм бодит үр дагавартай явж байна. Иймд үүнийг бид цаашид засах ёстой. Оюу толгой харилцан ашигтай болох тусам монголын эдийн засаг болон улс төрийн бүтэц илүү эрүүлжинэ. Татвар, хураамжаа бусад компани шиг маргаангүй төлөх ёстой. Олон улсад явдаг шиг Монгол Улсад татвар, хураамжаа бүрэн төлөх ёстой. Оюу толгойг эзэмшдэг “Рио Тинто” компани Лондон болон Австралийн хөрөнгийн бирж дээр бүх санхүү, бүх зүйлээ ил тод мэдээлдэг шиг Оюу толгой дээр болж байгаа бүх процессыг монголын ард түмэнд ил тод мэдээлэх ёстой.

Оюу толгойн сонсголоор бидний цуглуулсан 90 мянга орчим хуудас нотлох баримтын 51 хувь нь өнөөдөр хүртэл нууцын тамгатай хэвээр байна. Харин ил болсон 49 мянга орчим хуудас нотлох баримтыг сая УИХ нээлттэй парламентын хүрээнд бүгдийг нь ил тод болгосон. Та бүхэн парламентын цахим хуудас руу орж энэ 50 мянган хуудсыг шүүж үзэх бүрэн боломжтой. Үлдсэн 51 мянга орчим хуудас нотлох баримтыг Монгол Улсын Засгийн газар бүгдийг нь ил тод болгох ёстой. Австралийн хөрөнгийн бирж дээр компаниуд ил тод байдаг шиг, Нью-Йоркийн хөрөнгийн бирж дээр ил тод байдаг шиг монголд стратегийн орд болгон ил тод байдлаа хангах ёстой. Энэ бол шийдэл юм. 5 жил болоод л бид ингэж сонсгол хиймээргүй байна, энэ асуудлаа бид шийдэх ёстой. Оюу толгойн Хянан шалгах түр хорооны үндсэн, бидний хийх гэсэн зүйл бол 3,5 сая иргэнийг Үндсэн хуулиар олгосон мэдэх эрхээр нь хангах явдал байсан. Мэдээлэлжсэн ард түмнийг хуурч болдоггүй, мэдээлэлжсэн ард түмний ард нууц, хаалттай хаалганы цаана шийдвэр гаргаж болдоггүй. Иймд энэ байдлаараа бид цаашаа явах ёстой.

Энэ 17 жилийн туршид Ч.Сайханбилэгийн Засгийн газрын хийсэн, одоо хүчингүй болсон Дубайн гэрээ байна. С.Баярцогтын хийсэн, 2009 онд хийсэн луйврын гэрээ байна. Энэ 17 жилийн туршид хэн юу хийх вэ? Л.Оюун-Эрдэнийн Засгийн газар 2,3 тэрбум ам.долларыг тэглэсэн нь Оюу толгойн хувьд Монгол Улсын эрх ашгийг хангасан хамгийн анхны шийдэл байсан. Ямар ч байсан өнөөдөр Н.Учралын Засгийн газар, Хянан шалгах түр хорооны 120 дугаар тогтоол гарч Засгийн газарт чиглэл өгсөн. Хүүг бууруулж, 7 жилээр хүүг авч хэлэлцдэг байсныг 3 жил болгосон. Анхны ногдол ашгийг 2027 онд 3 их наяд буюу 830 сая ам.долларын ногдол ашгийг авахаар болж байна. Энэ ногдол ашгийг бид заавал авах ёстой, авахдаа зөв зарцуулах ёстой. Энэ бол ард түмний өмч, ард түмний өмчийн ногдол

ашиг. Энэ 3 их наяд төгрөг Үндэсний баялгийн сан, тэр дундаа хуримтлалын сан, ард түмний данстай хуримтлалын санд орох ёстой. Өнөөдөр бид үүнийг энэ танхимд элдэв янзаар сургууль, цэцэрлэг болгож зарцуулах эрхгүй. 2027 оны төсөвт үүнийг элдэв янзаар зарцуулахаар орж ирж байгаа нь болохгүй. Энэ 3 их наяд төгрөг бүгдээрээ ард түмний өмчийн ногдол ашиг. Өнөөдөр хүчин төгөлдөр Үндэсний баялгийн сангийн тухай хуулиар 100 хувь иргэдэд очих ёстой мөнгө, үүнийг биелүүлэх ёстой. Оюу толгойгоос анх ирж байгаа ногдол ашиг зөв голдирол руугаа орж хуримтлал үүсгэх ёстой. Энэ зөвхөн 2027 оны ногдол ашиг биш. Дараа жил бид бас Оюу толгой өрмөө үүцээ нээж, өрмөө авч байгаа. Дараагийн 10 жилд монголын ард түмэн Оюу толгой төслөөс хүртэх ёстой ногдол ашгаа цаашид авч явах ёстой. Үүнийгээ бид бас нэхэж ажиллах ёстой.

Үнэнийг хэлэхэд энэ завшааныг ашиглаад бас хэлмээр байна. Та нар Оюу толгойг ойлгоё гэх юм бол энэ 17 жилийн процессыг бүгдийг нь харах ёстой. Яагаад Оюу толгой дээр үйлдэхүй гарч ирмэгц Засгийн газар огцрох болдог вэ. Өнөөдөр би бас хардах эрхтэй. Өнөөдөр Хянан шалгах түр хороо байгуулж, 90 мянган нотлох баримт цуглуулж, 120 дугаар тогтоол гарч чиглэл өгч, ногдол ашиг авах болж эхэлж байтал дахин Засгийн газар огцрох асуудал тавигдаж байна. Энэ нэг их гайхах зүйл биш. Бусад хөгжиж буй орнууд дээр яг явдаг жишиг. Иймд энэ удаа бид нухацтай харах ёстой. Улс төр ганхах тусам дандаа хохирогч нь ард түмэн болж хоцордог. Оюу толгой дээр бид энэ ногдол ашгийг дансандаа авч хартал ард нь гарах ёстой. Ард нь гарах ёстой. Дараа нь 120 дугаар тогтоол биелэх ёстой. Том зургаараа бид Оюу толгойн хөрөнгө оруулагчийн амласан 53 хувийн өгөөжийг авах ёстой. Авах хүртлээ бид өдөр болгон энэ асуудлыг дэвшүүлж, өдөр болгон ардаас нь хөөцөлдөж явсаар үр дүнд хүрэх ёстой. Монголын явж байгаа процесс нэг их шинэ зүйл биш. Олон улсад явж байгаа сайн жишгээс харж, бид хөрсөн дээрээ заавал буулгах ёстой. Баярлалаа.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Сүхбаатарын Эрдэнэбат гишүүн.

УИХ-ын гишүүн С.Эрдэнэбат: Өнөөдрийн сонсгол, энэ мэдээлэл гарч ирснээс хойш цаг хугацааны хувьд зарим зүйл надад их сонирхолтой санагдаад байгаа юм. Би үйлдвэрчний эвлэлийн байгууллагад ажиллаж байхдаа Оюу толгойн асуудал яригдаж эхэлж байх үед 2008 онд Итали улсад болсон Олон улсын хөдөлмөрийн байгууллагын хүүхдийн хөдөлмөрийн тэвчишгүй хэлбэрүүдийн тухай зөвлөгөөнд оролцож байсан. Монгол Улс тэр үед ихэвчлэн ядуу, буурай, хүн худалдаалдаг орнуудын төлөөлөгчдийн дунд байсан. Олон улсын хөдөлмөрийн байгууллагын тухайн үеийн шинжээч нар надаас нэг зүйл хэлүүлэх гээд байсан. “Танай Монгол Улс хүүхдийн, тэр дундаа насанд хүрээгүй хүүхдүүдийн биеэ үнэлүүлэх асуудал олон улсын хэмжээнд гарсан. Олон улсад ‘Улаанбаатар’ гэдэг сайт насанд хүрээгүй эмэгтэй хүүхдүүдийг нөлөө бүхий хүмүүс худалдаалах, наймаалах сайт нээсэн байгаа. Үүний үүр уурхай, зохион байгуулагч нар, гар хөл танай монголоос байдаг. Энэ талаар танай Монгол Улс ямар ажил хийдэг вэ” гэсэн асуудлыг тухайн үед тавьж байсан. Би тэр үед ийм бүрэн мэдээлэл байхгүй байсан тул тун их гайхаж байсан.

Саяын хүүхэд худалдаалах гэмт хэрэгтэй холбоотой асуудал, эмэгтэйчүүд, насанд хүрээгүй хүүхдүүдийг худалдаалах асуудал өөрөө цаанаа ямар агуулгатай вэ гэвэл зүгээр нэг хүүхэд худалдаалах гэмт хэрэг гэхээсээ илүүтэйгээр, ялангуяа хөгжиж буй, буурай орнуудын байгалийн баялаг, дэд бүтэц зэрэг томоохон хөрөнгө оруулалтыг хийхийн тулд “эдийн засгийн алуурчид” гэдэг хүмүүс байдаг юм байна. Тэд яг иймэрхүү аргаар тухайн улс орны нөлөө бүхий улс төрчид, шийдвэр гаргах түвшний хүмүүсийг урхидаж авдаг, түүгээр дамжуулж хүссэн шийдвэрээ гаргуулдаг,

дотоодын хууль тогтоомжид нь орох бэлтгэлээ хангуулдаг гэдэг. Ийм зүйлийг олон улсын уул уурхайн, яг манайхтай ижилхэн олон Африкийн орны, аль хэдийн гэрээ, контракт хийгээд алдсан улс орны үйлдвэрчний эвлэлийн удирдлагууд, шинжээч нар олон улсад хэлдэг байсан. Иймд энэ цаанаа маш ноцтой асуудал юм.

Хэрэв энд дурдагдсан, тогтоогдсон нотлох баримт, шинжээчийн дүгнэлтэд үндэслэвэл эдгээр эдийн засгийн асуудал, тэр дундаа Монгол Улсын хувь заяа, иргэн болгоны хөрөнгө, орлоготой холбоотой Оюу толгойгоос гадна олон гэрээ бидний өмнө байгуулагдахаар хүлээж байна. Шийдвэр гаргах түвшний хүмүүс иймэрхүү асуудлаар барьцаалагдсан бол тэр гэрээ хууль бус. Эргэж ярих, цуцлагдах ёстой, зарим алдаатай хэсгийг нь засах ёстой. Өөрөөр хэлбэл бусдын нөлөө, хувийн байдлыг ашиглаж дарамтлах байдлаар хийсэн гэрээ олон улсын хууль, эрх зүйн хүрээнд хүчингүй байх ёстой. Иймд энэ сонсголыг тоглоом шоглоом болгож, янз бүрийн хүмүүсийн, иргэдийн ойлголтоороо хэлсэн зүйлийг янз янзаар ярьж, дооглоод суугаа бол, тийм биш шүү. Би үйлдвэрчний эвлэлийн байгууллагад 20 гаруй жил ажилласан. “Эдийн засгийн алуурчид” гэдэг хүмүүс улс орнуудыг арав хорин жилийн өмнөөс хэрхэн төлөвлөж байгаад, байгалийн баялгийг нь, гарын үсэг зурах хүнийг нь, тэр үгэнд нь орохгүй бол өөр аргаар барьцаалж авч хийдэг гэдгийг маш олон кейс жишээн дээр ярьдаг байсан. Түүний нэг нь манай Монгол Улс болсон байж магадгүй гэдэг нотлох баримтаар нотлогдож байгаа эдгээр хэргийн уялдаа холбоо, цаг хугацааны дараалал нь авч үзвэл ингэж харагдаж байна. Иймд үүнд амаа хамхиж яршиг гээд суух, улс төрийн хулчгар байдал байж болохгүй. Иймд орж ирж үг хэлье, энэ талаар тодруулж асууя гэсэн зүйлийг хэлсэн.

Эпштейн Монголтой холбоотой харилцаанд эмэгтэйчүүд, охидыг 4 удаа дурдсан гэж хэд хэдэн баримт тавигдсан байна. Монголын томоохон улс төрчид холбогдсон нь тогтоогдсон. Лоренс Краусс бэлгийн хүчирхийллийн хэрэгт гомдол гаргагч нь монгол хүн болох нь тогтоогдсон гэж, бүр монголын баялгийн бодлогын зөвлөхийн байр сууриас оролцсон гэж. Иймд энэ нь зүгээр нэг хүүхэд, гэмт хэрэг, хулгайд холбогдох асуудал биш болсон. Цаанаа ямар нэгэн аргаар тэр хүмүүсийг эрхэндээ оруулж, хууль эрх зүйн орчныг нь бүрдүүлэх, бэлтгэх гэрээний нэг заалт нь ардаа асар олон мянган сая доллароор яригдаж байгаа зүйлүүд байгаа.

Тухайн үед үйлдвэрчний эвлэлийн байгууллагад ажиллаж байхдаа олон санал өгч байсан. Монгол ажилчдыг 90 гаруй хувь байлгах, олон улсын уурхайн хэмжээний цалин өгөх, янз бүрийн гэрээ, контракт, сабконтракт буюу бэлтгэн нийлүүлэгч гэдэг нэрийн доор саяхныг хүртэл монгол ажилчдыг 800 мянган төгрөгөөр ажиллуулж байсан. Харахад олон улсын том төсөл болох Оюу толгойд ажиллаж байгаа хүмүүс бүгдээрээ арав, хорин мянган долларын, 10 саяас дээш цалин авдаг гэж боддог байх, үгүй шүү. Би өөрөө тэр ажилчидтай нь уулзаж ярьж байсан хүний хувьд. Одоо чухам яг цалин нь хэд болсныг сайн мэдэхгүй байна. Гэхдээ саяхныг хүртэл тийм байсан. Манай нэр бүхий томоохон улс төрчид өөрсдөө Оюу толгойд бэлтгэн нийлүүлэгч хийх, бараа бүтээгдэхүүн, хүн шахах, ажил албан тушаалд томилно гэдэг нэрээр атганд нь орсон хүмүүс олон байгаа юм шиг байна. Тийм учраас дуугарч чаддаггүй юм шиг байна.

Ашигтай хөрөнгө оруулалтыг бид дэмжинэ. Монголыг Африк гэж үзэж болохгүй. Тийм алдаа гаргасан бол манай том улс төрчид энд холбогдож, шахагдаж гарын үсэг зурсан бол түүнийгээ хүлээн зөвшөөрч, энэ гэрээ, контрактыг засах зүйл байвал засаж цааш нь явах ёстой. Монгол улсын байгалийн баялгийг гуравдагч, дөрөвдөгч хөршид ашиглуулахыг эсэргүүцэх хүн байхгүй байх гэж бодож байна. Харин алдаатай байгаа зүйлийг ярина.

Эрдэнэт үйлдвэр ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөр (АМНАТ) гэхэд

20 хувь төлдөг, Оюу толгой 5 хувь төлдөг, Монгол Улсын хууль тогтоомж хамаарахгүй. Тогтворжуулалтын гэрээний нэрээр Монгол Улсын хуулиас дээгүүр гарсан гэрээ байгуулсан. Одоо Эрдэнэт үйлдвэрийн хувьд бүхэл бүтэн хот босгож, нийгмийн дэд бүтцийг хийж өгсөн. Харин одоо Эрдэнэт их муухай харагдаад байна. Олон жил бий болгосон дэд бүтэц, бүгдийг нь хувьчилж, Оюу толгой шиг контейнер давхарлан тавьж ажилчдыг нь байлгах, олон улсын мөлжигч төслийн загварыг бий болгох санаархалтай хүмүүс олон байна. Өөрөөр хэлбэл, Оюу толгой хэзээ нэгэн цагт дуусна, тэнд хот үлдэх ёстой, тэнд хүн амьдрах ёстой, тэнд үйлдвэр, завод үлдэх ёстой. Монгол Улсад юу ч үлдээхгүй онгойсон нүх болгож үлдээгээд, дээр нь хадсан хэдэн дэрс тарьсан болоод хаана гэж бодож байгаа бол тийм юм байхгүй.

Тиймээс энэ мэтчилэн энд дурдагдсан нэр бүхий, тухайлбал өнөөдөр манай улсын томоохон улс төрчдийн нэг, би хэзээ ч мартдаггүй, өөрөөс нь асууя гэж боддог. 2020 он гэхэд Оюу толгойн гэрээний дагуу ажиллавал нэг хүнд ногдох дотоодын нийт бүтээгдэхүүн 60 мянган ам.доллар болно гэж тухайн үед бид бүгдийг тайвшруулж байсан. Одоо өнөөдөр хаана байна вэ? Бид эсрэгээрээ өрөнд орж, ногдол ашиг авах нь 2040 он гэж ярьж байсан. Ашгүй энэ удаагийн Засгийн газар Оюу толгойн талаар олон удаа ярилцсан хүмүүсийн, үе үеийн Засгийн газрын түвшинд яригдсан хүчинд монголчууд өнөөдөр ногдол ашиг авах тухай ярьж байна. Гэхдээ одоо эцсийн байдлаар тодорхойгүй, шийдэгдээгүй байна. Иймд энэ асуудлыг бид ул суурьтай авч үзэх ёстой. Энэ нь олон улсын гэмт хэрэг болчихоод байна. Дэлхийн хаана ч очсон Эпштейн гэдэг хүн “эдийн засгийн алуурчин” юм, маш олон улс төрч, нөлөө бүхий хүмүүсийг хүүхэд хүчирхийлэх, мөнгө угаах, бусад хахууль, авлига зэрэг янз бүрийн аргаар барьцаалж, дуртай гэрээгээ зуруулдаг, тэнд нь зуучилдаг гэж байна.

Иймд өнөөдрийн сонсголоор нотлогдсон баримт материалын хүрээнд гэрээ, контракттай холбоотой цаг хугацаа, баримтын хувьд нотлогдож байгаа бол эдгээр асуудлыг эргэн авч үзэх ёстой. Одоо үр дүнг хүлээж байна гэж би ойлгож байгаа. Иймд энэ асуудлаар УИХ-аас сонсгол санаачилсан гишүүдэд баярлаж байна. Үр дүн байх ёстой. Түрүүн нэлээн хэдэн гишүүн хэллээ. Үр шимийг нь өөрсдөө хүртээсэн байж магадгүй, энэ 60 мянган ам.доллар нэг хүнд хүрэх ёстой байсан байх. Харамсалтай нь цөөн хүн нь эндээс илүү их үр ашиг хүртэж, дийлэнх нь хүртээгүй.

Иймд тэр цөөн үр ашиг хүртсэн хүмүүс үүнийг үхэн хатан хамгаалахаас өөр аргагүй байх. Зарим улс төрчид, мундаг улс төрчид алдаа гаргаснаа хүлээн зөвшөөрч байна. Гэхдээ энэ гэрээг засахгүйгээр бид дараа дараагийн олон улсын гэрээг байгуулахад Оюу толгой төсөлд та нар ингэж хандчихаад бидэнд ингэж хандаж байна гэж бүр улс төрийн асуудал, геополитикийн асуудал болно. Иймд бид энэ гэрээ, контрактын алдааг засах ёстой. Ийм ишлэл, үндэслэл байх юм бол.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Гишүүд үг хэлж дууслаа. П.Сайнзориг гишүүн нэрээ өгсөн боловч танхимд байхгүй байна. Нэрийг хасъя. Надад бас асуулт байгаа ч цаг хэмнэх үүднээс цаашаа явах нь зөв гэж бодож байна. Товчхон хэлбэл, “овоо босгоогүй бол шаазгай юун дээр суух вэ” гэж ардын сайхан үг байдаг. Өнөөдөр Жеффри Эпштейн гэдэг хүнтэй холбоотой материал задарч, тэр дотор Монгол Улсын нэр, Монгол Улсын төрийн тэргүүнээр ажиллаж байсан хүмүүсийн нэр дурдагдаагүй бол манай улс өнөөдөр ийм сонсгол хийхгүй байсан.

Гэтэл энэ үргэлжилж, хүүхдийн эрх, эмэгтэйчүүдийн эрх, байгалийн баялгийн гэрээ зэрэг олон зүйлд нөлөөлөх сэжиг төрсөн тул өнөөдөр сонсгол хийж байна. Би дотроо сэтгэл эмзэглээд яваад байгаа юм. Өнөөдөр өргөж авсан, үрчилж авсан гэх хүүхдүүдтэй холбоотой асуудал нийгэмд маш их бухимдал төрүүлж байна. Цагдаагийн байгууллага, “Өнөр бүл” төвөөс энэ талаар хариулна уу. Энэ өргөгдөж явсан 20 гаруй хүүхэд ажиллаж амьдарч байна гэж хариулсан тул бүгдтэй нь нүүр

тулж уулзсан уу, нэг бүрчлэн уулзалт хийсэн үү гэдгийг цагдаагийн байгууллага, “Өнөр бүл” төв ганц минутад багтаан хариулах хэрэгтэй байна.

Хоёрдугаарт, Дубайн гэрээтэй холбоотой асуудал. Дубайн гэрээ бол үндсэндээ хөндлөнгийн нөлөөлөл орсон нь тодорхой. Оролцогч Б.Цогтгэрэлээс надад нэг асуулт байна. 4,4 тэрбум долларын банкнаас зээл авах гэрээнд хуулийн зөвлөхөөр хэн орсон гэдгийг та түрүүн хэлэх гээд цаг багтахгүй дуусчих шиг боллоо, хэлээд өгөөрэй?

Гуравдугаарт, О.Батнайрамдал гишүүнээс надад нэг товч асуулт байна. Өнгөрсөн 7 хоногийн нэгдсэн чуулган дээр Улсын Их Хурлын 120 дугаар тогтоолоор Онтрэ тусдаа гэрээ, хэлэлцээрээр явна гэж заасан, тэгж ч явах байх. Улсын Их Хурал зөвшөөрөл өгч байж Засгийн газар гэрээ байгуулах эрх авна. Лиценз шилжүүлэх төлбөртэй холбоотой асуудлаар та нэг сэдэв хөндсөн, Монгол Улсын Засгийн газар протоколд хатуу байр суурь илэрхийлж хариулсан гэж би ойлгосон. Үүнийг яг юу болсон талаар ганц минутад багтаан хариулна уу. ЦЕГ, “Өнөр бүл” төв, оролцогч Б.Цогтгэрэл, О.Батнайрамдал гишүүн нэг нэг минутад багтаан хариулна уу.

ЦЕГ-ын Эрүүгийн цагдаагийн албаны дэд дарга Г.Пүрэвдэлгэр: Гишүүний асуултад хариулъя. Бид 24 хүүхдийн асуудлыг анх хөндөж ярьсан. Эрх бүхий байгууллага “Өнөр бүл” төвөөс 26 хүүхдийн асуудал, сүүлд 2 хүүхэд нэмсэн байх шиг байна. Албан бичиг нь өнөөдөр манайд ирсэн, 26 хүүхэд болж, энэ хүсэлтийг ирүүлсэн байна. Энэ чиглэлээр нарийвчилж шалгалтын ажиллагаа явуулна. Бид зарим хүнтэй биечлэн уулзсан. Ихэнх хүнтэй утсаар нь холбогдсон.

Эдгээр хүүхдийн асуудлыг тодруулах шалгалт хийж байхад 4 хүн хил гарсан байсан, Монгол Улсын хилээр нэвтэрсэн 2 хүн буцаж ирсэн, өнөөдрийн байдлаар 2 хүн гадаадад байна гэсэн мэдээлэлтэй байна. Үүнийг цаашид нарийвчилж шалгана. Шалгасны дараа холбогдох эрх бүхий албан тушаалтан, Танд танилцуулъя. Баярлалаа.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: “Өнөр бүл” төв 12 дугаарын микрофон.д

“Өнөр бүл” хүүхдийн төвийн захирал М.Өлзийчимэг: 2010 болон 2012 онд явсан хүүхдүүдтэйгээ 2015 онд миний өмнөх захирал н.Бурмаа болон манай бага насны хүүхдийн төвийн эрхлэгчтэйгээ “Болор сан” дээр очиж уулзалт хийж байсан. Саяын энэ асуудал босож ирсэнтэй холбоотойгоор бид цагдаагаас авсан хүүхдүүдийн мэдээлэлтэй байгаа боловч бидэнд утасны мэдээлэл, тэдгээр хүүхэдтэй холбогдох утасны дугаар ирээгүй. Ямар ч байсан өнөөдрийн байдлаар тэд насанд хүрснээс хойш уулзалт хийгээгүй.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: 4 дүгээр микрофон.

Оролцогч Б.Цогтгэрэл: Гишүүний асуултад хариулъя. Дубайн гэрээгээр нийтдээ 6 тэрбум долларын зээлийн хэмжээтэй эрхийг талууд хэлэлцэж тохирсон. Үүнээс 4,4 тэрбум долларын зээлийг дэлхийн томоохон банк, санхүүгийн байгууллагуудаас авсан. Үүний 4,4 тэрбум ам.долларын хуулийн зөвлөх үйлчилгээг үзүүлсэн. Энэ хуулийн зөвлөх үйлчилгээг Ротшильд Салливан энд Кромвелл гэдэг хуулийн фирм үзүүлсэн. Энэ талаар “Рио Тинто”-гийн албан ёсны сайт дээр 2015 оны мэдээлэл бий. Баярлалаа.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: “Рио Тинто”-гийн хувьцаа эзэмшигч Оюу толгойн нэр дээр авах гэж байгаа зээлд хуулийн зөвлөгөө

үзүүлсэн, зөв үү? Энэ нь ашиг сонирхол гэж харагдана. О.Батнайрамдал гишүүн.

УИХ-ын гишүүн О.Батнайрамдал: “Оюу толгой”-н Хянан шалгах түр хороо байгуулсан үндсэн шалтгаан нь бид ойлгож амжаагүй байтал “Онтрэ”-гээ тавиад туучихсан ийм л дүр зураг жил хагасын өмнө байсан. Өнөөдөр бид “Онтрэ”-г бүгдээрээ мэддэг болсон. Өнөөдөр хүчин төгөлдөр байгаа гэрээгээр “Онтрэ” дээр 2 гадаадын компани буюу “Онтрэ”, “Оюу толгой” эдийн засгийн ашгаа 20:80-аар хуваана гэсэн гэрээ өнөөдөр хүртэл хүчин төгөлдөр байгаа. Үүн дээр Монгол Улсын эрх ашиг огтхон ч байхгүй. Тэр 2 лицензийг Оюу толгой руу шилжүүлэх гэж сүүлийн олон жил явж байгаа. Гэтэл тэр лицензийг шилжүүлэх татварын төлөлт нь 3 сарын өмнө татвар дээр төлөгдсөн байгаа. Энэ бол байж болохгүй зүйл. Лицензээ шилжүүлэх гээгүй бол тэр татварын мөнгө бодолтыг нь, 24,3 тэрбум төгрөгийг нь заавал буцаах ёстой. Үүнийг буцаахгүй бол Монгол Улсад эерэг нөлөө үзүүлэхгүй. Улсын Их Хурлын 120 дугаар тогтоол биелэх ёстой, “Онтрэ” дээр Монгол Улсын эрх ашиг хангагдах ёстой. Баярлалаа.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Ер нь “Онтрэ” гээд орд байна. Далд уурхайн бүтээн байгуулалт бас үргэлжилж байгаа. Тэр ордын эзэмшигч нь “Онтрэ”, “Рио Тинто”-той гэрээ байгуулсан, 20:80-ын харьцаатай гэрээ байгуулсан. Энэ “Онтрэ”-гийн байгалийн баялаг нь монголын газар нутаг дээр байгаа манай ард түмний байгалийн баялаг. Монголын талын 34 хувь хаана байна гэвэл “Онтрэ”-гийн 20 хувь дотор байна гэж хэлж байгаа юм, ойлгомжтой юу. Иймд 100 хувь гэж үзвэл монголын талын эзэмших хувь 6 хувь болж буурч байна. Ийм нөхцөл байдал ажиглагдаж байгаа тул Улсын Их Хурлын 120 дугаар тогтоолоор “Онтрэ” тусдаа гэрээ, эрх зүйгээр явах ёстой, тусдаа гэрээ байгуулах эрхийг Улсын Их Хурал олгох ёстой гэсэн хатуу зарчим байгааг та бүхэнд ойлгуулж хэлье.

Ингээд хоёрдугаар асуудал дууслаа. Дараагийн асуудалдаа оръё. Шинжээч бэлэн байх ёстой. Дараагийн мэдээлэл бол “Эпштейн ба Монгол Улсын сонгууль, улс төр дэх оролцоо”-ны талаарх танилцуулгыг хийнэ. Шинжээчийг урьж байна.

Шинжээч: Эрхэм сонсгол даргалагч болон УИХ-ын гишүүд, сонсголд оролцогчдодоо дахин өдрийн мэнд хүргэе. Дүгнэлтийг танилцуулахаас өмнө нэг зүйлийг хэлье. Нэгэн хүний гэм буруутайг тогтоохгүй, харин нээлттэй баримтад нийтэлсэн мэдээлэл дээр дүгнэлт хийж та бүхэнд танилцуулна. Эпштейнтэй холбоотой асуудлаар Монгол Улсын ерөнхийлөгчөөр ажиллаж байсан хүний нэр удаа дараа холбогддог. Иймд энэ үйл явдал Монгол Улсын сонгууль, тэр дундаа улс төр дэх үйл явцтай холбогдож байгаа тул шинжээч танилцсан материалын хүрээнд дараах зүйлийг танилцуулна. “K2 Интеллидженс” гэгч байгууллагын талаар АНУ-д төвтэй, хувийн тагнуулын үйл ажиллагаа явуулдаг компанитай холбоотой мэдээллийг хүргэе.

Энд Жеффри Эпштейний холбоо бүхий хүн түүнд мэдээлэл өгч байгаа нь ямар учиртай гэвэл Америкийн Нэгдсэн Улсад төвтэй “K2 Интеллидженс” гэгч нь хувийн мөрдөх компани гэж ойлгож болно. Энэ компани нь хүний гар утасны хувийн мэдээллийг “iCloud”-ын түвшинд олж авдаг, хүний гадаад, дотоод хөрөнгийн мэдээлэл, байршил тогтоох, хэнтэй хэрхэн уулзаж байсныг зэрэг нарийн мэдээллийг олж авах үйл ажиллагаа явуулдаг. Энэ компани дэлхийн олон улс оронд, тэр дундаа Ойрх Дорнодын нөлөө бүхий хүмүүс, ялангуяа улс төрчдийг тагнаж чагнаж байсан нь баримтаар мөн ил болсон.

Гэтэл энэ компанийг Монгол Улс хөлсөлж, тухайн үеийн УИХ-ын хэд хэдэн гишүүдийг тагнаж чагнах ажиллагаа явуулсан гэдгийг “Тайм” сэтгүүлд мэдээлсэн байна. Үүнийг та бүхэн энэ зургаас харж болно. “K2”-ыг үүсгэн байгуулагч Жюль Кролл “Тайм” сэтгүүлд 2021 оны 8 дугаар сарын 17-ны өдөр өгсөн ярилцлагадаа

сүүлийн үед хамгийн их анхаарал татаж байгаа нэг хэрэг бол Монгол Улстай холбоотой асуудал гэжээ. Тухайлбал монголын төрийн өндөр албан тушаалтнууд 250 сая ам.долларын хөрөнгийг оффшор бүс рүү гаргаж шилжүүлсэн гэж буруутгагдаж байна. 2017 онд авлигын эсрэг тэмцэнэ гэсэн амлалтаар сонгогдсон Монгол Улсын ерөнхийлөгч 2018 онд “K2”-д хандаж, уг мөнгийг монголд эргүүлэн авчирч чадвал энэ ажлын хүрээнд мөрдөгч болон түүний хамтран ажиллагсад нийт хөрөнгийн 30 хувийг өөрсдөд нь авах нөхцөлтэйгөөр санал тавьжээ гэдгийг мэдээлсэн байна. Үүнтэй холбоотой дүрс бичлэгийг сонсголд оролцогч та бүхэнд дэлгэцэд харуулъя.

Үүнээс гадна “K2” гэгч байгууллагатай холбоотойгоор монголд явуулсан үйл ажиллагааны хүрээнд монголын хууль хяналтын байгууллагад илгээсэн мэдээлэл АНУ-ын нээлттэй мэдээллийн сангаас харагдаж байна. Ч.Ганбатын зүгээс, бидний өмнөх хоёр удаагийн мэдээлэлд дурдагдсан Ч.Ганбат Норвеги улсын дипломатч, Олон улсын энх тайвны хүрээлэнгийн тэргүүн Терье Ред-Ларсен нараар дамжуулж Эпштейнд Монголын нийгэм, улс төрийн сүүлийн үеийн шинэ шинэлэг мэдээллийг цаг алдалгүй хүргэж байсан нь энэхүү и-мэйлээс мөн ил болсон байна. Тус и-мэйлийн агуулгад Таван толгой – Гашуунсухайт төмөр замын талаар, мөн түүнийг шалгаж байгаа гэдгийг танилцуулсан ба гэвч тэрээр “энэ үед гадаад улсад байсан нь сайн хэрэг боллоо” гэсэн утгатай мэдээллийг и-мэйлдээ дамжуулсан байна. Ч.Ганбат хилийн чанадад байсан ч гэсэн Эпштейнд 2017 оны Монгол Улсын ерөнхийлөгчийн сонгуулийн мэдээллийг цаг тухай бүрт нь хүргэж байсныг та бүхэн харж болно.

Тухайлбал энэ сонгуультай холбоотой Эпштейнд түүний илгээсэн и-мэйлүүдийг дэлгэцээс харж болно. Тэрээр Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн үр дүнгээр аль нэг нэр дэвшигч 50 нэмэх нэг хувийн санал авч чадаагүй тул сонгуулийн хоёр дахь шатны санал хураалт болохоор болж байна гэдгийг и-мэйлээр Эпштейнд мэдээлсэн байна. Үүний дараа 2017 оны 07 дугаар сарын 04-ний өдөр 14 цаг 25 минутад Ч.Ганбатаас Эпштейнд явуулсан и-мэйлд Ардчилсан намын гишүүн Ц.Оюунгэрэл 90 минутын бичлэгийн талаар хэвлэлийн бага хурал хийж, тухайн бичлэгийг Нью-Йоркт байрладаг бие даасан дууны шинжээч жинхэнэ болохыг баталлаа гэжээ. Харин Монгол ардын нам энэ бичлэгийг жинхэнэ биш, эвлүүлэг гэж мэдэгдсэнийг тус захидалд Ч.Ганбат Эпштейнд дамжуулж илэрхийлсэн байна. Иймд монголын улс төрийн үйл явдал буюу сонгуулийн үйл явцтай холбоотой цаг үеийн мэдээллийг тэрээр дамжуулж байсныг энэ и-мэйлээр илэрхийлж болно. Мөн 2017 оны 07 дугаар сарын 07-ны өдөр Ч.Ганбат Эпштейнд хандаж “дахин санал хураалт, бидний дэмжсэн нэр дэвшигч яллаа, таны дэмжлэгт тань баярлалаа” гэж бичсэн байна. Энэ үйл явдал нь Эпштейн Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн үр дүнг өөрийн талд ашигтай эргүүлэхийн тулд тодорхой хэмжээний дэмжлэг үзүүлсэн болохыг харуулж байна гэж дүгнэж болохоор байна.

Сонгуулийн үр дүн гарч Ч.Ганбатаас Эпштейнд и-мэйл ирсний дараахан, хэдхэн минутын дараа Эпштейн АНУ-ын “MIT” гэх дэлхийн алдартай компьютерийн шинжлэх ухаан болон мэдээллийн технологи, инженерчлэлийн их сургуулийн дор үйл ажиллагаа явуулдаг “MIT Media lab” гэх судалгааны лабораторийн эрхлэгч, Япон гаралтай АНУ-ын судлаач, бизнес эрхлэгч, хөрөнгө оруулагч, та бүхний харж байгаачлан энэ дэлгэц дээр харагдаж байгаа Жо Ито гэгч хүн рүү и-мэйл илгээсэн байна. Тэрээр и-мэйлдээ “Монгол Улс бидэнд цахим валютыг бодитоор турших ийм том боломжийг олгож байна” гэж бичсэн байна. Мөн Ч.Ганбаттай крипто валютын салбарт Монгол Улсад хэрэгжүүлж болох санал, санаачилгын тухай байр суурь, саналаа солилцсон. Тэр дундаа цахим валютыг “Чингис койн” гэж нэрлэж болох талаар байр суурь, саналаа солилцож байсан нь эдгээр и-мэйлээс ил боллоо. Үүнээс гадна Эпштейн Ч.Ганбатыг Их Британийн Виржиний арлуудын хууль журмын

талаар туршиж судлах хэрэгтэй гэсэн зөвлөгөө, мэдээллийг хүртэл өгсөн нь эдгээр и-мэйлээс ил боллоо гэдгийг та бүхэнд танилцуулж байна.

Дүгнээд үзэхэд, Эпштейн Монгол Улсын Ерөнхийлөгчөөр ажиллаж байсан 2 хүнтэй холбоотой байсан нь тогтоогдож байна. Мөн Монгол Улсын Ерөнхийлөгч асан Х.Баттулгатай түүний ойрын хүн болох Ч.Ганбатаар дамжуулан харилцаж байсан баримт ил болсон. Энэ харилцаа 2017 оны Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн сонгуультай шууд холбоотой байсан нь мөн тогтоогдож байна. Иймд Монгол Улсын төрийн сонгуульд гадны нөлөө хэрхэн оролцож нөлөөлснийг энэ үйл явдлууд харуулж байна. Энэ үйл явдлыг хууль хяналтын байгууллага шалгах боломжтой гэж үзэж байна. Анхаарал тавьсанд баярлалаа.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Шинжээчид баярлалаа. Сая би анзаараагүй өнгөрөөчхөв үү, Эпштейн “Би сонгуульд тусалсан, би хариу мөнгө хүсэхгүй, харин нэг эмэгтэй хүнийг Монголд ажилд оруулж өгөөч” гэсэн ийм мэдээлэл байгаа. Үүнийгээ удаа дараа шаардсан олон и-мэйл байна. Сүүлдээ 2017 онд тэр хүн буцаж хариу бичихдээ “Энд Засгийн газар огцорч шинэ Засгийн газар бүрдэж байна. Одоо бид энэ асуудалд онцгой эрхтэйгээр хандаж оролцоно. Таны захисан эмэгтэй хүнийг ажилд оруулах талд онцгой анхаарч ажиллаж байна” гэсэн харилцаа байна. Сая энэ мэдээлэл танилцуулагдаагүй өнгөрчих шиг боллоо.

Шинжээчийн мэдээлэл дууслаа. Үг хэлэх оролцогчид нэр ирүүлсэн байна. Оролцогч Д.Сарантуяа 2 дугаарын микрофон дээр сууна уу.

Оролцогч Д.Сарантуяа: Энэ гуравдугаар сэдэв дээр улс төр дэх оролцоо гэж байна. Монгол Улс Авлигын эсрэг конвенцод 2005 онд нэгдсэн. Авлигын эсрэг конвенцод нэгдсэн явдлаа умартаж, яг түүний эсрэг ажиллаж байгаа явдал юм. Тухайлбал, улс төрийн энэ бүх хүмүүс иргэдээ хүлээж авч уулздаггүй, тэр дотор ажлаа хийж байгаа алдаа, завхралаа сонсдоггүй, “Ордон явсан” гэдэг жижүүрийн үг ярьдаг. Энд тусгай хамгаалалтын хүүхдүүд хилээ манаж байхын оронд өчнөөн сайхан хувцас өмсөөд “Ордон явсан” гэж байдаг нь эмгэнэл. Иргэдийнхээ дуу хоолойг сонсдоггүй төр болсон. Энэ улс төрийн оролцоо сонгуулиар хар машинаар янз бүрийн зүйл хийж байна. Улс төрийн оролцоог би түрүүн хэлсэн. Хандив өгөөд гарч ирдэг ийм зүйл байж болдог юм уу? Эпштейн гэдэг хүн “Рио Тинто”-гийн захиалгаар “Эм Си Эс” гэсэн манай монголын компанитай нийлж улс төрийг самарч байна. Үүнийг та нар яриад энэ Засгийн газрын 190 дүгээр тогтоолоо болиоч. Өнөөдрийн хуралдаанаас нэг санал, дүгнэлт гарах юм байна.

Ер нь үр дүн, гарц, шийдэл гарахгүй бол мянган сонсгол хийгээд үр дүнгүй болох вий гэж хэлмээр байна. Энэ төр чадамжгүй болчихлоо. Ялангуяа энэ төрд жаахан крантай, сайхан татлаатай хүүхэд залуучуудыг гаргачихсан. Тэд ямар ч мэдэгдэхүүнгүй. Улс төрийн “кноп” дардаг залуучууд ямар ч хариуцлага хүлээхгүй байна. Жагсаалтаар орж ирээд санаачилж байгаа хууль ч байхгүй. Энэ дотор манай М.Нарантуяа-Нара л манлайлж байна. Бусад нь бас хийх нь хийж л байгаа байх. Энд ерөөсөө нэрийг нь мэдэхгүй хүмүүс их байна.

Тухайлбал, манай татварын алба 2 жил тутамд татварын улсын байцаагчийнхаа эрхийг авах шалгалт өгдөг байлаа. Улс төр, төрийн албаа чадавхжуулах хэрэггүй, шалгалт шүүлгийг нь авах хэрэггүй. Сайхан толгойг нь илээд л ар өврийн хаалганы янз бүрийн хүмүүс тавьдаг. Энэ “Рио Тинто” тэр актыг нь тавиулахаар Сангийн яам, татвар.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Таны цаг дууслаа. Дараагийн оролцогч С.Отгонцэцэг 2 дугаарын микрофон дээр.

Оролцогч С.Отгонцэцэг: Дахин үг хэлэх боломж олгосонд баярлалаа.

Монголчууд бид эзэн Чингис хааныхаа сайхан танхимд байгаа учраас өвөг дээдсийнхээ ардын зүйр цэцэн үг байна. “Мууг дагавал могойн хорлол, сайныг дагавал сарны гэрэл” гэдэг. Яалт ч үгүй Эпштейн, Израиль гэх мэт зүйл үнэхээр муу үр нөлөөтэй байна гэдгийг бид хүүхэд, эмэгтэйчүүдийн асуудал, байгалийн баялгийн асуудал, бүр улс төрийн сонгууль, төрийн эрхэд хүртэл нөлөөлдөг талаар саяын шинжээчийн яриагаар сонслоо.

Иймд бидний өвөг дээдэс гурван мянган жилийн түүхтэй Хүннү гүрнийг байгуулахдаа, 820 жилийн түүхтэй Их Монгол улсын гал голомтыг байгуулахдаа, их эзэн Чингис хаан хэзээ ч ард түмнээсээ нууцаар хуйвалдаж төрөө удирдаж байгаагүй. Иймд бид тийм түүхээ яаж сэргээх вэ, өвөг дээдсээсээ суралцъя. Муур багшийн үлгэр гэж байдаг шүү. Бидний өвөг дээдэс ирээдүй болсон хүүхдүүд, монголыг авч явах ард түмэндээ, тэдний үр хүүхдүүдэд үлгэр домгоор хүртэл сайхан зүйрлэж ярьсан байдаг.

Иймд сонгуулийг ил тод хийдэг больё, нууц санал хураалтыг болих ёстой юм байна гэдгийг саяын шинжээчийн яриа харууллаа. Ямар аймшигтай гадны нөлөөгөөр бидний саналыг хулгайлж болдог, ард түмний хүсээгүй хүмүүс сонгогдох, жинхэнэ мөнгөнд худалдагддаг, эх орноо зардаг, ёс зүйгүй хүмүүс төрийн эрхэнд гарснаар улс орныг улс орон биш болгож, харийн колоничлолд аваачдгийг бид 36 жил харсан. Чингис хаан маань “нэг өдрийн ажлыг хийхдээ мянган жилийн тэртээхийг тооцъё” гэж сургасан, зарлиг сургаалыг нь ярихаас өөр арга алга. Хүүхдийн эрхийн тухай хуулийн 4.1.4-т “хүүхдийн эрхийг хангахад үндэсний уламжлалт зан заншил, ёс суртахууны үнэт зүйлд тулгуурлах” гэж заасан. Иймд эзэн Чингис хааны төрийн ёсыг дагаасай гэж нийт 126 гишүүнд уриалж байна. Та бүхэн энэ намрын чуулганаараа ирэх Ерөнхийлөгчийн сонгууль болон дараа дараагийн сонгуулийг ил тод хийх зарчим руу шилжүүлж өгөөч гэсэн хүсэлт тавьж байна. Баярлалаа.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Оролцогч Б.Рэнцэнханд 2 дугаарын микрофон дээр.

Оролцогч Б.Рэнцэнханд: “Ковид-19 вакцинаас хохирогчид болон эсэргүүцэгчдийн холбоо” ТББ-ыг 2025 онд байгуулсан. Яагаад байгуулсан гэвэл Эрүүл мэндийн яам 2021 онд 2 удаа, 2023 онд нэг удаа вакцинаас болж хохирсон иргэдийн эрх ашгийг хамгаалж өгсөн байгаа. Үүнийг яагаад ярьж байна вэ гэвэл Жеффри Эпштейн, Билл Гейтс хоёрын түрүүн ярьсан ядуу хүмүүсийг бүхэлд нь хэрхэн устгах вэ гэдэг төлөвлөгөөнд дэлхийн 8 тэрбум хүнийг цар тахлаар устгах тухай ярилцсан байдаг. Энэ тахлын асуудал 2008-2009 онд томуугийн цар тахал гэж анх эхэлсэн. Дараа нь корона вирус гэж эхэлсэн. 2024 оны 01 дүгээр сарын 12-ны өдөр батлагдсан Нийгмийн эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний тухай хууль гэж хөл хорьж байгаад бүх нийтээр нь вакцин шахах шинэ хууль батлагдсан. Энэ нь дэлхий дахинд батлагдсан байх гэж бодож байна. Бидний хувьд вакциныг яагаад.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Бид вакцины сонсгол хийгээгүй, сэдвийн хүрээнд ярих шаардлагатай. Таны микрофоныг хааж, дараагийн оролцогчид шилжүүлбэ. 2 дугаарын микрофон дээр дараагийн оролцогч Д.Гантулга. Холбогдох сэдвийн дагуу ярина уу.

Оролцогч Д.Гантулга: Бүгдэд нь оройн мэнд хүргэе. Сонгуультай холбоотой саяын шинжээчийн дүгнэлтийг сонслоо. Ард иргэддээ нээлттэй байхын тулд хар машинаар биш гараар тоолдог больё гэсэн санал байна. Мөн хүүхдүүдийнхээ асуудлын талаар бас ярьж болох уу? Түр хороо байгуулна гэж түрүүн ярьсан, би гэрчийн талаас нь оролцож энэ асуудлын эцсийг нь үзмээр байна. Баярлалаа.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Оролцогч Б.Эрдэнэбаатар, дараа нь А.Алтанхуяг бэлдэж байгаарай.

Оролцогч Б.Эрдэнэбаатар: Одоо юу ярихаа мэдэхгүй байна. Жеффри Эпштейн бидэнд гайхалтай зүйлийг санууллаа. Улс дууссан юм байна. Иймд нэгдүгээр уриалга бол УИХ, Үндэсний аюулгүй байдал, төрийн 3 өндөрлөгөөс хар машины сонгуулийг халъя. Дахин хар машины сонгууль хийвэл Жеффри Эпштейний сонгууль болно гэдгийг хэлэх гэсэн юм. Өнөөдрийн сонсголын үр дүнд Хянан шалгах түр хороо, мөрдөн байцаах ажлыг үргэлжлүүлэн явуулахыг чин сэтгэлээсээ хүсэж байна. Дэлхийн бүх дайныг санхүүжүүлж байгаа Оюу толгойг зогсооё. Оюу толгой Хятадын 6 том үйлдвэр, 100 компанид баялаг шахаж байна. Хятадын дрон Оросын талд ч, Украйны талд ч, Израильд ч байлдаж байна. Оросын цирконы бүтээгдэхүүн хүртэл эндээс гардаг юм байна. Иймд өнөөдрийн Оюу толгойн баялгийн дүнг худлаа ярихаа боль.

Жеффри Эпштейн хүний мах иддэг гэх мэтээр яригдаж байгааг би түрүүн хэлсэн. Энэ хүн маш аюултай, маш онцлог, маш их нууц мэддэг хүн учраас Фулфорд гэдэг хүн хамгаалж, энэ дэлхийн нууцыг сонсох хэрэгтэй гэсэн. Энд манай үе үеийн ерөнхийлөгч нар, үе үеийн ерөнхий сайд нар холбоотой. Өнөөдрийн энэ сонсголд яригдаж байгаа зүйл бол нэгдүгээр сард яригдсан зүйл. Үүнээс хойш 3,6 саяас гадна дэлхийн хакерчид хэдэн тэрбум шинэ мэдээллийг гаргана гэж зарласан бөгөөд зарим нь гарч байна. Өнөөдөр Ч.Ганбат хаана явна, Ч.Сайханбилэг юу хийж явна, Ц.Элбэгдорж юу хийж явна бүгд мэдээлэгдэж байна.

Монголын төр засаг гэж байгаа бол хар машины сонгуулийг халж, бүх нийтээрээ гараараа тоолж, дараагийн сонгуулийг явуулж чадвал бид үнэхээр Эпштейнтэй холбоотой асуудлаас сална гэж уриалах байна. Монголын ард түмэн та бүхэн сэрээрэй. Өнөөдөр 2026 оны 10 дугаар сарын 7-ны өдөр бидний хувьд түүхэн өдөр, шинэ анхны алхам эхэлж байна. Үүнээс өмнөх нэг түүх дууссан, одоо шинэ түүх эхэлнэ. Энэ шинэ түүх бол бид эх орон, улс, эрх чөлөө, аз жаргалаа аврах цуст тэмцлийн түүх болох болно. Тиймээс би өнөөдөр энэ сонсголд явган нүцгэн явж ирж үг хэлж байгаадаа их баяртай байна. Энэ сонсголыг зохион байгуулсан байнгын хороо.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Оролцогч А.Алтанхуяг, дараагийн оролцогч Б.Бурмаа бэлдэж байгаарай, 2 дугаарын микрофон.

Оролцогч А.Алтанхуяг: Би хэвлэл мэдээллийн байгууллагад анх удаа ярилцлага өгч байна. Б.Баярбаатар гишүүндээ баярлалаа. Хянан шалгах түр хороо, ажлын хэсэг гарвал гэрчээр оролцож хамтран ажиллахад бэлэн байна. Би өөрийнхөө гаргасан мэдээлэлдээ үүрэг хариуцлагатай, үгэндээ итгэл дүүрэн байна. Нотлох баримт надад байна. Саяын мэдээллээр үзүүлсэн койн гаргах асуудлаар Оливер Рамсботам, Ч.Ганбат, Жеффри Эпштейн гурвын харилцан и-мэйлээр эдгээр хүмүүс холбоотой болох нь нотлогдож байна. Ерөнхийлөгч Х.Баттулгатай холбоотой койн гаргана гэдэг асуудал бараг худлаа байсан байх, тэдний хооронд харилцсан и-мэйл байхгүй юм байна лээ.

Эдгээр хүмүүс “МакКинзи” гэдэг компанийн талаар бид маш болгоомжтой судлах хэрэгтэй байна. Энэ олон улсын зөвлөх байгууллагууд маш том сүлжээтэй, Монгол Улсын томоохон төслүүд дээр хорлон сүйтгэх ажиллагаа явуулдаг, иргэд, аж ахуйн нэгжүүдийг хорлодог, залилж мэхэлдэг юм байна. Буцаагаад ярибал 2013-2016 он хүртэл “МакКинзи”-г мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулж байхад 2017 оны 1 дүгээр сард Давосын чуулга уулзалт дээр Ц.Элбэгдорж гуай тухайн үеийн “МакКинзи”-гийн ерөнхийлөгч байсан, 2026 онд монголд ирж Ерөнхий сайд Н.Учралтай уулзсан Доминик Бартонтой уулзсан. Энэ хүн “манай компанийн талаар

шалгаж байгаа эрүүгийн ажлуудаа таслан зогсоогооч” гэсэн хүсэлтийн дагуу “МакКинзи” болон Оливер Рамсботам нарыг шалгах ажиллагаа зогссон юм билээ.

Хамгийн аюултай нь эдгээр хүмүүс бүтэн баг бүрэлдэхүүнтэй байгаа. “Рио Тинто”-гийн захирал ч “МакКинзи”-гийн зөвлөх компанийн ажилтан байсан хүн, Оюу толгойн ТУЗ-ийн дарга ч “МакКинзи”-гийн захирал байсан хүн. Тэрбум мод тарих гэж, дэлхийд байхгүй хамгийн их 1,2 тэрбум нарсан ой тарих гэж байгаа Оливер Рамсботамын 2023 онд байгуулсан компани ч дандаа “МакКинзи”-гийн ажилчид байна. Эдгээр хүмүүс манай улсын нэр дээр Оюу толгой дээр хийдэг зөвлөх үйлчилгээгээрээ мөнгө угаадаг шигээ үйл ажиллагаа явуулж, Монголын иргэдэд, модчидод оногдох байсан мөнгийг хусах вий гэдэг үүднээс би хэлж, үүнийг сэрэмжлүүлж байгаа юм. Баярлалаа.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Оролцогч П.Бурмаа 2 дугаарын микрофон дээр.

Оролцогч П.Бурмаа: Еврей гаралтай эдийн засгийн алуурчин Жеффри Эпштейн монголын гадаад зөвлөхөөр ажиллаж, монголын стратегийн, эдийн засгийн ач холбогдол бүхий ордууд дээр гүн гүнзгий нөлөөлж байсан байна. Мөн улс төр болон сонгуульд хүчтэй нөлөө үзүүлж байсан нь шинжээчийн дүгнэлтээс ил болж байх шиг байна. Хамгийн ноцтой асуудал нь энэ дотроос монголын гэрэлт ирээдүй болсон, үнэт эрдэнэ болсон хүүхдийн асуудал чухал юм. Энэ 26 хүүхдийн асуудал хамгийн эхэнд яригдсан. Одоо тодорхой биш байна. Хүүхдүүд амьд уу, үгүй юу, юу болсон нь тодорхойгүй байна. Хил гарсан уу, сум, аймагт зарим нь байгаа гэх мэдээлэл зөрүүтэй, тодорхой бус байна.

Ц.Элбэгдоржоо чи үнэхээр буруугүй бол 26 хүүхдээ дагуулаад энэ ордонд ороод ир. “Миний хүүхдүүд ийм байна, одоо ийм том болсон, 26-27 насны хүүхдүүд ийм сайн сайхан явж байна” гэж. Чи анх ярихдаа балмагдаад гар хөлөө бариад, нүд ам нь гүйлгэнээд, бүр сонин болоод байсан. Чи бүр биеийн хэлэмжээрээ хэлсэн. Үнэхээр үнэн бол гарч ирээд “Миний өргөж авсан хүүхдүүд ийм сайхан том залуучууд, сайхан охид болсон, сайхан амьдарч байна” гэж ард түмэндээ хэл. Үнэхээр буруу юм бол би үүнийг шаардаж байна. Чадахгүй бол эхнэртэйгээ хөтлөлцөөд хууль хяналтын байгууллагадаа шалгуул, гутлаа тослоод зангиагаа зүүгээд ир. Хууль хяналтын байгууллага үнэн шударга бол, төр засаг үнэхээр тэгш бол хүмүүс нүдээр харъя, бодитоор мэдэрье. Тэгэхгүй бол бүх л юмыг яриад өнгөрдөг. Бид үүнийг бодит болгомоор байна, үүнийг ард түмэн шаардаж байна. Хууль хяналтын байгууллага чадахгүй бол ард түмэнд эрхийг нь өг, Ц.Элбэгдоржийг яахыг ард түмэн шийдье. Ард түмний засаг юм бол, татварын мөнгөн дээр төр засаг оршдог бол иргэд нь нэг удаа эрхээ эдэлье. Ц.Элбэгдоржийг яахыг ард нийтээрээ хэлэлцье гэж хэлмээр байна. Баярлалаа.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Оролцогч Ж.Дугардорж 2 дугаарын микрофон дээр.

Оролцогч Ж.Дугардорж: Үнэн үг хэлсэн хүнд хүн өшөөтэй, үхэр унасан хүнд нохой өшөөтэй гэгчээр, фейсбүүк дээр бид нарыг хэдэн галзуугийн эмнэлгийн хүмүүс ярьж байна гэж байх шиг байна. Бид маш ноцтой гэмт хэргийн талаар ярьж байгаа. Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөл хуралдаж, хуулийн байгууллагууд ажлаа хийх цаг болсон. Хамгийн гол нь үе үеийн сонгуульд нөлөөлж байсан нь тодорхой байна. Энэ бол дэлхий нийтэд нотлогдсон хэрэг. Цагдаагийн байгууллагын төлөөлөл та юу ярьж байна вэ? Хүн амины хэрэг дээр эрүүгийн хэрэг үүсгээд шалгах ёстой байтал “утсаар ярьсан” гэж. Тэр хүүхэд утсаар ярьсан уу, түүний өмнөөс хэн нэгэн ярьсан уу, ямар инээдтэй юм яриад сууж байна. Би цагдаагийн байгууллагад ажиллаж байсан, ингэж ярьж үзээгүй. Бид хүн амины хэргийн талаар, хүүхдийн

хулгайн талаар, бэлгийн мөлжлөгийн талаар маш ноцтой гэмт хэргийн талаар ярьж байна. Та утсаар ярьсан гэж асуусан, судалсан, түүн дээр эрүүгийн хэрэг үүсгэсэн үү? Эрүүгийн хэрэг үүсгэх ёстой. Энэ бол хүн амины хэргийн талаар ярьж байгаа. Чи надаас хамаагүй дүү, би Цагдаагийн академид багш байсан хүн. Ингэж шалгадаггүй ба бидний үед цагдаагийн байгууллага хэрэг, факт болгон дээр, бүр хэвлэлээр гарсан зүйл дээр эрүүгийн хэрэг үүсгэдэг байсан. Чи над руу сүрхий хараад байх хэрэггүй, би хэзээ нэгэн өдөр тэмцсээр байгаад Хууль зүйн сайд чинь болно шүү. Танд бас энэ шаардлагыг тавина.

Иймд Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөлийн дарга, Ерөнхийлөгч У.Хүрэлсүх Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөлийг яаралтай хуралдуулж, монголын төрд нөлөөлж, үе үеийн ерөнхийлөгч, үе үеийн парламент, сонгуульд нөлөөлж байсан хүмүүст яаралтай эрүүгийн хэрэг үүсгэ! Манайх эзэн Чингис хааны дайчин түүхтэй тусгаар улс. Үндсэн хуультай төрт улс, армитай, хоёр талдаа хүчирхэг хөршүүдтэй улс, айх хэрэггүй. Энэ троллууд нь ёстой амилж байх шиг байна. Шар хадны хэдэн хүмүүс очоод ийм сонсгол байдаг юм уу гэж байна. Бид өнөөдөр үүнийг зоригтойгоор ярьж байгаа. Зоригтойгоор ярихгүй бол болохгүй болоод байна. Иймд цагдаагийн байгууллагад, генералд албан бичиг өгнө, ерөнхий прокурорт өгнө. Та нар хүн амины гэмт хэрэг гэдгээр эрүүгийн хэргийг яаралтай үүсгэ! Өнөөдөр эрүүгийн хэрэг үүсгээгүй, чиний өмнөх Батчулуун хүртэл яг ийм тайлбар хэлж байсан. Та нар хүн амины гэмт хэрэг дээр яагаад ийм тайлбар өгөөд сууж байна вэ. Утсаар ярьсан гэж байна, би ч өмнөөс нь утсаар ярьж болно. Би Ц.Элбэгдоржийн өргөж авсан хүүхдүүдийн нэг нь байна гэж ярьж болно шүү дээ. Жеффри Эпштейн Х.Баттулга, Ц.Элбэгдорж болон монголын төрд гарсан хүмүүс бүхий л бололцоогоороо нөлөөлж байсан байна. Та нар монгол хүн бол нэгийг бод, цаана чинь монгол эхээс гарсан 22-28 хүүхдийн хувь заяа яригдаж байна шүү дээ. Иймд Б.Баярбаатар гишүүн та үүнийг хэлж өгөөрэй. Танд их баярлаж байна. Монголын парламентад эрүүл сайхан хүмүүс байдаг юм байна. Түрүүн С.Ганбаатар гишүүний хэлснийг сонслоо, та их зориггүй ярьж байна. Өнөөдөр АТГ, тагнуулынхан намайг айлгадаг гэж ярьж байна. Парламентын гишүүн өнөөдөр хуулийн байгууллагаас айж амьдрах юм уу, парламентын гишүүнд бүх эрх байгаа.

Чингис хаан маань “дайраад гарсан нь амьд үлдэнэ, далдирсан нь үхнэ шүү” гэж хэлж байсныг би хэлье. Манай парламентын гишүүд, Байнгын хорооны гишүүд, цагдаагийнхан өнөөдөр зоригтой эх орныхоо тусгаар тогтнолын төлөө эх орончоор ажилла. Та яаралтай эрүүгийн хэрэг үүсгэ. Ерөнхийлөгч У.Хүрэлсүхээс би гуйж-хүсэж байна, Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөлөө хуралдуулаад, манайх төрт улс гэдгээ, тусгаар улс гэдгээ харуул. Өнөөдөр дэлхийн геополитик хаашаа эргэж байгааг та нар мэдэж байгаа, баян шулагч, алуурчин еврейчүүд өдрөөс өдөрт жижгэрч байна. Америк ч байхгүй болно. Бид айж ичих хэрэггүй. Эзэн Чингис хааны үр сад гэдгээ, монгол хүмүүс гэдгээ өнөөдөр харуулах цаг болсон. Баярлалаа.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Оролцогч Б.Эрдэнэбат 2 дугаарын микрофон дээр.

Оролцогч Б.Эрдэнэбат: Их баярлалаа. Өнөөдөр ярьж буй гурав дахь асуудал улс төртэй холбоотой. Улс төр, ардчиллын асуудал эцсийн дүндээ эдийн засгийн ойлголттой нягт холбоотой болдог. Эдийн засгийн ашиг сонирхол юу байна гэдэгтэй холбоотой. Хамгийн эхний хурал дээр Монгол Улсын газар доорх шавхагдах баялгийг 2,7 их наяд америк доллар гэж ярьсан. Энэ 2,7 их наяд долларын хөрөнгө манай ирээдүй хойч үед үлдэх ёстой. Энэ баялгийн хэдийг нь монголчууд авч үлдэх вэ, хэдийг нь гаднынхан авч үлдэх вэ, бид тэр хөрөнгөө газар доороос гаргаж авсан гэж бодоход түүнийг ямар хөрөнгөөр болгож хувиргах вэ. Яагаад гэвэл тэр хөрөнгө шавхагдах баялаг. Иймд энэ тохиолдолд тэмцэл явагдана. Ийм хэмжээний хөрөнгө

орж ирэхээр төр, нийгэм, эдийн засгийн бусад бүх институт гажуудна. Тусгай эдийн засгийн, ашиг сонирхлын бүлгүүдэд олзлогдоно. Үүнийг “policy capture” гэж ярьдаг. Эдийн засгийн онолоор, ялангуяа шинэ улс төр, эдийн засгийн онолын сургуулийнхан ийм зүйл болно гэдгийг байнга сануулж байна. 21 дүгээр зуунд цэрэг зэвсгийн эзлэн түрэмгийлэл явагдах нь маш ховор болж байгаа нь үнэн. Гэхдээ ихэнх эзлэн түрэмгийлэл эдийн засгийн аргаар явагддаг. Эдийн засгийн бодлого боловсруулах суурь эдийн засагчдыг, дотоодынх нь эдийн засгийг үндсээр нь устгах бодлого анх хэрэгжиж эхэлсэн. Жишээлбэл МУИС 1990-ээд оноос өмнө энэ улсын цорын ганц их сургууль байсан. Бид шинэ эдийн засгийн тогтолцоотой болж, зах зээлийн харилцаанд тулгуурласан эдийн засагчидтай болохын тулд Европын холбоонд хандсан. Европын холбоо хуучин социалист улсуудын эдийн засгийн бодлого боловсруулах чадварыг сайжруулах зорилготой Technical Assistance буюу техникийн тусламжийн “Тасис” хөтөлбөр хэрэгжүүлсэн. Тэр сургуулийг 2013 онд татан буулгасан. Тэр үед би Ерөнхий сайд Н.Алтанхуягийн эдийн засгийн клубийн гишүүн байсан. Тэр клуб дээр тэр хүнээс 2 удаа та яагаад ингэх гэж байгаа юм бэ, битгий ингээч гэж гуйсан, хэлсэн. Тэр хүн МУИС-ийн физикийн багш, би санхүүгийн багш байсан. Ойлгосон ч юм уу, ойлгоогүй ч юм уу, магадгүй өөр шалтгаанаас тэр хүн суурь үндсийг таслах шаардлагатай болсон байх.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Нэг минут нэмье.

Оролцогч Б.Эрдэнэбат: Үр дүнг нь хамтдаа харъя. Бид Оюу толгой, Таван толгой, Эрдэнэт гээд дэлхийн хэмжээний олон уурхайтай. Жишээлбэл Оюу толгой бол 8 тэрбум хүнтэй энэ хүн төрөлхтний топ 10-д ордог зэсийн уурхай. Гэтэл бид олон уурхайтай мөртлөө манай хүн амын 27,1 хувь нь ядуурлын түвшнээс доогуур амьдарч байна. Эдийн засгийн өсөлтийг авч үзвэл хамгийн сүүлчийн тоогоор ДНБ 7,7 хувийн өсөлттэй. Бусад улсын жишгээр гайхамшигтай өндөр өсөлт. Ийм өндөр өсөлттэй улс дэлхийн түүхэнд маш ховор. Гэтэл хэрэглэгчийн итгэлийн индексийг авч үзвэл 90,2 хувь байна. Энэ нь 100-аас дээш бол хэрэглэгчид итгэлтэй, 100 бол хэвийн, 100-аас доош бол ард иргэд гутранги байна гэсэн үг юм.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Оролцогч Б.Цогтгэрэл 4 дүгээр микрофон дээр.

Оролцогч Б.Цогтгэрэл: Энэ сонсголыг зохион байгуулж, ард түмний мэдэх эрхийг хангаж өгч байгаа УИХ-ын гишүүддээ, Хууль зүйн байнгын хороонд их баярлалаа. Эпштейний файлуудыг 100 хувь уншиж, харьцуулсан бүх судалгааг чадах чинээгээрээ хийсэн хүний хувьд хэлэхэд Монгол Улсын сонгуулийн хууль ба түүний тогтолцоо, улс төрийн нам, улс төрийн яриа хэлэлцээр, сонгуулийн арга технологи их өөр болсон байжээ гэдгийг бид 2017 оны сонгуульд болсон үйл явдлаар харж байна. Магадгүй өнөөдөр Халтмаагийн Баттулга гэдэг хүнийг цоо шинээр харах нөхцөл байдал үүсэж байна. Учир нь Эпштейний файлд Монгол Улсаас хамгийн их холбогдсон, яригдсан өгөгдөл нь Халтмаагийн Баттулга гэдэг хүн. Шинжээчийн танилцуулгад “K2 Интеллидженс” гэдэг тагнуулын байгууллагын асуудал яригдлаа. Энэ байгууллага олон оронд үйл ажиллагаа явуулдаг тагнуулын байгууллага. Мэдээж өндөр төлбөртэй ба их мөнгө зарцуулж байж энэ байгууллагыг ажиллуулдаг. Энэ мөнгө хаанаас гарав. Монгол Улсын Үндсэн хуульд байгаа УИХ-ын гишүүний халдашгүй дархан байдлын асуудал, УИХ-ын тухай хууль, УИХ-ын гишүүний эрх зүйн байдал бүгд байхгүй, уландаа гишгэгдсэн. Энэ байгууллагыг авч ажиллуулсан нь Монгол Улсын Үндсэн хуулийг уландаа гишгэсэн үйл явдал. Энгийн ухамсрын түвшинд мань мэт харахад энэ бол гэмт хэрэг. Үүнийг төрийн өндөр албан тушаалтан байхдаа хийсэн нь гутамшиг юм. Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн үйл ажиллагаанд гадаад улсын этгээд оролцсон. Үүнийг олон зүйлээр, олон хандалт, олон харилцсан цахим шуудангаар нотолж байна. “Support” буюу

дэмжлэг гэдэг үг их гарч байна. Мөн 90 минутын бичлэг дээр хяналт хийсэн Нью-Йорк дахь рекординг компанийн аудит хийсэн асуудал. Үүнийг бидний мэддэг Оюунгэрэл хэвлэлийн хурал хийж олон нийтэд хүргэж, сонгуульд манипуляци хийсэн. Үүний ард Эпштейн байсан, төлбөр мөнгийг нь төлсөн гэдэг нь цахим шуудангуудаас тодорхой болж байна.

2017 оны Ерөнхийлөгчийн сонгууль 2 үе шаттай болсон. Түрүүн нэг нэр дэвшигч энд үг хэлсэн. С.Ганбаатар гуай нэгдүгээр шатанд хасагдсан, хоёрдугаар шатанд өрсөлдөөгүй. Гэхдээ энэ бүхний ард энэ том үйл явдал болсон гэдгийг бид харж байна. Яагаад гэвэл минутын нарийвчлалтайгаар Монгол Улсын сонгуулийн үйл явдлын мэдээг авч, заавар чиглэл өгч, дэмжлэг үзүүлж байсныг эндээс харж болно. Энэ нь гэмт хэрэг биш юм уу? Ингэж гарсан хүнээр бид 4 жил Ерөнхийлөгч хийлгэчихжээ. Энэ бол нэг төрлийн прокси үйл явдал. Сүүлийн үед прокси дайн гэж их ярьдаг. Нүүрэндээ шударга ёс, “хачин сайхан юмтай тэмцэнэ” гэж ярьж байгаа хэрнээ энэ сайхан уриан доор гадны тагнуулын байгууллагуудыг авч ажиллуулсан асуудал байна. Үүнийг энэ тагнуулын байгууллагын эзэн өөрөө нотлон ярьж байна. Солонгосын Ньюс агентлагт ярьсан, “Тайм” сэтгүүлд Жюль Кролл гээд хүү нь ярьсан байна. Хамгийн инээдтэй ч юм уу, эмгэнэлтэй ч юм уу, ичиж үхмээр зүйл 30 хувийнхаа мөнгийг буцааж нэхсэн байна. Ичиж үхмээр, гайхамшигтай.

Энэ бүхний эцэст Эпштейн гэдэг хүн Ч.Ганбатаар дамжуулж Монгол Улсын төрийн байгууллагад нэг бүсгүйг шахсан үйл явдал болсон байна. Хамгийн аюултай нь (нарийн мэргэжлийн шинжилгээний байгууллагууд шинжилж үзэх байх) энэ хүн Монгол Улсын төрийн байгууллагад ажилласан гэж би тэр имэйлүүдээс ойлгосон. Ингэтлээ замаа алдаж завхарсан байна. Бид 9 жилийн дараа энэ үйл явдлын талаарх мэдээллийг олж авлаа, үнэхээр харамсалтай байна. Одоо Х.Баттулга минь даанч яав даа гэж монгол хүнийхээ хувьд монгол хүндээ харамсаж байна.

УИХ-ын гишүүн, сонсгол даргалагч Б.Баярбаатар: Оролцогчид үг хэлж дууслаа. Өнөөдөр сонсголын хүрээнд 3 сэдвээр шинжээчийн мэдээлэлтэй танилцлаа. Төрийн захиргааны байгууллагууд, хууль хяналтын байгууллагууд өнөөдрийн сонсголд бүрэн бүрэлдэхүүнээрээ идэвхтэй оролцлоо. Та бүхэнд талархал илэрхийлье. Мөн иргэний нийгмийн байгууллагын төлөөлөл, иргэдийн төлөөлөл орж ирж, нээлттэй үгээ хэлж, саналаа илэрхийллээ. УИХ-ын гишүүд сонирхсон асуултаа асууж, холбогдох баримтын дагуу төрийн захиргааны байгууллагуудаас мэдээлэл асууж лавлалаа.

Эцэст нь хэлэхэд, энэ сонсгол үүссэн нөхцөл байдлыг нягталж, илүү шалгаж, шударга ёсыг баримтлан хууль хяналтын байгууллага ажлаа эрчимжүүлж, холбогдох шийдвэрийг гаргаасай гэж би хүсэж байна. Өнөөдрийн хэлэлцүүлгээс дүгнэн үзвэл:

Нэгдүгээрт, Монгол Улсын хүүхэд хамгааллын бодлого өнгөрсөн хугацаанд хангалтгүй байсан байна. Хүн хулгайлах, худалдах гэмт хэргийн нөхцөл байдалтай Монгол Улс, хууль хяналтын байгууллага хангалттай сайн тэмцэж чадаагүй байна. Охид, эмэгтэйчүүдийн бэлгийн мөлжлөгийн асуудлыг өндөр түвшинд судалж, хариу арга хэмжээ авах зохицуулалтыг өнгөрсөн хугацаанд хийж чадаагүй байна. Цаашлаад эрх зүйн орчныг сайжруулж, монгол охид, эмэгтэйчүүдээ хамгаалахад онцгой анхаарах ёстой юм байна. Үүний тод жишээ нь асрамжийн газрын захирлаар ажиллаж байгаа хүн ганцхан тушаал гаргаж, тухайн асрамжийн газарт харьяалагдах 20 гаруй хүүхдийг өөр төв рүү шилжүүлэх үйлдэл бөгөөд энэ нь маш аюултай. Тэр асрамжийн газрын эрхлэгчид тийм эрх байхгүй байх. Хуулиар олгогдоогүй гэж би бодож байна. Өнгөрсөн хугацаанд хүүхэд үрчлэлттэй холбоотой асуудлыг тухайн засаг захиргааны нэгжийн Засаг дарга шийдвэр гаргаж шийддэг байсан. Сүүлд

батлагдсан Гэр бүлийн тухай хуулиар энэ асуудал шүүхэд шилжсэн нь маш сайшаалтай зүйл болсон. Гэхдээ үүнийг бид цаашид боловсронгуй болгож, илүү нарийвчилж, хяналтыг илүү өндөр болгох зайлшгүй шаардлагатай байна гэж хүүхдийн асуудал дээр тусгайлан энэхүү дүгнэлтийг хийлээ.

Түрүүн “овоо босгоогүй бол шаазгай юун дээр суух вэ” гэж хэлсэнчлэн, Эпштейний хэрэгт ил болсон баримтад Монгол Улсын төрийн тэргүүнээр ажиллаж байсан Халтмаагийн Баттулга, Цахиагийн Элбэгдорж, Ерөнхий сайдаар ажиллаж байсан Чимэдийн Сайханбилэг, Гадаад хэргийн сайдаар ажиллаж байсан Л.Пүрэвсүрэн, Халтмаагийн Баттулгын зөвлөхөөр ажиллаж байсан Америкийн иргэн болсон Ч.Ганбат нарын нэр дурдагдаагүй бол өнөөдөр бид сонсгол хийж, зохион байгуулалттай хэсэг бүлэг этгээдэд янз бүрийн байдлаар дуудуулаад суухгүй байсан байх. Гэхдээ үүнээс үүсэж байгаа нөхцөл байдалтай холбогдуулан айж эмээх зүйл байхгүй ба цаашлаад энэ асуудал үргэлжилнэ. Үүний гол углуурга нь байгалийн баялаг.

Монгол Улс өнөөдөр улс төрийн хувьд тогтворгүй, цөөн хүн амтай, том газар нутагтай, байгалийн баялаг ихтэй улс. Энэ ядарсан монголчуудыг дээрэлхэж болно гэж үздэг байна. Дээрэлхэхэд хэнээр дээрэлхүүлэх вэ гээд судлаад үзвэл төрийн 3 өндөрлөгөөс хамгийн нөлөөтэй нь ерөнхийлөгч ба Засгийн газар, Улсын Их Хурлаа чиглэл өгч удирдах боломжтой хүн ерөнхийлөгч юм байна. Иймд ерөнхийлөгчид нөлөөлөх зайлшгүй шаардлага байна гэж үзэж 8 жил сонгогдсон Ц.Элбэгдорж, 4 жил бүрэн эрх нь хэрэгжсэн Х.Баттулга гэсэн 2 хүнд нөлөөллийг үүсгэсэн. Энэ маш амжилттай болсон. Амжилттай болж Дубайн гэрээг байгуулж, Монгол Улсад нийтээрээ хохирогчид нь болж өгөөж хувиа хүртэж чадахгүй, өр ширэнд баригдаж явж байгаа нөхцөл байдлыг өнөөдөр Монгол хүн бүр мэдэж байна. “Гар бариад бугуй барина” гэдэг шиг ерөнхийлөгчид нь нөлөөлбөл энэ улсад дуртай юмаа хийж болох юм гэж ойлгон 2017 оны ерөнхийлөгчийн сонгуульд нөлөөлөл үзүүлжээ гэж харж байна. Дараагийн ерөнхийлөгч буюу Халтмаагийн Баттулгад дэмжлэг үзүүлэн гаргаж өөрийнхөө утсан хүүхэлдэй хэлбэрээр ажиллуулах зорилгыг агуулсан сонгууль болсон.

Хамгийн ноцтой үйлдэл нь Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөлийн шийдвэрээр гаднын тагнах, мөрдөх хувийн байгууллагыг хөлсөлж, үүнтэй нь Монгол Улсын прокурорын байгууллага гэрээ байгуулж, тухайн үед бүрэн эрх нь хэрэгжиж байсан нэр бүхий улс төрчид, УИХ-ын гишүүд дээр тагнах, чагнах гүйцэтгэх ажиллагаа явуулсан явдал ба төлбөрийг нь төрийн өмчит компаниар шийдүүлэн буцаад 30 хувийг нь авах гэсэн нь ноцтой үйлдэл. Энэ “K2” гэдэг байгууллагыг манай иргэд судалж үзээрэй. Тагнах, чагнах үйл ажиллагааг хэрхэн хийдэг, дэлхийн улс орнууд бие биеэ барьцаалахын тулд яаж гүйцэтгэх ажиллагаа явуулдаг талаар олон жилийн туршлагатай байна. Энэ нь Х.Баттулга ерөнхийлөгчийн үед Монголд орж ирсэн гэдгийг шинжээчийн дүгнэлт, холбогдох цахим шуудангууд өнөөдөр бидэнд нотолж харууллаа. Энэ монголчуудад их том сургамж болно гэж би бодож байна.

Цаашлаад байгалийн баялагтай холбоотой гэрээ, контракт байгуулах, ард түмэнд үр өгөөжийг нь хүртээх, нийтлэг ард түмнийхээ эрх ашгийг хангах Монгол Улсын язгуур эрх ашгийн 6 үндсэн зарчимд тулгуурласан байдлаар өнөөдөр Монгол Улсын парламент, Засгийн газар, бүх шатны иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, бүх төрийн албан хаагчийн ширээн дээр гарч байгаа шийдвэрүүд нийцэж байх ёстой гэж үздэг. Энэ агуулгаар хууль хяналтын байгууллага үйл ажиллагаагаа эрчимжүүлж, холбогдох шалгалтыг хийж, иргэдийг бухимдуулаад байгаа нөхцөл байдлыг арилгах чиглэлээр хяналт шалгалтыг явуулах ёстой. Парламент, Засгийн газар хууль, эрх зүйн хүрээндээ энэ асуудлыг дүгнэж, эрх зүйн орчныг сайжруулах ёстой. Батлагдсан хууль тогтоомж, дүрэм журмыг төрийн захиргааны байгууллага, Засгийн газрын яам,

агентлагууд хэрэгжүүлэх, хэрэгжилтэд үнэлэлт дүгнэлт өгөх ёстой, парламент үүнд хяналт тавих ёстой гэж асуудалд хандъя гэж бодож байна.

Бидэнд олгогдсон цаг хугацаа бага байлаа. Үүнтэй холбоотой асуудлыг ярибал хэдэн өдөр, шөнө ярих олон эх сурвалж байсан ч бид Улсын Их Хурлаас батлагдсан тогтоолын дагуу 2026 оны 10 дугаар сарын 7-ны өдөр эхэлж, нэг өдөрт багтааж дуусгах цаг хугацаатай байлаа. Иймд өнөөдөр өглөө 10 цагт эхэлсэн сонсгол яг 18 цагт өндөрлөж байна. Өнөөдөр хүрэлцэн ирж оролцсон хууль хяналтын байгууллага, төрийн захиргааны байгууллага, иргэний нийгмийн байгууллага, иргэдийн төлөөлөлдөө бүгдэд нь талархал илэрхийлье. Баярлалаа. Сонсголыг хаасныг мэдэгдье.

Тэмдэглэлтэй танилцсан:

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН,
СОНСГОЛ ДАРГАЛАГЧ

Б.БАЯРБААТАР

Тэмдэглэл хөтөлсөн:

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТАМГЫН ГАЗРЫН ХЯНАЛТ ШАЛГАЛТЫН ГАЗАР